

Άπόστολος Λ. Πιερρής

ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

*Αίτια Χωρολογικά Ιστορικής Γεωπολιτικής
και Γεωπολιτιστικής*

1997

ΜΕΡΟΣ Γ'

Περιφερειακά Πεδία Δυνάμεων: Τὸ ΒαλκανοΜικρασιατικό Γεωπολιτικό Πεδίο καὶ ἡ Εύρυτερη Δυναμική του.

[Τὰ κείμενα γράφτηκαν τὸ 1996 μετὰ τὴν Κρίση τῶν Ἰμια και δημοσιεύτηκαν σὲ ἔβδομαδιαῖς συνέχειες στὸν “ΕΘΝΙΚΟ ΚΗΡΥΚΑ” Πατρῶν μέχρι το καλοκαΐρι τοῦ ἕτδιου ἔτους. Τὸ 1997 προετοιμάστηκαν γιὰ ἐκδοση σὲ μορφὴ βιβλίου χωρὶς ἀλλαγές. Ἡ διαδικασία δὲν ὠλοκληρώθηκε και τὸ βιβλίο δὲν ἔξεδόθη. Δημοσιεύεται ἐδῶ ἐκείνη ἡ προετοιμασία ὡς εἶχε. Λείπουν οἱ χάρτες και τὰ διαγράμματα, τὰ ὅποια θὰ ἀναρτηθοῦν ἀπὸ τὴν ἐκδοση τοῦ 1996 στὴν ἐφημερίδα. Τὸ Κεφάλαιο 25 εἶχε δημοσιευθεῖ στὴν ἕδια ἐφημερίδα τὸ 1995, ἐνῷ ἐμαίνετο ἡ Γιουγκοσλαβικὴ Κρίση. Ἀναρτᾶται ἐδῶ ἀπαράλλακτο. Ἡ ἀρίθμηση τῶν Κεφαλαίων και ἡ σελιδαρίθμηση ἀκολουθεῖ τὸ σχέδιο ποὺ ἄρχισε μὲ τὸ δημοσιευμένο βιβλίο τοῦ πρώτου Μέρους τοῦ ἔργου: Ἀπόστολος Λ. Πιερρῆς, *Χῶρος και Ἱστορία*, Τόμος Α', *Καθολικά Πεδία Δυνάμεων*, 1998.]

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ Βασική Γεωπολιτική τοῦ ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ Πεδίου 197 -200

ΚΕΦ. 17	Τὸ ΒαλκανοΜικρασιατικὸ Γεωπολιτικὸ Πεδίο καὶ οἱ ΈλληνοΤουρκικὲς Σχέσεις κατὰ τὸν Μεσοπόλεμο	201 -247
ΚΕΦ. 18	Τὸ Ἐνεργὸ Πολυδύναμο τῆς Τουρκίας: Γραμμὲς Ἐπιρροῶν καὶ Παρεμβάσεων τοῦ Τουρκικοῦ Δυναμικοῦ Πεδίου	248 -252
ΚΕΦ. 19	Κενὸν Ἰσχύος στὴν Κεντρικὴ Ἀσία καὶ ἡ Ἀνάδειξις τῆς Γεωπολιτικῆς Σημασίας τῆς Τουρκίας	253 -260
ΚΕΦ. 20	Τὰ Πετρέλαια τῆς Κασπίας καὶ ὁ Στρατηγικὸς Ρόλος τῆς Τουρκίας	261 -266
ΚΕΦ. 21	Τὸ Κυπριακὸ: Ἰστορικὴ Γεωστρατηγική	267 -295
ΚΕΦ. 22	Ἡ Βασικὴ Δομὴ τοῦ Κυπριακοῦ Ζητήματος	296 -298

ΚΕΦ. 23	Η Οικονομική Άναπτυξις του Αιγαίου και οι Γεωπολιτικοί της Όροι	299 -303
ΚΕΦ. 24	Γεωπολιτική Ιστορία τῆς Δωδεκανήσου και Άνατολική Ιταλική Στρατηγική μέχρι τὸν πρώιμο Μεσοπόλεμο	304 -309
ΚΕΦ. 25	Η Κρίσις εἰς τὴν Πρώην Γιουγκοσλαβία και οι Γεωπολιτικοὶ Συσχετισμοὶ εἰς τὴν Βαλκανική	310 -323
ΚΕΦ. 26	Διαχρονική Στρατηγική τῆς ΚεντροΕυρωπαϊκῆς Δυνάμεως εἰς τὸν ΒαλκανοΜικρασιατικὸ Χῶρο	324 -327

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ

Βασική Γεωπολιτική Δομή του ΒαλκανοΜικρασιατικού Πεδίου

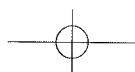
Τό ΒαλκανοΜικρασιατικό Γεωπολιτικό Πεδίο είναι ό οίκειος χῶρος τῆς Ελλάδος. Πρέπει έπομένως νὰ ἀποτελεῖ κύριο ἐνεργό συνιστώσα μιᾶς δυναμικῆς, θετικῆς, συνολικῆς Έθνικῆς Στρατηγικῆς.

Η δέουσα πολιτική τῆς Ελλάδος ἔναντι κάθε προβλήματος ἀπορρέει ἀπὸ τὴν Στρατηγικὴ ποὺ θὰ ἔπειτε νὰ ἀκολουθηθῇ ὡς πρὸς τὸν γεωπολιτικὸ χῶρο στὸν ὅποιο ἀνήκει, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν γενικώτερη στρατηγικὴ τῆς χώρας στὸ πλαίσιο τοῦ οἰκουμενικοῦ πεδίου δυνάμεων ὥπεις τοῦτο διαμορφώνεται στὴν περιφέρειά μας.

Ο ΒαλκανοΜικρασιατικὸς χῶρος ἀποτελεῖ μία ἱστορικὴ γεωπολιτικὴ ἐνότητα. Ο πυρὴν τῆς πολιτικοιστορικῆς ἐνοποιήσεως του ἀπετελέσθη πρὸ τοιῶν χιλιετηρίδων. Ἀπὸ τοῦ δου ἥδη π. Χ. Αἰῶνος παρουσιάζει ἀνθρωπογεωγραφικὴ συνοχή. Μὲ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο ἐδραιώνεται ἡ πολιτιστικὴ φυσιογνωμία τοῦ χώρου καὶ τίθενται τὰ θεμέλια ἐνιαίας πολιτικῆς ὁργανώσεως του μὲ ταυτόχρονη γιγαντιαία προέκτασι πρὸς Ανατολὰς καὶ Νότο (τὸ ὄνειρο τῆς Περσικῆς Αὐτοκρατορίας γίνεται πραγματικότης).

Ἀπὸ τὸ 146 π. Χ. Καὶ ἐπὶ δύο σχεδὸν συναπτὲς χιλιετίες ἀποτελεῖ καὶ πολιτικὴ ἐνότητα ὑπὸ δομὴ Ήγεμονίας ἀρχικά, ἡ ὁποία γρήγορα μετέπεσε εἰς Αὐτοκρατορία. Η Ρώμη τὸν συνέδεσε ἐπὶ μερικοὺς αἰῶνες μὲ δλη τὴν Μεσόγειο καὶ τὴν ἐνδοχώρα τῆς, ἀλλὰ ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκφράζει συμβολικὰ καὶ γεωγραφικὰ τὴν ἐνότητά του καὶ τὸν χαρακτῆρα του ὡς βάσεως σχέσεων πρὸς τὴν Μέση Ανατπλὴ καὶ ἐπέκεινα: ἡ ἐπιλογὴ τοῦ Βυζαντίου ὡς πρωτεύουσας ἔγινε συνειδητὰ μὲ σκοπὸ νὰ σημανθῇ τὸ κέντρο βάρους τοῦ γεωπολιτικοῦ αὐτοῦ χώρου καὶ ὅλων τῶν πολυδύναμων ἐξακτινώσεων του.

Μὲ τὴν μακρὰ αὐτὴ παρακαταθήκη τῆς γεωπολιτικῆς ἐνότητος, ἡ μετάβασις ἀπὸ τὸ μωσαϊκὸ τῆς Αὐτοκρατορίας στὴν πολιτικὴ ὁργάνωση ἐθνικῶν κρατῶν

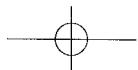

ῆταν φυσικὸν καὶ προκαλέση μείζονα ἀναταραχή: αὐτὴ εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ οὐσία τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Καὶ ὑπὸ ἴδεώδεις ἀκόμη ἀνεπηρέαστες συνθῆκες, ἡ συγχρότησις ὅμοιογενῶν ἔθνικῶν ὀντοτήτων ἀπὸ μία αὐτοκρατορικὴ δομὴ μόνον κατά προσέγγισι εἶναι δυνατή, καὶ πάλι μὲ συμπερίληφι μειονοτήτων.

Οἱ κλυδωνισμοὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἔθνικῶν κρατῶν ἀπὸ τὴν συνύπαρξιν, διασπορὰ καὶ ἀλληλοπεριχώρησι τῶν διαφόρων ταυτοτήτων στὴν Αὐτοκρατορία, διαρκεῖ ἀκόμη ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνες. Ἡ ἀναταραχὴ ἐμποδίζει τὴν ἀποκατάστασι τῆς φυσικῆς ἐνότητος τοῦ γεωπολιτικοῦ χώρου. Ἡ προσπάθεια συνεργασίας τῶν κρατῶν κατὰ τὸν Μεσοπόλεμο δὲν ἀπέδωσε τὰ προσδοκώμενα λόγῳ τῆς ἀναποφασιστικότητός των (καὶ ἵδιως τῶν πρωτευόντων ἐξ αὐτῶν) νὰ προχωρήσουν στὴν θέσπισι καταλλήλου, ἐνιαίου στρατηγικοῦ δόγματος πέραν τῆς πέδης τῆς οὐδετερότητος. Ἐτσι δὲ συνεκτικὸς ἴστος τοῦ Βαλκανικοῦ Συμφώνου ἦταν χαλαρός, ἀφοῦ ὠρίζετο μόνον ἀρνητικά. Μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο τὸ Παραπέτασμα ἐπάγωσε τὶς ἔξελίξεις, ὃν καὶ πρέπει νὰ τονισθῇ ἡ σημασία τοῦ Τριγώνου Ἀθηνῶν-Αγκύρας-Βελιγραδίου τὸ 1953-5, παρ' ὅλη τὴν ἀτυχη κατάληξί του συνεπείᾳ τῆς ἐκρήξεως τῶν ἙλληνοΤουρκικῶν διενέξεων. Ἡ μεταψυχροπολεμικὴ ἀναδομούμενη τάξις προωθεῖ τὸ Ἀνατολικὸ Ζήτημα σὲ νέα φάσι.

Ἐσωτερικά, ἡ φυσικὴ ἐνότης τοῦ ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ χώρου δὲν ἔχει λόγο νὰ διαταράσσεται ἀπὸ αὐτὸ καθ' ἕαυτὸ τὸ γεγονὸς τῆς ὑπάρξεως μειονοτήτων. Μειονότητες ἀπαντῶνται εἰς ὅλα τὰ κράτη τῆς περιοχῆς εἰς τρόπον ὥστε, ἀρχῆς δοθείσης, νὰ ἐκλύεται ἀλυσιδωτὴ ἀντίδρασις, ἀποτρεπτικὴ τῆς ἀρχικῆς διαταράξεως.

Διορθωτικὲς ἐδαφικὲς διευθετήσεις θὰ ἦταν μικρές καί, ὑπὸ τὶς κρατοῦσες συνθῆκες τῆς ἴστορικῆς ἔξελίξεως, ἀσήμαντες, θὰ ἐπανελάμβαναν δὲ ἐπὶ πλέον τὸ πρόβλημα σὲ ἄλλο ἐπίπεδο λόγῳ τῆς πυκνῆς διαπλοκῆς. Τὸ μειονοτικὸ λύεται μὲ τὸν ἀποτελεσματικὸ πολιτικὸ ἐκδημοκρατισμὸ τῶν κρατῶν, μὲ εἰδικὰ προνόμια καὶ μὲ τὸ θεμιτὸ ἐνδιαφέρον τῶν γειτονικῶν χωρῶν γιὰ τοὺς ὅμοιοις ἢ ὁμοθρήσκους τους.

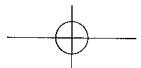
Οι διεσπαρμένες μειονότητες μπορούν έτσι νὰ καταστοῦν συνδετικὸς κρίκος ἀντί διαλυτικὸς μοχλὸς μεταξὺ τῶν χωρῶν. Οι οἰκονομικοὶ καὶ πολιτιστικοὶ παράγοντες θὰ λειτουργήσουν τότε ἀνεμπόδιστα μὲ τὴν μέγιστη δυναμική των. Τὴν Ἑλλάδα θὰ συνέφερε τέτοια λειτουργία.

'Εξωτερικά, ἔνας ισχυρὸς πόλος στὸν γεωπολιτικό μας χῶρο εύνοεῖται ἀπὸ τὴν διεθνῆ Ἡγεμονικὴ Ὑπερδύναμη πρὸς ἐξισορρόπιση τῶν τάσεων, θετικῶν ἢ ἀρνητικῶν, μεταξὺ Ἡπειρωτικῆς Εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως (Γερμανίας καὶ τοῦ ΓερμανοΓαλλικοῦ "Αξονος) καὶ Ρωσίας. Αὐτὸς ὁ πόλος θὰ εἶχε μάλιστα ἀκτινωτὴ δυναμικὴ ἀλληλεπιδράσεων πρὸς Μεσόγειο, Ἀνατολικὴ Κεντρικὴ Εὐρώπη, Μέση Ἀνατολή, Καυκασία καὶ Κεντρικὴ Ἀσία, γεωπολιτικοὺς δηλαδὴ χώρους εἴτε μὲ προσωρινὸ κενὸ ισχύος εἴτε ἀμέσου ἐνδιαφέροντος τῆς Ἀμερικῆς, ὅλους δὲ πλέον περιοχὲς ζωτικοῦ συμφέροντός της.

Ἡ σύμπτωσις βασικῶν συμφερόντων καὶ ὁ ὀξὺς συντονισμὸς τῶν δυναμικῶν πεδίων Ἑλλάδος καὶ οἰκουμενικῆς Ἡγεμονικῆς Δυνάμεως στὴν εύρυτερη περιφέρεια καθιστᾶ ἀπόλυτη στρατηγικὴ προτεραιότητα γιὰ τὴν χώρα νὰ πρωτοστατῇ στὴν σταθεροποίησι τοῦ ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ γεωπολιτικοῦ χώρου καὶ στὴν ἐνεργοποίησι τῆς ιστορικῆς ἐνότητός του.

Ἡ ἔκφρασις τῆς γεωπολιτικῆς ἐνότητος δὲν πρέπει νὰ συλλαμβάνεται στὸ ἐπίπεδο τῆς πολιτικῆς διαρθρώσεως ὡς Συνομοσπονδία Κρατῶν, οὔτε νὰ θεωρεῖται ὅτι προϋποθέτει ἀρχικὴ κοινὴ βούληση ὅλων τῶν μελῶν ἐξ ἵσου. Παρόμοιες ἴδεες καὶ ἀνεδαφικὲς καὶ ἀντιπαραγωγικὲς εἶναι, πιθανὴ δὲ προσπάθεια ἐφαρμογῆς των θὰ ἥταν περισσότερο ἐπικίνδυνη παρὰ εὐεργετικὴ στὸ προβλεπόμενο μέλλον. Ισχυρὰ Σύμφωνα μεταξὺ τῶν πρωτευουσῶν καὶ ἀποφασισμένων Δυνάμεων εἶναι πλέον ἀποτελεσματικά.

Ἡ Ἑλλὰς ὥφειλε νὰ διαδραματίσῃ ἡγετικὸ ρόλο στὴν οἰκοδόμησι τῆς νέας ἀρχιτεκτονικῆς ἀσφαλείας στὴν περιοχὴ καὶ στὴν ἐδραίωσι συνθηκῶν ὁλοσχεροῦς ἀναπτύξεως τοῦ ἐνιαίου γεωπολιτικοῦ χώρου, μὲ σταθερὴ βάσι τὴν

στρατηγική δομή του άντικειμενικού δυναμικού πεδίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 17

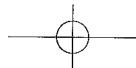
ΤΟ ΒΑΛΚΑΝΟΜΥΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΚΛΙΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟ

Η διαδοχή της 'Οθωμανικῆς Αύτοκρατορίας, καὶ ἡ διανομὴ τῶν ἔδαφῶν της μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ὀδήγησε σὲ ἴδιαίτερες τάσεις τις δύο χῶρες, λόγω τῆς ἀμοιβαίας διασπορᾶς τοῦ πληθυσμοῦ των στὸ συνολικὸ ὑπὸ μερισμὸ χῶρο, καὶ τῆς ἰσχυρᾶς διεκδικήσεως κληρονομίας στὴν πολιτικὴ ὄργάνωσι καὶ ὀλοκλήρωσι τοῦ ὅλου γεωπολιτικοῦ χώρου. Ἀνάλογα προβλήματα, μικροτέρας πάντως ἐντάσεως, μεταξὺ Ἑλλάδος ἀφ' ἐνὸς καὶ Ἀλβανίας, Σερβίας καὶ Βουλγαρίας χωριστὰ ἀφ' ἑτέρου, προκάλεσαν τριβές, ἀνταγωνισμοὺς καὶ πόλεμο, κατὰ περίπτωσι, ἀκόμη, ἀλλὰ εὐρῆκαν μία τελικὰ κοινὰ ἀποδεκτὴ, μεσοπρόθεσμα τούλαχιστον, ρύθμισι. Τὸ πρακτικὰ ὀλοσχερὲς στρατηγικὸ κλείσιμο τῶν βορείων χερσαίων συνόρων τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ψυχροπολεμικὴ περίοδο διευκόλυνε τὴν παγιωποίησι τῶν δρίων καὶ τὴν ἀποκρυστάλλωσι αὐστηρὰ ἐλεγχομένων καὶ περιωρισμένων προσβάσεων, εἰδικὰ μὲ τὴν κομμονιστικὴ ἀλλὰ ἀδέσμευτη (καὶ ἐπομένως στρατηγικὰ σχεδὸν οὐδέτερη ὡς πρὸς τοὺς δύο Συνασπισμούς) Γιουγκοσλαβία.

Ἀντιθέτως, στὶς Ἑλληνοτουρκικὲς σχέσεις ἀποκαλύπτεται ὑφιστάμενο ἀπόθεμα ἐντάσεως ποὺ ἀρχικὰ ὠφείλετο σὲ δύο κυρίως λόγους, ἔναν μόνυμο καὶ ἕνα ἐπισυμβάντα: 1) Στὴν θρησκευτικὴ διαφορὰ τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς πολιτιστικῆς κοινῆς ποὺ ἀπεκατεστάθη ἥδη ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ στὸν ἐνιαῖο γεωπολιτικὸ χῶρο τῆς περιοχῆς. Ἡ θρησκευτικὴ ἀλλοτρίωσις στὴν δμοειδῆ κατὰ τὰ ἄλλα ὀλοκλήρωσι ἔδρασε ἀποσυνθετικὰ καὶ ἐπὶ τῆς 'Οθωμανικῆς Αύτοκρατορίας, παρὰ τὴν γεωπολιτικὴ ἐνότητα, τὴν πολιτιστικὴ κοινότητα καὶ τὴν ἐθνολογικὴ συμβατότητα τῆς περιοχῆς. 2) Ἡ ἀκραία ἀντιπαλότης στὴν χάραξι τῶν δρίων Ἑλληνικοῦ καὶ Τουρκικοῦ κράτους κατὰ τὴν διάλυσι τῆς 'Οθωμανικῆς Αύτοκρατορίας, ὅπως ἐξεφράσθη μὲ τὴν Μικρασιατικὴ Ἐκστρατεία καὶ τὴν ἀκολουθήσασα ἀποτυχία Ἑλληνικῆς οἰκειοποιήσεως τμῆματος τοῦ Μικρασιατικοῦ ἡπειρωτικοῦ χώρου, κατέλειψε στὴν μὲν Ἑλλάδα τὴν πικρία τῆς μὴ ἐμπεδώσεως Ἑλλαδικῆς βάσεως τοῦ Μικρασιατικοῦ Ἑλληνισμοῦ (πρᾶγμα ποὺ τὸν κατέστησε ὅμηρο ἀντικείμενο Τουρκικῶν ἀντιποίων καὶ πιέσεων μέχρι τῆς τελικῆς πρακτικὰ ἐξαφανίσεώς του), στὴν δὲ Τουρκία

τὴν αἰσθησι ριζικῆς ἀπειλῆς ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος (τὸ δόποιο ἐνίσχυσε τὴν κατὰ βάθιος στρατηγικὴ ἄρνησι μονίμου ἀποδοχῆς τῶν διευθετήσεων ποὺ τῆς ἐπεβλήθησαν στὸ Αἴγατο). Ἡ συνολικὴ στρατηγικὴ κατάστασις ὅπως τελικὰ διεμορφώθη ἀπετυπώθη στὴν Συνθήκη τῆς Λωζάννης: (α) Τὰ Στενά τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου ἀπεστρατιωτικοποιοῦντο καὶ διεθνοποιοῦντο μὲ περιωρισμένη Τουρκικὴ δικαιοδοσία μόνον εἰς περίπτωσι ἐμπολέμου καταστάσεως τῆς χώρας. (β) Ἀπεστρατιωτικοποιοῦντο οἱ νῆσοι Λῆμνος καὶ Σαμοθράκη ἀπὸ μέρους τῆς Ἑλλάδος, "Ἴμβρος δὲ καὶ Τένεδος ἀπὸ μέρους τῆς Τουρκίας. (γ) Οἱ μεγάλοι νῆσοι τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἴγαίου (Λέσβος, Χίος, Σάμος, Ἰκαρία) ούσιαστικὰ ἀπεστρατιωτικοποιοῦντο ἐπίση (ἀπουσίᾳ ναυτικῶν βάσεως καὶ ὀχυρωματικῶν ἔργων, περιωρισμένη παρουσία κανονικῆς στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ ἀναλόγου ἀριθμοῦ χωροφυλάκων). (δ) Οὐδέτερη ζώνη πλάτους 30 ὥῃ κατὰ τὰ Ἑλληνοτουρκικὰ σύνορα στὴν Θράκη ("Ἐβρος). (ε) Στὸ θέμα τῶν πολεμικῶν ἀποζημιώσεων, ἡ μὲν Ἑλλὰς ἀνεγνώρισε «τὴν ὑποχρέωσί της νὰ πληρώσῃ γιὰ τὴν φθορὰ ποὺ προκλήθηκε στὴν Ἀνατολίᾳ ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἢ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως οἱ δόποιες ἦσαν ἐνάντιες πρὸς τὸ Δίκαιο τοῦ Πολέμου»· ἡ δὲ Τουρκία ἀπεποιήθη τὶς ἀξιώσεις της ἐπὶ τοῦ θέματος «λαμβάνουσα ὑπ' ὄφιν τὴν οἰκονομικὴ κατάστασι τῆς Ἑλλάδος ὅπως προέκυψε ἀπὸ τὴν παράτασι τοῦ πολέμου καὶ τὶς συνέπειές του». Ἐν τῷ μεταξύ, πρὸ τῆς Συμφωνίας τῆς Λωζάννης, εἶχε συνομολογηθῆ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας (30-I-1923) τὸ Σύμφωνο περὶ ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν (πλὴν τῶν τῆς Δυτικῆς Θράκης καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἀντιστοίχως), τὸ τόσο δυσμενὲς γιὰ τὴν Ἑλλάδα (περίπου 1.350.000 Ἑλληνες ἔναντι 430.000 Τούρκων).

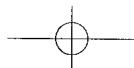
Οἱ Συμφωνίες ἀπηχοῦσαν, ὅπως πάντα γίνεται, τὴν ἴσχύουσα πραγματικὴ κατάστασι: ἡ Τουρκία ἦταν μὲν (ώς Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορία) μὲ τὸ μέρος τῶν ἡττημένων τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου (τοῦτο ἐξεφράζετο στὴν μηδέποτε ἐφαρμοσθεῖσα συνθήκη τῶν Σεβρῶν (1920)), ἀλλὰ εἶχε ἐξέλθη νικηφόρος ἀπὸ τὴν ἐπιχείρησι ἐφαρμογῆς τῶν ὄρων τῆς Συνθήκης αὐτῆς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος: καὶ αὐτὸ τὸ γεγονός ἀπεικονίσθη στὴν ἀναθεώρησι τῆς Συνθήκης ἐκείνης διὰ τῆς Συμφωνίας τῆς Λωζάννης. Οἱ Συνθῆκες περιβάλλουν μὲ τύπο

δικαίου τὴν ἀντικειμενικῶς ἐπιτευχθεῖσα ἴσορροπία καὶ διάρθρωσι δυνάμεων· δὲν ἐπιβάλλουν ἀνύπαρκτο τάξι βάσει ἀφηρημένων καὶ ὑποκειμενικῶν φαντασιώσεων δικαιοσύνης.

Ἡ Ἑλλὰς δὲν ἀπεδέχθη κατὰ βάθος τὶς ἀναγκαῖες συνέπειες τῆς ἡττάς της κατὰ τὸν Μικρασιατικό πόλεμο, χωρὶς καὶ νὰ προετοιμάζεται γιὰ νὰ τὶς ἀναστρέψῃ καθ' ὅσον ἐνδέχεται, διὰ τῆς μόνης δυνατῆς ὁδοῦ: τῆς ἴσχυροποιήσεώς της εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς, πολιτιστικούς, πολιτικούς, οἰκονομικούς καὶ, ἀπαραίτητως, στρατιωτικούς. Αὐτὴ ἡ παράλογος καὶ βαθύτατα αὔτοκαταστροφικὴ στάσις ὠδήγησε τελικὰ στὸ θλιβερὰ μειωτικὸ φαινόμενο μιᾶς χώρας μονίμως παραπονουμένης ἐν ὀνόματι οὐτοπικῶν ἀπραγμάτων δικαίων της, καὶ ταυτοχρόνως ἀρνουμένης νὰ προβῇ στὴν ἔξυγίανση τοῦ βίου της, τὴν ἐνίσχυσι τῆς θέσεώς της καὶ τὴν ἀποφασιστικὴ ὑψώσι τοῦ δυναμικοῦ της. Ἡ δεινὴ αὐτὴ "Ατη λειτουργεῖ ἀδιαλείπτως, μὲ ἔξαρσεις ἐνίοτε ἐκπληκτικῆς ἥγετικῆς σκοτοδίνης, ὅπως ἡ παροῦσα.

Ἡ Τουρκία ἐπίσης ἔξέλαβε τοὺς ὄρους τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης ἐπαχθεῖς, ως ἐπινέμοντας ἐν μέρει τιμωρητικὲς ρυθμίσεις γιὰ τὴν συνεργία τῆς Τουρκίας μὲ τὶς Κεντρικὲς Δυνάμεις κατὰ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ἀλλὰ ἀντιθέτως πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ἀπεδόθη μὲ κάθε τρόπο σὲ δραστικώτατη συστηματική, σκληρὴ ἀλλὰ καὶ ἀποτελεσματικὴ προσπάθεια συγκροτήσεως κοινωνίας μὲ ὑψηλὸ τόνο λειτουργικότητος, καὶ νέα βάσι ἐνεργοῦ ταυτότητος, μετὰ τὴν κατάρρευσι τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἰδέας. Ἡ καθοδικὴ πορεία τῆς Ἑλλάδος στὴν κλίμακα τοῦ ἐστιασμένου ἔθνικοῦ, κοινωνικοῦ δυναμικοῦ καὶ ἡ ἀνοδικὴ τῆς Τουρκίας εἶναι ἀναγκαῖο, ἐὰν συνεχισθοῦν χωρὶς ἀναστροφὴ ἐπὶ μακρὸν, νὰ ἀλλοιώσουν τοὺς συσχετισμοὺς δυνάμεως τόσο ὡστε ἡ ἐπιμονὴ διατηρήσεως τοῦ status quo νὰ ἀπαιτῇ κατανάλωσι ἔξωθεν ἐνεργείας δυσαναλόγου πρὸς τὰ στρατηγικὰ συμφέροντα τῶν ἐπέκεινα τοῦ τοπικοῦ συστήματος Μεγάλων Δυνάμεων ἀκόμη καὶ ἐὰν ἡ συμπλοκὴ τῶν ἔξωτερικῶν αὐτῶν συμφερόντων ἴσορροπῇ εἰς τὴν συνέχισι τοῦ status quo. Πολὺ περισσότερο θὰ συντελεσθῇ (de facto τουλάχιστον καὶ ἀρχικά) ἀναθεώρησις τῶν συνθηκῶν ἐὰν καὶ αὐτὴ ἡ στρατηγικὴ δομὴ τῶν ἔξωτερικῶν ἐπιρροῶν ἔχει μεταβληθῆ ἀλλι-

στα ή' αναθεώρησις θὰ γίνη ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς τὴν κατεύθυνσι ἐπικυρώσεως καὶ ἀναβαθμίσεως τῆς ἐσωτερικῆς τοπικῆς μεταβολῆς. Ή ιδέα ὅτι οἱ Συνθῆκες ἔχουν ἀφ' ἑαυτῶν δικαιοδοτικό χαρακτῆρα, ἀσχέτως πρὸς τὶς ἀντικειμενικῶς ισχύουσες δυναμικές, εἶναι γέννημα ἐσχάτης ἀδυναμίας καὶ ἀνοίας.

Τὸ ἀνικανοποίητο ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καθίσταται ἀσταθῆ τὴν συμφωνία τῶν καὶ ὡδήγησε ἐπανειλημμένα σὲ προστριβές καὶ διενέξεις μεταξύ των ως πρὸς τὴν ἔρμηνεα τῶν συμφωνημένων. Τὰ ἀμφιβητούμενα θέματα ἀντιμετωπίσθησαν καὶ ως νομικαὶ ἀντιδικίαι, ἔγινε δὲ καὶ δἰς προσφυγὴ εἰς τὸ Διεθνὲς Δικαστήριο τῆς Χάγης γιὰ γνωμοδότησι (ἀποτέλεσμα 21.2.1925 εὐνοϊκὸ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, 28.8.1928 ὑπὲρ τῆς Τουρκικῆς ἀπόφεως), χωρὶς φυσικὰ νὰ ἐπιλυθοῦν τὰ προβλήματα δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου. Εἰς τὴν Χάγην ἐπίσης παρεπέμφθη πρὸς γνωμοδότησιν ὑπὸ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἑθνῶν ἡ νομιμότης τῆς ἀπελάσεως τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινούπολεως Κωνσταντίνου ΣΤ' (ώς ἐμπίπτοντος κατὰ τὴν Τουρκίαν εἰς τὶς συμφωνίες ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν) ὑπὸ τῆς Τουρκίας (30.1.1925), ἀλλὰ ἐπιτευχθεῖσα διμερῆς Συμφωνία Ἑλλάδος - Τουρκίας ἔκανε τὴν Ἑλλάδα νὰ ζητήσῃ (1.6.1925) διακοπὴ τῆς νομικῆς διαδικασίας. Ή Ἑλλὰς ἀπεδέχετο τὴν γενομένη ἀπέλασι ἐναντὶ Τουρκιῶν διαβεβαιώσεων περὶ τῆς ἔξασφαλίσεως παραμονῆς εἰς Κωνσταντινούπολι τῶν Ἀρχιερέων τοῦ ἐκεῖ Πατριαρχικοῦ Θρόνου.

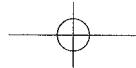
Ἡ νομικὴ ἀντιμετώπισις τῶν διμερῶν σχέσεων εἶναι μὴ ρεαλιστικὴ καὶ ἀντιπαραγωγική. Βεβαίως Ἰδιαίτερα θέματα ἥσσονος μᾶλλον σημασίας ἐνδέχεται νὰ ἀντιμετωπίζωνται ως νομικῆς φύσεως γιὰ τακτικοὺς λόγους καὶ ὑπὸ συγκεκριμένες περιστάσεις ἀλλὰ καὶ τότε ἡ νομικὴ ἀντίληψί των ἀποτελεῖ κατὰ βάθος ἔνα πολιτικὸ ἐπιχείρημα τὸ δποτο ζυγίζει ἀναλόγως πρὸς τὸ βάρος τῆς συνολικῆς στρατηγικῆς στὴν ὅποια ἐντάσσεται, καὶ ὅχι ἀναλόγως πρὸς τὸ ἀφηρημένο συμβασιακὸ δίκαιο ποὺ ἐνδέχεται νὰ διεκδικῇ καὶ τὸ δποτο οὕτως ἢ ἄλλως πάντοτε ἐμπράκτως ἀμφιλέγεται.

Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴ Καταστροφὴ καὶ τὴν Συνθήκη τῆς Λωζάννης, ἡ Ἑλλὰς εἶχε δύο ἐναλλακτικές, συνεπεῖς Στρατηγικὲς δράσεως ἐνώπιόν της. 1) Νὰ ἐπιχειρήσῃ πάλι τὴν ἀποκατάστασι μοναδικῆς προεξαρχούσης ἐπιρροῆς της

στὸ νότιο τμῆμα τοῦ ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ χώρου. "Η, 2) Νὰ προβῆ εἰς φιλικὸ καταμερισμὸ ρόλων στὴν περιοχὴ μὲ τὴν Τουρκία, πρᾶγμα ποὺ προϋπέθετε συνολικὴ, ἀμοιβαία ἴκανοποιητικὴ ἢ τουλάχιστον μονιμώτερα ἀποδεκτή, διευθέτησι τῶν Ἑλληνοτουρκικῶν διαφορῶν διὰ διμερῶν συζητήσεων.

Ἡ πρώτη στρατηγικὴ ἔπρεπε νὰ τεθῇ σὲ ἐφαρμογὴ ἀποφασιστικὰ καὶ γρήγορα, πρὶν ἀποδώσῃ σταθερὰ ἀποτελέσματα ὁ ἀγὼν ἐδραιώσεως Τουρκικοῦ Κράτους εἰς τὴν θέσι τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Βεβαίως αὐτό ἐσήμαινε ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔχρειάζετο νὰ κινητοποιηθῇ δυναμικὰ ἀμέσως μετὰ τὴν ἥττά της καὶ νὰ ἐνεργοποιήσῃ ὅλα τὰ ἀποθέματα ἵσχυος τῆς εὐθὺς μετὰ τὴν ταπείνωσί της. Ἐσήμαινε ἐπίσης ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ χειρισθῇ προσεκτικὰ ἔνα ἀντιφατικὸ στοιχεῖο στοὺς τότε βαλκανικοὺς σχεδιασμούς. Οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ποὺ ἐπεδίωκαν ἀποφασιστικὰ τὴν διατήρησι τοῦ status quo ὅπως προηλθε ἀπὸ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο ἥταν ἡ Γαλλία κυρίως, καὶ ἐπαμφοτερίζουσα ἡ Ἀγγλία· τοπικὲς Δυνάμεις τῶν διοίων τὸ ἐθνικὸ συμφέρον συνέπιπτε εἰς τὴν συνέχισι τοῦ status quo ἥταν ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ Ρουμανία, ἡ Γιουγκοσλαβία (τότε Βασίλειο Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων). Ἀντιθέτως ἀναθεωρητικὲς ἐπιδιώξεις εἶχαν ἀπὸ τὶς μεγάλες Δυνάμεις ἡ Γερμανία καὶ κατὰ βάθος ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις, ἐνῷ καὶ ἡ Ἰταλία (παρ' ὅλο ποὺ ἀνῆκε τεχνικὰ στὸ στρατόπεδο τῶν νικητῶν) ἥταν δυσαρεστημένη μὲ τὴν Εἰρήνη τῶν Βερσαλλιῶν· στὶς τοπικὲς ἀναθεωρητικὲς δυνάμεις ἀνῆκε ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Τουρκία. Τὸ ἀντιφατικὸ στοιχεῖο στὴν ἀναθεωρητικὴ Στρατηγικὴ τῆς Ἑλλάδος συνίστατο στὸ ὅτι ἡ ἀλλαγὴ ποὺ ἐπεδίωκε θὰ ἐστρέφετο εἰς βάρος τῶν τοπικῶν ἀναθεωρητικῶν Δυνάμεων: ἔπρεπε δηλαδὴ νὰ συμμαχήσῃ μὲ τὶς συντηρητικὲς Δυνάμεις ἐναντίον τῶν ἀναθεωρητικῶν πρὸς μεταβολὴ τῆς καταστάσεως εἰς τὴν περιοχὴ της.

Ἐφ' ὅσον ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐδυνήθη νὰ ἐπιβάλλῃ μόνη της καθεστῶς τοπικῆς ἡγεμονίας της εἰς τὴν Ἀνατολή, ἔπρεπε νὰ συνδυασθῇ μὲ ἄλλες Δυνάμεις. Ἐν ὅψει τῶν ἐντόνων ρεβιζιονιστικῶν τάσεων τῆς Βουλγαρίας, ὁ φυσικὸς συνδυασμὸς ἥταν Ἑλλὰς - Γιουγκοσλαβία πρὸς Τουρκία - Βουλγαρία. Καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἥταν ἡ ἀρχὴ τῆς ἔξωτερηκῆς πολιτικῆς τοῦ Στρατηγοῦ Θεοδώρου

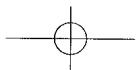

Παγκάλου κατὰ τὴν Δικτατορία του.

ad hoc

Κατὰ τὰ πρώτα ἔτη μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν Καταστροφὴν ἡ Ἑλλὰς ἐπεδείκνυε ὅλα τὰ συμπτώματα στρατηγικῆς ἀβεβαιότητος μιᾶς ἀδυνάτου πολιτικῆς ἀχριβῶς ὅπως σήμερα: ~~καὶ τὸ~~ προσπάθεια ἀντιμετωπίσεως ἐκ τῶν ὑστέρων τῶν ἐγειρομένων προβλημάτων χωρὶς σταθερούς στόχους καὶ συστηματικὸς σχεδιασμὸς μιᾶς ἐπαρκοῦς, ἀποτελεσματικῆς τακτικῆς πραγματώσεώς των. Μὲ τέτοιᾳ προοπτικῇ καὶ ἀσυντόνιστο στάσι, οἱ τριβὲς ἐπεκτείνονται, οἱ χρίσεις πολλαπλασιάζονται, τὰ ἀδιέξοδα ἐντείνονται πρὸς κάθε κατεύθυνσι (χαρακτηριστικὸς στὴν ἀρχὴ τῆς περιόδου εἶναι δ ἀνίκανος τρόπος χειρισμοῦ τῆς ἸταλοἘλληνικῆς χρίσεως τὸ 1923) καὶ ἡ ἀστάθεια αὐξάνει αὐτοτροφοδοτούμενη. Ἀφ' ἑαυτῆς τέτοιᾳ ἀναποφάσιστη πολιτικὴ ἄγνοια παρέχει γόνιμο ἔδαφος προκλήσεως καταστρεπτικῶν λαθῶν, ὅπως τὰ πρωτόκολλα Πολίτη - Καλφώφ (29.9.1924), διὰ τῶν δποίων ἡ Ἑλλὰς ἀνεγνώρισε τὴν Σλαυόφωνο μειονότητα στὰ ἐδάφη της ὡς *Bouλγαρική*, συνίστατο δὲ κοινὸς συμβουλευτικὸς ὄργανος μέσος ἀμφοτέρων τῶν κυβερνήσεων μὲ εὐρεῖς δικαιοδοσίες ἐπὶ μειονοτικῶν θεμάτων (τοῦ Ὁργανισμοῦ προϊσταντο τὰ δύο οὐδέτερα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐλληνοβουλγαρικῆς Μεταναστεύσεως Κόρφ καὶ Ντὲ Ρῶβερ). Συνέπεια τῆς συμφωνίας αὐτῆς ἦταν ἡ καταγγελία ἐκ μέρους τῆς Γιουγκοσλαβίας τῆς ἘλληνοΣερβικῆς Συμμαχίας τοῦ 1913 (17.11.1924). Ἀπὸ τὴν ἀπομόνωσι τῆς Ἐλλάδος ἐπωφελήθη ἀμέσως ἡ Τουρκία, προβάσα αἰφνιδίως εἰς τὴν ἀπέλασι τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου ΣΤ' (30.1.1925).

Ἡ Σύναψις στὶς 27.1.1924 Συνθήκης «έγκαρδίου συνεργασίας» μεταξὺ Γιουγκοσλαβίας καὶ Ἰταλίας δὲν ἀποτελοῦσε καθ' ἑαυτὴ κίνησι χαλαρωτικὴ τῶν ἘλληνοΣερβικῶν σχέσεων. Τὸ Ἀδριατικὸ λεγόμενο ζήτημα (οἱ βάσει τῆς Μυστικῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου τὸ 1915 ἀπαιτήσεις τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῆς Ἰστρίας, Δαλματίας καὶ Ἀλβανίας) ἀπετέλεσε ἀκανθωδέστατη ἐμπλοκὴ κατὰ τὶς εἰρηνευτικὲς συνομιλίες τῶν Παρισίων μετὰ τὸν Α' Πόλεμο. Μὲ τὴν Συμφωνία τοῦ Rapallo (12.11.1920) μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, ἡ Ἰταλία, ἐλάμβανε τὴν Ἰστρία (ἀλλὰ ἡ Fiume ἔμενε ἐλευθέρα πόλις) μὲ μερικὲς παρακείμενες νήσους, καὶ τὸν θύλακα τῆς Zadar, δεχομένη τὴν ἐνσωμάτωσι τῆς Δαλματίας

εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν ἀπεκδύετο ἐπίσης τῆς ἀπαιτήσεως προτεκτοράτου ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας. Οἱ σχέσεις ὅμως μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν παρέμεναν τεταμένες, καὶ ἡ Ἰταλία ἡρνεῖτο νὰ ἐκκενώσῃ κατεχόμενο τμῆμα τῆς Δαλματίας. Μὲ τὴν ἄνοδο τοῦ Μουσσολίνι εἰς τὴν ἔξουσίαν, ἡ Ἰταλία προέβη εἰς ἄνοιγμα πρὸς τὴν Γιουγκοσλαβίαν. Νέα Συνθήκη (21.2.1923) ὠδήγησε εἰς τὴν ἐκκένωσι τῆς κατεχομένης Δαλματικῆς ζώνης. Μὲ τὴν τελικὴν Συνθήκη τῆς Ρώμης (27.1.1924) ἡ Γιουγκοσλαβία ἐδέχθη τὴν προσάρτησι τῆς ἐλευθέρας πόλεως Φιούμε στὴν Ἰταλία ἔναντι τῆς δεσμεύσεως τῆς Ἰταλίας ~~διατηρήσεως~~ τοῦ status quo στὴν Ἀδριατικὴν καὶ τὴν Βαλκανικὴν καὶ εἰρηνικῆς διευθετήσεως τῶν διαφορῶν. Ἡ Ἰταλία ἐπεδίωκε νὰ διεισδύσῃ εἰς τὰ Βαλκάνια αὐξάνοντα τὴν ἐπιρροή της εἰρηνικὰ στὴν πρώτη φάσι. Ἀλλὰ ἡ Γιουγκοσλαβία εἶχε ζωτικὰ συμφέροντα πρὸς διατήρησι τοῦ status quo γενικώτερα εἰς τὴν περιοχὴν καὶ εἰδικώτερα πρὸς Ἀνατολάς (*Βουλγαρία*) καὶ Βορρᾶ (*Ούγγαρια*). ἐγγύησις δὲ τοῦ status quo ἐσήμαινε τὴν ἴσχυρότερη ἐπιρροή τῆς Γαλλίας. Ἡ συνεννόησις ἐπομένως μὲ τὴν προσφερομένην Ἰταλία δὲν ἐστρέφετο κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Γιουγκοσλαβία ἔμενε σταθερῶς ἐπιφυλακτικὴ ἀπέναντι τῆς Ἰταλίας, καὶ ὅταν ἀργότερα ἡ τελευταῖα τῆς προσέφερε διαμελισμὸν τῆς Ἀλβανίας. Οἱ βλέφεις τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῆς ἀπέναντι ὄχθης τῆς Ἀδριατικῆς ἀπετέλεσαν τὸν κύριο ἐξωτερικὸ φόβο κατὰ τὴν σύστασι καὶ πρῶτες ἐξελίξεις τοῦ Τριπλοῦ Βασιλείου Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων. Ἡ ὑποστήριξις ὑπὸ τῆς Ἰταλίας τῶν Κροατικῶν (*Ούστάσι*) καὶ Βορειομακεδονικῶν ἀντισερβικῶν ὅμαδων ~~εδρα~~ ὡς μοχλὸς ἀποσταθεροποίήσεως τῆς Γιουγκοσλαβίας σύμφωνα μὲ τὴν πάγια στρατηγικὴ τῶν Ἰταλικῶν βλέψεων. Ο διαμελισμὸς καὶ οἱ ἐπιρροὲς στὴν Γιουγκοσλαβία μετὰ τὴν ἐπικράτησι τοῦ "Αξονος δεικνύουν ἀνάγλυφα τὸ περιεχόμενο τῶν βλέψεων ἐκείνων.

| περί

Ἡ Ἐλληνικὴ σύμπραξις μὲ τὴν Βουλγαρία εἶχε σαφῶς ἀντισερβικὸ προσανατολισμό, ἀφοῦ τὸ προηγούμενο ἔτος (Μάρτιος 1923) ἡ Γιουγκοσλαβία εἶχε συνάψει ἐπὶ τέλους μὲ τὴν Βουλγαρία τὴν Συνθήκη τοῦ Νίς, διὰ τῆς ὥποιας χαρακτηριστικὰ ἀπεφασίζετο πλήρης ἀποφίλωσις τοῦ ἐδάφους παρὰ τὰ κοινὰ Βορειομακεδονικὰ σύνορα τῶν χωρῶν εἰς βάθος 100 m. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν παρεκωλύετο ἡ διείσδυσις εἰς τὸ Σερβικὸ ἔδαφος τῶν ἐνόπλων ὅμαδων τοῦ

IMRO ποὺ ἐδροῦσαν γιὰ τὴν ἀποτομὴ τῆς Βορείου Μακεδονίας ἀπὸ τὴν Σερβία, εἴτε ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς χώρας εἴτε ὑπὲρ τῆς Βουλγαρικῆς προσαρτήσεως. Τὸ θέμα εἶχε τέτοια σημασία, ὡστε νὰ προκαλέσῃ τὸν φρικτὸ θάνατο τοῦ Πρωθυπουργοῦ τῆς Βουλγαρίας Stamboliski στὰ χέρια διμάδος τοῦ IMRO κατὰ τὸ πραξικόπημα ποὺ τὸν ἀνέτρεψε τὸν 'Ιούνιο 1923. Τὸ ἙλληνοΒουλγαρικὸ Πρωτόκολλο εἶναι ἐπιπλέον ἀκατανόητο, διότι ἡ Βουλγαρία σταθερὰ ἀπέρριπτε Ἑλληνικὲς προτάσεις ποὺ τῆς παραχωροῦσαν ἐλεύθερες ζῶνες στοὺς λιμένες τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ Θεσσαλονίκης· ἔζητε πλήρη ἐλεγχοῦ σὲ ἐδαφικοὺς διαδρόμους ποὺ θὰ ἔνωναν τὶς ζῶνες μὲ τὴν Βουλγαρικὴ ἐπικράτεια. Ἡ πίεσις στὴν Βουλγαρία γιὰ ἀναθεώρησι τοῦ *status quo* δὲν τῆς ἐπέτρεπε νὰ ἀνταποκριθῇ συνεργάσιμα. Ἡ Ἑλλὰς βεβαίως ἐπεθύμει νὰ ἔξασφαλίσῃ τὰ Βόρεια σύνορά της γιὰ δρᾶσι πρὸς Ἀνατολάς, ἀλλὰ οἱ σπασμωδικές, ἐναλλασσόμενες ἐνέργειες δὲν ἔγγυῶνται ἀσφάλεια, μόνον διαδηλώνουν καιροσκοπισμό. Ἡ ἔντασις στὴν ἙλληνοΒουλγαρικὴ μεθόριο κατέληξε στὴν ὑπόθεσι Πετριτίου: ἀνταλλαγὴ πυροβολισμῶν στὰ σύνορα τὴν 19.10.1925 καὶ φόνος Ἑλληνος ἀξιωματικοῦ καὶ ὁπλίτου, ὀδήγησε εἰς προέλασι τοῦ Γ' Σώματος πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Στρυμόνος ἐντὸς τοῦ Βουλγαρικοῦ ἐδάφους. Ἡ Ἑλλὰς ἀπῆτησε τὴν ἔκφρασι συγγνώμης ἀπὸ τὴν Βουλγαρία γιὰ τὸ ἐπεισόδιο, καὶ ἀποζημίωσι γιὰ τοὺς φονευθέντες, προκειμένου νὰ ἀποχωρήσῃ. Ἡ Βουλγαρία δὲν προέβαλε ἀντίστασι στὴν εἰσβολὴ ἀλλὰ προσέφυγε εἰς τὸ Συμβούλιο τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, τὴν διαιτησία τοῦ ὄποίου ἐδέχθη καὶ ἡ Ἑλλάς, ἀποσύρασα τὶς δυνάμεις της ἐντὸς τῶν Συνόρων. Τὸ Συμβούλιο ἐθεώρησε ἀδικαιολόγητο τὴν Ἑλληνικὴ παραβίασι τῶν συνόρων καὶ ἐπέβαλε χρηματικὴ ἀποζημίωσι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὲρ τῆς Βουλγαρίας.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ Στρατηγοῦ Πάγκαλου ἦταν σαφής: πρὸ τῶν γεγονότων τοῦ Πετριτίου, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1925, ἡ Ἑλλὰς εἶχε προτείνει στὴν Γιουγκοσλαβία καὶ Ρουμανία τὴν σύμπηξι Βαλκανικοῦ Συμφώνου. Εἶχε ἔτσι ὑποδηλώσει ὅτι τὰ πρωτόκολλα Πολίτη - Καλφώφ ἦταν ἔνα Ἑλληνικὸ λάθος. Ἀλλὰ τὰ σφάλματα πάντοτε πληρώνονται, καὶ τὸ πρῶτο ἀποτέλεσμά των εἶναι ἡ καχυποφία ποὺ δημιουργοῦν ὡς πρὸς τὴν σαφήνεια καὶ ἀποφασιστικότητα τῶν στρατηγικῶν στόχων τοῦ σφάλλοντος, καὶ ἀκόμη, χειρότερο, ἡ

ύποφία πολιτικοῦ καιροσκοπισμοῦ ἐκ μέρους του. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν κανεὶς ὄντες νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἔκτιμησεις γύρω ἀπὸ ζωτικὰ συμφέροντα μιᾶς χώρας μπορεῖ νὰ μεταβάλλωνται τόσο εὔκολα. Ὁπότε ἐναλλασσόμενη πολιτικὴ προσεγγίσεων πρὸς Γιουγκοσλαβία καὶ Βουλγαρία ἐν ὅφει τῶν τότε κρατουσῶν συνθηκῶν, ἐσήμανε λογικὰ ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἀκολουθεῖ στρατηγικὴ στρεφομένη εἰς βάρος ἀμφοτέρων. Καὶ αὐτὸς ἔξεφράσθη μὲ τὴν βαρύτητα τῶν ὅρων ποὺ ἐζήτησε ἡ Γιουγκοσλαβία ώς ἐγγύησι τῆς γνησιότητος τῶν Ἑλληνικῶν προθέσεων προκειμένου νὰ συναφθῇ ἡ ἐπιζητουμένη ἀπὸ τὸν Πάγκαλο ἙλληνοΣερβικὴ Συμφωνία.

Στὶς 11.8.1926 Ἑλλάς, Γιουγκοσλαβία καὶ Ρουμανία ἐπέδωσαν κοινὴ ρηματικὴ διακοίνωσι πρὸς τὴν Βουλγαρία κατηγοροῦσες γιὰ τὴν προστασία ἡ ἀνοχὴ ποὺ οἱ μεθοριακὲς Βουλγαρικὲς μονάδες ἐπεδείκνυαν πρὸς ὡπλισμένες ὅμαδες διερχόμενες τὰ σύνορα (τὸ Μακεδονικὸ πρόβλημα), καὶ ζητοῦσες τὴν καταστολὴ τῆς δράσεως ἐπαναστατικῶν Κομιτάτων στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας. Ἐπανελήφθη ἔτσι ἡ ἀρχικὴ πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων αὐτῶν μὲ συμπίπτοντα στρατηγικὰ συμφέροντα (τουλάχιστον ώς πρὸς τὴν διατήρησι τοῦ status quo), ὅπως εἶχε διατυπωθῆ ἥδη ἀπὸ τὸ 1922, μὲ ἀντίστοιχη ρηματικὴ διακοίνωσι τῶν Τριῶν πρὸς τὴν Βουλγαρία. Ἡ Βουλγαρία εἶχε προσφύγη τότε στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, θεωρήσασα τὴν κοινὴ δράσι ἀπειλητικὴ καὶ, ἐπικαλουμένη τὸ ἄρθρο 11 τῆς Ἰδρυτικῆς Συνθήκης τῆς Κοινωνίας, εἶχε ζητήσει τὴν σύστασι Διεθνοῦς Ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς ἀλλὰ οἱ τρεῖς χῶρες εἶχαν δηλώσει ὅτι ἡ πράξις των δὲν ἦταν ἀπειλητική, καὶ ὅτι τὸ θέμα ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπισθῇ μὲ κατ' εὐθεῖαν διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων.

Ο Στρατηγὸς Πάγκαλος (πραξικόπημα 25.6.1925) ἐφήρμοσε μὲ συνέπεια τὴν πρώτη ἐναλλακτικὴ Στρατηγική. Μὲ τολμηρὲς καὶ ἐν μέρει ὑπερβολικὲς παραχωρήσεις ἀπεκατέστησε φιλικὲς σχέσεις μὲ Ἀλβανία καὶ, κατόπιν τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Πετριτσίου (19-28.10.1925), μὲ τὴν Γιουγκοσλαβία (Ἑλληνοσερβικὲς συμφωνίες τῆς 17.8.1926). Πρὸς ἀποκατάστασι ἐμπιστοσύνης μὲ τὴν Ἀλβανία ὁ Πάγκαλος ἐδέχθη τὴν παραμονὴ ἀνεξάστως ὅλων τῶν Τσάμηδων εἰς "Ηπειρο, παρ' ὅλο ποὺ εἶχε συσταθῆ Διεθνῆς

Μεικτή 'Επιτροπή πρὸς ἔξετασι τῆς ἀνταλλαξιμότητος ἐκάστου. Οἱ Ἑλληνο-Σερβικὲς Συμφωνίες ὑλοποιοῦσαν ἐν τέλει τὶς ἐπανειλημμένες συμφωνίες (Συνθήκη Συμμαχίας τῆς 19.5 - 1.6.1913. Σύμβασις 10.5.1914. Σύμβασις 10.5.1923) περὶ παραχωρήσεως Ἐλευθέρας Σερβικῆς Ζώνης Ἐμπορίου στὸν λιμένα Θεσσαλονίκης. Οἱ ὅροι ἡσαν ἴδιαιτέρως εὐνοϊκοὶ πρὸς τὴν Γιουγκοσλαβία: μεγάλη ἔκτασις ζώνης, πλήρως αὐτοδιοίκητος, δικαίωμα ἔξυπηρετήσεως ὅχι μόνον τοῦ Γιουγκοσλαυικοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ διεθνοῦς διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου, δικαίωμα ναυσιπλοΐας εἰς λιμένας τοῦ Αἰγαίου, ἘλληνοΓιουγκοσλαυικὸ καθεστώς ὑπὸ διαιτητὴ Γάλλο τοῦ σιδηροδρομικοῦ δικτύου Θεσσαλονίκης - Γευγελῆς. 'Αντ' αὐτῶν ἀνελαμβάνετο ὑποχρέωσις κοινῆς ἀντιμετωπίσεως ἀπειλῶν. Η Συνθήκη βεβαίως ἐστρέφετο πρωτίστως κατὰ τῆς Βουλγαρίας, καὶ ἔξησφάλιζε τὴν Ἐλλάδα εἰς περίπτωσι ΈλληνοΤουρκικῆς Συρράξεως ἀπὸ Βουλγαρικὸ κίνδυνο.

Ἡ πολιτικὴ τῆς ἀποκαταστάσεως θερμῶν σχέσεων ἐμπιστοσύνης μὲ 'Αλβανίᾳ καὶ Γιουγκοσλαβίᾳ συνεδυάζετο μὲ τὶς στενὲς σχέσεις ποὺ εἶχαν τότε μεταξύ τῶν οἱ δύο χῶρες (καθεστὼς Zog εἰς 'Αλβανία στὴν ἀρχική του φάσι). "Αν καὶ ἡ συνεργασία Ρώμης - Τιράνων εἶχε τότε μόλις ἀρχίσει (ἄνοιξις 1925) δὲν εἶχε ἀποκρυσταλλωθῆ ἀκόμη εἰς τὸ Σύμφωνο Φιλίας τοῦ Νοεμβρίου 1926, διὰ τοῦ δοπίου ἡ 'Ιταλία ἐγγυήθηκε τὸ πολιτικὸ καὶ ἐδαφικὸ status quo τῆς 'Αλβανίας.

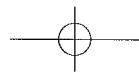
Μὲ τὴν τριπλῆ Συνεννόησι Ἐλλάδος - Γιουγκοσλαβίας - 'Αλβανίας ἐδημιουργήθη στερεὴ βάσις δυναμικωτέρας Ἀνατολικῆς Πολιτικῆς, μὲ ἐπέκτασι δράσεως καὶ ἐπιρροῶν τῶν Δυτικῶν Βαλκανικῶν χωρῶν παραλλήλως πρὸς Ἀνατολάς, καὶ πρῶτο στόχο τὴν Βουλγαρία. Η ἀνατροπὴ ὅμως τοῦ Παγκάλου (7.8.1926) δὲν ἐπέτρεψε τὴν δοκιμασία αὐτῆς τῆς γραμμῆς, ἡ δοπία θὰ συνήντα πάντως πρόσκομμα καὶ εἰς τὸ γεγονὸς τῆς ἀποκαταστάσεως φιλίας μεταξὺ M. Βρεττανίας καὶ Τουρκίας διὰ τῆς Συνθήκης τῆς 5.6.1926, μὲ τὴν δοπία διηγηθητοῦ τὰ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ἐκκρεμῆ ζητήματα εἰς τὴν Ἀνατολή. Η πλούσια εἰς πετρέλαια περιοχὴ τῆς Μοσούλης ἀπεδόθη εἰς τὸ 'Ιράκ, ἀνεγνωρίσθη δὲ μερίδιον τῆς Τουρκίας εἰς τὸ προνόμιον τῶν πετρελαιοφόρων

πεδίων δια 25 έτη τὸ ὅποῖον καὶ ἐκεφαλαιοποιήθη ἀργότερα εἰς 500.000 λίρες. Οἱ μετοχὲς τῆς Ἰρακινῆς Ἐταιρείας Πετρελαίου διενεμήθησαν κατὰ 52,5% εἰς Ἀγγλία, 21,25% εἰς Ἀμερικὴ καὶ 21,25% εἰς Γαλλία (5% προμήθεια ἐδόθη γιὰ διαμεσολαβητικὲς ὑπηρεσίες). Ἡ Τουρκία ἐξησφάλισε τὴν Βρεττανικὴ ὑποστήριξι διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν ἐδαφῶν καὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς εἰς τὰ πετρέλαια τῆς Μοσούλης ἔναντι τῆς δεσμεύσεως τῆς Ἀγγλίας νὰ μὴν ἀναμιχθῇ εἰς διεκδικήσεις καὶ ὑποκινήσεις ταραχῶν ὑπὸ Ἀρμενίων ἢ Κούρδων. Τριπλὸ σύμφωνο ἀσφαλείας συνήφθη ἐπὶ πλέον μεταξὺ M. Βρεττανίας, Ἰράκ καὶ Τουρκίας. Κάθε κέρδος ὅμως τῆς Ἀγγλίας χωρὶς ἀντίστοιχο ὅφελος τῆς Γαλλίας ἐνέτεινε τὴν προϋπάρχουσα πάντως ἀντιπαλότητα τῶν δύο Εὐρωπαίων νικητῶν τοῦ Α' Παγκομίου Πολέμου. Στὴν διανομὴ τῶν Μεσανατολικῶν ἐδαφῶν τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ἐπλεονέκτησε ἡ Ἀγγλία (Μεσοποταμία, Ἰορδανία, Παλαιστίνη) ἔναντι τῆς Γαλλίας (Συρία - μὲ Λίβανο): Συνέδριο τοῦ Σὰν Ρέμο (1920), τὸ ὅποιο καὶ ἀπέδωσε κατ' ἀρχὴν μερίδιο τῶν πετρελαίων τῆς Μουσούλης εἰς τὴν Γαλλία.

Ο Βενιζέλος υἱοθέτησε τὴν δευτέρα ἐναλλακτικὴ Στρατηγική. Πυρὴν αὐτῆς ἦταν ἡ ἀποδοχὴ ὡς τετελεσμένου γεγονότος τοῦ μερισμοῦ τῆς κυριαρχίας τοῦ Νοτίου ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ χώρου, μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, ὅπως προέκυψε ἀπὸ τὴν ἥττα τῆς Ἑλλάδος τὸ 1922: στόχος ἀνεδεικνύετο ἡ συμφωνία στὴν διανομὴ ρόλων. Ἡ Στρατηγικὴ αὐτὴ ἔπασχε ἀπὸ ἀντιφατικότητα σύστοιχο ἀλλὰ ἀντίστροφο πρὸς ἐκείνη ποὺ ἐβάρυνε τὴν πρώτη: ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ συνεργασθῇ διὰ τὴν διατήρησι τοῦ *status quo* στὴν περιοχὴ καὶ μὲ χῶρες βαθύτατα ἀναθεωρητικές. Ἔτσι δὲ Βενιζέλος συνῆφε (23.9.1928) τὸ Ἑλληνοϊταλικὸν Σύμφωνον Φιλίας. Ο Μουσσολίνι, ἄμα τῇ ἀνακηρύξει τῆς Ἀβασιλεύτου Δημοκρατίας στὴν Ἑλλάδα (25.3.1926), ἐπεδίωξε τὴν προσέκυσι τῆς Ἑλλάδος στὴν Ἰταλικὴ ἔξωτερικὴ πολιτική. Ο Βενιζέλος ἀνταπέκριθη εὐμενῶς ἐξ ἀρχῆς στὴν προσέγγισι αὐτῆ. Ὁλίγο πρὸ τοῦ Βενιζελικοῦ Πραξικοπήματος τῆς 1.3.1935 εἶχε γράψει: «ὅσον ἀφορᾶ τὴν προϊούσαν ἀποξένωσιν ἡμῶν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, τὸ πρᾶγμα εἶναι τραγικόν». «Ἐνας ὡρισμένος φιλοϊταλισμὸς ἦταν διάχυτος περὶ τὸ 1930 εἰς ἀμφότερα τὰ στρατόπεδα, τὸ Βενιζελικὸ καὶ τὸ Ἀντιβενιζελικό, συνεδέετο δὲ εἰς τὸ ἐσωτερικὸ

μέτωπο μὲ τὴν ἀνάγκη ἀναζωογονήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας, εἰς δὲ τὸ πολιτειακὸ μὲ τὴν ἀπουσία τοῦ βασικὰ Φιλοαγγλικοῦ Βασιλικοῦ οἴκου.

Ο Βενιζέλος ἐν μέρει μόνον ἔξισορρόπησε τὸ Ἑλληνοϊταλικὸ Σύμφωνο ὅμως μὲ τὶς ἙλληνοΣερβικὲς συμφωνίες ποὺ ἀμέσως ἀκολούθησαν ὑπὸ τὸ κράτος ἐκείνου (προκαταρκτικὲς πράξεις 11.10.1928 Βελιγράδι - πρωτόκολλα Γενεύης 17.3.1929 - Ἑλληνογιουγκοσλαβικὸν Σύμφωνο Φιλίας 27.3.1929). Ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν πτῶσι τοῦ Παγκάλου ἀθέτησε τὶς συναφθεῖσες Συμφωνίες. Ἡ Γιουγκοσλαβία ἐδήλωσε ὅτι θὰ ἐθεώρει τὴν μὴ κύρωσι τῶν Συμφωνιῶν πράξι ἐχθρική. Ἡ διαδικασία συμβασμοῦ ἐκράτησε τρία ἔτη. Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1927 ἡ Βουλὴ ἐν τέλει ἀπέρριψε παμφηφεὶ τὴν Συνθήκη. Στὶς 2.11.1927 ὑπεγράφη νέα Ἐμπορικὴ Σύμβασις μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν. Στὶς 21.3.1928 συνήφθη ἙλληνοΡουμανικὸ Σύμφωνο Φιλίας. Ο Βενιζέλος, εὐρύνων τὴν πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀποπροσανατολίζων τὴν στρατηγική, συνῆφε τὴν ἙλληνοΙταλικὴ Συνθήκη Φιλίας (23.11.1928). Οἱ τελικῶς ὑπογραφεῖσες ἙλληνοΓιουγκοσλαβικὲς νέες Συμφωνίες παρεῖχον στὴν Γιουγκοσλαβία τμῆμα τοῦ λιμένος Θεσσαλονίκης πρὸς χρῆσιν τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου τῆς χώρας μὲ ὄρους στενώτερους ἀπὸ τὸ πνεῦμα καὶ τοῦ Συμφώνου τῆς 10.5.1923. Ἡ τάσις ἦτο νὰ δοθῇ λιμενικὸ πρακτορεῖο μᾶλλον παρὰ «ἐλευθέρα Σερβικὴ ζώνη». (Τὰ εἰσερχόμενα εἰς τὸ τμῆμα πλοῖα π.χ. ὑπέκειντο εἰς τὶς αὐτὲς διατυπώσεις μὲ ὅλα τὰ ἄλλα). Αὐτὲς καθ' ἐαυτὲς οἱ ρυθμίσεις τῆς νέας Συμφωνίας, μεταβαλλόμενες ἐν καιρῷ κατὰ τὶς παρουσιαζόμενες ἀνάγκες, θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι ίκανες ἐγγυήσεις γιὰ νὰ σφυρηλατηθῇ ἡ ἙλληνοΣερβικὴ συνεργασία. Ἀλλὰ μὲ τὶς προηγηθεῖσες παλινωδίες τῆς Ἑλληνικῆς Ἑξωτερικῆς Πολιτικῆς τὸ κενὸ ἐμπιστοσύνης ἥθελε ἰσχυρότερα ἀνοίγματα γιὰ νὰ ἐμπεδωθῇ. Ἡ βαρύτερη συνέπεια ἐνὸς ἀποπροσανατολισμοῦ στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ εἶναι ὅτι ὁ ἐπαναπροσανατολισμός τῆς ἀπαιτεῖ θυσία κάποιου πλεονεκτήματος γιὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἀπαραίτητη ἐμπιστοσύνη. Αὐτὸ δὲν ἔγινε μὲ τὶς νέες ρυθμίσεις. Ἔτσι στὴν ούσια ἡ Γιουγκοσλαβία ἐθεώρει τὴν στάσι τῆς Ἑλλάδος ἐφ' ἐξῆς ἀβέβαιο. (Ἀνάλογα δυστηχήματα συμβαίνουν καὶ τώρα). Ἐξ ἀλλου ἡ Ἑλλὰς μὲ τὸ Ἰταλικὸ ἀνοιγμα καὶ τὴν Βενιζέλειο υἱοθεσία τῆς στρατηγικῆς τοῦ Μουσολίνι, βασικὰ ἐξεβίαζε τὴν Γιουγκοσλαβία, ἡ ὅποια

ήπειλετο άπό την Ιταλία. Οι Συμφωνίες, έπομένως, και (α) κατ' αύτό τὸ περιεχόμενό των και (β) εἰς τὸ πλαίσιο τῶν προηγουμένων διευθετήσεων ἐπὶ Παγκάλου και (γ) βάσει τῆς λογικῆς, τέλος, τῆς Συμβάσεως τοῦ Βελιγραδίου (10.5.1923) περὶ ἐκχωρήσεως Σερβικῆς Ελευθέρας Ζώνης εἰς Θεσσαλονίκη γιὰ τὸ διαμετακομιστικὸ ἐμπόριο τῆς Σερβίας, δὲν ἐδημιούργουν ἀποφασιστικὴ δυναμικὴ συμπράξεως Ἐλλάδος - Γιουγκοσλαβίας εἰς διμερῆ Βαλκανικὴ διαμόρφωσι, ἀλλὰ μόνον παθητικώτερη συνεργασία χωρὶς σαφεῖς στόχους. Πρὸς ἀπόδειξι τοῦ γεγονότος, ἀκολούθησαν οἱ Συμφωνίες Ἐλλάδος - Τουρκίας τῆς Ἀγκύρας, ή Οἰκονομικὴ (10.6.1930) και ή «Συνθήκη Οὐδετερότητος, Διαλλαγῆς, Διαιτησίας και Φιλίας» (30.10.1930).

Οι ἘλληνοΤουρκικὲς Συμφωνίες τοῦ 1930 ἀπετέλουν καίριο παράγοντα τῆς Βενιζελικῆς Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς. Μὲ τὴν πρώτη Σύμβασι, ἐτίθετο δριστικὸ τέρμα εἰς τὶς συνεχεῖς διαφορὲς και προστριβὲς Ἐλλάδος και Τουρκίας ἐπὶ θεμάτων συναφῶν μὲ τὴν ὑποχρεωτικὴ ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν τοῦ 1923 (ἀνταλλάξιμοι και μή, περιουσιακαὶ μεταβολαί, ἀποζημιώσεις κ.λπ.). Τὸ προοίμιο εἶναι χαρακτηριστικό: «Ἡ Ἐλλὰς ἀφ' ἐνός, και ἡ Τουρκία ἀφ' ἔτερου, ἐξ' ἵσου ἐλαυνόμεναι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ ἔξαφανίσουν δριστικὰ ὅλα τὰ γεννώμενα θέματα ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν Συμβάσεων, Διακηρύξεων, Συμφωνιῶν και ἀλλων πράξεων, καθὼς και τῶν παραρτημάτων των, τῶν σχετιζομένων μὲ τὴν ἀνταλλαγὴ τῶν πληθυσμῶν τουρκικῶν και ἐλληνικῶν ποὺ προεβλέφθη ἀπὸ τὴν Συνθήκη τῆς Λωζάννης κ.λπ.». Ό τελικὸς διακανονισμὸς τῆς πληγῆς τῆς πληθυσμιακῆς ἀνταλλαγῆς ὡδήγησε στὴν σύναψι τῆς κυρίως Συνθήκης, ή δοπία βασικὰ συνίστατο στὶς ἀκόλουθες ὑποχρεώσεις ποὺ ἀνελάμβαναν τὰ συμβαλλόμενα μέρη: 1) Νὰ μὴν εἰσέλθουν εἰς οἰαδήποτε πολιτικὴ ή οἰκονομικὴ συνεννόησι ή συνδυασμὸς στρεφόμενο κατὰ τοῦ ἀλλου μέρους. 2) Νὰ διατηρήσουν τὴν οὐδετερότητα στὴν περίπτωσι ποὺ τὸ ἄλλο μέρος, παρὰ τὴν εἰρηνικὴ του διάθεσι, ὑφίστατο ἐπίθεσι ἀπὸ τρίτη ή τρίτες δυνάμεις. 3) Νὰ ὑπαγάγουν τὶς ἀναφυόμενες διαφορὲς μεταξύ τῶν εἰς λεπτομερῶς περιγραφόμενη διαδικασία Διαιτησίας ή προσφυγῆς στὸ Διεθνὲς Δικαστήριο ἐφ' ὅσον οἱ διμερεῖς διαπραγματεύσεις δὲν ἐπέλυσον τὴν διαφορά. Στὴν Συνθήκη ἐπεσυνάπτετο «Πρωτόκολλο ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἴσομέρεια τῶν ναυτικῶν ἔξοπλισμῶν

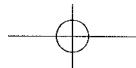
«, μὲ τὸ ὅποιο οἱ δύο χῶρες ἀνελάμβανον τὴν ὑποχρέωσι εἰς τὴν περίπτωσι ποὺ ἀπεφάσιζαν τὴν παραγγελία, ἀγορὰ ἢ κατασκευὴ ναυτικῶν μονάδων ἢ ἔξοπλισμῶν των, νὰ εἰδοποιοῦν τὸ ἄλλο μέρος σχετικὰ μὲ τὴν ἀπόφασί των 6 μῆνες πρὶν τὴν ὑλοποιήσουν. Σκοπὸς ἡταν διὰ συνεννοήσεως περιορισμὸς τοῦ ἀγῶνος ἔξοπλισμῶν μεταξύ των. Ἀφορμή, βαρεῖες παραγγελίες πολεμικῶν πλοίων στὴν Ἰταλία ἀπὸ Τουρκία καὶ ἀνάλογος ἀπόφασις τῆς Ἑλλάδος.

Τὴν προσέγγισι τῶν δύο χωρῶν ἐπεσφράγισε τὸ Σύμφωνο τῆς Ἀγκύρας (14.9.1933), διὰ τοῦ ὅποίου παρείχετο ἀμοιβαία ἐγγύησις τῶν συνόρων τῶν δύο κρατῶν, ἀνελαμβάνετο δὲ ὑποχρέωσις προσυνεννοήσεως μεταξύ των γιὰ διεθνῆ θέματα κοινοῦ ἐνδιαφέροντος, ἐνῷ ἀφήνετο ἀνοικτὸ τὸ ἐνδεχόμενο κοινῆς ἐκπροσωπήσεως σὲ διεθνεῖς διασκέψεις. Ἡ Ἑλλὰς εἶχε ἐπιπλέον ἥδη ἀπὸ 6.11.1928 συνάφει Σύμβασι μὲ τὴν Ἀλβανία, μία χώρα μὲ σαφῆ ἥδη Ἰταλικὴ ἐπίδρασι καὶ προσανατολισμό (Συνθήκη ἸταλοΑλβανικὴ τῶν Τιράνων, 1927), πού συνεχίσθη ἐντονώτερα (π.χ. "Ἄτοκο δάνειο τῆς Ἰταλίας πρὸς Ἀλβανία, 1932). Τὸ Ἰταλικὸ σχέδιο συσπειρώσεως τῆς Νοτίου Βαλκανικῆς - Μ. Ἀσίας ἐπραγματοῦτο. Ἀντιθέτως ἡ Ἑλλὰς ἀκολούθουσε πολιτικὴ στερουμένη ρεαλιστικῶν στόχων καὶ ἐνιαίου σχεδιασμοῦ, εἰς τρόπον ὥστε καὶ ὄρθες συγκεκριμένες κινήσεις νὰ χάνουν τὸ νόημα, τὴν πειστικότητα καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητά των.

Εἰς δυνάμεις οίκουμενικῆς ἢ τοπικῆς ἐμβελείας μὴ δυνάμενες νὰ ἀσκήσουν ἡγεμονικὴ ἐπιρροὴ (οίκουμενικῆς ἢ τοπικῆς ἐμβελείας κατὰ περίπτωσι) ἡ πολιτικὴ τῶν πολλῶν ἰσοβαρῶν Συμφώνων μὲ χῶρες τοῦ αὐτοῦ περίπου ἢ ἀνωτέρου δυναμικοῦ ἐπιπέδου, ἀλλὰ διαφορετικοῦ ἀντικειμενικᾶ Στρατηγικοῦ προσανατολισμοῦ, ἀν δὲν ὑπαχθῇ εἰς ἐστιασμένο καὶ σαφῶς διαρθρωμένο Στρατηγικὸ Δόγμα (ἄν δὲν εἶναι δηλαδὴ τακτικὸς ἐλιγμός), κινδυνεύει νὰ ἀποδυναμώσῃ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν ὀλιγομελῶν συνδυασμῶν ἵσχυος: ἡ ρεαλιστικὴ Στρατηγικὴ βασίζεται πάντοτε σὲ ἐκλεκτικὲς σχέσεις ἀπαιτεῖ διαφορικὴ συσχέτισι, φανερὴ ἢ κρυφή.

Ἡ ἀσυναρτησία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς, αὐτομεγαλυνομένη ἀσφαλῶς ὡς πολυμέτωπη Στρατηγικὴ ὅπως γίνεται ἀπὸ τὴν σημερινὴ Ἀνικα-

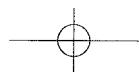
νότητα, καταφαίνεται πασίδηλα καὶ ἀπὸ τὶς περιστάσεις τῶν γεγονότων. Ἐνῷ τὸ ᾗδιο Φθινόπωρο τοῦ 1930 στὴν Ἀθήνα ἐγένοντο συνεννοήσεις γιὰ τὴν σύμπηξι Βαλκανικοῦ Συμφώνου (στὰ πλαίσια τοῦ Α' Βαλκανικοῦ Συνεδρίου, 5-12.10.1930), στὴν "Αγκυρα δ Βενιζέλος ὑπέγραψε τὶς ἙλληνοΤουρκικὲς Συμφωνίες. Ἡ ἀντιφατικότης εἶναι ἐμφατική. Ἡ ἙλληνοΤουρκικὴ προσέγγισις ἐνεγράφετο ἀρχικὰ στὴν ἐπεκτατικὴ πολιτικὴ τῆς Ἰταλίας. Ἡ Μεγάλη Ἰδέα τῆς Ἰταλίας γιὰ ἀνασύστασι τῆς ἐπιρροῆς εἰς ὅλο τὸν χῶρο τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας (mare nostro) ὠδήγησε τὸν Μουσσολίνι νὰ προτείνῃ (1928) στοὺς Ὑπουργοὺς Ἐξωτερικῶν Ἐλλάδος καὶ Τουρκίας τὴν ἙλληνοΤουρκικὴ συνδιαλλαγὴ ὡς μέρος μιᾶς τριπλῆς Συνθήκης Ἰταλίας - Ἐλλάδος - Τουρκίας. (Μὲ τὴν ὑπογραφὴ τῆς ἙλληνοΤουρκικῆς Συνθήκης δ Τούρκος Ὑπουργὸς Ἐξωτερικῶν ἔστειλε εὐχαριστήριο τηλεγράφημα στὸν Μουσσολίνι (30.10.1930), ἐνῷ Βενιζέλος καὶ Μιχαλακόπουλος μετέφεραν προσωπικὰ τὶς εὐχαριστίες τῆς Ἐλλάδος πρὸς τὴν Ἰταλία εἰς τὸν Ἰταλὸ πρέσβυ στὴν Ἀγκυρα). Αὐτὸ ἔξηγεται καὶ τὴν ἐμμονὴ τοῦ Βενιζέλου στὸν Ἰταλικὸ σύνδεσμο. Ὁ συνδυασμὸς αὐτὸς ἐστρέφετο κυρίως κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ, στὴν Βαλκανική, κατὰ τῆς Γιουγκοσλαβίας, πρὸς τὴν ὁποία οἱ σχέσεις τῆς Ἰταλίας παρέμεναν τεταμένες λόγῳ τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῶν Ἰταλικῶν σχεδίων προσαρτήσεως τῆς Δαλματίας. Οἱ συσχετισμοὶ λοιπὸν στὴν Βαλκανικὴ διεμορφώθησαν ὡς ἔξης: Γιουγκοσλαβία - Ρουμανία ἀφ' ἐνός (πρὸς Γαλλία), Ἀλβανία - Βουλγαρία ἀφ' ἐτέρου (πρὸς Ἰταλία) καὶ Ἐλλὰς - Τουρκία, τὶς ὁποῖες δ Βενιζέλος ἥθελε νὰ προσανατολίζωνται πρὸς Ἰταλία, ἐνῷ φυσικῶς ἔρρεπε ἡ Ἐλλὰς διπλήποτε πρὸς Γιουγκοσλαβία (καὶ Ρουμανία) καὶ ἀπὸ γεωπολιτικῆς ἀπόφεως, καὶ διότι ἥσαν δυνάμεις ἐνδιαφερόμενες γιὰ τὴν διατήρησι τοῦ status quo, τουλάχιστον διὰ τὸ ἐγγὺς καὶ μεσοπρόθεσμο μέλλον. Συνεργασία Ἐλλάδος καὶ Τουρκίας τὶς ἔκανε ἀμφότερες νὰ ἔχουν συμφέρον τὴν διατήρησι τοῦ status quo, καὶ πάντως νὰ στρέφωνται κατὰ τῆς Βουλγαρίας στὰ Βαλκανια, καὶ τῆς Ἰταλίας ἐκτός, χωρῶν ἐντόνως ρεβιζιονιστικῶν. Εἶναι σαφές, ὅτι ὑπὸ τὶς περιστάσεις αὐτές, Βαλκανικὸ Σύμφωνο μὲ συμμετέχουσες καὶ τὶς 6 χῶρες θὰ ἥταν ὄργανο ἐξασθενήσεως καὶ ὅχι ισχυροποιήσεως τῆς Βαλκανικῆς δυναμικῆς ἀφοῦ ἥταν κατάφωρος ἡ ἀπόκλισις τῶν στρατηγικῶν στόχων καὶ ἡ

διαφορά τῶν ζωτικῶν συμφερόντων τῶν ὑποομάδων του. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀσυναρτησιῶν αὐτῶν ἐφάνησαν μετ' ὀλίγον.

Αντιθέτως ἡ Τουρκία ἐπιδεικνύει σαφήνεια στρατηγικῶν στόχων καὶ συνέπεια στρατηγικῆς στὴν Ἐξωτερικὴ Πολιτική της. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μείζων σκοπὸς εἶναι ἡ ἀναθεώρησις τῶν δυσμενῶν ὅρων τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης καὶ ἡ ἐδαφικὴ ὀλοκλήρωσις περιοχῶν ὑπὸ ἀμφισβήτησι. Μὲ τὴν Συνθήκη Φιλίας (1920) μεταξὺ Ε.Σ.Σ.Δ. καὶ Τουρκίας ἀναγνωρίζεται ἡ Ρωσσικὴ Ἀρμενία, ἐνῷ μὲ τὴν Συνθήκη τοῦ (1921) ἡ περιοχὴ Kars παραχωρεῖται στὴν Τουρκία ἀπὸ τὴν Ρωσσία. Τὸ 1926 μὲ τὴν Συνθήκη τῆς Μοσούλης ἡ Τουρκία ἐξασφαλίζει τὴν Βρεττανικὴ φιλία δεχομένη ὑπὸ τοὺς προαναφερθέντας ὅρους τὴν παραχώρησι τῆς περιοχῆς τῆς Μοσούλης (πλουσίας εἰς πετρέλαια) στὸ ὑπὸ Βρεττανικὴ ἐντολὴ Ἰράκ. Ἡ περιοχὴ τῆς Ἀλεξανδρέππας παρέμενε ὡς αὐτόνομο ἔδαφος ὑπὸ Γαλλικὴ ἐντολή, ἐνῷ Γαλλικὰ στρατεύματα ἀπεχώρουν ἀπὸ κατεχομένη λωρίδα κατὰ μῆκος τῶν συνόρων μὲ Συρία καὶ Ἰράκ (Συμφωνίες 1921). Ἰδιαίτερα βαρὺ γιὰ τὴν Τουρκία ἦταν τὸ καθεστώς δουλείας στὰ Στενὰ τοῦ ὁποίου τὴν ἀλλαγὴ ἐπέτυχε μὲ τὴν συνθήκη τοῦ Montreux (1936).

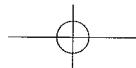
Εἶναι ἀποκαλυπτικὴ ἡ Στρατηγικὴ τῆς Τουρκίας ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ μία μελέτη τῶν συναφθεισῶν Συνθηκῶν. Ἐχουσα ἐξασφαλίσει τὰ Ρωσσικὰ σύνορα (Συνθήκη τοῦ Kars, 1921) προβαίνει εἰς ὑπογραφὴ Συνθηκῶν Φιλίας μὲ τὶς ἡπτημένες δυνάμεις: Οὐγγαρία (18.12.1923), Αὔστρια (28.1.1924), Γερμανία (3.3.1924)· στὶς 7.4.1924 κλείνει μάλιστα μεγάλο’ αριθμὸ γαλλικῶν καὶ ἵταλικῶν σχολῶν στὰ ἐδάφη της. Ἐκφράζεται δηλαδὴ ὡς μία δύναμις μὲ ἔντονα ρεβιζιονιστικὸ προσανατολισμό. Ἀκολουθεῖ καταιγισμὸς Συνθηκῶν Φιλίας μὲ χῶρες χωρὶς γεωπολιτικὸ συσχετισμὸ πρὸς τὴν Τουρκία, ἐν πολλοῖς ἀδιάφορες, πολλὲς οὐδέτερες ἀλλὰ καὶ μερικὲς συντηρητικὲς τοῦ status quo: Σουηδία (31.5.1924)· Ἰσπανία (28.9.1924)· Τσεχοσλοβακία (1.10.1924)· Ἐσθονία (1.12.1924)· Φινλανδία (9.12.1924)· Λεττονία (3.1.1925)· Δανία (26.1.1925)· Ἐλετία (19.9.1925)· Ἀργεντινή (29.6.1926)· Μεξικό (25.5.1927)· Βραζιλία (8.9.1927). Οἱ σχέσεις μὲ τὴν ἔντονα φιλογαλλικὴ

Τσεχοσλοβακία ἐκφράζουν δοκιμαστική προσέγγισι τοῦ Γαλλικοῦ Συστήματος, ή ὅποια συνεχίζεται μὲ τὴν ΤουρκοΓαλλικὴ Τελωνειακὴ Συμφωνία γιὰ τὴν Συρία (26.7.1925) καὶ τὴν ΤουρκοΓιουγκοσλαβικὴ Συνθήκη Εἰρήνης καὶ Φιλίας (28.10.1925). Ἡ Τουρκία ἐπισημοποιεῖ τὴν φιλικὴ οὐδετερότητα πρὸς τὴν Ε.Ε.Σ.Δ. μὲ τὴν Συνθήκη 17.12.1925 (ἀνανεώθεισα 17.12.1929, 30.10.1931) ποὺ ἀκολουθεῖται ἀπὸ Ἐμπορικοναυτιλιακὲς Συμφωνίες (11.3.1927). Ταυτοχρόνως (12.1.1927) ὑπογράφει Συνθήκη Ἐμπορίου μὲ τὴν Γερμανία, ἐνῶ συνάπτει διπλωματικὲς σχέσεις μὲ τὶς Η.Π.Α. (17.2.1927). Στὶς 15.6.1926 μὲ τὴν Συνθήκη τῆς Μοσούλης δίδεται χαρακτηριστικὸ δεῖγμα Τουρκικῆς Διπλωματίας: ἔξασφαλίζεται ἡ ὑποστήριξις τῆς Ἀγγλίας ἔναντι ἀποδοχῆς τῆς προσαρτήσεως τῆς πετρελαιοφόρου Μοσούλης στὸ Ἰράκ. Εἰς ἀντίβαρο προστίθεται πάντως τὸ Πρωτόκολλο τῆς Τεχεράνης περὶ ΤουρκοΠερσικῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας (15.6.1928). Ἡ σταθεροποίησις τοῦ νεαροῦ Τουρκικοῦ Κράτους εἶναι μεγαλύτερης σημασίας ἀπὸ τὴν (ἄλλως τε ἀδύνατο) κατοχὴ τῆς Μοσούλης: ἡ Ἀγγλία παύει νὰ καλύπτῃ τὴν Κουρδικὴ ἀντίστασι. Μὲ τὴν Ρωσία φιλικὰ οὐδέτερη καὶ τὴν Ἀγγλία θετική, ἡ Τουρκία εἰσέρχεται καὶ στὸ Ἰταλικὸ ρεῦμα ἐπιρροῶν (ΤουρκοΙταλικὸν Σύμφωνο οὐδετερότητος καὶ συνδιαλλαγῆς 30.5.1928), πρᾶγμα ποὺ κατέληξε στὴν ΤουρκοἘλληνικὴ Συνεννόησι τοῦ 1930. Μὲ τὴν Γαλλία κρατεῖται ἀνοικτὴ ἡ θύρα συνολικῶν διευθετήσεων: προσφέρεται ὁ λεγόμενος «Μουσολίνειος» τύπος Συνθήκης: Σύμφωνο Φιλίας, Συνδιαλλαγῆς καὶ Διαιτησίας (3.2.1930), ἐνῶ ρυθμίζονται καὶ συγκεκριμένα ἐκκρεμῆ ζητήματα: ΤουρκοΓαλλικὴ Συμφωνία περὶ κτημάτων Συρίας καὶ χρήσεως σιδηροδρομικῆς γραμμῆς (27.10.1932).

Σαφῆς εἰκὼν ἀναδεικνύεται ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀπαρίθμησι. Ἡ Τουρκία ὑπέστη τὸν τρομακτικὸ κλονισμὸ μεταπτώσεως ἀπὸ τὴν Ὁθωμανικὴ Αύτοκρατορία εἰς ἐθνικὸ κράτος ὑπὸ τὴν βαρεῖα σκιὰ τῆς ἥττας κατὰ τὸν Βαλκανικὸ καὶ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ἐπιχειρεῖ νὰ ἐμπεδώσῃ ταυτοχρόνως ἐσωτερικὴ συνοχή, ὑπόστασι καὶ ταυτότητα μιᾶς νέας κοσμικῆς ὄντότητος, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀντισταθῇ σὲ ἀλληλοαντιτιθέμενες, ἀν δχι ἀμέσως διαλυτικές, ξένες ἐπιδράσεις. Ἔξ σημεῖα καθορίζουν τὴν Διπλωματία της: 1) Φιλικὴ οὐδετερότης μὲ τὴν

Ε.Σ.Σ.Δ. ή όποια διέρχεται άνάλογο ιστορική φάση και άπό την όποια
 έξαρταται ή εύσταθεια των Καυκασίων συνόρων. 2) Φιλική θετικότης πρὸς
 'Αγγλία (συνδυασμὸς πρὸς τὶς ἐπιδιώξεις τῆς) ὡς Δυνάμεως ἔξισορροπητικῆς
 τῆς Μεσοπολεμικῆς Καταστάσεως και μὲ ζωτικὰ συμφέροντα στὰ ΝΑ σύνορα.
 3) Μετὰ τὴν ἔξασφάλισι τῶν Ἀνατολικῶν Συνόρων ἀπὸ Ρωσία, 'Αγγλία
 (ἀκόμη και Περσία) παραμένει ὁ Γαλλικὸς παράγων ἀδιευκρίνιστος (Συρία),
 ο δόποῖος ἐν ὅφει ἐδαφικῶν διεκδικήσεων στὴν Ἀλεξανδρέττα κρατεῖται σὲ ἥπια
 ἀναμονὴ μὲ συγκεκριμένες ρυθμίσεις καλῆς θελήσεως. Ἐξ ἄλλου τὰ ἀντικείμε-
 νικὰ γενικώτερα στρατηγικὰ συμφέροντα τῆς Τουρκίας δὲν συμπίπτουν μὲ τὰ
 Γαλλικὰ στὸ θέμα ἀρχῆς: τὴν ἀνυποχώρητο ἐπιμονὴ διατηρήσεως τοῦ status
 quo ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας στὸ συνολικὸ Εύρωπαϊκὸ σκηνικό, Δυτικὸ και
 Ἀνατολικό. Ἡ Τουρκία δὲν ἔννοει νὰ ξεχασθῇ ἀντιθέτως ὅτι εἶναι χώρα ποὺ
 ἔβλαψη ἀπὸ τὴν μεταπολεμικὴ εἰρήνη. 4) Διὰ αὐτὸ κατὰ τὴν πρώτη περίοδο
 καλλιεργεῖ σχέσεις μὲ τὶς ἡττηθεῖσες και δυσαρεστημένες κεντρικὲς Δυνάμεις
 (και ἀργότερα μὲ τὴν ἔντονα ἀναθεωρητικὴ Βουλγαρία). 5) Μὲ τὴν ἔξασφά-
 λισι τῶν Ἀνατολικῶν τῆς Συνόρων, ή Τουρκία εἰσέρχεται στὸ Βαλκανικὸ
 πεδίο, ἀφοῦ πρῶτα συνδυασθῇ μὲ κατάλληλο Μεγάλη Δύναμι. Δεδομένου ὅτι
 ή Γαλλία δὲν ἔνδεικνυται, και ή Γερμανία εἶναι ὁ ἄλλος πόλος, και ἐφ' ὅσον ή
 'Αγγλία ἐπιδιώκει τὴν ἀλληλεξισορρόπησι και ἀλληλοεξουδετέρωσι τῶν δύο
 προηγουμένων, προκύπτει ή Ἰταλία ως τέτοια ὀργανωτικὴ τοῦ Ν.Α. χώρου
 Δύναμις, δεδομένων και τῶν μονίμων ἐπιδιώξεών τῆς στὸ ΒαλκανοΜικρασι-
 τικὸ πεδίο. 6) Στὰ Βαλκάνια ή Τουρκία ἀκολουθῇ τὴν Ἰταλικὴ πολιτικὴ και
 ὑπεισέρχεται θετικὰ μετὰ τὴν ἸταλοΕλληνοΤουρκικὴ Συνεννόησι τοῦ 1928
 ('ΙταλοΤουρκικὴ Συνθήκη 30.5.1928, ἀκολουθουμένη ἀπὸ τὴν ἸταλοΕλλη-
 νικὴ 23.9.1928) στοὺς στρατηγικὸς συνδυασμοὺς τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τοῦ εὐρυτέ-
 ρου ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ πεδίου. Σκοπὸς εἶναι νὰ ἀποδυναμωθῇ τόσο ή
 Γαλλικὴ (Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία) ὅσο και ή Κεντρικὴ (Βουλγαρία) ἐπιρ-
 ροή. "Ετοι μὲ ἄξονα τὴν Τριπλὴ Συνεννόησι Ἰταλίας - Ἐλλάδος - Τουρκίας
 (και τὴν Ἀλβανία ἔξαρτηματικὴ τῆς Ἰταλίας), συνάπτωνται σχέσεις τόσο μὲ
 Γιουγκοσλαβία (ἀπὸ τὸ 1925) και Ρουμανία (1929) ὅσο και μὲ τὴν Βουλγα-
 ρία (3.1929: Συνθήκη Οὐδετερότητος και Διαιτησίας, ἀκολουθουμένη ἀπὸ

Έμπορικό Σύμφωνο, 5.1930).

Η Τουρκία εύθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔδρα μὲ σοφὸ στρατηγικὸ ὑπολογισμὸ καὶ ρεαλισμὸ ὑψηλοῦ τόνου.

Απὸ μέρους τῆς Τουρκίας ἡ πολυσχιδὴς καὶ ἔντονος διπλωματικὴ δραστηριότης ὑλοποιῶσα σαφὴ στρατηγικὴ ἐπιδιώξεων μὲ διαυγὴ γνῶσι τῶν γεωπολιτικῶν διαπλοκῶν, ἀπέδιδε τὸν ἐπιδιωκόμενο ὑπ' αὐτῆς σκοπό. Στὶς 11.4.1936 ἡ Τουρκία ἐζήτησε ἀπὸ τὶς συμβληθεῖσες Δυνάμεις εἰς τὴν Συνθήκη τῆς Λωζάννης, τὴν ἀναθεώρησι τῶν Συμφωνιῶν ὡς πρὸς τὸ καθεστὼς τῶν Στενῶν, δηλαδὴ τὴν ἀναγνώρισι τῆς πλήρους κυριαρχίας τῆς Τουρκίας ἐπ' αὐτῶν συμπεριλαμβανομένου τοῦ δικαιώματος ὁχυρωσεώς των. Η Συνθήκη τοῦ Μοντρὲ (20.7.1936) ἵκανοποίησε τὸ Τουρκικὸ αἴτημα καὶ καθώρισε τοὺς σύμφωνους πρὸς αὐτὸ περιορισμοὺς τῆς ἐλευθέρας ναυσιπλοΐας διὰ τῶν Στενῶν. "Ολες οἱ ὑπογράφασες τὴν Συνθήκη τῆς Λωζάννης Δυνάμεις, συνεφώνησαν, ἔξαιρουμένης, χαρακτηριστικά, τῆς Ἰταλίας, ἡ δοπία πάντως ἀπεδέχθη τὴν νέα Διάταξι μὲ χωριστὴ συμφωνία (12.5.1938) ὅταν πλέον ἀμφότεροι οἱ διαμορφωθέντες δύο μεγάλοι Εὐρωπαϊκοὶ συνασπισμοὶ ἐπεδίωκαν τὸν προστατικισμὸ τῆς Τουρκίας. Η ἀρχικὴ ἄρνησις τῆς Ἰταλίας νὰ συνυπογράψῃ τὸν νέο διακανονισμὸ τοῦ καθεστῶτος τῶν Στενῶν ἔχει τὴν ἐξήγησί του. Η Ἰταλία ἐδυσφόρει γιὰ τὴν ἀντίδρασι ποὺ εἶχε προκαλέσει ἡ ἐπεκτατικὴ πολιτικὴ τῆς πρὸς τὴν Ἀνατολὴ (Εἰσβολὴ Ἀβυσσηνίας 10.1935 - προσάρτησις 1936). Εθεώρει ἐπιπλέον ὅτι τὸ ΒαλκανοΜικρασιατικὸ πεδίο ἀνῆκε στὴν δική της ἐπιρροὴ (ἰδίως στὸ Νότιο τμῆμά του) καὶ ὅτι ἐπομένως τὸ καθεστὼς τῶν Στενῶν ἔπρεπε κατὰ πρῶτον νὰ ἀποτελῇ θέμα ἸταλοΤουρκικοῦ Συνδυασμοῦ στὸ πλαίσιο τῆς παλαιᾶς συνεννοήσεως τοῦ 1928-1930. Εξάλλου ἀπὸ τοῦ 1936 εἶχε διακηρυχθῆ ὁ ΓερμανοΙταλικὸς "Αξων, ἡ δὲ Γερμανία (ώς ἡττηθεῖσα Δύναμις) δὲν εἶχε συμμετάσχη στὴν τακτοποίησι τῶν Ἀνατολικῶν θεμάτων διὰ τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης, τὴν δοπία βεβαίως δὲν εἶχε ὑπογράψει.

Η Τουρκικὴ Διπλωματία ἦταν ἐπιτυχὴς διότι ἐβασίζετο σὲ ἀληθή, οὐσιώδη γνῶσι τῆς πραγματικότητος καὶ ἤκολούθει ἰσχυρὲς Στρατηγικὲς ἀρχές. Ἀντι-

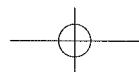
θέτως, ή Έλληνική Ἑξατερική Πολιτική ἐπασχε ἀπὸ θεμελιώδη σφάλματα ἔκτιμήσεως τῶν δραστικῶν γεωπολιτικῶν παραγόντων καὶ χαράξεως ἐπιτυχοῦς γραμμῆς πλεύσεως. Χαρακτηριστικὴ τῆς διαφορᾶς εἶναι ή ἐκατέρωθεν προσέγγισις τοῦ ζωτικωτάτου γιὰ τὴν Έλλάδα Βαλκανικοῦ ζητήματος.

Ἡ Τουρκία ἐπεθύμει Βαλκανικὴ χωρὶς ἵσχυρὴ φυσιογνωμία καὶ σαφῶς ὡρισμένη, θετικὴ Στρατηγικὴ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ἀνάμειξις τῆς στὸ Βαλκανικὸ πεδίο μεγιστοποιεῖ τὶς δυνατότητες τῆς θέσεως καὶ ρόλου της. Ἡ Ἐλλὰς ἀντιθέτως ἐπρεπε (καὶ πρέπει σήμερα ἐπίσης) νὰ προσέρχεται στὴ συνολικὴ διευθέτησι μιᾶς ἘλληνοΤουρκικῆς διανομῆς ρόλων διαθέτουσα μία ἄκρως καθωρισμένη Στρατηγικὴ ὀργανώσεως τοῦ Βαλκανικοῦ χώρου, ἡ δοπία (τότε δπως καὶ τώρα) δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ περιστρέφεται δυναμικὰ γύρω ἀπὸ τὸν Ἀξονα Βελιγραδίου - Ἀθηνῶν μὲ ἕνα σαφῶς Βαλκανικό, ἀντιΚεντροΔυτικοΕύρωπαϊκὸ προσανατολισμό του. Παρὰ ταῦτα δὲ Βενιζέλος υἱοθέτησε ἀστοχα τὴν Τουρκικὴ Ἀρχὴ μιᾶς ἀχρώμου Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως. Τὸ ἀδύναμο αὐτομάτως ἐπιτυγχάνεται ὅταν ἀναμειχθοῦν ἑτερογενῆ δομικὰ στοιχεῖα ἀντιχρουομένων συμφερόντων.

Ἡ ιδέα τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως εἶχε ἀτυχῶς ἀποδυναμωθῆ λόγῳ τῆς ἐπενδύσεώς της μὲ τὴν ἀναποτελεσματικὴ μορφὴ κάποιας Βαλκανικῆς Συνομοσπονδίας. Ἡ ἐπένδυσις ἔγινε ὅταν ἡ ἵσχυρώτερη (καὶ πραγματικώτερη, ἐὰν ἦταν δυνατή) ιδέα ἐνιαίας Ἐλληνικῆς κρατικῆς ὀργανώσεως τοῦ ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ χώρου εἰς ἀντικατάστασι τῆς παρακμαζούσης Ὁθωμανικῆς Αύτοκρατορίας, ἀπέτυχε. Ἡ τρανώτερη ιδέα ἀνταπεκρίνετο στὰ ὄνειρα τοῦ Ρήγα Φεραίου καὶ τὶς οὐτοπίες τῆς Φιλικο-φαναριωτικῆς συμμαχίας Διαφωτισμοῦ καὶ Δολοπλοκίας. Τὸ ὄραμα μιᾶς Βαλκανικῆς Συνομοσπονδίας, στὴν δοπία θὰ συμμετεῖχε καὶ μία ἀναμορφωμένη Τουρκία, προεβλήθη π.χ. ἀπὸ τὴν Σερβία κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΡωσσοΤουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1877. Ὁ Τρικούπης ἐπρότεινε τὸ 1891 μία ἐπιθετικὴ Βαλκανικὴ Συμμαχία κατὰ τῆς Ὁθωμανικῆς Αύτοκρατορίας, πρᾶγμα ποὺ ἐπραγματώθη τὸ 1912 μὲ πρωτοβουλία τοῦ Βενιζέλου. Τὸ 1913 ἀνεδομήθη τὸ πολιτικὸ Βαλκανικὸ Σκηνικὸ μὲ τὴν Συμμαχία βασικὰ Σερβίας - Ἐλλάδος - Ρουμανίας - Τουρκίας κατὰ τῆς

Βουλγαρίας. Ή μεταπολεμική ήττα της Έλλαδος στην Μ. Ασία, και οι έπακολουθήσαντες έπαμφοτερισμοί της άβεβαίου Έλληνικής Εξωτερικής Πολιτικής έδημιούργησαν παρατεταμένο κενό ισχύος στην ΝΑ Εύρωπη, την έποχή που ή πολιτική Stresemann (εύμενής συνεργασία της Γερμανίας με τις νικήτριες δυνάμεις επ' ανταλλάγματι της συμπεφωνημένης άνακουφίσεως των βαρών της Συνθήκης των Βερσαλλιών και με σκοπό την έκ νέου άναδειξι της Γερμανίας εἰς θέσι Μεγάλης Δυνάμεως) κατέληγε ένωρις στο Συνέδριο τοῦ Λοκάρνο (Οκτώβριος τοῦ 1925), όπου ή διαφορική άντιμετώπισις τοῦ Δυτικοῦ και της Ανατολικοῦ δρίου της Γερμανίας καθίστατο προφανής. Η Συνθήκη Αμοιβαίας Εγγυήσεως μεταξύ Γαλλίας, Βρετανίας, Ιταλίας, Βελγίου και Γερμανίας καθώριζε τὸ καθεστώς των συνόρων τοῦ Ρήνου· ή Γερμανία ήγγυάτο ἀπαραβίαστα τὰ Δυτικὰ Σύνορά της μὲ τὴν συνεγγύησι Βρετανίας και Ιταλίας ἐπὶ πλέον τῶν δμόρων κρατῶν Γαλλίας και Βελγίου. Αντὶ τῆς ισχυρᾶς αὐτῆς συνθήκης (ποὺ συνωδεύετο ἀπὸ χωριστὰ Σύμφωνα Διαιτησίας μὲ Γαλλία και Βέλγιο πρὸς διευθέτησι τυχὸν άναφυησομένων διαφορῶν), τὰ Ανατολικὰ Σύνορα ἐκαλύπτοντο μόνον μὲ χωριστὲς Συνθῆκες Διαιτησίας της Γερμανίας μὲ Πολωνία και Τσεχοσλοβακία: ή Γερμανία ἔζητεῖτο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ὑποχρέωσι νὰ μὴν κάνῃ ἀλλαγὴς διὰ βίας στὰ Σύνορα, και νὰ ἀναγνωρίσῃ τὶς Αμυντικὲς Συμφωνίες της Γαλλίας μὲ αὐτὲς τὶς χῶρες· ή Γερμανία δὲν ἔδεσμεύετο συμβατικὰ στὴν ἀναγνώρισι τῶν ὑπαρχόντων Ανατολικῶν συνόρων. Κατὰ βάσιν, οἱ Συμφωνίες τοῦ Locarno ἀνοιγαν τὸν δρόμο γιὰ τὴν ἀναθεώρησι τῶν ἀνατολικῶν Γερμανικῶν δρίων, ἔναντι τοῦ ὑποτιθεμένου κλεισμάτος τοῦ Δυτικοῦ ζητήματος (τὸ δποῖο μάλιστα ἐσφραγίσθη μὲ τὴν «μόνιμο» ἀποστρατιωτικοποίησι τῆς Ρηνανίας. Η Γερμανία κατήγγειλε τὴν «μονιμότητα» ὅταν ἦταν ἔτοιμη, 11 ἔτη ἀργότερα). Οἱ συνθῆκες στὰ Βαλκάνια ἦταν βεβαίως ἀκόμη πιὸ ρευστές. Η σημερινὴ κατάστασις ἀντιγράφει μὲ ἀκρίβεια τὴν τότε ισχύουσα· εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι οἱ ὁδηγοὶ της Εξωτερικῆς Πολιτικῆς Γερμανίας και Γαλλίας κατὰ τὸ τέλος τῆς πρώτης δεκαετίας τοῦ Μεσοπολέμου Stresemann και Briand ἦταν ἀκριβῶς οἱ ἐμπνευστὲς τοῦ ἀρχικοῦ σχεδίου περὶ Ήνωμένων Πολιτειῶν τῆς Εύρωπης. Η Ιστορία παρουσιάζει δομικὰ και ἀρχετυπικὰ ἀναλλοίωτα.

Ἡ σειρὰ τῶν γεγονότων τὸ 1925-1926 εἶναι ἐνδεικτική. Ὁ Στρατηγὸς Πάγκαλος ἀνῆλθε στὴν ἔξουσία στὶς 25.6.1925. Οἱ διαπραγματεύσεις στὸ Λοκάρνο συνεχίζοντο κατὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ 1925 (ὑπογραφὴ τῶν συμφωνιῶν 26.10.1925). Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1925 ἡ Ἑλλὰς προτείνει στὴν Γιουγκοσλαβία καὶ Ρουμανία τὴν σύμπτηξιν Βαλκανικοῦ Συμφώνου. Ἡ πρότασις εὐρίσκεται εἰς τὴν ὄρθὴν κατεύθυνσι: ἀποβλέπει εἰς ἴσχυρὸν ὄργανο συγκεκριμένων στόχων καὶ ὅχι γενικήν, ἀτονο σύμπραξιν χωρῶν μὲ ἀλληλοεξουδετερούμενες ἐπιδιώξεις. Ἀλλὰ ἡ Γιουγκοσλαβία εἶχε καταγγείλει καὶ τὴν προπολεμικὴν ἀκόμη Συνθήκην λόγω τῶν πρωτοκόλλων Πολίτη - Καλφώφ. Τὸν Ὁκτώβριο λαμβάνει χώρα τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Πετριτσίου. Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1926 ἡ Γιουγκοσλαβία δηλώνει στὴν Ἑλλάδα ὅτι εἶναι ἔτοιμη γιὰ συνεννόησι πρὸς σύμπτηξι τοῦ Συμφώνου ὑπὸ τὸν ὄρο βασικὰ τῆς ἐφαρμογῆς ἀνειλημμένης ἐπανειλημμένως συμφωνίας τῆς Ἑλλάδος παραχωρήσεως ἐλευθέρου Σερβικοῦ τμήματος λιμένος στὴν Θεσσαλονίκη. Ὑπογράφονται οἱ ἙλληνοΣερβικὲς Συμφωνίες τοῦ 1926, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀνατροπὴν τοῦ Πάγκαλου ἀπορρίπτονται ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος (ὅπως ἔχει περιγραφεῖ ἀνωτέρω στὸ Α' καὶ Β' Μέρος). Τὸ 1928 ὁ Βενιζέλος, ὑπὸ τὴν ἐπήρεια τῆς ἐσφαλμένης πολιτικῆς Πολίτη, ματαιώνει τὴν σύγκλισι Συνδιασκέψεως μὲ θέμα τὴν οἰκονομικὴν Βαλκανικὴ συνεργασίαν, ἐπικαλούμενος ὡς λόγο τὴν πρωτοφανὴ ἀποφι ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἐνδιαφέρεται γιὰ μία Μεσογειακὴν καὶ ὅχι Βαλκανικὴν πολιτικὴν. Ὡς ἐὰν ἡ μία ἀναιρεῖται δὲν συμπληρώνει τὴν ἄλλη. Ἀλλὰ στὴν ούσια ἐπρόκειτο γιὰ συνδυασμὸν μὲ τὴν Ἰταλικὴν Στρατηγικὴν πρὸς Ἀνατολάς. Ὅταν τὸ 1929 ἐπιτέλους ὑπογράφονται νέες ἙλληνοΓιουγκοσλαβικὲς Συμφωνίες, τὰ πράγματα εἶναι ἔτοιμα γιὰ τὴν ἔναρξη τῶν διαπραγματεύσεων περὶ τὸ Βαλκανικὸ Σύμφωνο, οἱ δόποιες καὶ ὄντως ἀρχίζουν ὑπὸ τὴν μορφὴ ἀτύπων ἀλλὰ ἐπισήμων, ἐτησίων Συνεδρίων μὲ μὴ κυβερνητικὲς ἀλλὰ δριζόμενες ἀντιπροσωπεῖταις τῶν ἐξ Βαλκανικῶν χωρῶν (τὸ πρῶτο συνῆλθε στὴν Ἀθήνα, 5-12.10.1930). Συντόμως ὅμως οἱ Συνδιασκέψεις καταλήγουν στὸ ἀντιειμενικῶς ἀναμενόμενο πρόσκομμα: τὸ ἀνικανοποίητο τῶν ἐθνικῶν βλέψεων τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν συνεπακόλουθο ἀντιθετικὴ πρὸς τὶς λοιπὲς χῶρες ρεβιζιονιστικὴ γραμμή της. Ὁ Βενιζέλος ἐπιμένων κατὰ βάσι στὴν φιλοΒουλγαρικὴ πολιτικὴ Πολίτη εἶχε προτείνει

κατά τὴν διάρκεια συνεντεύξεως σὲ Βουλγάρους δημοσιογράφους (μετὰ ἀπὸ συζητήσεις μὲ τὸν Βούλγαρο Υπουργὸν Ἐξωτερικῶν Burov) ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶναι διατεθειμένη νὰ παραχωρήσῃ στὴν Βουλγαρία ἔξοδο στὴν Ἀλεξανδρούπολι: καὶ ὅτι μέχρις ὅτου ἡ Βουλγαρία εἶναι οἰκονομικὰ εἰς θέσιν νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν προσφορά, μπορεῖ νὰ τῆς δοθῇ ἐλευθέρα ζώνη στὴν Θεσσαλονίκη (δημοσίευσις στὴν *La Bulgarie* τῆς Σόφιας 14.10.1930). Ἡ ταύτισις τῆς πολιτικῆς Βενιζέλου μὲ τὴν Ἰταλικὴ εἶναι καθοριστική: ἡ Ἰταλία ἐνθάρρυνε οὐσιαστικὰ τὶς ἀναθεωρητικὲς ἀξιώσεις τῆς Βουλγαρίας στὸ Θρακικὸ καὶ Μακεδονικὸ ζήτημα. Λίγο πρὸ τῆς Βαλκανικῆς Συνδιασκέψεως εἶχαν ἀναγγελθῆ καὶ οἱ μέλλοντες γάμοι τοῦ Βασιλέως τῆς Βουλγαρίας Boris III μὲ μία Ἰταλίδα πριγκήπισσα. "Οταν τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1931, κατὰ τὴν διάρκεια ἐνὸς τοπικοῦ ἘλληνοΒουλγαρικοῦ συνοριακοῦ ἐπεισοδίου, "Ἐλλην στρατιώτης ἔχασε τὴν ζωή του, ἡ Κυβέρνησις Βενιζέλου δὲν ἔδωσε τὶς ἀρμόζουσες προεκτάσεις στὸ γεγονός (ἀντιθέτως πρὸς τὰ γεγονότα τοῦ Πετριτσίου τὸ 1925 ἐπὶ Στρατηγοῦ Παγκάλου).

Ἡ Τουρκία ἦταν ἡ μόνη Βαλκανικὴ χώρα εύρισκομένη εἰς ὄντως καὶ κανονικῶς φιλικὲς σχέσεις μὲ τὴν Βουλγαρία. Οἱ ὑπάρχουσες διαφορὲς ὑποβαθμίσθησαν ἀπὸ τὴν Βουλγαρία εἰς προσπάθεια ἔξασφαλίσεως τῶν νώτων τῆς ὑπέρ τῶν κυρίων βλέφεων τῆς στὸ Μακεδονικό, τὴν δίοδο πρὸς τὸ Αίγατο, τὴν Dobrudja στὴν Παρευξείνιο Ρουμανία. ΤουρκοΒουλγαρικὴ Συνθήκη Οὐδετερότητας καὶ Διαιτησίας ὑπεγράφη (3.1929), καὶ Ἐμπορικὴ Συμφωνία (5.1930). Ἡ Τουρκία ἐνδιεφέρετο ἐντόνως γιὰ τὴν ἔξομάλυνσι τῶν ἘλληνοΒουλγαρικῶν σχέσεων, ἐπιδιώκουσα τὴν ἀπίσχνανσι τῆς καθαρὰ Βαλκανικῆς Δυναμικῆς στὸν ΒαλκανοΜικρασιατικὸ γεωπολιτικὸ χῶρο. Παρ' ὅλα αὐτά, τὰ πράγματα ἀκολούθησαν τὸν φυσικὸ ροῦν τους, καὶ στὶς 9.2.1934 (ἐπὶ κυβερνήσεως Τσαλδάρη) συνεπήχθη ἡ Βαλκανικὴ Συνενόησις ('Ἑλλάς, Γιουγκοσλαβία, Ρουμανία, Τουρκία) χωρὶς Βουλγαρία καὶ Ἀλβανία, εἰς τὴν διαβούλευσεων τῶν χωρῶν - μελῶν, εἰς πολιτικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς τομεῖς, μὲ σκοπὸ τὴν σύσφιγξι τῶν σχέσεων, τὴν ἐγγύησι τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐδαφικῆς ἀκεραιότητας τῶν ὑπογεγραμμένων χρατῶν, καί, εὔκτατα, τὴν ἀνάπτυξι κοινῆς ἔξωτε-

ρικής πολιτικής και συστήματος 'Ασφαλείας. 'Επρόκειτο κατ' αρχήν και ώς ίδεα για μία ήττα της 'Ιταλικής Εξωτερικής Πολιτικής στήν περιοχή. 'Αλλά 'Ελληνικές και Τουρκικές άναστολές συνέχυσαν τήν στρατηγική σαφήνεια και έπομένως άποδυνάμωσαν τήν άποτελεσματικότητα τοῦ Συμφώνου. 'Ενω δηλαδή τὰ συμβαλλόμενα μέρη ἔπρεπε πρωτίστως νὰ συνδυασθοῦν καταλλήλως μὲ τήν πλοκὴ τῶν ἐπιφροῶν στὸ δυναμικὸ πεδίο τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐπέλεξαν ἀντιθέτως μία οὐτοπικὴ οὐδετερότητα ή όποια και τελικά ἀχρήστευσε τήν λειτουργικότητα τοῦ Συμφώνου. "Ετοι ή δρθή ἐγκατάλειψις τοῦ 'Ιταλικοῦ Συνδέσμου δὲν ἀντεκατεστάθη ἀπὸ ἄλλο συμφερώτερο. Γύιοθητή Στρατηγικὴ ἔξασφαλίσεως τῶν έσωτερικῶν συνόρων τοῦ ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ πεδίου ἀπὸ ἐπίθεσι εἰς τήν όποια συμμετεῖχε κάποια χώρα τοῦ πεδίου, χωρὶς πολιτικὴ 'Ασφαλείας κατὰ τῶν ἐνδεχομένων έξωτερικῶν ώς πρὸς τὸ σύστημα (Μεγάλων) Δυνάμεων. "Ετοι τὸ ἄρθρο 3 τοῦ συνημμένου πρωτοκόλλου καθώριζε: «Ἐὰν μία ἐκ τῶν ώς ἄνω συμβαλλομένων πλευρῶν πέσῃ θῦμα ἐπιθέσεως ἐκ μέρους οἰασδήποτε ἄλλης μὴ Βαλκανικῆς Δυνάμεως και ἐὰν Βαλκανικὸ Κράτος συμμετάσχῃ εἰς αὐτὴν τήν ἐπίθεσι, εἴτε ταυτοχρόνως εἴτε ἀργότερον, τὸ Σύμφωνον Βαλκανικῆς Συνεννόήσεως θὰ τεθῇ εἰς πλήρη ἐφαρμογὴ ἔναντι αὐτοῦ τοῦ Βαλκανικοῦ Κράτους». 'Εὰν δηλαδὴ π.χ. ή Γερμανία ή ή 'Ιταλία υποκινοῦσε ἐπίθεσι τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Γιουγκοσλαβίας ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐπετίθετο κατ' αὐτῆς ἀπὸ Βορρᾶ, τὸ Σύμφωνο θὰ ἐνεργοποιεῖτο κατὰ τῆς Βουλγαρίας μόνον. 'Εὰν δημιώς ή Βουλγαρία δὲν ἐπετίθετο, ή Γιουγκοσλαβία θὰ ἀνελάμβανε τήν ὅλη χροῦσι τῆς έξωτερικῆς (Μεγάλης) Δυνάμεως χωρὶς υποχρέωσι συναλληλίας ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν συμβαλλομένων χωρῶν. Ή αρχὴ τῆς οὐδετερότητος ήταν αὐτὴ ποὺ κατέστησε ἀνενεργὸ ούσιαστικὰ τήν Βαλκανικὴ Συνεννόησι, ἔνα forum ἐν πολλοῖς συζητήσεων και ἀνταλλαγῆς ἀπόφεων, χωρὶς δυνατότητα ούσιαστικῆς δράσεως και ἐπεμβατικότητος.

'Αλλὰ ή προοπτικὴ τῆς 'Ελλάδος ήταν διαφορετική. Οἱ δύο Βόρειες χῶρες τῆς Βαλκανικῆς Συνεννόήσεως (Γιουγκοσλαβία και Ρουμανία) ἀπετέλουν μαζὶ μὲ τήν Τσεχολοβακία τήν λεγομένη Μικρὰ Συνεννόησι, ἔνα σύμφωνο αύστηρᾶς διατηρήσεως τοῦ μεταπολεμικοῦ status quo ἐναντίον χυρίως τῶν ήττηθεισῶν

τοπικῶν Δυνάμεων (Ούγγαρία, Βουλγαρία), καὶ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν καὶ προστασία τῆς ἐμφατικωτέρας συντηρητικῆς τοῦ συνολικοῦ Συστήματος Δυνάμεως, τῆς Γαλλίας. Ἡ ἀρχὴ ἔγινε ἥδη ἀπὸ τὸ 1920: δὲ ἐντονος ρεβιζιονισμὸς τῆς Ούγγαρίας καὶ δὲ νεφελώδης φόβος παλινορθώσεως τοῦ Ἀφβουργικοῦ καθεστῶτος ἔστω καὶ ἡλαττωμένου, ὡδήγησαν εἰς Ἀμυντικὴ Συμφωνία Τσεχοσλοβακία καὶ Γιουγκοσλαβία μὲ τὴν ὑποστήριξι τῆς Γαλλίας καὶ σκοπὸ τὴν σταθεροποίησι τοῦ Συστήματος τῶν Βερσαλλιῶν. Ἀκολούθησε ἀμυντικὴ συμφωνία μεταξὺ Τσεχοσλοβακίας καὶ Ρουμανίας (1921), Συμμαχία δὲ Ρουμανίας καὶ Γιουγκοσλαβίας κατευθυνόμενη κυρίως κατὰ τῆς ἐντονα ἐπεκτατικῆς Βουλγαρίας (1921). Ἡ ὑποστήριξι τῆς Γαλλίας πρὸς τὶς κινήσεις αὐτές (ἀποβλέπουσες στὸν περιορισμὸ τῆς Γερμανίας ἐξ Ἀνατολῶν καὶ τὸν ἔλεγχο τῶν ἀναθεωρητικῶν τοπικῶν δυνάμεων) ἔξεφράσθη καὶ μὲ διμερεῖς Συμμαχίες Γαλλίας - Πολωνίας (1921), Γαλλίας - Τσεχοσλοβακίας (1924), Γαλλίας - Ρουμανίας (1926). Τὸ 1933 συνήφθη τὸ Σύμφωνο τοῦ Ὀργανισμοῦ τῆς Μικρᾶς Συνεννοήσεως (Τσεχοσλοβακία, Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία), κυρίως ἐναντίον Ούγγαρίας καὶ Βουλγαρίας. Οἱ συνθῆκες μὲ Ἀλβανίᾳ καὶ Γιουγκοσλαβίᾳ ἐπὶ Παγκάλου ἐσήμαιναν προέκτασι τοῦ μετώπου αὐτοῦ εἰς Νότον μέχρι τῆς Μεσογείου. («Ἡ Ἀλβανία δὲν εἶχε περιέλθει ἀκόμη εἰς Ἰταλικὴ ἐξάρτησι). Ἰσχυρές ταυτότητες ἔχουν πάντοτε σαφεῖς στόχους καὶ κατευθύνονται κατὰ ὡρισμένων ἀντιπάλων. Ἄλλὰ ἡ Βενιζελικὴ ἐξωτερικὴ Πολιτικὴ (μία ἐλαφρωτέρα καὶ ἐπιφυλακτικωτέρα παραλλαγὴ τῆς Κεμαλικῆς) ἀντικατέστησε τὴν ρεαλιστικὴ ἐστίασι δυναμικοῦ μὲ ἀπεριγραπτώτερη ταυτότητα πλέον ἀφηρημένων χαρακτηριστικῶν, ἡ ὅποια ὅμως εύνοοῦσε ἀντικειμενικὰ ὑπὸ τὶς περιστάσεις περισσότερο τὴν πάντοτε ἴδιαίτερα εὐέλικτο Ἀγγλικὴ πολιτική (περιορισμὸς τῆς Γαλλικῆς ἐπιρροῆς στὴν Ἡπειρωτικὴ Εὐρώπη). Δὲν εὑρίσκεται ὅμως ὡρισμένος καὶ συγκεκριμένος στόχος τὸν ὅποῖον μπορεῖ νὰ ἐπιδιώκῃ συστατικὰ ἡ Συνεννόησις μεταξὺ Δυνάμεων ποὺ ἀντιτίθενται σὲ Γερμανία - Ούγγαρία - Βουλγαρία καὶ Δυνάμεως ποὺ συνάπτει παρόμοιους δεσμοὺς μὲ αὐτὲς τὶς ρεβιζιονιστικὲς χῶρες. Ἡ Τουρκία ἐχρησιμοποίησε τὸ πλέγμα συμφωνιῶν γιὰ νὰ ἀναβαθμίσῃ τὸν ρόλο της. Ἡ Ἑλλὰς ὅμως ἐφάνη ἀπλῶς νὰ ἀμφιταλαντεύεται, ἐπικαλουμένη ἀφηρημένες ἀρχὲς συνεργασίας καὶ

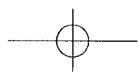
ἀσφαλείας. (Οι δύο τάσεις ἀποτελοῦν ἀντίστοιχες σταθερές στὴν Στρατηγικὴ τῆς Τουρκίας καὶ στὴν Πολιτικὴ τῆς Ἑλλάδος).

Εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ὁ Βενιζέλος, καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ κυβερνήσεώς του Α. Μιχαλακόπουλος, ἀρνήθηκαν νὰ συναινέσουν εἰς τὸ Σύμφωνο τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως, διότι χωρὶς τὴν συμμετοχὴν τῆς Βουλγαρίας ἡ Συνεννόησις θὰ καθίστατο ὄργανο διαιρέσεως καὶ ὅχι Βαλκανικῆς ἐνότητος, θὰ καθίστατο ὄργανο διαιρέσεως καὶ ὅχι Βαλκανικῆς. Η Τουρκία εἶχε προσπαθήσει, χωρὶς ἀποτέλεσμα, νὰ ἐπιφέρῃ προσέγγισι μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος. Οἱ σχέσεις τῶν δύο ἔντονα ρεβιζιονιστικῶν κρατῶν Ἰταλίας καὶ Βουλγαρίας ἦσαν ἴδιαίτερα στενές· τὸ 1930 ὁ Βασιλεὺς Μπόρις Γ' τῆς Βουλγαρίας ἐνυμφεύθη τὴν Πριγκήπισσα Γιοβάννα τοῦ Ἰταλικοῦ οἴκου τῆς Σαβοΐας.

Τὶς τρεῖς βασικὲς ἀρχὲς στὶς δύοτες ἐστηρίζετο ἡ Ἐξωτερικὴ πολιτική του ἀπὸ τὸ 1928 ἐξέθεσε ἐπιγραμματικὰ ὁ ἴδιος ὁ Βενιζέλος κατὰ τὴν σύσκεψι τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἐλληνικῶν πολιτικῶν κομμάτων ποὺ ἐπραγματοποιήθη στὶς 28.2.1934, εἴκοσι μόλις μέρες μετὰ τὴν ὑπογραφὴ τοῦ Βαλκανικοῦ Συμφώνου, τὸ ὄποιο ὁ ἴδιος ἀπέρριπτε. «Ἡ πολιτικὴ αὕτη συνίστατο πρῶτον εἰς τὴν ἀποκατάστασι σχέσεων μὲ τὴν Ἰταλίαν - Δευτέρα βάσις Ἐξωτερικῆς μας πολιτικῆς ἦτο νὰ ἐκκαθαρίσωμεν τὰς διαφοράς μας μὲ τὴν Τουρκίαν - Τρίτη βάσις ἦτο ἡ ἐπιμελής ἀποφυγὴ τῆς Ἐξαρτήσεως μας ἀπὸ οἰονδήποτε ἐκ τῶν συνδυασμῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων - Ἰσχυρίζομαι ὅτι ὅσον καὶ ἂν ἀναγνωρίζεται ὅτι δὲν ἐπεδιώχθη διὰ τοῦ συμφώνου αὐτοῦ νὰ χαλαρώσωμεν τὴν φιλίαν μας μὲ τὴν Ἰταλίαν, βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι διὰ τοῦ Συμφώνου αὐτοῦ ἐπήρχετο ἡ ἐξῆς μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὴν Ἐξωτερικὴν πολιτικήν - ἡ τρίτη βάσις ἐγκατελείφθη.»

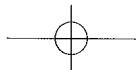
Ἡ Βενιζελικὴ πολιτικὴ ἦταν τελείως λανθασμένη καὶ αὐτοαναιρετική. Εἶχε συλληφθῆ μὲ ἀφαιρέσεις καὶ ὅχι ἐν τοῖς πράγμασι.

1) Ἡ Ἰταλία ἦταν ριζικὰ ρεβιζιονιστική. Τὸ μεταπολεμικὸν καθεστώς δὲν εἶχε ίκανοποιήσει τὶς βλέψεις καὶ φιλοδοξίες τῆς συγκροτήσεως Μεσογειακῆς καὶ

Βαλκανικής ζώνης έπιφροής. Η Ιταλία εἰσῆλθε εἰς τὸν πόλεμο μὲ τὸ πλευρὸν Δυνάμεων τῆς Συνεννοήσεως ἔναντι τῆς ὑποσχέσεως σημαντικῶν ἐδαφικῶν παραχωρήσεων ἀπὸ τοὺς Συμμάχους (Μυστικὴ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου, 26.4.1915). μεταξὺ τῶν προσαρτηθησομένων περιοχῶν περιελαμβάνοντο στὰ Βαλκάνια ἡ Ἰστρια καὶ τὸ μέγιστο μέρος τῆς Δαλματίας, ὅπως καὶ τὰ Δωδεκάνησα. "Ελαβε μόνον τὴν χερσόνησο" Ἰστρια, τὴν πόλιν Zadar στὴν Δαλματία καὶ τὴν νῆσο Saseno παρὰ τὴν Ἀλβανικὴ ἀκτή. Η Fiume ἡ Rijeca ἔγινε μάλιστα ἐλευθέρα πόλις (Συνθήκη τοῦ Rapallo μὲ Γιουγκοσλαβία, 1920). Τὸ 1922 ἡ πόλις κατελήφθη ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Η Γιουγκοσλαβία ἡναγκάσθη νὰ ἀποδεχθῇ τὴν de facto προσάρτησι, τὸν Ιανουάριο 1924. Η Ιταλία ἐδροῦσε ἀποσταθεροποιητικὰ γιὰ τὸ νεοπαγὴς Βασίλειο Σέρβων, Κροατῶν καὶ Σλοβένων (τὴν μετέπειτα Γιουγκοσλαβία), ὑποστηρίζουσα τὶς ἀποσχιστικὲς Κρατικὲς καὶ ΒορειοΜακεδονικὲς ὁμάδες. Μὲ ἀφορμὴ τὴν δολοφονία τὸν Αὔγουστο τοῦ 1923 μελῶν τῆς Ιταλικῆς ἀντιπροσωπείας ποὺ συμμετεῖχε στὴν δριθέτησι τῶν ἘλληνοΑλβανικῶν συνόρων, ἡ Ιταλία ἐξέδωσε τελεσίγραφο πρὸς τὴν Ἐλλάδα καὶ κατέλαβε τὴν Κέρκυρα, τὴν δύοια ἀπέδωσε ἀφοῦ ἡ Ἐλλὰς (μετὰ ἀπὸ λάθος χειρισμοὺς ὡς συνήθως) κατέβαλε 50.000.000 Ιταλικῶν λιρῶν (11.9.1923). Ολίγο πρὸ τῆς ὑποθέσεως τῆς Κερκύρας ἡ Ιταλία εἶχε ἐπιμείνει εἰς τὴν κατοχὴ τῶν Δωδεκανήσων (Συνθήκη τῆς Λωζάνης). Τὸ ὅτι ὁ Μουσσολίνι ὑπεσχέθη τὸ 1924 νὰ διατηρήσῃ τὸ status quo ἥταν ἔνας τακτικὸς ἐλιγμὸς ἐναντίον τῆς Γαλλικῆς ἐπιφροῆς στὴν Ἀνατολικὴ Εὐρώπη, καὶ εἰδικῶτερα ἀπέβλεπε εἰς κλονισμὸ τῆς Γιουγκοσλαβίας. Συνθῆκες Φιλίας (1926) τῆς Ιταλίας μὲ τὴν Ρουμανία (ἔναντι ἀναγνωρίσεως ὑπὸ τῆς Ιταλίας τῆς Ρουμανικῆς κυριαρχίας στὴν Βεσσαραβία), μὲ τὴν Ἀλβανία (1927), τὴν Ούγγαρία (1927) καὶ τὴν Αὐστρία (1930), ἐκύκλωνται τὴν Γιουγκοσλαβία, δεδομένων καὶ τῶν ἴδιαιτέρων σχέσεων Ιταλίας - Βουλγαρίας. "Ολες οι Δυνάμεις αὐτὲς πλὴν τῆς Ρουμανίας ἥσαν ρεβιζιονιστικές, καὶ θὰ μποροῦσαν εύκολα νὰ ἔχουν ωφέλη εἰς βάρος τῆς Γιουγκοσλαβίας, πρᾶγμα τὸ ὅποιο ἄλλως τε ὑλοποιήθη κατὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ὑπὸ τῆς Γερμανίας.

Εἰς ἓνα τέτοιο πλαίσιο ἐνεργοῦ ρεβιζιονισμοῦ ἡ Ἐλλὰς τί διεκδικήσεις εἶχε;
Εἰς τὴν Βόρειο Μακεδονία ἀπὸ τὴν Γιουγκοσλαβία; Ἄλλὰ ἡ περιοχὴ

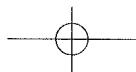

ἀποτελοῦσε μείζονα ἐπεκτατικὸ στόχο τῆς Βουλγαρίας (καὶ ὀλιγοδυναμώτερον, τῆς Ἀλβανίας). Πρὸς Ἀνατολὰς ἐκ τῆς Τουρκίας; Ἀλλὰ τοῦτο ἀντέφασκε πρὸς τὴν 2α Βενιζελικὴ ἀρχή, τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας. Ἡ Ἑλλὰς ἔμενε λοιπὸν χωρὶς περιθώρια διεκδικήσεων, σὲ μία συνεργασία ἀποφασιστικὰ ἀναθεωρητικῶν χωρῶν, ἐκ τῶν δοποίων μάλιστα μία, ἡ Βουλγαρία, εἶχε σαφῶς ἐπεκτατικὴ στρατηγικὴ καθόδου εἰς τὸ Αἴγατον. Ἡ Βενιζελικὴ πολιτικὴ στερεῖται λογικῆς. Καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡ Ἑλλὰς ἔκινετο πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσι, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ γίνουν τέτοιες διευθετήσεις στὰ Βαλκάνια χωρὶς δυναμικὴ ἀντίδρασι τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων (ἐκατέρας ἢ καὶ τῶν δύο) ἢ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, δεδομένης τῆς ὑπερευαισθησίας ὅλων πρὸς τὸ Βαλκανικὸ ξήτημα; Τέλος ἡ Ἰταλικὴ προσέγγισις τοῦ Βενιζέλου ἐσήμαινε ἐγκατάλειψι τῆς Δωδεκανήσου, τῆς δοποίας ἢ προσάρτησις εἰς Ἰταλίαν ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως στὸ πλαίσιο τοῦ ἙλληνοΙταλικοῦ Συμφώνου Φιλίας (23.9.1928).

2) Ὁ Ρεβιζιονισμὸς τῆς Ἰταλικῆς Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς θὰ τὴν ἔφερε ἀργὰ ἢ γρήγορα εἰς στενὸ δεσμὸ μὲ τὴν Γερμανία. Ἐπομένως ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς Βενιζελικῆς Πολιτικῆς ἀντέφασκε ὄργανικὰ πρὸς τὴν τρίτη.

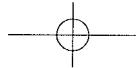
3) Ἐπιπλέον πραγματικὴ οὐδετερότης (γ' ἀρχή) εἶναι μία ἐπικίνδυνη οὐτοπία. Ἡ συνεχὴς ἐπίκλησίς της κατὰ περιόδους (ἰδίως στὶς δύσκολες ἐποχὲς) ἐκφράζει τὴν ἀδυναμία τῆς χώρας καὶ τὴν πλήρη ἀνικανότητα τῆς Ἡγεσίας της. Ἐχουν ἐπανειλημένα ἀποδειχθῆ οἱ καταστροφικὲς συνέπειες αὐτῆς τῆς ἰδεοληφίας τῶν ἵσων ἀποστάσεων. Ἡ παροῦσα Ἑλληνικὴ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ κινεῖται ἐπίσης ὑπὸ τὸ πρᾶμα τοῦ ἴδιου θεμελιώδους σφάλματος. Εἰς τὴν πραγματικότητα οὐδετερότης σημαίνει εἴτε χρυφὴ ἐτεροβαρῆ σχέσι εἴτε ἀοριστία στρατηγικοῦ στόχου. Στὴν περίπτωσι τοῦ Βενιζέλου ἦταν τὸ δεύτερο, ἀνεπάρκεια ἀναλύσεως. Ἡ φύσις θέλει λύσι στὰ προβλήματα ποὺ θέτει, ἢ δυναμικὴ ὑπερκέρασι: ὅχι πάντως ἀποφυγὴ εὐθύνης καὶ συγκεχυμένο σκοπὸ καὶ συλλογικὴ τακτικὴ ἀσφαλείας.

4) Ἡ ἙλληνοΤουρκικὴ προσέγγισις εἶναι ἀπαραίτητος, ἀφ' ὅτου ἡ ἡγεμονικὴ δυνατότης ἐξέλιπε, ἀλλὰ δυσχερής. Χρειάζεται ἔνταξι στὴν λογικὴ τοῦ Βαλκα-

νοΜικρασιατικοῦ γεωπολιτικοῦ χώρου. Ο Ἀξων Βελιγραδίου - Ἀθηνῶν εἶναι τὸ ἴσχυρότερο δίπολο ὄργανώσεως τοῦ Βαλκανικοῦ πεδίου. Τὸ τρίπολο Ἀθηνῶν - Βελιγραδίου - Ἀγκύρας συνιστᾶ τὴν οἰκειότερη καὶ ἀποτελεσματικώτερη δυναμικὴ τοῦ συνολικοῦ χώρου.

5) Ἰδιαίτερη προσέγγισις πρὸς τὴν Ἰταλία θὰ εἶχε νόημα ἐὰν αὐτὴ συμπεριελαμβάνετο εἰς μείζονα, ἐνιαῖο γεωπολιτικὸ χῶρο μὲ τὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Μ. Ἀσία. Ἄλλὰ αὐτὸ ἡταν ἰδεοληφία τοῦ Ἰταλικοῦ Φασισμοῦ (Ρωμαιική Αὐτοκρατορία, Mare Nostro). Εἰς ἐνοντία περίπτωσι, ἡ Ἰταλία εἶναι ἔξωτερη ὡς πρὸς τὸ σύστημα Δύναμις, δπότε καὶ πάλι ἡ πρώτη καὶ τρίτη Βενιζελικὴ Ἀρχὴ κατ' οὓσιαν συγχρούονται ἀφοῦ ἀποκαθίστανται προνομιακαὶ σχέσεις πρὸς μίαν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἡ δποία ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ συνδυασθῇ μὲ ἄλλες. Ἡ Ἰταλία ἡταν βεβαίως Μεγάλη Δύναμις, στατιστικὰ τουλάχιστον. Στὴν περίοδο 1935-7 π.χ., οἱ πολεμικὲς δαπάνες τῆς Ἰταλίας ἡταν σὲ ἀπόλυτα μεγέθη μεγαλύτερες ἀπὸ τὶς ἀμυντικὲς δαπάνες τῆς Γαλλίας ἢ τῶν Η.Π.Α., ἢ τῆς Μ. Βρεττανίας (ώς πρὸς τὴν τελευταία οἱ δαπάνες φέρονται ἐλαφρῶς χαμηλότερες τὸ 1937 γιὰ τὴν Ἰταλία). Φερ' εἰπεῖν τὸ 1937 (μετὰ τὴν ἔναρξι τοῦ ἔντονου ἀγῶνος ἔξοπλισμῶν) οἱ ἀριθμοὶ ἡσαν (σὲ ἑκατομμύρια τρέχοντα δολλάρια, κατὰ Hillman): Ἰταλία 1.149 - Μ. Βρεττανία 892 - Γαλλία 995 - Η.Π.Α. 932 - Γερμανία 3.298. Καὶ μάλιστα ὅταν τὸ ἴδιο ἔτος τὸ Ἐθνικὸ Εἰσόδημα (σὲ δισεκατομμύρια δολλάρια) ἡταν ἀντιστοίχως: 6 - 22 - 10 - 68 - 17, τὸ δὲ ποσοστὸ γιὰ ἀμυνα ἀντιστοίχως: 14,5 - 5,7 - 9,1 - 1,5 - 23,5. Ἡ Βιομηχανικὴ παραγωγή (μὲ κοινὴ βάσι τὸ 100 γιὰ τὸ 1913) ἡταν τὸ 1937: Ἰταλία 195,2 - Γαλλία 114,6 - Ἀγγλία 117,6 - Γερμανία 149,3 - Η.Π.Α. 143,0. Ὁ Παγκόσμιος δείκτης ἡταν 182,7. (Οἱ γιγαντιαῖες αὐξήσεις τῆς ΕΣΣΔ, 857,3, καὶ τῆς Ἰαπωνίας, 552,0, εἶναι ἄλλο θέμα). Βεβαίως ἡ Ἰταλία ἀνῆκε στὶς μικρότερες Μεγάλες Δυνάμεις (μαζὶ μὲ τὴν Ἰαπωνία καὶ Γαλλία) ὡς πρὸς τὰ ἐθνικὰ ποσοστὰ συμμετοχῆς στὴν Παγκόσμιο Βιομηχανικὴ παραγωγή (ἀντιστοίχως γιὰ τὸ 1938): 2,9 - 4,5 - 9,2 - 13,2 - 28,7 (ΕΣΣΔ 17,6 - Ἰαπωνία 3,8). Ἡ ἐκλεκτικὴ πάντως προτίμησις τῆς Ἰταλίας στὸν Εὐρωπαϊκὸ χῶρο ἀπὸ τὸν Βενιζέλο στερεῖται στερεῆς λογικῆς. Θὰ μποροῦσε νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἀποτελοῦσε προσωρινὸ Ἀγγλικὸ ἐλιγμὸ στρεφόμενο

κατὰ τῆς Γαλλίας, ἃν καὶ ἡ Βρεττανία εἶχε δείξει τὴν ἐνόχλησί της ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴ στροφὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ Βενιζελικὴ πολιτικὴ θὰ μποροῦσε μόνον ἀρχικὰ καὶ ἐν μέρει νὰ ἀνταποκρίνεται στὴν Βρεττανικὴ γραμμὴ λελογισμένης ἀναδιαρθρώσεως τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ισορροπίας ὑπὲρ τῆς ἡττημένης Γερμανίας.

6) Στὸν ΒαλκανοΜικρασιατικὸ χῶρο κύριες ἔξωτερικὲς ἐπιδράσεις ἥσαν πάντα
(α) ἡ πίεσις τῆς Ρωσίας νὰ δλοκληρώσῃ τὴν ἈνατολικοΕὐρωπαϊκὴ Ζώνη,
(β) ἡ τάσις τῆς Κεντρικῆς Δυνάμεως (ΑὐστροΟυγγαρίας, Γερμανίας) νὰ
κινηθῇ πρὸς ΝΑ, πιεζομένης ἀπὸ Γαλλία καὶ Ἰταλία (Δύσι) καὶ Ρωσία
(Ἀνατολή), (γ) ἡ διὰ θαλάσσης δράσις μιᾶς (ἢ περισσοτέρων) Δυτικῆς Δυνά-
μεως νὰ ἀναχαιτίσῃ τὶς δύο πρῶτες. Καμία τοπικὴ πολιτικὴ δὲν μπορεῖ νὰ
εἶναι ἀποτελεσματικὴ ἃν δὲν συνδυασθῇ μὲ τὴν διαπλοκὴ καὶ ἀντίθεσι τῶν
τριῶν αὐτῶν ροπῶν κατὰ περίστασι. Οὐδετερότης δὲν εἶναι μόνον οὐτοπική:
εἶναι ἄκρως ἐπικίνδυνος.

7) Στὴν ούσίᾳ καὶ στὸ πεδίο τῶν συγκεκριμένων τοπικῶν συμφερόντων, ἡ
θέσις τοῦ Βενιζέλου σημαίνει ὅτι ἔπρεπε νὰ ἴκανοποιηθοῦν ἐν μέρει οἱ Βουλγα-
ρικὲς ἀξιώσεις. ("Ἄλλως, γιατὶ δὲν εἶχε συντελέσει αὐτὸς τὴν ἔξομάλυνσι τῶν
ΒουλγαροΒαλκανικῶν σχέσεων, καὶ γιατὶ ἡ Βουλγαρία δὲν εἰσήρχετο στὴν
Βαλκανικὴ Συνεννόησι;) Τί ἦταν διατεθειμένη νὰ προσφέρῃ ἡ Ἑλλὰς ἢ ἡ
Τουρκία πρὸς τὴν κατεύθυνσι ἔξόδου τῆς Βουλγαρίας στὸ Αἴγατο, τὴν στιγμὴ
μάλιστα ποὺ ἡ Γιουγκοσλαβία εἶχε διευκολύνσεις στὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονί-
κης; Ἐξ ἄλλου ἡ ἀρνησις συμμετοχῆς μιᾶς Βαλκανικῆς χώρας στὸ Σύμφωνο
διεδήλωνε κατὰ κραυγαλέο τρόπο ὅχι μόνο τὴν ρεβιζιονιστικὴ τῆς πολιτικῆς,
ἀλλὰ καὶ τὴν διάθεσί της συνεργασίας μὲ ἔξωτερη Μεγάλη Δύναμι πρὸς
ἀναθεώρησι τοῦ Βαλκανικοῦ *status quo*. Τὸ Σύμφωνο, στὸ ἄρθρο 3 τοῦ συνημ-
μένου πρωτοκόλλου του, καθόριζε: «Ἐὰν μία ἐκ τῶν ὡς ἀνω συμβαλλομένων
πλευρῶν πέσῃ θῦμα ἐπιθέσεως ἐκ μέρους οἰασδήποτε ἄλλης μὴ βαλκανικῆς
Δυνάμεως, καὶ ἐὰν βαλκανικὸν Κράτος συμμετάσχῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἐπίθεσιν,
εἴτε ταυτοχρόνως εἴτε ἀργότερον, τὸ Σύμφωνον Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως θὰ
τεθῇ εἰς πλήρη ἐφαρμογὴν ἔναντι αὐτοῦ τοῦ Βαλκανικοῦ Κράτους.»

Η Βενιζελική κριτική τοῦ Βαλκανικοῦ Συμφώνου εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἀκυρος. Στὴν πραγματικότητα, αὐτὸ ποὺ ἀποδυνάμωσε τὴν Συνεννόησι, καὶ τελικὰ τὴν ἀχρήστευσε καὶ διέλυσε, ἡταν ὅ, τι ἀκριβῶς ὁ Βενιζέλος δὲν ηὔρε εἰς τὸ σύμφωνο, μία ρήτρα οὐδετερότητος. Ο Βενιζέλος ἔθεωρησε ὅτι τὸ Σύμφωνο παραβιάζει τὴν οὐδετερότητα λόγῳ τῆς Γαλλικῆς ἐπιρροῆς εἰς Ρουμανία καὶ Γιουγκοσλαβία (καὶ τῆς Ἀγγλικῆς εἰς Τουρκία θὰ ἔπρεπε νὰ ὑποστηρίξῃ ἐὰν ἡταν συνεπής· καὶ ὅχι ἀραγε εἰς Ἐλλάδα;). Βεβαίως ἡ δήλωσις συμμετοχῆς Βουλγαρίας καὶ Ἀλβανίας θὰ ὠδήγει, εἴτε εἰς τὴν μὴ σύμπτησιν του (εὰν ἡ βούλησις ἡταν καθαρᾶς ἐντάξεως στὸν Δυτικὸ σχηματισμό) εἴτε εἰς τὴν ἐξισορόπησι τῶν ἐπιρροῶν. Πέραν ὅμως τούτων ὅλων. Η Βαλκανικὴ Συνεργασία ἔχρειάζετο νὰ συνδυασθῇ μὲ ἐκεῖνες τὶς Μεγάλες Δυνάμεις τῶν ὅποιων τὰ συμφέροντα ἐπιρροῶν συνέπιπταν ἡ συνέτρεχαν μὲ τὰ Βαλκανικὰ καὶ ἐθνικὰ ζωτικὰ συμφέροντα. Εν ἐναντίᾳ περιπτώσει αὐτοκατειλάζετο εἰς ἀδυναμία, ὅπερ καὶ ἐγένετο, διότι ἐπεχράτησαν οἱ οὐδετερόφιλες ἀπόφεις τῆς τρίτης Βενιζελικῆς ἀρχῆς. Αὐτὸ καὶ κατέστησε τὸ Σύμφωνο ἀνενεργό. Η θεμελιωδῶς ἀσυνάρτητος ἀθέτησις τοῦ νοήματος τοῦ Συμφώνου διὰ τῆς παρεμβολῆς τῆς ἀρχῆς τῆς οὐδετερότητος προκάλεσε αὐτὸ ἀκριβῶς ποὺ ἡ οὐδετερότης ὑποτίθεται ὅτι ἐπεδίωκε νὰ ἐμποδίσῃ: τὴν ἀσυντόνιστο πολιτικὴ ἐκάστου χράτους - μέλους. Η Οὐδετερότης δὲν εὑώδωσε τὴν παγίωσι ἀρραγοῦς ἐνιαίου Βαλκανικοῦ Μετώπου. Αντιθέτως. Η Συνεννόησις ἔγινε ἀσυνεννοησία τεχνητῆς, λεκτικῆς ἐνότητος.

Στρατηγικὴ ἀσάφεια περιμένει τὶς εὔνοϊκὲς γενικώτερες περιστάσεις γιὰ νὰ ἐκδηλωθῇ. Η ἐπαναστρατιωτικοποίησις τῆς Ρηνανίας, καὶ ὁ μαζικὸς ἐπανεξοπλισμὸς τῆς Γερμανίας τὸ 1936, ἔθεσαν σὲ δοκιμασία τὴν ἐξ ἀρχῆς διαφοροποιημένη, ἐν πολλοῖς ἀποκλίνουσα, καὶ τελικὰ ~~μηχανικὴ~~ βούλησι τῶν νικητριῶν Δυνάμεων νὰ διατηρήσουν τὸ *status quo*. Ήδη ἀπὸ τὸ 1934 ἡ Πολωνία εἶχε ἔλθει εἰς Συμφωνία μὲ τὴν Γερμανία. Η παραδοσιακὴ τάσις προσεγγίσεως Γαλλίας - Ρωσίας ἐν ὅφει τῆς Γερμανικῆς ἀπειλῆς δὲν ἐλειτούργει εὐεργετικὰ ἐπὶ τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ζώνης ποὺ ἡσθάνοντο νὰ ἀπειλοῦνται ἐξ ἵσου, στρατηγικὰ καὶ κοινωνικὰ ἀπὸ Γερμανία καὶ Σοβιετικὴ "Ενωσι. Η Συμφωνία τοῦ Μονάχου (1938) ἀπέδειξε ὅτι ἡ Μ. Βρεττανία δὲν

μπορούσε

είναι διατεθειμένη νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν Γαλλικὴ ἐπιμονὴ στὴν διατήρησι τοῦ status quo, καὶ ὅτι ἡ Γαλλία δὲν μπορεῖ νὰ προχωρήσῃ μόνη στὴν ὑποστήριξι τοῦ ὑπάρχοντος Εύρωπαϊκοῦ Συστήματος.

"Ηδη μὲ τὴν καταγγελία (7.3.1936) ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας τῆς Συνθήκης τοῦ Λοκάρνο (τοῦ ἀκρογωνιαίου λίθου τοῦ συστήματος ἀσφαλείας μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας), ἡ Βαλκανικὴ Συνενόησις ἐτέθη εἰς σοβαρωτάτη δοκιμασία. Μόνο ἡ ἀδιαμφισβήτητος ταύτισις στρατηγικῶν στόχων καὶ ἀταλάντευτος ἀποδοχὴ ἐνὸς πλήρως ἐπεξεργασμένου κοινοῦ πλέγματος ζωτικῶν συμφερόντων θὰ ἐπέτρεπε εἰς τὸ Σύστημα νὰ ἀντιδράσῃ καὶ νὰ καθορίσῃ τὶς ἐπείγουσες καὶ κατάλληλες τακτικὲς κινήσεις. Τέτοιος ὁρισμὸς Στρατηγικοῦ Δόγματος δὲν ὑφίστατο. 'Αντ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα, π.χ., προσφάτως εἶχαν ἐκφρασθῆ ἔντονες διχογνωμίες περὶ τὸ Σύμφωνο τοῦ 1934. 'Ο 'Ι. Μεταξᾶς (ἀρτὶ ὁρισθεὶς πρωθυπουργὸς καὶ 'Υπουργὸς Ἑξωτερικῶν, 13.4.1936) δὲν ἔπειθε γιὰ τὸν ἀποφασιστικὸ Βαλκανικὸ προσανατολισμὸ τῆς πολιτικῆς του. 'Η Τουρκία ἐπωφελήθη τῆς ρευστότητος τῆς καταστάσεως καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν Γερμανικὴ καταγγελία ἐζήτησε τὴν ἀναθεώρησι τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης (11.4.1936). 'Η Σύνοδος τῶν 'Υπουργῶν Ἑξωτερικῶν τῆς Βαλκανικῆς Συνενοήσεως (4-6.5.1936) δὲν κατώρθωσε ἀσφαλῶς νὰ ἀποκαταστήσῃ σαφῶς ὡρισμένη καὶ περιγεγραμμένη στρατηγικὴ ταύτισι.

Στὴν Γιουγκοσλαβία οἱ τριγμοὶ εἶχαν ἀρχίσει μὲ τὴν δολοφονία στὴν Μασσαλία τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1934 τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Γάλλου 'Υπουργοῦ Ἑξωτερικῶν Λουΐ Μπαρτοῦ ἀπὸ κάτοικο τῆς Βορείου Μακεδονίας μὲ διασυνδέσεις πρὸς τοὺς Ούστασι καὶ τὴν Ἰταλία. 'Η κυβέρνησις Στογιαντίνοβιτς ἀκολούθησε πολιτικὴ στενωτέρων σχέσεων μὲ τὴν Γερμανία καὶ τὴν Ἰταλία. Τὰ γεγονότα τοῦ 1936 ἀπετέλεσαν τὴν ἑξωτερικὴ αἰτία ἐκδηλώσεως τῶν φυγοκέντρων τάσεων ἐντὸς τῆς Βαλκανικῆς Συνενοήσεως, τὰ ὅποια ἀπέρρεαν ἀπὸ τὴν ἀτονία καὶ ἀσάφεια Στρατηγικῶν Στόχων. 'Η Κυβέρνησις Στογιαντίνοβιτς στὴν Γιουγκοσλαβία (λαμβάνουσα υπ' ὄφιν καὶ τὴν ἑσωτερικὴ πίεσι τοῦ Κροατικοῦ καὶ ΒορειοΜακεδονικοῦ παράγοντος καὶ τὶς στενὲς διασυνδέσεις του μὲ τὴν Φασιστικὴ Ἰταλία), προέβη στὴν διαπραγμάτευσι δύο

συμφωνιῶν ποὺ συνέδεαν τὴν χώρα μὲ τὶς ἀναθεωρητικὲς Δυνάμεις, μὲ τὴν τροχιὰ τῶν δποίων εἶχαν ἥδη ἐπαφὴ Ἑλλὰς καὶ Τουρκία. Τὸ Βουλγαρογιουγκοσλαυικὸ Σύμφωνο «Αἰωνίας Φιλίας» (24.1.1937) περιελάμβανε τὴν ὑπόσχεσι ἀποφυγῆς βίας στὶς σχέσεις τῶν δύο χωρῶν, πράγμα τὸ δποῖο de facto ἀκύρωνε τὸ νόημα τῶν δύο Συνεννοήσεων (Μικρᾶς καὶ Βαλκανικῆς). Σχεδὸν ταυτοχρόνως (Μάρτιος 1937) ὑπεγράφη σημαντικὸ Σύμφωνο μὴ Ἐπιθέσεως καὶ Διαιτησίας μὲ τὴν Ἰταλία. Ἡ χώρα αὐτὴ παρέσχε παραχωρήσεις στὴν Γιουγκοσλαυικὴ τῆς μειονότητα καὶ συνεφώνησε νὰ διακόψῃ τὴν ὑποστήριξι τῶν Ούστασα· ἡ Γιουγκοσλαβία ἀνταπέδιε μὲ τὴν σιωπηρὴ ἀποδοχὴ τῆς Ἰταλικῆς κυριαρχίας στὴν Ἀλβανία. Οἱ ἸταλοΓιουγκοσλαυικὲς σχέσεις ἔγιναν στενώτερες κατὰ τὰ ἐπόμενα δύο χρόνια (ὅπότε συνεζητεῖτο ἀκόμη καὶ ὁ διαμελισμὸς τῆς Ἀλβανίας), μέχρις ὅτου ὁ ἀντιβασιλεὺς Παῦλος ἀπεμάκρυνε τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1939 τὸν Στογιαντίνοβιτς, ἀρνούμενος νὰ δεσμεύσῃ πολὺ σφιγκτὰ τὴν Γιουγκοσλαβία πρὸς τὸν "Ἀξονα. Ἐπικρατοῦσε ἡ ὀλισθηρὴ ἴδεα τῆς Βαλκανικῆς Οὐδετερότητος, τὴν δποίαν ἀντιπροσώπευε καὶ ὁ Μεταξᾶς. Στὴν τακτικὴ Σύνοδο τοῦ Συμβουλίου τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως (20-22.2.1939) ὁ Μεταξᾶς ὑπεγράμμισε τὴν ἐπιθυμία τῶν χωρῶν - μελῶν νὰ μείνουν μακρὰν τῶν διενέξεων τῶν Μεγάλων. Μία οὐτοπικὴ στάσις ποὺ εἶχε ἥδη δοκιμασθῆ καὶ ἀποτύχη στὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ἐπέπρωτο δὲ νὰ ἐπαναποδειχθῇ φενάκη ἐν οὕ πολλῷ στὸν Β'.

Βασικὰ ἐσυνεχίζετο ἡ πολιτικὴ Βενιζέλου: (α) συνδυασμὸς πρὸς τὴν Ἰταλικὴ πολιτικὴ· (β) οὐδετερότης ἔναντι τῶν διαμορφουμένων ἰσχυρῶν καὶ πολωμένων συμπαρατάξεων· καὶ (γ) ἵσοι δεσμοὶ —καὶ ἀρα ἐν πολλοῖς ἀνενεργοῖ ὡς ἀλληλοεξουδετερούμενοι δεδομένης τῆς στρατηγικῆς ἀποκλίσεως τῶν χωρῶν τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως— πρὸς τὰ Κράτη-μέλη τῆς: δηλαδὴ πραγματικὴ ἀποδυνάμωσις τῆς Συνεννοήσεως ὑπὸ τὸ πρόσχημα ἰσχυροποίήσεώς τῆς μὲ τὴν ἀποσκοπουμένη τήρησί της μακρὰν τῶν γραμμῶν ἐπιρροῆς τοῦ εὐρύτερου (Εύρωπαϊκοῦ τότε) δυναμικοῦ πεδίου.

Ἄλλὰ ἐὰν ἡ πολιτικὴ αὐτὴ εἶχε κάποια (ἀπατηλὴ πάντως) εὐλογοφάνεια μέχρι τὸ 1932, ἡ ἔστω τὸ 1935, ἥταν ~~πληρωμή~~ καταστροφικὴ μετὰ τὸ 1936.

Ζήνης

Η έξακολουθησις ισχύος της είναι χαρακτηριστικό δεῖγμα ἀνικανότητος θετικῆς και δυναμικῆς προσαρμογῆς στρατηγικῆς ἐπιδιώξεως σταθερῶν στόχων ὑπὸ μεταβαλλόμενες περιστάσεις.

Οι ἀποκλίνουσες κινήσεις τῆς Γιουγκοσλαβίας τὸ 1937 δὲν ἔθεωροῦντο λοιπὸν ἀντιφατικὲς πρὸς τὶς Ἀρχὲς τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως ἐὰν ἐνετάσσοντο στὴν Στρατηγικὴ τῆς Βαλκανικῆς οὐδετερότητος. Διὰ αὐτὸν ἡ ἀπάντησις τῶν Ἀθηνῶν ἦταν τονισμὸς τῆς στενῆς ἙλληνοΤουρκικῆς Συνεργασίας (ἐπίσκεψις Ἰνονοῦ εἰς Ἀθήνας 25.5.1937, ἐπίσκεψις Μεταξᾶ εἰς Ἀγκυρα 19-21.10.1937). Στὶς 27.4.1938 ὑπεγράφησαν συμπληρωματικὲς Ἑλληνοτουρκικὲς Συμφωνίες μὲν χαλαρώτατο περιεχόμενο: στὴν περίπτωσι ἀπροκλήτου ἐπιθέσεως ἐναντίον μιᾶς ἐκ τῶν δύο χωρῶν, ἡ ἑτέρα ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσις ἀπλῶς α) νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν οὐδετερότητά της ὥστε κατὰ κανέναν τρόπο ὁ ἐπιτιθέμενος νὰ μὴν χρησιμοποιήσῃ τὸ ἔδαφός της εἰς βάρος τῆς ὑφισταμένης τὴν ἐπίθεσι χώρας· β) νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν διευθέτησι τῆς καταστάσεως· καὶ γ) ἐν ἀποτυχίᾳ διευθετήσεως, νὰ ἔξετάσῃ τὴν κατάστασι εὔμενῶς πρὸς τὴν ἄλλη συμβληθεῖσα χώρα μὲ σκοπὸ τελικὴ λύσι εύνοϊκὴ πρὸς τὰ συμφέροντα ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν. Στὴν οὐσίᾳ ἡ Συμφωνία παρεῖχε ὀλίγο περισσότερο ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσι τοῦ νὰ μὴν ἐκμεταλλευθῇ ὁ ἔνας τῶν συμβαλλομένων ἐνδεχομένη ἐπίθεσι τρίτου μέρους κατὰ τοῦ ἑτέρου πρὸς ἴδιον ὅφελος εἰς βάρος τοῦ ὑποστάτος τὴν ἐπίθεσι. Κυρίως δηλαδὴ κατ' οὐσίαν οἱ δύο χῶρες ἀλληλοπροεφυλάσσοντο ἀρνητικὰ καὶ ἀτονα ἀπὸ Βουλγαρικὸ ἐπεκτατισμό. Μὲ τὴν νέα ρύθμισι οὐδὲν οὐσιώδες προσετίθετο στὸ Βαλκανικὸ Σύμφωνο τοῦ 1934, τὸ ὅποιο ἦδη παρεῖχε ἀμοιβαία ἐγγύησι τῶν Βαλκανικῶν Συνόρων τῶν τεσσάρων μελῶν.

Ἡ ἀνούσιος γενικότης στοὺς Στρατηγικοὺς Στόχους (π.χ. Βαλκανικὴ Συνεργασία ή Οὐδετερότης) ισοδυναμεῖ πρὸς στρατηγικὴ ἀοριστία. Ἡ δὲ Στρατηγικὴ ἀοριστία προκαλεῖ τακτικὴ ἀντιφατικότητα, ἡ ὅποια πάλι συνεπάγεται σπασμωδικότητα δράσεως, καὶ τελικὰ ἀναποτελεσματικότητα, συχνὰ δὲ ἀντιπαραγωγικότητα, ἐπίτευξι δηλαδὴ τῶν ἀντιθέτων σκοπῶν ἀπὸ τοὺς ἐπιδιωκόμενους.

Τὸ ἀρχικὸ πνεῦμα τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως ἦταν ἡ διατήρησις τοῦ status

quo. Η Βουλγαρία, ως έντόνως ρεβιζιονιστική δύναμις δὲν μετεῖχε τοῦ Συμφώνου. "Όταν ἡ σαφήνεια τοῦ πρώτου στρατηγικοῦ στόχου συνεχύθη μὲ τὴν ἐπικάλυψι ἀδριστιῶν περὶ Βαλκανικῆς Συνεργασίας καὶ, ἴδιως, μὲ τὴν θολὴ ἰδέα τῆς Οὐδετερότητος, ἡ Γιουγκοσλαβία συνῆψε Συνθήκη μὲ τὴν Βουλγαρία ποὺ ἀπέκλειε τὴν χρῆσι βίᾳς μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, πρᾶγμα ποὺ ἔξουδετέρωνε τὴν ρεαλιστικὴ ἴσχὺ τοῦ Βαλκανικοῦ Συμφώνου. Οἱ Ἑλληνοτουρκικὲς συμφωνίες ἐπεχείρουν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος νὰ δῶσουν ἀλληλοπροφύλαξι ἔναντι τῆς Βουλγαρικῆς ἀπειλῆς. Ἐν τούτοις, στὶς 31.7.1938, ὑπεγράφη στὴν Θεσσαλονίκη Συνθήκη Φιλίας καὶ Μὴ Ἐπιθέσεως μεταξὺ τῆς Βαλκανικῆς Συνεννόησεως καὶ τῆς Βουλγαρίας (τὴν συνθήκη μάλιστα ὑπέγραψε δ Μεταξᾶς ὡς τότε Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως). Διὰ τῆς συνθήκης αὐτῆς οἱ τέσσαρες Βαλκανικὲς δυνάμεις ἤραν τὶς δουλεῖες καὶ περιορισμοὺς, στρατιωτικοὺς καὶ ἄλλους, ποὺ ἐπεβάλλοντο στὴν Βουλγαρία ἀπὸ τὶς Συνθῆκες τοῦ Νεϊγὺ (1919) καὶ τῆς Λωζάννης (1923). Ἰδιαιτέρως ἀνεγνωρίζετο τὸ δικαίωμα τῆς Βουλγαρίας εἰς πλήρη ἐπανεξοπλισμό. Η Βουλγαρία ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος συμφωνοῦσε νὰ ὑποβάλῃ κάθε διένεξι μὲ γειτονικὲς χῶρες εἰς διαιτησία. Οὐδεμία ἔδαφικὴ διεκδίκησις τῆς Βουλγαρίας ἵκανοποιεῖτο.

Η Συνθήκη τοῦ 1938 εἶναι τυπικὸ παράδειγμα ἀποπροσανατολισμοῦ. Μὲ τὸ πρόσχημα ἐνισχύσεως τῆς Βαλκανικῆς Ἐνότητος, ἀποσταθεροποιεῖται ἡ Βαλκανικὴ δομή. Τὸ Βουλγαρικὸ πρόβλημα ἐπεδέχετο δύο ρεαλιστικὲς λύσεις: ἡ περιορισμὸς τῆς Βουλγαρίας ἢ πραγματικὴ ἱκανοποίησις ὡρισμένων ἐπιδιώξεών της ὥστε νὰ συνεργήσῃ στὴν διατήρησι τοῦ νέου status quo. Η μέθοδος ποὺ προκρίθηκε δημιουργεῖ ἀπλῶς ἐστία ἀνωμαλίας ἐντὸς τοῦ συστήματος, μὲ ἀνταγωνιστικές ροπὲς πρὸς τὴν ὑποτιθέμενη ἀρχὴ συνοχῆς του, ὅπερ καὶ συνέβη.

Οἱ ἔξωτερικὲς ἔξελίξεις ἐνεθάρρυναν τὶς φυγόκεντρες τάσεις. Η οὐδετερότης τοπικῆς Δυνάμεως ἢ συστήματος τοπικῶν Δυνάμεων μπορεῖ νὰ διαφυλαχθῇ μόνον ἐὰν εἶναι ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὶς ἀνταγωνιζόμενες Μεγάλες Δυνάμεις. Τὸν Μάρτιο τοῦ 1939 ἡ Γερμανία εἰσέβαλλε στὴν Τσεχοσλοβακία, ἐμπεριέλαβε τὴν Γερμανοκλινή Τσεχία ὡς Προτεκτοράτο τῆς Βοημίας καὶ Μοραβίας,

ΐδρυσε τὴν Σλοβακία ὡς ἀνεξάρτητο κράτος ὑπὸ Γερμανικὸ ἔλεγχο καὶ προσήρτησε τὴν Ρουθηνία (στὴν Ἀνατολικὴ Σλοβακία) στὴν Οὐγγαρία. Ἡ Μικρὰ Συνεννόησις διελύθη. Οἱ Δυτικὲς Δυνάμεις δὲν ἐκινήθησαν δυναμικά, παρὰ τὴν οὐσιαστικὴν παραβίασι τῶν ἀρχῶν τῶν Συμφωνιῶν τοῦ Μονάχου. Ἡ Γερμανία εἶχε φροντίσει νὰ περιβάλῃ τὶς πράξεις τῆς ὑπὸ νομότυπο μανδύα συμφωνίας μὲ τὴν Τσεχοσλοβακία. Ἀμέσως μετὰ ἡ Ἰταλία κατέλαβε καὶ προσήρτησε τὴν Ἀλβανία (τελεσίγραφο 25.3.1939 - φυγὴ τοῦ Βασιλέως Ζὸγκ εἰς Ἑλλάδα - ἀπόβασις Ἰταλικῶν στρατευμάτων στὴν χώρα 7.4 - "Ἐνωσις μὲ Ἰταλία 12.4 - προσφορὰ τοῦ Ἀλβανικοῦ Στέμματος στὸν Βίκτορα - Ἐμμανουὴλ Γ' 16.4.1939). Ἡ Γιουγκοσλαβία ἤρνήθη νὰ συμμετάσχῃ εἰς διαμελισμὸ τῆς Ἀλβανίας.

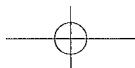
Οἱ Δυτικὲς Δυνάμεις Ἀγγλία καὶ Γαλλία ἔξέτειναν τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1939 πρὸς Πολωνία, Ρουμανία καὶ Ἑλλάδα μονομερεῖς ἐγγυήσεις στρατιωτικῆς καλύψεως σὲ περίπτωσι ἀπειλῆς τῆς ἀνεξαρτησίας των, χωρὶς ἀντάλλαγμα. Ἡ Τουρκία εἶχε εἰσέλθη στὸ πεδίο τῆς Δυτικῆς ἐπιρροῆς, ἀρχικὰ τῆς Ἀγγλίας: συνεχίζουσε τὴν συνεργασία τῆς Συνθήκης 5.6.1926 οἱ οἰκονομικές Συμφωνίες 27.5.1937 προετοίμασαν τὴν κρίσιμο ὥρα τὸ Σύμφωνο ἀμοιβαίας ἐγγυήσεως 12.5.1939. Μὲ τὴν λῆξι τῆς περιπλοκῆς τοῦ ζητήματος τῆς Ἀλεξανδρέττας (περιοχὴ ποὺ ἡ Γαλλία ἤθελε τὸ 1936 νὰ περιλάβῃ στὴν Συριακὴ κυριαρχία, ἀλλὰ τελικὰ συμφώνησε νὰ προσαρτηθῇ στὴν Τουρκία ἔναντι τῆς ὑπογραφῆς Συμφώνου μὴ Ἐπιθέσεως μεταξὺ Γαλλίας καὶ Τουρκίας 23.7.1939) διελύθησαν οἱ τελευταῖες τριβὲς μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῶν νικητῶν τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, εἰδικὰ τῆς συντηρητικωτάτης τοῦ status quo Δυνάμεως, τῆς Γαλλίας. Ἔτσι ἡ Τουρκία (μετὰ τὴν ΡωσσοΓερμανικὴ Συμμαχία τῆς 23.8.1939, τὴν ἔκρηξι τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου καὶ τὸν διαμελισμὸ τῆς Πολωνίας), ἀρνήθηκε τὸ προταθὲν ὑπὸ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως Σύμφωνο ἀμοιβαίας Βοηθείας (2.10.1939) ποὺ περιελάμβανε κλείσιμο τῶν Στενῶν σὲ ξένα πολεμικὰ μὲ χρῆσι Ρωσσικῶν στρατευμάτων γιὰ τὴν φρούρησί των. Ἀντιθέτως, στὶς 19.10.1939, ἡ Τουρκία εἰσῆλθε εἰς Σύμφωνο ἀμοιβαίας Βοηθείας μὲ τὴν Ἀγγλία καὶ Γαλλία. Οἱ βασικοὶ ὅροι τῆς συμφωνίας συνίσταντο: 1) Τουρκικὴ συμμετοχὴ σὲ πόλεμο ἐὰν τὰ συμφέροντα τῆς χώρας

έθίγοντο, όπως εις περίπτωσι ἐπιθέσεως Εύρωπαϊκῆς Δυνάμεως εἰς τὸν Μεσογειακὸ χῶρο, δόποτε οἱ Σύμμαχοι θὰ ἥρχοντο εἰς βοήθεια τῆς Τουρκίας. 2) 'Υπὸ οὐδεμίᾳ περίστασι ἡ Τουρκία θὰ συμμετεῖχε εἰς δρᾶσι κατὰ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, ἀσχέτως πρὸς ἄλλες ὑποχρεώσεις της. (Ἡ Τουρκία εἶναι πάντοτε ἔξαιρετικὰ προσεκτικὴ στὶς σχέσεις της μὲ τὴν Ρωσία). 3) Οἱ Δυτικὲς Δυνάμεις ὑπέσχοντο οἰκονομικὲς διευκολύνσεις πρὸς τὴν Τουρκία γιὰ ἔξοπλισμοὺς καὶ τακτοποίησι τοῦ ἐμπορικοῦ της ἐλλείματος.

Ἡ Τουρκία συνεδέετο ἐνεργὰ μὲ τὶς Δυτικὲς Δυνάμεις. ቙ Γιουγκοσλαβία ἀντιθέτως ἐπεδίωκε συνεννόησι μὲ τὸν "Αξονα. Τὸ φαινομενικὰ παράδοξο εἶναι ὅτι παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ Γιουγκοσλαβία ἐπολέμησε ἐναντίον τῆς Γερμανίας, ἐνῷ ἡ Τουρκία παρέμεινε εἰς εὐνοϊκὴ οὐδετερότητα πρὸς τὴν Κεντρικὴ Δύναμη. ቙ Τελικὴ συμπεριφορὰ τῶν κρατῶν καὶ τὰ ζωτικά των συμφέροντα καθορίζονται ἐν βαθυτέρᾳ ἀναλύσει ἀπὸ τὸν χαρακτῆρα τῆς ταυτότητος καὶ σχετικῆς θέσεώς των (γεωπολιτικῆς, πολιτιστικῆς καὶ ἐθνολογικῆς), καὶ ὅχι ἀπὸ τοὺς προσχεδιασμοὺς τῶν κυβερνήσεών των.

(*τὸ διποία πάνεως ἀπετέλεσμα καὶ τὸ γεωδικικὸ θέτιστυν πότε τὶς περισσότερους μὲ τὶς Δυτικὲς Δυνάμεις*)

Ἡ ταχύτατη κατάρρευσις τῆς Γαλλίας (ἀνακωχὴ 22.6.1940) ἔρριψε ὅλο τὸ βάρος τῆς ἀντικεντρικῆς πολιτικῆς στὰ Βαλκάνια στὴν Μ. Βρεττανία. Ἀλλὰ ἡ Ἀγγλία ἀσφαλῶς δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ ὅλες τὶς ὑποχρεώσεις της ἢ τὶς προσδοκίες τῶν ἐναντίον τοῦ "Αξονος Δυνάμεων τῆς περιοχῆς ἀφ' ἑαυτῆς. ቙ Ρουμανία εἶχε προσπαθήσει νὰ χαράξῃ πολιτικὴ οὐδετερότητος, ἀποδεχομένη ἀφ' ἐνὸς τὶς ἐγγυήσεις τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων ('Απρίλιος 1939), ἀλλὰ καὶ συνάπτουσα πενταετὲς ἐμπορικὸ Σύμφωνο μὲ τὴν Γερμανία (Μάρτιος 1939) ὑπὸ συμφέροντες ὄρους: ἡ Γερμανία θὰ ἐβοήθη τὴν ἀνάπτυξι τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ βιομηχανίας τροφίμων τῆς Ρουμανίας ἐναντὶ τῆς ἀγορᾶς Γερμανικοῦ ὄπλισμοῦ. "Οταν ἡ Ρουμανία ἐζήτησε ἀπὸ τὸ Λονδίνο ἐξηγήσεις *φώς* πρὸς τὶς Βρεττανικὲς ἐγγυήσεις πρὸς αὐτὴ μετὰ τὸν διαμελισμὸ τῆς Πολωνίας, τὸν ὁποῖο οἱ Δυτικὲς Δυνάμεις δὲν ἐμπόδισαν, ἡ ἀπάντησις κατέστησε σαφὲς ὅτι μόνον ὑπὸ ὅλως ἔξαιρετικὲς περιστάσεις ἡ Ἀγγλία θὰ ἐτίμα τὴν ἐγγύησί της ἐὰν ἡ ἀπειλὴ κατὰ τῆς Ρουμανίας προήρχετο ἀπὸ τὴν Ρωσία καὶ ὅχι ἀπὸ τὴν Γερμανία. "Οντως, ταυτόχρονα μὲ τὴν κεραυνοβόλο ὑποταγὴ τῆς Γαλ-

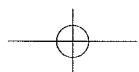

λίας, ή Σοβιετική "Ενωσις κατέλαβε τις Βαλτικές Χώρες (μέσα 'Ιουνίου 1940), τὴν δὲ 26.6.1940 τελεσίγραφο τῆς Ρωσίας ἀπαιτοῦσε τὴν παραχώρησι ἀπὸ τὴν Ρουμανία τῆς Βεσσαραβίας καὶ Βορείου Βουκοβίνας. Ἡ Ρουμανικὴ Κυβέρνησις προσέφυγε καὶ στὴν Γερμανία: ἡ συμβουλὴ ἐδόθη νὰ ἀποδεχθῇ τοὺς Ρωσικοὺς ὅρους, ὅπως καὶ ἔκανε. Ἡ κρίσις ἐπέφερε ἀλλαγὴ Κυβερνήσεως καὶ ἀπόχρουσι τῆς Βρετανικῆς ἐγγυήσεως. Ἐξητήθη Γερμανικὴ ἐγγύησις, ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἐδόθη πρὶν ἵχανοποιηθοῦν ἐδαφικὲς ἀξιώσεις τῆς Οὐγγαρίας (Βόρειος Τρανσυλβανία) καὶ τῆς Βουλγαρίας (Νότιος Ντομπρούντζια). Ἡ προσφορὰ ὑποταγῆς ἡ ἐδάφους ἐπιρροῆς δὲν εἶναι καθ' ἑαυτὴν γιὰ τὸν κινδυνεύοντα ἢ ἀπειλούμενο. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν χρησιμότητα τοῦ προσφερομένου καὶ τὶς διεκδικήσεις ἀλλων τοπικῶν Δυνάμεων γεωπολιτικὰ καὶ στρατηγικὰ σημαντικωτέρων.

Ἡ κατάστασις στὰ Βαλκάνια τώρα πλέον καθωρίζετο ἀπὸ τὸν συσχετισμὸν Γερμανίας καὶ Ρωσίας κυρίως, σὲ ἥσσον δὲ ποσοστὸ ἀπὸ τὴν δυνατότητα τῆς Ἀγγλίας νὰ καλύψῃ τὴν Ἑλλάδα καί, δευτερευόντως, τὴν Τουρκία. Εἶναι καρίας σημασίας γεγονὸς ὅτι ἡ ἐξέλιξις τοῦ Πολέμου ἐκρίνετο εἰς τὰ Βαλκάνια καὶ εἶχε τὴν ἀναφοράν της στὶς σχέσεις τῆς Κεντρικῆς μὲ τὴν Ἀνατολικὴ Δύναμι. Κατὰ βάσιν ἡ Γερμανία εἶχε ἐπανασυστήσει τὸ Ἡπειρωτικὸ Σύστημα τοῦ Ναπολέοντος. Μὲ τὴν διάσπασι τοῦ Ἀνατολικοῦ Φράγματος ποὺ ἐπεχείρησε (τῆς νοητῆς γραμμῆς ἀπὸ Τεργέστη εἰς Πετρούπολι ποὺ δρίζει τὴν Ἀνατολικοῦ Εύρωπαϊκὴ ζώνη) ὁ Χίτλερ διέπραξε τὸ αὐτὸν μὲ ἔκεινον σφάλμα.

Ἡ δομὴ τῆς Γαλλικῆς καὶ τῆς Γερμανικῆς ἀποπείρας δλοκληρώσεως τοῦ Εύρωπαϊκοῦ χώρου ἦταν βασικὰ ἡ αὐτὴ καὶ οἱ ἐξελίξεις ἥσαν ὅμολογοι.

Ἐπὶ τι διάστημα ἀκόμη, ἡ οὐτοπικὴ οὐδετερότης τῶν Βαλκανίων (ἡ ἀπραξία τῆς ἄτονης στρατηγικῆς ποὺ ἐμεγαλύνετο ὡς πολιτικὴ τῶν Ἰσων ἀποστάσεων) συνετηρεῖτο δι' ἄλλο λόγο πλέον ἀπὸ τὸν ὑποτιθέμενο. Οἱ τοπικὲς Δυνάμεις ἐπεχείρουν νὰ κρατήσουν τὰ Βαλκάνια μακρὰν τῆς διαμάχης Δυτικῶν Δυνάμεων πρὸς Κεντρικὴ μὲ πολιτικὴ ἴσορροπιῶν (διαφερουσῶν κατὰ περίπτωσι χώρας ἀλλὰ συνολικὰ ἴσοτόνου γιὰ ὅλα τὰ Βαλκάνια) μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν πιέσεων. Ἀλλὰ ἡ κατάστασις μὴ πολέμου στὰ Βαλκάνια ὠφείλετο πλέον στὴν

δυναμική μεταξύ Κεντρικής και Ανατολικής Δυνάμεως. Τὸ ΓερμανοΣοβιετικὸ Σύμφωνο τοῦ Αὐγούστου 1939 ἀφηνε τὸ θέμα τῶν ἐπιρροῶν στὰ Βαλκάνια ἀνοικτό. Ἡ μυστικὴ συμφωνία ποὺ τὸ συνώδευε καθώριζε τὸ ὄριο ἐπιρροῶν στὶς Βαλτικὲς χῶρες καὶ διὰ τῆς Πολωνίας, ἀλλὰ περὶ τῶν Βαλκανίων ἡ διατύπωσις ἦταν προσεκτική, ἐπιφυλακτική καὶ ἀδριστος (ποὺ σημαίνει πάντα ὅτι οἱ ἀντιτιθέμενες ἐπιδιώξεις δὲν εἶχαν συμβιβασθῆ). Ὁ σχετικὸς ὄρος διελάμβανε (Ἀρθρο 3 τῆς Μυστικῆς Συμφωνίας) «”Οσον ἀφορᾶ εἰς τὴν ΝοτιοΑνατολικὴ Εὐρώπη ἐπισύρεται ἡ προσοχὴ ὑπὸ τῆς Σοβιετικῆς πλευρᾶς εἰς τὰ συμφέροντά της εἰς Βεσσαραβία. Ἡ Γερμανικὴ πλευρὰ διακηρύσσει τὴν πλήρη πολιτικὴ ἀδιαφορία της εἰς αὐτὲς τὶς περιοχές».

Ἡ διακηρυσσομένη «πολιτικὴ ἀδιαφορία» τῆς Γερμανίας συνεπορεύετο πάντως ἀπὸ ἐντονώτατη οίκονομική διείσδυσι. Τὸ 1938, μετὰ τὴν προσάρτησι Αὐστρίας καὶ Σουδητίας (στὴν Τσεχοσλοβακία) ἡ Γερμανία κυριαρχοῦσε στὸ ἐμπόριο ὅλων τῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν. Οἱ εἰσαγωγὲς στὰ κράτη αὐτὰ ἀπὸ Γερμανία ἐκεῖνο τὸ χρόνο ἐκάλυπταν τὰ ἀκόλουθα ποσοστά τῶν συνολικῶν εἰσαγωγῶν: Γιουγκοσλαβία 50%, Ρουμανία 48,5%, Βουλγαρία 57,9%, Ἐλλὰς 31,1%. Οἱ ἀντίστοιχοι ἀριθμοὶ γιὰ τὶς ἔξαγωγὲς πρὸς Γερμανία εἶναι: ἀπὸ Γιουγκοσλαβία 49,9%, ἀπὸ Ρουμανία 35,9%, ἀπὸ Βουλγαρία 63,6%, ἀπὸ Ἐλλάδα 43,2%.

Παρὰ τὴν (κατὰ τὶς ΡωσσοΓερμανικὲς Συμφωνίες) ἔλλειψι ἐνδιαφέροντος τῆς Γερμανίας στὰ πολιτικὰ πράγματα τῶν Βαλκανίων, ἡ Γερμανία ἐπενέβη καθοριστικὰ στὴν διαμόρφωσι τῶν ἐδαφικῶν διευθετήσεων (1940) μεταξύ Οὐγγαρίας, Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας μετὰ τὴν προσάρτησι ἀπὸ τὴν Ρωσσία τῆς Βεσσαραβίας. Ἡ Σοβιετικὴ Ἔνωσις (Μολότωφ) διεμαρτυρήθη γιὰ τὴν ἀπουσία προηγουμένης συμφωνίας ἐπὶ τοῦ θέματος, καὶ ὑπεστήριξε ὅτι τὸ γεγονός (ἡ περίφημος διανομὴ τῆς Βιέννης) παρεβίαζε τὸ Ἀρθρο 3 τοῦ Γερμανορωσικοῦ Συμφώνου. Ἡ ἀπάντησις τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως ἐπέτεινε μὲ τὴν ὑπεκφυγή της τὴν ἀοριστία κοινῆς Στρατηγικῆς ἐπὶ τοῦ θέματος καί, ἐπομένως, τὶς ὑποφίες τῆς Ρωσσίας: «μετὰ τὴν τακτοποίησι τοῦ ζητήματος τῆς Βεσσαραβίας, ἔνα παρόμοιο ἐνδιαφέρον ἀπὸ πλευρᾶς Σοβιετικῆς Ἔνώσεως στὸ

ύπόλοιπο τῆς Ρουμανικῆς ἐπικρατείας δὲν εἶναι ἐμφανές, οὕτε εἶχε ἐκφρασθῆ πρὸς τὴν Κυβέρνησι τοῦ Ράιχ εἴτε κατὰ τὶς ρυθμίσεις τῆς Μόσχας εἴτε ἀργότερα.» (Ρίμπεντροπ 3.9.1940).

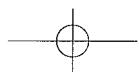
Στὶς 28.10.1940 ἡ Ἰταλία ἐπετέθη κατὰ τῆς Ἑλλαδος. Ὁ "Αξων παρεβίαζε ἀπροκάλυπτα πλέον τὴν οὐδετερότητα τοῦ Βαλκανικοῦ Συστήματος τῆς Συνεννούσεως. (Στὴν περίπτωσι τῶν περιπετειῶν τῆς Ρουμανίας, ἡ Ρουμανικὴ Κυβέρνησις εἶχε συμμετάσχει καὶ ἀποδεχθῆ τὴν διανομὴ τῆς Βιέννης). Ὁ ἐπεκτατισμὸς τῆς Ἰταλίας εἰς τὸΝότο τῆς Βαλκανικῆς δὲν μποροῦσε νὰ ἀποσυναρτηθῆ ἀπὸ τὶς πραγματικὲς ἐπιδιώξεις τῆς Γερμανίας στὸν Βορρᾶ. Ἡ Ρωσία εἶχε κάθε λόγο νὰ ἀνησυχῇ γιὰ τὶς Γερμανικὲς προθέσεις. Ἐπεβάλλετο νέα συμπληρωματικὴ Γερμανο-Ρωσσικὴ συμφωνία, γενικώτερης ἐμβελείας ἀπὸ τὴν προηγούμενη, πρὸς δόρισμὸ τῶν ἀσφαλίστων. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ Τριμερὲς Σύμφωνο Γερμανίας - Ἰταλίας - Ιαπωνίας (Σεπτέμβριος 1940) καθώριζε ἀκριβῶς ἔνα γενικὸ σχέδιο διανομῆς ἐπιρροῶν. Ἀνεγνώριζε «τὴν ἡγετικὴ θέσι τῆς Γερμανίας καὶ Ἰταλίας στὴν ἐδραίωσι μιᾶς νέας τάξεως στὴν Εύρωπη» ἐνῷ οἱ Δυνάμεις αὐτὲς συνεφώνουν στὸν ρόλο τῆς Ιαπωνίας «γιὰ τὴν ἐδραίωσι μιᾶς νέας τάξεως στὴν Μείζονα Ἀνατολικὴ Ἀσία». Τὸ Σύμφωνο κατηγορεῖτο σιωπηρὰ κατὰ τῶν Η.Π.Α.: στὸ ἄρθρο 3 καθωρίζετο ὅτι οἱ συμβαλλόμενοι θὰ συμπράξουν μὲ δῆλα τὸ πολιτικά, οἰκονομικὰ καὶ στρατιωτικὰ μέσα ὅταν ἔνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς γίνῃ τὸ ἀντικείμενο ἐπιθέσεως «ἀπὸ Δύναμι ποὺ ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν συμμετέχει στὸν Εύρωπαικὸ πόλεμο ἢ τὴν Σινο-Ιαπωνικὴ διένεξι».

Παρ' ὅλο ποὺ στὸ ἄρθρο 5 ἡ Σοβιετικὴ "Ενωσις ρητὰ ἐξηρεῖτο ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ὡς ἄνω ρήτρας, ἡ θέσις τῆς στὸ Παγκόσμιο Σύστημα ποὺ σχεδίαζε τὸ Τριμερὲς Σύμφωνο ἔμενε ἀπροσδιόριστος. Ἡ γενικὴ αὐτὴ ἀβεβαιότης πολλαπλασίαζε τὴν ἀνησυχία ποὺ προκαλεῖτο ἀπὸ τὶς ἀπτὲς τριβὲς περὶ τὴν Βαλκανικὴ ἀσφαλίστια ἐπιρροῶν. Στὶς 29.9.1940 ἡ Ρουμανία ἀποχωροῦσε ἀπὸ τὴν Βαλκανικὴ Συνεννόησι. Ἡ τυπικὴ πρᾶξις θανάτου τοῦ συστήματος Βαλκανικῆς Ἀσφαλείας εἶχε συντελεσθῆ. Ἡ ἐπιχειρηματικὴ ἀρχὴ του ἦταν θεμελιωδῶς ἐσφαλμένη καὶ ἀρά τὸ ἴδιο καταδικασμένο: ἡ ἀσφάλεια ἐνὸς τοπικοῦ γεωπολι-

τικοῦ χώρου δὲν ἔξασφαλίζεται συλλογικὰ καὶ ἀδιάχριτα, μὲ ἐπίκλησι ἀρίστων στρατηγικῶν ἀρχῶν ἐνότητος καὶ οὐδετερότητος, ἀλλὰ μὲ δυναμικοὺς ὀλιγομελεῖς (έξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς τοῦ συστήματος) συνδυασμούς σαφοῦς προσανατολισμοῦ καὶ συγκεκριμένων στρατηγικῶν στόχων.

Τὸ ζήτημα τοῦ Ρωσσικοῦ ρόλου στὴν ἐκπονούμενη παγκόσμιο διανομὴ ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενο τῶν κρισίμων συνομιλιῶν τοῦ Μολότοφ στὸ Βερολίνο τὸν Νοέμβριο τοῦ 1940. Ἡ ἔκβασις τῶν ἐπαφῶν ἀπολύτως ἔκρινε τὶς ἔξελίξεις. Ἡ Γερμανία πρότεινε νὰ συμμετάσχῃ ἢ Σοβιετικὴ Ἐνωσις στὸ Τριμερὲς Σύμφωνο. Ἡ γενικὴ ἵδεα ἦταν νὰ δρισθοῦν ζῶνες ἐπιρροῶν πρὸς Νότον τῶν τεσσάρων ἑταίρων: ἡ Ἰταλία στὴν Βόρειο Ἀφρική, ἡ Γερμανία στὴν λοιπὴ Ἀφρική, ἡ Ἱαπωνία στὸν Νότιο Εἰρηνικὸ καὶ ΝοτιοΑνατολικὴ Ἀσία καὶ ἡ Ρωσσία πρὸς Ἰνδικὸ Ὡκεανό. Εἰδικώτερα ἡ Γερμανία προέβαλε ὡς στόχο τὸν διαμελισμὸ τῆς Βρεττανικῆς Αὐτοκρατορίας: ἡ Ρωσσία θὰ ἀσκοῦσε κυρίαρχο ἐπιρροὴ στὴν μείζονα περιοχὴ ποὺ τῆς ἔξασφαλίζε διέξοδο στὸν Περσικὸ Κόλπο. Ἀλλὰ ἡ Ρωσσία ἐπέμενε στὴν Βαλκανικὴ δικαιοδοσία της, ὅπου καὶ τελικὰ ἐπῆλθε ἡ διαφωνία. Ἡ καταληκτικὴ πρότασις τῆς Σοβιετικῆς Κυβερνήσεως (26.11.1940) ὥριζε μὲ ἀκρίβεια τοὺς συγκεκριμένους ὄρους ὑπὸ τοὺς διοίους ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις ἐδέχετο νὰ προσχωρήσῃ στὸ Τριμερὲς Σύμφωνο. Ἀξιοπρόσεκτος εἶναι ἀκριβῶς ἡ συγκεκριμενότης των. Ὁ πρῶτος ὄρος ἀφωροῦσε τὴν ἀποχώρησι Γερμανικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὴν Φινλανδία· διέταρτος τὸ Ἱαπωνικὰ δικαιώματα σὲ πετρέλαιο καὶ ἄνθρακα τῆς Βορείου Σακαλίνης. Γιὰ τὸν Στάλιν οἱ γενικὲς ἀρχὲς καὶ ἴδεες ἀπαιτοῦσαν συγκεκριμένη, ἀπολύτως δρισθετημένη ἔκφρασι, τέτοια ποὺ νὰ τὶς ἀποδεικνύῃ ἀδιαμφισβήτητα. Τὸ ἴδιο σαφεῖς ἦταν οἱ ἀξιώσεις τῆς Ρωσσίας στὰ Βαλκάνια καὶ τὴν Μέση Ανατολή. Τὸ Σύμφωνο θὰ ὑπεγράφετο:

«2) ὑπὸ τὸν ὄρο ὅτι ἐντὸς τῶν ἐπομένων ὀλίγων μηνῶν ἡ ἀσφάλεια τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως στὰ Στενὰ ἔξασφαλίζεται μὲ τὴν κύρωσι ἐνὸς Συμφώνου ἀμοιβαίας βοηθείας μεταξὺ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως καὶ τῆς Βουλγαρίας, ἡ διοία γεωγραφικῶς κεῖται ἐντὸς τῆς Ζώνης Ἀσφαλείας τῶν συνόρων τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως στὸν Εὔξεινο Πόντο, καὶ μὲ τὴν ἴδρυσι μιᾶς βάσεως χερσαίων καὶ

ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ἐντὸς τοῦ βεληνεκοῦς τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν Δαρδανελλίων διὰ μακροπροθέσμου μισθώσεως.

3) Υπὸ τὸν ὄρο ὅτι ἡ περιοχὴ νοτίως τοῦ Μπατούμ καὶ τοῦ Μπακοῦ στὴν γενικὴ κατεύθυνσι τοῦ Περσικοῦ Κόλπου ἀναγνωρίζεται ὡς τὸ κέντρο τῶν ἐπιδιώξεων τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως».

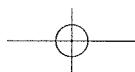
Ἡ Ρωσικὴ πρότασις ἐπὶ πλέον περιελάμβανε δεσμευτικὰ καὶ τὸν τρόπο ὑλοποιήσεως τοῦ δευτέρου σκέλους τοῦ δευτέρου ὄρου, ἐφ' ὃσον ἀφωροῦσε εἰς τὴν Τουρκία ἡ δοπία ἔκειτο ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴ τῆς Ἀγγλίας καὶ/έκτὸς τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Τετραμεροῦ Συμφώνου. *Μυστικὸν Πρωτόκολλο θὰ γέρεται:*

εὐρισκετό

«ἔγγυαται μία βάσι γιὰ ἐλαφρὲς ναυτικὲς καὶ χερσαῖες δυνάμεις τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως στὸν Βόσπορο καὶ τὰ Δαρδανέλλια διὰ μακροπροθέσμου μισθώσεως, περιλαμβάνον —στὴν περίπτωσι ποὺ ἡ Τουρκία διακηρύξει ἑαυτὴν πρόθυμη νὰ προσχωρήσῃ στὸ Τετραμερὲς Σύμφωνο— ἐγγύησι τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐπικρατείας τῆς Τουρκίας ἀπὸ τὶς τρεῖς ἀναφερόμενες Δυνάμεις.

Αὐτὸ τὸ πρωτόκολλο θὰ προνοῇ ὅτι εἰς τὴν περίπτωσι ποὺ ἡ Τουρκία ἀρνηθῇ νὰ προσχωρήσῃ στὶς Τέσσαρες Δυνάμεις, ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις συμφωνοῦν νὰ σχεδιάσουν καὶ νὰ ἐκτελέσουν τὰ ἀπαιτούμενα στρατιωτικὰ καὶ διπλωματικὰ μέσα».

Ἡ Τουρκία εἴτε θὰ συμφωνήσῃ νὰ προσχωρήσῃ στὸ Τετραμερὲς Σύμφωνο καὶ νὰ ἀποδεχθῇ τὴν Ρωσικὴ βάσι στὰ Στενά, δόποτε οἱ τρεῖς Εὐρωπαϊκὲς Δυνάμεις τοῦ Συμφώνου θὰ τῆς ἐγγυηθοῦν τὴν ἀνεξαρτησία καὶ ἐδαφικὴ ἀκεραιότητα· εἴτε θὰ ἔχαναγκασθῇ νὰ ἀποδεχθῇ τοὺς ὄρους τοῦ Πρωτοκόλλου χωρὶς ἐγγύησι ἔναντι ἀλλων μελλοντικῶν συμπληρωματικῶν διευθετήσεων. Ἡ Βουλγαρία θὰ εἰσέλθῃ στὴν σφαίρα ἐπιρροῆς τῆς Ρωσίας. Γίνονται ἀποδεκτὲς σιωπηρῶς οἱ Γερμανικὲς διευθετήσεις στὴν Ρουμανία. Ἀφήνεται ἀνοικτὴ ἡ ρύθμισις τοῦ καθεστῶτος πολιτικῆς ἐπιρροῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ Ἑλλάδος. Αἰωρεῖται ἡ δυνατότης ἐνὸς συμπεφωνημένου condominium στὴν Βαλκανικὴ ἐκ μέρους Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, Γερμανίας καὶ Ἰταλίας.

Αύτά είναι τὰ κύρια σημεῖα τῶν Ρωσσικῶν ὅρων γιὰ προσχώρησι τῆς Σοβιετικῆς Ένώσεως στὸ Τριμερὲς Σύμφωνο (”Αξων καὶ Ιαπωνία”).

Ἡ ρῆξ Κεντρικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Δυνάμεως ἔγινε στὰ Βαλκάνια· στὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μεταξὺ Γερμανίας καὶ Σοβιετικῆς Ένώσεως, ὅπως στὸν Α' μεταξὺ ΑὐστροΟυγγρικῆς καὶ Ρωσσικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ στοὺς Ναπολεόντειους Πολέμους μεταξὺ Γαλλικῆς καὶ Ρωσσικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ Γερμανία δὲν ἀπήντησε στὴν Σοβιετικὴ πρότασι. Δύο Ὀδηγίες τοῦ Χίτλερ πρὸς τὸ Γενικὸ Επιτελεῖο τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων ἀπετέλεσαν τὴν ἐμπρακτὸ ἀρνησι τῆς Γερμανίας: μὲ τὴν Ὁδηγία 20 τῆς 13.12.40 ἐζητεῖτο ἡ προετοιμασία εἰσβολῆς στὴν Ἑλλάδα (ἐπιχείρησις Marita)· μὲ τὴν Ὁδηγία 21 (18.12.40) ἐζητεῖτο ἡ προετοιμασία «συντριβῆς τῆς Σοβιετικῆς Ρωσίας μὲ μία ταχεῖα ἐκστρατευτικὴ κίνησι ἀκόμη καὶ πρὶν τὴν κατάληξι τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Ἀγγλίας» (ἐπιχείρησις Barbarossa). Ὁ κύβος εἶχε ριφθῆ γιὰ τὴν Γερμανία. Ἡ Ἀνατολικὴ Ζώνη Βαλκανίων καὶ Ρωσίας ἀπεδεικνύετο γιὰ ἄλλη μία φορὰ ἐνιαία.

Ἡ Ρωσία εἶχε προτείνει ἥδη τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1939 στὴν Βουλγαρία τὴν σύναψι Συμφώνου Φιλίας καὶ Ἀμοιβαίας Βοηθείας. Ἡ Βουλγαρία ἤρνήθη ἐν ὀνόματι τῆς οὐδετερότητος. Τὸν Νοέμβριο τοῦ 1940 ἡ Ρωσία ἐπανέλαβε τὴν πρότασι. Ταυτοχρόνως ἡ Γερμανία πρότεινε στὴν Βουλγαρία τὴν προσχώρησι τῆς στὸ Τριμερὲς Σύμφωνο. Ἡ Ρωσία ἐπιέζετο νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἐπιρροή τῆς στὰ Βαλκάνια· ἔτσι, προκειμένου νὰ διευκολύνῃ τὴν ἀποδοχὴ τῆς προτάσεως τῆς ἀπὸ τὴν Βουλγαρία, τῆς ὑπεσχέθη ἐδάφη ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ καὶ Ἑλληνικὴ Θράκη· ἐπιπλέον, δὲν ἐζήτησε κάν ἀπὸ τὴν Βουλγαρία τὴν μὴ ὑπαγωγή τῆς στὸ Τριμερὲς Σύμφωνο. Ὁ Βασιλεὺς Μπόρις ἐντούτοις ἀρνήθηκε τὴν Ρωσικὴ συμφωνία. Στὸν Χίτλερ ἀρνήθηκε ἐπίσης ἐπὶ τοῦ παρόντος· ἐδικαιολογήθη διὰ τὸν φόβο Σοβιετικῆς καὶ Τουρκικῆς ἀντιδράσεως· ἀλλὰ ἡ Βουλγαρία θὰ ὑπέγραψε ἀργότερα. Ἐδέχθη ὅμως (χωρὶς νὰ ἀναγνωρίζεται δημοσίᾳ) τὴν εἴσοδο στὴν χώρα Γερμανικῶν στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων. Ἡ Σοβιετικὴ Κυβέρνησις διεμαρτυρήθη ἐντόνως: Ρωσσικὴ νότα στὸ Βερολίνο (Ιανουάριος 1941) ἐτονιζε ὅτι ἡ Βουλγαρία εἶναι μέρος «τῆς ζώνης ἀσφαλείας τῆς Σοβιε-

τικῆς 'Ενώσεως» καὶ ὅτι «ἡ ἐμφάνισις ξένων ἐνόπλων τιμημάτων στὸ ἔδαφος τῆς Βουλγαρίας καὶ τῶν Στενῶν ἐθεωρεῖτο παραβίασις τῶν συμφερόντων ἀσφαλείας τῆς Σοβιετικῆς 'Ενώσεως». Ἀλλὰ ἡ Γερμανία εἶχε ἀποφασίση πορεία συγκρούσεως μὲ τὴν Ἀνατολικὴ Δύναμι, ἀθετοῦσα τὸ Δόγμα Μπίσμαρκ. Ὡς πρὸς τὴν Βουλγαρία κατέστη προφανὲς ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι σαφὲς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι δηλαδὴ ἡ παθητικὴ Στρατηγικὴ Οὐδετερότητος τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως ἀχρήστευε οἰονδήποτε συντελούμενο συνδυασμό: τὸ Σύμφωνο Θεσσαλονίκης (31.7.1938) μεταξὺ Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως καὶ Βουλγαρίας ἀπέδειξε τὴν κενότητά του ὅσον ἀφορᾷ τοὺς στόχους τῆς πρώτης. Δι’ αὐτοῦ ἡ Βουλγαρία ὠφελήθη ἐπιτυγχάνουσα τὴν παραίτησι τῶν Κρατῶν τοῦ Βαλκανικοῦ Συμφώνου ἀπὸ τὴν ίσχὺν τῶν διαιτάξεων τῆς Συνθήκης τοῦ Νεϊγὸν οἱ δοποῖες ἐπέβαλλαν τὸν στρατιωτικὸ ἀφοπλισμὸ τῆς Βουλγαρίας· ἀντ’ αὐτοῦ ἡ Βουλγαρία ὑπόσχεται ὅτι δὲν θὰ προσφύγῃ εἰς βίᾳ ἔναντι τῶν ἄλλων κρατῶν πρὸς προώθησι τῶν διεκδικήσεών της. Ἡ ἀερώδης αὐτὴ ὑπόσχεσις μὴ ἐπιθέσεως ἡθετήθη βεβαίως εὐθὺς ὡς παρουσιάσθη ἡ κατάλληλος εύκαιρία.

'Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ 'Ελλὰς εἶχε ἀποκρούσει τὴν Ἰταλικὴ εἰσβολή. Ἡ ἀδυναμία τῆς Βαλκανικῆς Συνεννοήσεως κατεδείχθη καὶ ἀπὸ τὸ ὅτι στὸν πόλεμο οὐδεμίᾳ ἄλλη Βαλκανικὴ χώρα συμμετέσχε ἐνεργητικά, ἀν καὶ ἡ Γιουγκοσλαβία π.χ. θὰ μποροῦσε νὰ συναποκομίσῃ ὀφέλη εἰς βάρος τῆς Ἀλβανίας. Ἀλλὰ ἡ ἀρχὴ τῆς οὐδετερότητος ἐλειτουργοῦσε ἐξ ἵσου τελικὰ αὐτοκαταστροφικὰ γιὰ τὴν ὅλη περιοχὴ ὅσο καὶ γιὰ τὴν 'Ελλάδα τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Βεβαίως ἦταν προσυμφωνημένη ἔλλειψις δεσμεύσεως μεταξὺ ὅλων τῶν μελῶν τῆς Συνεννοήσεως γιὰ τὴν περίπτωσι ἐπιθέσεως στὰ Βαλκάνια ἀπὸ ἐξωτερικὴ Μεγάλη Δύναμι. Τὸ Βαλκανικὸ σύστημα ἀσφαλείας ἦταν τελείως ὀναποτελεσματικό.

status quo 'Ἐγγυᾶτο τὸ ~~πολεμούσε~~ ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀπειλή καὶ υἱοθετοῦσε de facto τὴν ἀρχὴ τῆς παθητικότατης οὐδετερότητος στὴν περίπτωσι ίσχυροῦ ἐξωτερικοῦ κινδύνου. Ἡ ἴδια νοοτροπία ὑπὸ ποικίλες μορφὲς ἔχει ἀποδειχθῆ πάντοτε ἐσφαλμένη.

Κατὰ τὸν 'ΕλληνοΙταλικὸ πόλεμο ἡ Τουρκία προειδοποίησε τὴν Σόφια ὅτι ἐὰν ἡ Βουλγαρία εἰσήρχετο εἰς τὸν πόλεμο, θὰ ἥκολούθη καὶ ἡ ἴδια. Ἡ θέσις αὐτὴ

προσέφερε σημαντική διπλωματική και πρακτική βοήθεια στήν 'Ελλάδα, άλλα δὲν άποτελεῖ έξαίρεσι στὸν κανόνα τῆς ἀπουσίας Βαλκανικῆς δράσεως εἰς ἀπόκρουσι έξωτερικῆς ἐπιθέσεως. Η Τουρκία ἔκινήθη ὅχι ἐκ Βαλκανικοῦ αὐτοπροσδιορισμοῦ τῆς Συνεννοήσεως, ἀλλὰ λόγω τῆς Ἀγγλικῆς συνδέσεως. Στὶς 9.10.1939 εἶχε ύπογραφῇ Συνθήκη Ἀμοιβαίας Βοηθείας στήν "Αγκυρα μεταξὺ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Τουρκίας. Οἱ βασικὲς γραμμὲς τῆς Συνθήκης αὐτῆς εἶναι πέντε:

- α) Σὲ περίπτωσι ἐπιθέσεως Εύρωπαικῆς Δυνάμεως κατὰ τῆς Τουρκίας, Ἀγγλία καὶ Γαλλία θὰ συνεργασθοῦν ἐνεργὰ μὲ τὴν Τουρκία καὶ θὰ παράσχουν κάθε συνδρομὴ καὶ βοήθεια.
- β) Σὲ περίπτωσι ἐπιθέσεως Εύρωπαικῆς Δυνάμεως ποὺ θὰ δδηγήσῃ σὲ πολεμικὴ κατάστασι στήν Μεσογειακὴ ζώνη μὲ τὴν ἐμπλοκὴ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ή Τουρκία θὰ συνεργασθῇ καὶ θὰ παράσχῃ κάθε συνδρομὴ καὶ βοήθεια.
- γ) Σὲ περίπτωσι ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Ἐλλάδος ή τῆς Ρουμανίας, ή Τουρκία θὰ συνεργασθῇ μὲ τὴν Ἀγγλία καὶ θὰ παράσχῃ στὶς χῶρες ἔκεινες κάθε συνδρομή, ἐφ' ὅσο χρόνο διαρκοῦν οἱ ἐγγυήσεις Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας πρὸς τὶς χῶρες αὐτὲς (13.4.1939).
- δ) Οἱ συμβατικὲς ύποχρεώσεις τῆς Τουρκίας δὲν θὰ δύνανται νὰ ἔχουν αγκάσουν αὐτὴ εἰς ἐνέργεια κατατείνουσα νὰ τὴν παρασύρῃ εἰς ἔνοπλο σύρραξι μὲ τὴν Σοβιετικὴ Ἐνωσι.
- ε) Σὲ περίπτωσι ἐπιθέσεως Εύρωπαικῆς Δυνάμεως κατὰ Ἀγγλίας ή Γαλλίας, ή Τουρκία θὰ τηρήσῃ τουλάχιστον εὔμενὴ οὐδετερότητα ἔναντι τῶν χωρῶν αὐτῶν.

'Ο Μεταξᾶς ἐνέμενε ὅμως ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος στὶς ἐσφαλμένες στρατηγικὲς ἀρχές τῆς οὐδετερότητος καὶ τῆς ἐλαχίστης ἀντιδράσεως. Π.χ. εἶχε ζητήσει τὴν Ἀγγλικὴ ναυτικὴ καὶ ἀεροπορικὴ βοήθεια, ὅχι ὅμως ἐκστρατευτικὸ πεζικὸ σῶμα. "Οντως στὶς 11.11.1940 Ἀγγλικὰ ἀεροπλάνα ἀπὸ ἀεροπλανοφόρο, ἐπέδραμον στὸν λιμένα τοῦ Τάραντος καὶ ἐβύθισαν περὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἔκει

άγκυροβιολημένου 'Ιταλικοῦ στόλου. 'Ως έτον αύτὸν ἦταν ἡ ἔξελαμβάνετο ως ἥσσων συμμαχία Ἑλλάδος καὶ Ἀγγλίας. 'Ως έτον ἐλάσσων συνδυασμὸς τῆς Δυτικῆς Δυνάμεως μὲν μία Βαλκανικὴ ἀρκοῦσε γιὰ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν πλήρη ἀνάπτυξι τῆς δυναμικῆς ποὺ ἡ σύγκρουσις ζωτικῶν συμφερόντων τῆς Κεντρικῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Δυνάμεως στὴν ΝοτιοΑνατολικὴ Εὐρώπη προκαλοῦσε.

Τὰ πράγματα ὅμως ἤκολούθουν τὸν ἀφευκτὸ δρόμο τους. Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1941 Βουλγαρία καὶ Τουρκία ὑπέγραφαν Συνθήκη μὴ Ἐπιθέσεως (Σύμφωνο Σόφιας, 17.2.1941). 'Η Τουρκία ἐγκατέλιπε τὴν Ἑλλάδα καὶ, ως ἐφαίνετο, τὴν Δυτικὴ ἐπαφή. Τὸ γεγονός ἐπεσφραγίσθη μὲ τὴν σύναψι Συνθήκης μὴ Ἐπιθέσεως μεταξὺ Τουρκίας καὶ Γερμανίας (18.6.1941), ὀλίγο πρὸ τῆς Γερμανικῆς εἰσβολῆς στὴν Ρωσία (Σύμφωνο Φιλίας Ἀγκύρας, 22.6.1941). 'Η συμπεριφορὰ τῆς Τουρκίας ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ πολέμου ἔδειχνε δυσχερὴ οὐδετερότητα συγκρατημένως ὑπείκουσα πρὸς τὴν Γερμανία, οὐδετερότητα μορφῆς ποὺ δὲν ἦταν ἀπαράδεκτη γιὰ τὶς Δυτικὲς Δυνάμεις, ἀφοῦ δὲν ἦδύναντο νὰ καλύψουν ἀπολύτως τὴν ἀσφάλεια τῆς χώρας.

Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1941 ἐπίσης, ἐκστρατευτικὴ Ἀγγλικὴ Δύναμις ἀπεβίβαζετο στὴν Ἑλλάδα. Τὰ ἡμίμετρα ἀπεδείχθησαν ἀνεπαρκή. Τὴν 1.3.1941 ἡ Βουλγαρία ὑπέγραφε τὸ Τριμερὲς Σύμφωνο ἔναντι ἔξασφαλίσεως διεξόδου στὸ Αἴγατο μεταξὺ Νέστου καὶ Ἐβρου, δηλαδὴ στὴν Ἑλληνικὴ Θράκη. Οἱ διπλωματικὲς σχέσεις τῆς μὲ τὴν Μ. Βρεττανία διεκόπησαν.

'Απέμενε ἡ Γιουγκοσλαβία. Τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1941 ἡ Γερμανία ἐξήτησε τὴν προσχώρησι τῆς Γιουγκοσλαβίας στὸ Τριμερὲς Σύμφωνο· ὁ ἀντιβασιλεὺς Παῦλος καὶ ἡ κυβέρνησις πληροφορήθησαν γιὰ τὶς ἐπικείμενες ἐκστρατεῖες εἰς Ἑλλάδα καὶ Σοβιετικὴ Ἐνωσι. 'Ἐναντι τῆς ἐντάξεως τῆς χώρας στὸ Σύμφωνο, προσεφέρετο ὁ λιμὴν τῆς Θεσσαλονίκης. Οἱ ὄροι ἦταν ἔξαιρετικὰ εὔνοϊκοί: δὲν ἐξητεῖτο ἀπὸ τὴν Γιουγκοσλαβία νὰ συμμετάσχῃ στὸν πόλεμο, οὔτε καν νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διέλευσι Γερμανικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὸ ἔδαφός της. 'Η ἐπιχείρησις θὰ διεξήγετο διὰ τῆς Βουλγαρίας. 'Η Γιουγκοσλαβία θὰ παρέμενε οὐδέτερη. "Αν καὶ ἦταν φανερὸ ὅτι Ἀγγλία, Ἑλλὰς καὶ Τουρκία δὲν ἔδύναντο νὰ προσφέρουν θετικὴ οὐσιαστικὴ συνδρομή, οἱ Γιουγκοσλαυικὲς

ἀρχὲς ἐδίστασαν νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν Γερμανικὴ πρότασι, πρᾶγμα ποὺ ἀποδειχνύει τὴν ἴσχὺ τῆς ταυτότητός των. Ἀντιπρότειναν τὴν σύναψι ἀπλοῦ Συμφώνου μὴ ἐπιθέσεως, ἀλλὰ ἡ Γερμανικὴ πλευρὰ ἦταν ἀτεγκτος. Οἱ Γιουγκοσλαῦοι προέβαλλαν κωλυσιεργικὲς ἀντιρρήσεις: ἀντέτειναν ὅτι τὸ ἄρθρο 3 τοῦ Τριμεροῦς Συμφώνου θὰ τοὺς ὑποχρέωνε ὑπὸ τὶς δέουσες περιστάσεις νὰ πολεμήσουν κατὰ τῶν Η.Π.Α. ἥ (ἐν ὅφει τῆς ρήξεώς της πρὸς τὴν Γερμανία) καὶ μὲ τὴν Ρωσία. Τελικὰ στὶς 21.3.1991 κατέληξαν ὑπὸ πίεσι νὰ δεχθοῦν ἔνα κείμενο (ὑπὸ ἡμερομηνία 25.3) περιλαμβάνον ἔνα φανερὸ καὶ ἔνα μυστικὸ τμῆμα. Μὲ τὸ πρῶτο ἡ Γιουγκοσλαβία προσχωροῦσε στὸ Τριμερὲς Σύμφωνο, ἐνῷ οἱ δυνάμεις τοῦ "Ἀξονος συνεφώνουν νὰ μὴν ζητήσουν τὴν διέλευσι διὰ τοῦ ἐδάφους της στρατευμάτων. Τὸ μυστικὸ πρωτόκολλο περιελάμβανε τὴν ὑπόσχεσι Γερμανίας καὶ Ἰταλίας νὰ ἀφῆσουν ἀνενεργὸ τὸ ἄρθρο 3 τοῦ Συμφώνου, ἐξαιροῦσες τὴν Γιουγκοσλαβία ἀπὸ τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ρωσίας εἰδικώτερα· συγχρόνως παρεῖχετο ἡ διαβεβαίωσις ὅτι κατὰ τὶς μεταπολεμικὲς ρυθμίσεις Εἰρήνης ἥ χώρα θὰ ἐλάμβανε ἐδαφικά πλεονεκτήματα (Θεσσαλονίκη).

Μετὰ τὴν ἀναγγελία τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συμφωνίας ὑπῆρξε γενικὴ ἀναταραχὴ στὴν χώρα. Στὶς 27.3.1941 στρατιωτικὸ πραξικόπημα ὑπὸ τὸν στρατηγὸ Σίμοβιτς ἀνέτρεπε τὴν Κυβέρνησι, ἀνεκήρυττε τὸν 17-χρονο βασιλέα Πέτρο ἐνηλικιωθέντα, καὶ ὤριζε πρωθυπουργὸ τὸν Σίμοβιτς. Ἡ κυβέρνησις ἀνήγγειλε ὅτι θὰ σεβασθῇ ὅλες τὶς προανειλημμένες ὑποχρεώσεις τῆς χώρας. Διαδηλώσεις στὸ Βελιγράδι ὅμως ἐστρέφοντο κατὰ τῆς Συμφωνίας. Ὁ Χίτλερ ἀπεφάσισε νὰ εἰσβάλῃ στὴν Γιουγκοσλαβία, ἀσχέτως τοῦ τί τελικὰ θὰ ἀπεφάσιζε ἥ Κυβέρνησις τῆς χώρας. Ἀκολούθησε ὁ διαμελισμὸς τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἥ δημιουργία τῆς Μεγάλης Κροατίας, Μεγάλης Βουλγαρίας, Μεγάλης Ἀλβανίας, εἰς βάρος Σερβίας καὶ Ἐλλάδος. Σερβία καὶ Ἐλλὰς εἶναι οἱ μόνες χῶρες στὴν Βαλκανικὴ ποὺ ἐπολέμησαν γιὰ τὴν ταυτότητά των.

Ση Τανάλδειος της Σωματίου της Τουρκίας
Το Έπειρο Παγδύναριο της Τουρκίας: Γερμανές Υπερροή και Ρευματισμοί
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 18
Τη Τουρκική Διερμηκή Πεδίαν

1. *Καυκασία και Υπερκαυκασία.* Η δημιουργία ένδιαμέσου ζώνης άνεξαρτήτων χρατών στήν Υπερκαυκασία μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας ένισχυε τὸν ρόλο τῆς Τουρκίας στήν περιοχὴ και αύξανε τὴν σημασία και τὸ δυναμικὸ τῶν ΡωσοΤουρκικῶν σχέσεων ὅποιος και ἐὰν εἶναι ὁ τόνος θετικότητος ἢ ἀρνητικότητός των.

α) Τὸ τρίπολο Γεωργίας-Αρμενίας-Αζερμπαϊτζάν εἶναι ἔξοχως ἐντεταμένο. (Θρησκευτικὸς τριγωνισμὸς Όρθοδοξίας-Μονοφυσιτισμοῦ-Μωαμεθανισμοῦ).

β) Στήν ἀσταθῆ Γεωργία περιλαμβάνονται αὐτόνομες περιοχὲς ὀλιγώτερο ἢ περισσότερο Μουσουλμανικές μὲ ἀποσχιστικὲς τάσεις και ἐνδημικὴ ἔνοπλη ρῆξι: 'Αμπχαζία στὸ ΒΔ παραΕύξείνειο πλουσιώτερο τμῆμα, 'Αντζαρία στὸ ΝΔ ΠαραΕύξείνειο (μὲ ποσοστὸ Άρμενίων ἰδίως περὶ τὸν σημαντικὸ λιμένα Μπατούμ, ὅπου φθάνουν οἱ ἀγωγοὶ πετρελαίου ἀπὸ τὸ Μπακού τῆς Κασπίας), Νότιος 'Οσσετία στὸν κεντρικὸ Καύκασο πρὸς τὸ μέρος τῆς Τσετσενίας. 'Αζερικὸς πληθυσμὸς εἶναι ἐπίσης πυκνὸς στὰ σύνορα μὲ τὸ Άζερμπαϊτζάν. Τὸ ἐσωτερικὸ πολιτικὸ Γεωργιανὸ σκηνικὸ εἶναι ἔξαιρετικὰ θολό.

γ) Άρμενία και Άζερμπαϊτζάν εἶναι ἐμπεπλεγμένες σὲ μία σύνθετο γεωπολιτικὴ ἀνωμαλία. Η περιοχὴ τοῦ Ναγκόρνο Καραμπάχ κατοικούμενη κατὰ πλειοφηφία ἀπὸ Άρμενίους περιλαμβάνεται στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Άζερμπαϊτζάν, ἐνῷ ἡ περιοχὴ τοῦ Ναχιτσεβάν, μὲ πληθυσμὸ Άζερικό, εὑρίσκεται ἐγκλωβισμένη στήν Νότιο Άρμενία. Οἱ δύο περιοχὲς εἶναι αὐτόνομες, χωρὶς γεωγραφικὴ ἐπικοινωνία μὲ τὶς ὁμοειδεῖς ἀντιστοίχως χῶρες. Ο ἀνταγωνισμὸς και ἡ σύγκρουσις γιὰ τὸ Ναγκόρνο Καραμπάχ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν ὠδήγησε σὲ πόλεμο και ἀμοιβαῖες ἀκρότητες. Η κατάστασις εἶναι ἀσαφὴς και ἔχρυθμη.

δ) Τὸ Άζερμπαϊτζάν μὲ κοιτάσματα πετρελαίου στήν Κασπία κυρίως παρὰ τὸ Μπακοῦ, μὲ ἀνεπτυγμένη χημικὴ βιομηχανία και πολύπλευρη δασικὴ και γεωργικὴ παραγωγή, συνιστᾶ πεδίον διασταυρώσεως. Οἱ Άζεροι συνδέονται στενὰ μὲ τοὺς Τούρκους, δημιοῦν μία Τουρκικὴ γλώσσα, ἀλλὰ εἶναι Μουσουλμάνοι Σιίτες (ὅπως οἱ Ιρανοί) και ὅχι Σουνίτες (ὅπως οἱ Τούρκοι), ἀν-

καὶ πάλι διαφοροποιοῦνται ἀπὸ τὸν Περσικὸ Σūτισμό. Μεγάλος ἀριθμὸς Ἀζέρων κατοικεῖ στὶς γειτονικὲς ἐπαρχίες τοῦ Ἰράν πρὸς τὶς ὁποῖες ὑπάρχει γεωγραφικὴ συνέχεια. Ἡ ηττα τῶν Ἀζέρων στὸ αὐτοανακηρυχθὲν ἀνεξάρτητο Ναγκόρνο Καραμπάχ ἔχει ἐπιτείνει τὴν ἀποσταθεροποίησι τοῦ πολιτικοῦ συστήματος, τὸ ὅποιο πάντως ἀντεῖξε τὴν σοβαρὴ προσβολὴ ἀπὸ τὴν Μόσχα τὸν Ὁκτώβριο τοῦ 1994. Τὸ Ἀζερμπαϊτζάν εἶναι δυνητικὸ κέντρο μείζονος Τουρκικῆς ἐπιρροῆς καὶ ἀκτινοβολίας.

ε) Μουσουλμανικοὶ πληθυσμοὶ κατοικοῦν στὶς μικρὲς Δημοκρατίες τοῦ Βορείου Καυκάσου, ποὺ εἶναι μέλη τῆς Ρωσικῆς Συνομοσπονδίας, μὲ τὴν ἐξαίρεσι τῆς Τσετσενίας ἢ ὅποια ἐκήρυξε μονομερῶς τὴν ἀνεξαρτησία της τὸ φθινόπωρο τοῦ 1991. Υπάρχει ἀπὸ τὸ 1990 μία ἀδρανῆς Συνομοσπονδία τῶν Ὀρεινῶν Λαῶν.

2) Ἐνω Βόλγας καὶ Μέσα Ούραλια. Διεσπαρμένη Μουσουλμανικὴ κατοίκησις παρὰ τὴν ΒΑ Κασπία καὶ κατὰ μῆκος τοῦ Βόλγα πυκνώνει στὸ Ταταρστάν κατὰ τὸν Ἐνω Βόλγα καὶ ἔκτείνεται μέχρι τὰ Ούραλια. (Ἄπὸ Καζάν μέχρι Sverdlovsk = Αἰκατερίνμπουργ). Μπαχίριοι, Τάταροι καὶ Τσουβάκοι εἶναι Τουρκογενεῖς Μουσουλμάνοι σὲ Δημοκρατίες ἡμιανεξάρτητες (μέλη τῆς Ρωσικῆς Συνομοσπονδίας) μὲ σημαντικὸ βιομηχανικὸ παραγωγικὸ ἴστο καὶ πλούσιο ὑπέδαφος σὲ ὄρυκτὰ καὶ πετρέλαιο.

3) Υπερκάσπια Κεντρικὴ Ἀσία. Στὴν Υπερκάσπια Κεντρικὴ Ἀσία μία ἄλλη ζώνη ἀνεξαρτήτων κρατῶν ἔχει δημιουργηθῆ, πόλος ἐλξεως ἐπιρροῶν καὶ πεδίο διαπλοκῆς συμφερόντων.

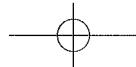
α) Ἡ ἀχανῆς ἔκτασις τοῦ Καζακστάν (μὲ πλούσια ὑπόσχεσι κοιτασμάτων ὄρυκτῶν καὶ πετρελαίου) σχηματίζει μία ἀσταθὴ κρατικὴ ὄντότητα (παρεμβαλλομένη πλέον μεταξὺ Ρωσίας καὶ Κίνας), κατοικούμενη ἀπὸ 39,7% Καζάκους (Τουρκογενεῖς Μουσουλμάνους), 37,8% Ρώσους, καὶ τὸ ὑπόλοιπο μὴ Καζάκους Μουσουλμάνους καὶ ἄλλους Εύρωπαίους (ἀπογραφὴ 1989). Πρὸς τὸ παρὸν ἡ χώρα ἀκολουθεῖ πολιτικὴ ἀπαγκιστρώσεως ἀπὸ τὸν γεωπολιτικὸ της χῶρο καὶ γεφύρας μεταξὺ Εύρωπης καὶ Ἐπω Ανατολῆς,

ἀλλὰ εύκολα τὸ ἀδιέξοδο αὐτὸ σκηνικὸ ἐπιδέχεται ἀλλαγή.

β) Στὸ Τουρκμενιστάν ὑπάρχουν τεράστια ἀποθέματα φυσικοῦ ἀερίου. Ὁ πληθυσμὸς εἶναι ἀρχετὰ δόμογενῆς, 72% Τουρκμένοι (Τουρκογενεῖς Μουσουλμάνοι Σουνίτες), καὶ ἡ κρατικὴ γεωπολιτικὴ ὀντότης σχετικὰ εὐσταθής. Προβλήματα ὑδατίνων πόρων (ποταμὸς Amou Daria) μὲ τὸ Ούζμπεκιστάν. Φυσικὴ διέξοδος τοῦ ἀερίου μέσῳ τοῦ Ἰράν.

γ) Τὸ Ούζμπεκιστάν πάσχει (ὅπως καὶ οἱ ἄλλες Δημοκρατίες τῆς Καυκασίας καὶ Κεντρικῆς Ἀσίας) ἀπὸ τὴν τεχνητότητα τῶν συνόρων ποὺ ἐπέβαλε ὁ Στάλιν τὴν δεκαετία τοῦ 1920. Τὸ πάθος ἀυτὸ ἐπιχειρεῖ νὰ μετατρέψῃ εἰς ἡμιηγεμονικὸ ἐπὶ τῆς περιοχῆς πλεονέκτημα ἐπικαλούμενο ἰδεολογία τῶν πολυεθνικῶν ἐμιράτων στὸν χῶρο κατὰ τὸν 15ο ἔως 19ο αἰῶνα. Ἀλλὰ ὑπὸ τὸν δυναμισμὸ του (συχνὰ ἐπεκτατικὸ ὅπως μὲ τὴν ἐπέμβασι στὸ γειτονικὸ Τατζικιστάν) κρύπτονται στρατηγικὰ μειονεκτήματα. Εἶναι ή μοναδικὴ χώρα τοῦ Κόσμου διπλὰ περίκλειστος (μὲ τουλάχιστον δύο χῶρες παρεμβαλλόμενες πρὸς κάθε κατεύθυνσι διεξόδου εἰς θάλασσα), καὶ ἐξαρτᾶται γιὰ δόλους τοὺς ὑδάτινους πόρους της ἀπὸ γειτονικὲς χῶρες. Ὁ πληθυσμὸς εἶναι Μουσουλμανικὸς Τουρκογενῆς καὶ ἡ χώρα ὁδεύει πρὸς ἔθνικὴ δόμογενοποίησι. Πρὸς τὸ παρὸν ἀκολουθεῖ πολιτικὴ ποὺ τὴν κρατεῖ μαχρυὰ ἀπὸ τὴν Ἀγκυρα.

δ) Τὸ Τατζικιστάν εἶναι ἀκρως ἀσταθῆς ὀντότης μὲ τυπικὴ τεχνητότητα συνόρων (τμήματα τῶν αὐτῶν πεδιάδων (Φεργκάνα, Ζαραφσάν, Ἀμοῦ Νταριά) ἀφήνονται π.χ. ἐκατέρωθεν τῆς συνοριακῆς γραμμῆς μὲ τὸ Ούζμπεκιστάν) καὶ τονισμένη πληθυσμιακὴ ἀνομοιογένεια (ἐπὶ 5.400.000 συνολικὰ κατοίκων περὶ τὸ 1.000.000 εἶναι Ούζμπέκοι, ἐκατοντάδες χιλιάδες Κιργκίζιοι καὶ πολλοὶ Ἰσμαηλίτες). "Εντονο Ἰσλαμικὸ κίνημα συνδέεται μὲ τὸ γειτονικὸ Ἀφγανιστάν, μὲ τὸ ὅποιο τὰ σύνορα παραμένουν ἀνοικτὰ γιὰ τὴν Φουνταμεταλιστικὴ ἀντίστασι. (Ο Ἐμφύλιος πόλεμος τοῦ Ἀφγανιστάν ἐπαναλαμβάνεται στὸ Τατζικιστάν). Ὁ πληθυσμὸς εἶναι Περσόφωνος, τὸ Ἰράν ὅμως δὲν ἀκολουθεῖ πολιτικὴ ἐντάσεως ἐπιρροῶν, συμπεριφερόμενο ὡς αὐστηρὰ συντηρητικὴ τοῦ status quo χώρα. Ρωσσικὴ μεραρχία ἀποτελεῖ τὴν μόνη ὑπολογίσιμο τακτικὴ στρατιωτικὴ δύναμι στὴν χώρα, ἡ ὅποια σύρεται πρὸς Ούζμπε-

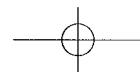
κικὸ προτεκτοράτο. Περιοχὴ ηδὲ καὶ μένης ἐνεργοῦ ἀσταθείας.

ε) Τὸ Κιργκιζτάν εἶναι ἐπίσης τελείως τεχνητὴ κατασκευὴ ἐθνογεωγραφική. Κατὰ βάσιν ἡ χώρα ἀποτελεῖ τὸ πέρασμα μεταξὺ τῶν δύο Τουρκεστάν, τοῦ πρώην Ρωσσικοῦ καὶ τοῦ Κινεζικοῦ. Ἡ διάκρισις Καζάκων-Κιργίζων εἶναι πρόσφατη. Τάσις ὑπάρχει μὲ τὴν Κίνα, ἡ δόποια δὲν ἔχει ἀποδεχθῆ τὴν ἀπώλεια τῆς περιοχῆς Issyk-Koul τὸν 180 αἰῶνα, ἐνῷ Κιργίζοι ὑπάρχουν στὴν Κινεζικὴ περιφέρεια Xinjiang. Ἡ ἔντασις μὲ τὸ Ούζμπεκιστάν εἶναι μόνιμη· ὁ πληθυσμὸς στις πλούσιες πεδιάδες τοῦ Βορρᾶ καὶ σὲ πολλές πόλεις (Osh) εἶναι κατὰ πλειοφηφία Ούζμπεκικός.

Ἡ Κεντρικὴ Ἀσία ἀποτελεῖ γόνιμο πεδίο διεργασιῶν νέων ἀποκρυσταλώσεων. (Ἡ κατάτασις εἶναι ἀκόμη ρευστή). Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι οἱ Δημοκρατίες ποὺ τὴν ἀπαρτίζουν ἀνήκουν καὶ στὴν Συνομοσπονδία Ἀνεξαρτήτων Κρατῶν (εἰς χαλαρὴ καὶ εὐσεβοποθητικὴ συνέχεια τῆς Ρωσσικῆς καὶ Σοβιετικῆς Αυτοχρατορίας), ἀλλὰ καὶ στὸν Ὀργανισμὸ Οἰκονομικῆς Συνεργασίας, στὸν δοποῖο συμμετέχουν ἐπίσης (Διάσκεψις Κορυφῆς 10.5.1992), Τουρκία, Ἀζερμπαϊτζάν, Ἰράν καὶ Πακιστάν, οἱ μὴ Ἀραβικὲς δηλαδὴ Μουσουλμανικὲς χῶρες. Τὸ Ἰράν ἀποφεύγει νὰ ἐμφανισθῇ ὡς προστάτις Δύναμις τῶν Περσογενῶν ἢ Περσοφώνων τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας ἔναντι τῆς μεγάλης πλειοφηφίας τῶν Τουρκογενῶν ἢ Τουρκοφώνων. Ἐμφανίζεται ἀλληλοκατανόησις Τουρκίας-Ἰράν.

4) *Μέση Ἀνατολή*. Ἡ Τουρκικὴ Δυναμικὴ ἐπὶ τοῦ τεταμένου πεδίου Ἰράν-Ἰράκ-Συρίας εἶναι πολυδιάστατος (θὰ ἀναλυθῇ σὲ ἐπόμενο τεῦχος). Π.χ. ἡ Τουρκία εἶναι μὴ ἀραβικὴ Μωαμεθανικὴ χώρα (ὅπως τὸ Ἰράν) ἀλλὰ Σουνιτική (ὅπως οἱ Ἀραβικὲς χῶρες). Ἐπίσης, πρὸ ἡμερῶν ὑπεγράφη Τουρκοϊρακινὴ Συμφωνία περὶ ἔξαγωγῆς τῶν πετρελαίων τῆς Μοσούλης μέσω Τουρκίας πρὸς τὴν Ἀλεξανδρέττα διὰ κατασκευασθησομένου ἀγωγοῦ· ὁ ἀγωγὸς πρὸς τὴν Τρίπολι τοῦ Λιβάνου μέσω Συρίας παύει νὰ εἶναι κυριαρχικῆς σημασίας.

5) Ὁ ρόλος τῆς Τουρκίας στὰ Βαλκάνια ἔχει ἀναβαθμισθῆ συνεπείᾳ τῆς

Έλληνικής ἀδυναμίας καὶ ἀνεπαρκείας στὴν διαμόρφωσι τῆς νέας τοπικῆς τάξεως πραγμάτων. Ἡ Παραευξείνειος Συνεννόησις στὴν ὅποια πρωτοστάτησε ἡ Τουρκία παρουσιάζει μία χαρακτηριστικὴ ἀπόφι τοῦ ὄλου θέματος.

Ἡ Τουρκία ἀναδεικνύεται παράγων κυρίας τάξεως στὴν γεωστρατηγικὴ ἐνὸς πελωρίου πεδίου ἐκτεινομένου ἀπὸ τὴν Βοσνία μέχρι τὴν Κινεζικὴ μεθόριο. Πρόκειται δυνάμει γιὰ τὴν ἀποκατάστασι τοῦ συνεχοῦς τῆς Περσικῆς καὶ Μακεδονικῆς Αὐτοκρατορίας μὲ τὴν ἔξαίρεσι τοῦ χώρου Ἀραβικῆς ἔξαπλωσεως. Ἡ στρατηγικὴ σημασία τοῦ γεγονότος αὐτοῦ εἶναι ἀνυπόλογιστος. Ἐξ ἀλλου, ἡ Τουρκία, ἐὰν προσέξῃ μπορεῖ νὰ καταστῇ σημαντικὴ παράμετρος τῆς Ρωσικῆς πολιτικῆς. Εἶναι σαφὲς ὅτι προσεγγίζει τὴν Εύρωπαϊκὴ Ἔνωσι ἀπὸ θέσεως ἴσχυος, τὴν δὲ Τελωνειακὴ Ἔνωσι μὲ αὐτὴν ὡς τακτικὴ κίνησι πρὸς πολὺ ὑπερτέρα στόχευσι. Ἡ Εύρωπαϊκὴ διάστασις εἶναι Τουρκικὴ Στρατηγικὴ χαμηλῆς προτεραιότητος. Τὸ πρᾶγμα ἀπεδείχθη κατὰ τὴν σύσκεψι τῶν 15 στὶς 25.3.1996: διὰ τὴν ἔκδοσι κοινοῦ ἀνακοινωθέντος τῆς Ε.Ε. ἀπηγτεῖτο Τουρκικὴ προέγκρισις. Ἡ Τουρκία εἶχε διαμηνύσει δεόντως, ὅτι χωρὶς τὴν ὑπαρξὶ κοινοῦ δμοφώνου καὶ ἵκανοποιητικοῦ ἀνακοινωθέντος δὲν θὰ προσήρχετο στὸ Συμβούλιο τῆς Τελωνειακῆς Ἔνώσεως. Ἡ σύγκρισις μὲ τὴν Ἑλληνικὴ στάσι εἶναι ἔξουθενωτική: ἡ Ἑλλὰς ἐθεώρησε νίκη πρὸ καιροῦ ἀπλῆ ἀνακοίνωσι τῆς Προεδρίας τῆς Ε.Ε. (χωρὶς κἄν τὴν ἐπίσημη κύρωσι ὅτι ἔκφράζεται ἡ γνώμη τῆς Προεδρίας) περιέχουσα ἀερόλογες γενικότητες περὶ Διεθνοῦς Δικαίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 19

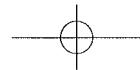
ΚΕΝΟΝ ΙΣΧΥΟΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΣΙΑ

Ό άγων έπιρροῶν στὴν Κεντρικὴ Ἀσία συνεχίζεται καὶ ὁ δυνητικὸς ρόλος τῆς Τουρκίας κατὰ συνέπεια συνεχῶς ἀναβαθμίζεται. Στὶς 29.3.1996 ὑπεγράφη συμφωνία μεταξὺ Ρωσίας, Λευκορωσσίας, Καζακστάν καὶ Κιργκιζστάν γιὰ στενώτερη συνεργασία τῶν χωρῶν αὐτῶν σὲ θέματα πολιτικά, οἰκονομικά, ἐμπορικὰ καὶ πολιτιστικά. Προβλέπεται πορεία πρὸς ὀλοκληρωμένη κοινὴ ἀγορὰ ἀγαθῶν, ὑπηρεσιῶν καὶ κεφαλαίων, ἐνοποιημένο σύστημα μεταφορῶν καὶ ἐπικοινωνιῶν, καθὼς καί, εὐκταῖα, μελλοντικὴ νομισματικὴ ἔνωσις. Τὰ Κράτη θὰ παραμείνουν ἀνεξάρτητες ὀντότητες.

Οἱ στόχοι δὲν διαφέρουν οὐσιωδῶς ἀπὸ ἐκείνους τῆς χαλαρᾶς Κοινοπολιτείας Ἀνεξαρτήτων Κρατῶν ποὺ διεδέχθη τὴν Σοβιετικὴ Ἐνωσι, καὶ στὴν ὅποια μετέχουν τὰ συμβαλλόμενα μέρη. Η Ρωσία φαίνεται νὰ ἐπιχειρῇ τὴν δημιουργία ἐνὸς «σκληροῦ πυρῆνος» ἐντὸς τῆς εύρυτέρας συναθροίσεως γιὰ νὰ λειτουργήσῃ ὡς «κινητήριος δμάς» —ἀκριβῶς ἀνάλογα πρὸς τὴν ἀντίστοιχη Γερμανικὴ στρατηγικὴ ἐντὸς τῆς Εύρωπαικῆς Ἐνώσεως. Τιθαϊτέρως μὲ τὴν Λευκορωσσία οἱ προοπτικές στενῶν δεσμῶν ἐμφανίζονται εύνοϊκές, γεγονὸς ποὺ θὰ ἔχῃ σημαντικές ἐπιπτώσεις στὶς ἔξελίξεις τῆς ἈνατολικοΕύρωπαικῆς ζώνης πρὸς ἀποκρυστάλλωσι ἐνὸς νέου καθεστῶτος ισχύος. Στὴν Κεντρικὴ Ἀσίᾳ ἡ κατάστασις εἶναι ἔξαιρετικὰ ρευστὴ ἀκόμη καὶ οἱ τάσεις καὶ ροπὲς εἶναι ὑπὸ διαμόρφωσι. Η νέα Συμφωνία εἶναι δοκιμαστικὴ ἀλλὰ πολυσήμαντη. Ἐπιχειροῦνται κρούσεις ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας γιὰ συμπερίληψι τῆς Βουλγαρίας εἰς αὐτήν.

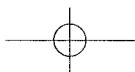
Η κατάρρευσις τῆς Ε.Σ.Σ.Δ. προκάλεσε Κενὸν Ἰσχύος σὲ μία ζώνη ἀπὸ την Ἐσθονία στὴν Βαλτικὴ μέχρι τὸ Κιργκιζστάν στὰ Κινεζικὰ Σύνορα. Ο πόλεμος τῶν ἐπιρροῶν στὸ Κενὸν αὐτὸν Ἰσχύος πρὸς ἀποκρυστάλλωσι νέου Δυναμικοῦ Πεδίου εύρισκεται ἐν πλήρει ἔξελίξει. Ο στρατηγικὸς ρόλος τῆς Τουρκίας εἶναι δυνητικὰ μέγιστος: μιᾶς Μεγάλης Τοπικῆς Δυνάμεως.

Τὸ δίκαιο εύρισκεται μὲ τὸν χρήσιμο· γιατὶ χρήσιμος εἶναι ὁ ἄξιος. Η Ελλὰς θὰ μπορέσῃ νὰ ἔξισορροπήσῃ δημιουργικὰ τὸ Τουρκικὸ (ἢ ὅποιο ἄλλο) βάρος

μόνον έδειν διαδικασία μεθή διοκλητικά. Η Τουρκική Δυναμική είναι απειλητική ακριβώς λόγω της Έλληνικής Αδυναμίας. Αύτή ή ίδια αδυναμία είναι έπισης πού έμποδίζει την ΈλληνοΤουρκική Συνεννόησι, όπως και κωλύει την ΈλληνοΣερβική. Αύτη είναι πού δεν έπετρεφε την άναληψη πρωτουργού ρόλου στην διαμόρφωσι της Νέας ΒαλκανοΜικρασιατικής Τάξεως: αύτη απομακρύνει από τούς πραγματικά δυναμικούς συνδυασμούς εις δύφελος των συγγενικῶν της δεσμῶν σήψεως. Γιὰ τὴν Νεοελληνική Ἀναγέννησι πρέπει νὰ παραμερίσῃ ἡ Ελλὰς τὴν χρατοῦσα Ἀναξιοχρατία πού βεβηλώνει Έλληνισμὸ καὶ Ὁρθοδοξία.

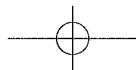
Ἡ Ελλὰς συστηματικὰ ἔξευτελίζεται καὶ τραυματίζεται απὸ τὴν ἀπίστευτο ἀνικανότητα τῆς Ἡγετικῆς Ἀναξιοχρατίας ποὺ τὴν διαχειρίζεται κρίμασιν οἵ Θεὸς οἶδεν. ብάνικανότης ἔχει φυσικὰ καταστροφικὸ ἀποτέλεσμα κατ' ἔξοχὴν ὅταν ὑποχρεοῦται νὰ δράσῃ ὑπὸ συνθῆκες γονίμων ἀναδιαρθρώσεων καὶ δυναμικῶν ἔξελίξεων. ብάφραστικὴ μετάλλαξις κάθε αποτυχίας εἰς λαμπρὰ ἐπιτυχία γιὰ ἐσωτερικὴ κατανάλωσι καὶ τὸ συνακόλουθα δομημένο μόνιμο σύστημα «διπλῆς ὀνομασίας», δὲν ἀποδίδει πλέον. Τὸ ἐνορχηστρωμένο καταχεόμενο φεῦδος δὲν προσφέρει δύναμι γιγαντώνει μόνον τὴν ἀναξιοπιστία. Τὸ εἰδωλο τοῦ ἱλαροτραγικοῦ Νεοελληνικοῦ Ἰανοῦ πνέει τὰ λοίσθια, ἀφοῦ πάσχει τὰ ἔσχατα: απεκαλύφθη ἄχρηστο γιὰ ὅλους, ἔνδον καὶ ἔξω.

Ἡ ἀνάδειξις τῆς Γεωπολιτικῆς Σημασίας τῆς Τουρκίας

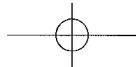
Ἐν ὅσῳ ἵσχυε τὸ Διπολικὸ Παγκόσμιο Σύστημα καὶ εἶχαν παγιωθῆ οἱ σφαῖρες ἐπιρροῆς τῶν δύο Πόλων - Δυνάμεων, ἡ φυσικὴ δόδος ἐπιδράσεως τῆς Τουρκίας στὴν περιοχὴ τοῦ Καυκάσου καὶ τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν βασικὰ ἀποκεχομένη. Οἱ χῶρες τῶν περιοχῶν αὐτῶν ἦσαν ἐνσωματωμένες στὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσι, ἡ ὁποία ἡκολούθει πολιτικὴ ἐντόνου Ρωσσοποιήσεώς των ὑπὸ τὴν ἰδεολογία τῆς Σοβιετοποιήσεως. (1) Ἡ προώθησις μιᾶς προκαλουμένης Ρωσικῆς διασπορᾶς στὶς χῶρες τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας ἔλαβε τὸν χαρακτῆρα πραγματικοῦ ἐσωτερικοῦ ἀποικισμοῦ καὶ ἔχει καταλείψει σαφὴ τὴν δημογραφικὴν τῆς ἀποτύπωσι: στὸ Καζακστάν π.χ. κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1989 ὑπάρχουν 39,7% Καζάκοι ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ ἔναντι 37,8% Ρώσων. Ἄλλα ἡ ηὐξημένη γεννητικότης τοῦ Τουρκογενοῦς πληθυσμοῦ (συνολικὸς δείκτης γονιμότητος γιὰ ὅλον τὸν πληθυσμὸ 2,5) καὶ ἐπάνοδος τῶν Καζάκων ἀπὸ τὴν δική των διασπορὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Σοβιετικῆς Αὐτοκρατορίας, ἔχουν ἡδη μεταβάλλει τὸ ποσοστὸ τῶν Καζάκων στὸ σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ σὲ 44,4% γιὰ τὸ 1994 (κατ' ἐκτίμησι). Κατὰ τὴν περίοδο τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ὑπῆρξαν καὶ ἀκραία φαινόμενα διατεταγμένης διασπορᾶς, ὥπως π.χ. μὲ τὴν μαζικὴ ἐκτόπισι Τατάρων ἀπὸ τὴν Κριμαία τὸν Μάϊο τοῦ 1944.

Ἡ Ρωσσοποίησις πέραν τῆς δημογραφικῆς ἀλλοιώσεως, συνίστατο ἴδιως (2) στὴν οἰκονομικὴ δλοκλήρωσι τῶν χωρῶν ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς συνολικῆς Σοβιετικῆς Οἰκονομίας. Ἡ ἐξάρτησις τῆς τοπικῆς Οἰκονομίας ποὺ προκαλεῖτο ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξί της μόνον ὡς τροφοδότου συνιστώσης τοῦ συνολικοῦ συστήματος διαρκεῖ ἐν πολλοῖς ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἀνεξαρτησία τῶν χωρῶν ἀπὸ τὴν Ρωσία. Ἔτσι τὸ 85,5% τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τὸ 80,9% τῶν ἐξαγωγῶν τοῦ Καζακστάν εἶναι μὲ τὴν Κοινοπολιτεία τῶν Ἀνεξαρτήτων Κρατῶν (πρώην Ε.Σ.Σ.Δ.). Ἀκόμη καὶ τὸ Ούζμπεκιστάν, ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν πλέον ἀνεξάρτητο πολιτικὴ στὴν περιοχή, μὲ διακεχριμένη τάσι τοπικῆς μείζονος δυνάμεως, ἔχει τὸ 53,5% τῶν εἰσαγωγῶν καὶ τὸ 57,5% τῶν ἐξαγωγῶν μὲ τὴν Κοινοπολιτεία, ἀν καὶ ἔχει ἀρνηθῆ νὰ δραστηριοποιήσῃ τὴν συμπερίληφί του εἰς αὐτὴν ἴδιως σὲ θέματα Ἀμύνης καὶ Ἀσφαλείας.

Τὸ τρίτο σκέλος (3) τοῦ περιορισμοῦ καὶ containment τῶν Τουρκογενῶν Μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν ἐστηρίζετο στὴν στρατιωτικὴ ἐπιφροὴ τῆς Ρωσσίας (τόσον ὡς πρὸς τὴν κάλυψι ἀσφαλείας ποὺ μόνη στὴν περιοχὴ μπορεῖ νὰ προσφέρῃ, ἀλλὰ καὶ ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὴν πραγματικὴ κυριαρχία στοὺς στρατοὺς τῶν χωρῶν αὐτῶν: π.χ. ἀπὸ τοὺς 200.000 ἄνδρες τῶν συμβατικῶν ἐνόπλων Δυνάμεων τοῦ ἀνεξαρτήτου Καζακστάν, οἱ 160.000 εὑρίσκονται ὑπὸ Ρωσικὴ Διοίκησι).

‘Υπῆρχαν ἐπίσης (4) οἱ ἴδεοιογικὲς ἐπιθέσεις. “Ἐνα μυθιστόρημα π.χ. τοῦ S. Shakibayer στὴν Καζακικὴ γλῶσσα (Τουρκοειδή) δημοσιευθὲν στὴν Alma Ata τὸ 1972 (ποὺ μετεφράσθη καὶ στὰ Ρωσσικά), περιγράφεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα του ὡς μία ἱστορία - χρονικὸ ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἡ ἡττα τοῦ Μεγάλου Τουρκεστάν»· διηγεῖται πῶς οἱ ὄπαδοὶ τῆς ἴδεας τοῦ Μεγάλου Τουρκεστάν συνέδραμαν τοὺς Ναζī ἐναντίον τῆς Σοβιετικῆς ‘Ἐνώσεως κατὰ τὸν Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο. Μέχρι τὸ 1927 ἡ προσπάθεια ἀποδυναμώσεως Παν-Τουρκιστῶν, Παν-Ισλαμιστῶν ἢ Παν-Ιρανικῶν δυναμικῶν ἦταν κυρίως ἔμμεσος (συγχριτικὴ διαίρεσις τῶν περιφερειῶν, δημογραφικὴ μετοικεσία Ρώσσων στὶς περιοχὲς ἐντόνου Μουσουλμανικῆς ἢ Τουρκογενοῦς παρουσίας, διδασκαλία Ρωσσικῆς στὰ σχολεῖα ἐκεῖ, διορισμὸς Ρώσσων σὲ θέσεις-κλειδιά).” Ομως τὸ 1926 συνῆλθε στὸ Baku τοῦ ’Αζερμπαϊτζάν Συνέδριο Τουρκολογίας· οἱ Τουρκογενεῖς λόγιοι ἀπὸ τὸν μέσο Βόλγα (Ταταρικὴ περιοχή) ἐξήτησαν τὴν ἕδραντις ‘Ομοσπονδίας Τουρκικῆς Γλώσσας ὡς συνεκτικοῦ κρίκου τῶν δόμογενῶν των. Στὸ Συνέδριο μετεῖχαν λόγιοι ἀπὸ τὴν Τουρκία. Μετὰ τὸ 1927 ἀνελήφθησαν ριζικὲς συστηματικὲς ἐπιχειρήσεις στὸν Τύπο καὶ ἄλλες δημοσιεύσεις ἐκκαθαρίσεις τῶν πλέον ἐνεργῶν διανοούμενων παν-Τουρκικῆς κατευθύνσεως. ’Αρχικὰ ἡ Μουσουλμανικὴ διανόησις εἶχε ταχθῇ ὑπὲρ τῆς Ρωσσικῆς ’Επαναστάσεως, ἀσφαλῶς συνεπείᾳ τῆς ἐντόνου ’Ορθοδόξου ἴδεοιογίας τῆς Ρωσσικῆς Αὐτοκρατορίας. ’Αλλὰ ἡ πολιτικὴ ἔξουσία ἐνὸς τόπου, ἀνεξαρτήτως τῶν ἴδεοιογιῶν της, ἀναπτύσσει σὺν τῷ χρόνῳ, ἐφ’ ὅσον ζεῖ καὶ ἐπιδιώκει νὰ λειτουργήσῃ θετικὰ καὶ δημιουργικά, σχέσεις καὶ κάποιο βαθμὸ προνομιακῆς συνεργείας μὲ τὸν κυρίαρχο παράγοντα πολιτιστικοθρησκευτικῆς ταυτότητος στὴν

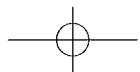

περιοχή. "Ετσι ένω μὲ τὸν καιρὸν δριοθετήθη ἕνα modus viventi μεταξὺ Σοβιετικῆς 'Εξουσίας καὶ Ρωσσικῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας στὴν ἀποφασιστικὰ Ρωσσοκεντρικὴ Αὐτοκρατορία, ταυτοχρόνως ἐρίζωναν καὶ ἀνεπτύσσοντο δομὲς καὶ φαινόμενα στὴν Κεντρικὴ 'Ασία, τὰ δποία ὑπὸ Μαρξιστικὴ μορφὴ πρωθυπουργοῦ τοπικὲς ἐμπειρίες (σκέψεως καὶ δράσεως): κατέληξε ἔτσι νὰ γίνεται λόγος γιὰ «Τουρανικὸ Κομμουνισμό». Διάδοχοι αὐτῆς τῆς ἐννοίας εἶναι πρὸς τὸ παρὸν οἱ ἡγεσίες τῶν νέων ἀνεξαρτήτων χωρῶν τῆς περιοχῆς.

Τὸ πολιτικὸ αὐτὸν καθεστώς τῆς Σοβιετικῆς 'Ενώσεως καὶ τὸν Οἰκουμενικὸ Διπολισμό, ἡ Τουρκία ὀνομαστικὴ δρᾶσι μόνο μποροῦσε νὰ ἔχῃ στὸ συναφὲς Κεντρασιατικὸ καὶ Καυκασιανὸ πεδίο. Τὸ δυναμικὸ ὅμως ἐπιρροῶν ὑφίστατο καὶ ἀνέμενε εὔνοϊκὲς συνθῆκες ἐνεργοποιήσεώς του: ἡ Τουρκία ἐξ ἄλλου ἐπεδίδετο μεθοδικὰ στὴν ίσχυροποίησι τῆς χαρακτηριστικῆς ταυτότητός της ὡς πηγῆς ἐνεργείας κατὰ τὴν μέλλουσα ἐνεργοποίησι ἐκείνη.

Ἡ κατάρρευσις τῆς Σοβιετικῆς 'Ενώσεως ἐδημιούργησε τὸ κενὸ ίσχύος στὶς περιοχὲς μείζονος Τουρκικοῦ ἐνδιαφέροντος ποὺ ἐνεργοποίησε τὸ ὑφιστάμενο δυναμικὸ πεδίο Παντουρκισμοῦ ἐπιρροῶν. Τὸ θέμα ἦταν καὶ εἶναι πλέον ἡ δυνατότης τῆς Τουρκίας νὰ ἀνταπεξέλθῃ στὴν δημιουργηθείσα πολυσήμαντη εὐκαιρία, ἀκριβῶς ὅπως ἐτέθη καὶ ἀνάλογος πρόκλησις πρὸς τὴν 'Ελλάδα ἐν σχέσει πρὸς τὸ δικό της τοπικὸ πεδίο ἐπιρροῶν. Ἡ 'Ελλὰς παρέμεινε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνενεργὸς παθητικὸς δέκτης τῶν συνεπειῶν τῶν ἐξελίξεων στὸ γεωπολιτικὸ πεδίο της, λόγω τῆς ἀ-τοπικῆς Στρατηγικῆς της (ἢ ἴδεοληφίᾳ τῆς προσαρτήσεώς της στὸν ΚεντροΔυτικὸ Εύρωπαϊκὸ χῶρο ἐπέδρασε ἀνασταλτικά). Ἀντιθέτως ἡ Τουρκία ἀνταπεκρίθη στὶς μοναδικὲς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν μὲ ἀξιοπαρατήρητο βαθμὸ δυναμικῆς παρακολουθήσεως τῶν ἐξελίξεων, δηλαδὴ ἐμμέτρου διαφορικῆς προσθήκης ροπῆς πρὸς τὶς ἐκάστοτε κατεύθυνσεις εὐδόώσεως τῶν στρατηγικῶν συμφερόντων της. Ἡ ἐπιδειχθεῖσα σὲ ὥρισμένες περιπτώσεις ἵσως ὑπερβολικώτερη βίᾳ καὶ βιασύνη εἰς τὴν προώθηση τῶν ζωτικῶν ἐπιλογῶν της (ὅπως ἐπὶ 'Οζάλ) ἐκφράζει ὑγια ἔντασι πρὸς ἀρπαγὴ τοῦ καιροῦ.

Στὴν περίοδο τοῦ Ψυχροῦ Πολέμου, ἡ διαπερατότης τῶν δρίων μεταξὺ τῶν

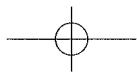

συνασπισμῶν τοῦ διπολικοῦ πεδίου ἦταν ἐν γένει κατὰ πολὺ μικροτέρα τῆς διεισδυτικότητος ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐνδοσυμμαχικὰ σύνορα. Ἡ δυνατότης Τουρκικῆς δράσεως στὴν Καυκασιανὴ γειτονίᾳ τῆς χώρας (ἢ ἀκόμη περισσότερο στὶς χῶρες τῆς Στέππας) ἦταν πρακτικὰ μηδαμινή. Ἀντιθέτως τὸ πλαίσιο ἀλληλεπιδράσεως ἐντὸς τῆς ΒορειοΑτλαντικῆς Συμμαχίας ὑπῆρχε, καὶ ἔτι περαιτέρω ἡ θετικὴ δυναμικὴ τέτοιων διαπλοκῶν ἦταν εὐχταία, ἐπιζητουμένη καὶ ἐνθαρρυνόμενη.

Τὸ 1952 (στὶς 18 Φεβρουαρίου) Ἐλλὰς καὶ Τουρκία συνεισῆλθαν στὸ NATO. Ἡ Δυτικὴ Γερμανία δὲν εἶχε ἀκόμη καταστῇ μέλος του, οὕτε τὸ Σύμφωνο τῆς Βαρσοβίας εἶχε συμπηγθῆ. (Τὰ δύο τελευταῖα γεγονότα συναρτῶνται καὶ χρονολογικά: στὶς 5.5.1955 ἡ Ὀμοσπονδιακὴ Δημοκρατία τῆς Γερμανίας ἔγινε δεκτὴ ὡς μέλος τοῦ NATO· στὶς 14.5.1955 ἡ Σοβιετικὴ Ἔνωσις συνῆψε τὸ Σύμφωνο τῆς Βαρσοβίας).

Ἡ ταυτόχρονος εἰσοδος Ἐλλάδος καὶ Τουρκίας στὸ NATO ἀποτελεῖ ἀναγνώρισι τῆς ἐνότητος τοῦ ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ γεωπολιτικοῦ χώρου. Σημαίνει ἐπίσης ὅτι ὁ χῶρος αὐτὸς ἐμπεριλαμβάνεται (κατὰ τὸ δυνατὸν τότε) στὸν στρατηγικὸ συνδυασμὸ τῶν H.P.A. Τὸ ἀκολουθῆσαν τὸ ἐπόμενο ἔτος Βαλκανικὸ Σύμφωνο (Συνθήκη Φιλίας τῆς Ἀγκύρας μεταξὺ Ἐλλάδος, Γιουγκοσλαβίας καὶ Τουρκίας, 28.2.1953) συνέδεε τὸ δεξιὸ κέρας τοῦ NATO (Νοτιοανατολικὴ πτέρυξ) μὲ τὴν βασικὴ ἀδέσμευτο χώρα τῆς περιοχῆς. Ἡ Συνθήκη συνεπληρώθη τὸ 1954 μὲ τὸ Σύμφωνο Ἀμοιβαίας Βοηθείας τοῦ Bled (Συνθήκη Συμμαχίας, Πολιτικῆς Συνεργασίας καὶ Ἀμοιβαίας Βοηθείας, 9.8.1954).

Πρόκειται γιὰ ἔνα ἐκλεκτικὸ, στενὸ καὶ ἴσχυρὸ συνδυασμό, εἰς ἀντίθεσι πρὸς τὴν ἀναποτελεσματικὴ (διότι ἀσαφὴ στρατηγικά) Βαλκανικὴ Συνεννόησι τοῦ Μεσοπολέμου. Πέραν τῆς ἀναπτύξεως τῶν δεδομένων ιστορικῶν, πολιτιστικῶν, πνευματικῶν καὶ οἰκονομικῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν τριῶν χωρῶν, τὸ Σύμφωνο προέβλεπε συστηματικὴ συνεργασία στὴν χάραξι κοινῆς ἢ τουλάχιστον συνεργούσης ἢ συγκλινούσης πολιτικῆς, μὲ μόνιμη Γραμματεία πρὸς πρετοιμασία τῶν διασκέψεων τῶν Υπουργῶν Ἐξωτερικῶν τῶν Χωρῶν-μελῶν

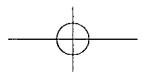

(Συμφωνία τοῦ Βελιγραδίου 7.11.1953), δόποιος θεσμὸς μὲ τὸ Σύμφωνο τοῦ Bleed ἀναβαθμίζεται σὲ Μόνιμο Συμβούλιο τῶν Ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν, διευρυνόμενο μὲ τὴν συμμετοχὴν τῶν ἐκάστοτε συναρμοδίων Ὑπουργῶν κατὰ περίστασι καὶ ἔξεταζόμενο θέμα. Ἀλλὰ αὐτὸ ποὺ ἔδιδε ἴδιαίτερη σημασία καὶ ἵσχυ στὸ Σύμφωνο ἡταν δὲ ἐξ ἀρχῆς ἐστιασμός του σὲ θέματα Ἀσφαλείας καὶ Ἀμύνης. Κοινὴ ἔξέτασις προβλημάτων ἀσφαλείας, συστηματικὴ συνεργασία τῶν Ἐπιτελείων τῶν χωρῶν-μελῶν, συντονισμὸς Ἐξωτερικῆς Πολιτικῆς ἀλλὰ καὶ ἀμυντικῶν σχεδιασμῶν (μέχρι καὶ τῆς υἱοθετήσεως συμβατικοῦ καὶ κοινοῦ τύπου ἔξοπλισμῶν), ἀπετέλουν σκοποὺς τῆς Συνθήκης. Προωθεῖτο στενὴ συνεργασία τῶν μελῶν καὶ προβολὴ κοινῆς γραμμῆς, ἰδίως σὲ περίπτωσι σημαντικῶν διεθνῶν κρίσεων ἢ ἐπιθέσεως ἐναντίον χώρας συνδεομένης μὲ κάποιο ἢ κάποια ἀπὸ τὰ συμβαλλόμενα μέρη. Σὲ περίπτωσι ἐπιθέσεως κατὰ τινος τῶν μελῶν, τὸ Σύμφωνο θὰ ἐνεργοποιοῦσε ἀπὸ κοινοῦ δύναμι 95 μεραρχιῶν.

Τὸ Σύμφωνο συνιστᾶ ὑπόδειγμα δυναμικῆς ὄργανώσεως τοῦ ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ γεωπολιτικοῦ πεδίου ἵσχυον καὶ σήμερα. Ἀλλες χῶρες μποροῦν νὰ συμμετάσχουν ἔτσι χωρὶς ἢ πολυμέλεια νὰ ἀποδυναμώνῃ τὴν βεβαιότητα στρατηγικῶν προσανατολισμῶν καὶ νὰ κλονίζῃ τὴν σταθερότητα τῶν βασικῶν ἐπιδιώξεων καὶ συνδυασμῶν.

Τὴν δυναμικὴν αὐτὴν τριπολικῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ πεδίου μὲ βαθεία ἱστορικὴ γεωπολιτικὴ δομὴ ἥλθε νὰ καταστρέψῃ ἢ ὑποπτος ἔκρηξις τοῦ Κυπριακοῦ τὸ 1955. Ἐκτοτε τὸ Σύμφωνο ἀδράνησε, οἱ δὲ ἘλληνοΤουρκικές σχέσεις εἰσῆλθαν σὲ μόνιμο φάσι ἀρνητικῆς τονικότητος, μὲ δυσμενέστατα ἀποτελέσματα γιὰ μία δημιουργικὴ ὄργάνωσι τοῦ οἰκείου γεωπολιτικοῦ χώρου. Τὴν διαλυτικὴν ἐπενέργεια τῆς ἘλληνοΤουρκικῆς ἀποχρουστικῆς ὄρμῆς συνεπεξέτεινε ἢ ἐπακολουθήσασα ΣοβιετοΓιουγκοσλαβικὴ ἐξομάλυνσις.

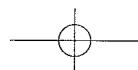
Στὴν περίοδο αὐτὴν ἀρνητικῆς ΝοτιοΒαλκανικῆς δυναμικῆς, ἡ Τουρκία ἀκολούθησε μακροχρόνια στρατηγικὴ ὑπερτερήσεως ἐναντὶ τῆς Ἐλλάδος, ἀκριβῶς ὅπως ἐπεβάλλετο ἀπὸ τὸν ἀνταγωνιστικὸ συσχετισμὸ ποὺ ἐπελέγη εἰς τὴν θέσι τοῦ συνεργειακοῦ συνδυασμοῦ.

Κατά τὴν περίοδο τοῦ Ψυχροῦ Πολέμου ἡ δυνατότης ἐνεργητικωτέρας δράσεως τῆς Τουρκίας περιωρίζετο ἀπὸ τὴν ὑπαρξὶν τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως στὰ Νότια Βαλκάνια καὶ τὴν Μέσην Ἀνατολὴν (μέχρι Περσίας καὶ Πακιστάν). Ἀντιστοίχως γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἡ ἐνεργωτέρα δυναμική τῆς κατηυθύνετο ἀντικειμενικὰ πρὸς τὴν Τουρκία, τὴν Γιουγκοσλαβία (λόγω τῆς ἴδιαζούσης, ἀδεσμεύτου στάσεώς της) καὶ, ὀλιγώτερο, τὴν Ἰταλία.

Ἡ Ἑλλὰς βεβαίως καταθλιβομένη ἀπὸ τὶς φιλοευρωπαϊκὲς ἴδεοληψίες τῆς Ἡγετικῆς τῆς Ἀναξιοκρατίας δὲν κατώρθωσε νὰ ἀρθρώσῃ ἐθνικὴ στρατηγικὴ ρεαλιστικὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ μὲ δεδομένη τὴν διαπλοκὴ τῶν δυναμικῶν γραμμῶν ἐπιρροῆς στὴν περιοχή. Κραυγαλέα ἀπόδειξις τῆς ἀποτυχίας τῆς ὀρθῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἀντικειμενικῶν δομῶν ἦταν ἡ πολιτική τῆς στὸ Κυπριακό.

Ἐνῷ τὸ 1953 εἶχε συμπηχθῆ τὸ ἔστιασμένο καὶ πολυδύναμο Βαλκανικὸ Σύμφωνο (τρίγωνο Ἀθηνῶν - Βελιγραδίου - Ἀγκύρας), ἡ Ἑλλὰς υἱοθέτησε Κυπριακὴ πολιτικὴ ἀσυνεννόητη πρὸς τὴν Τουρκία καὶ ἀσυντόνιστη πρὸς τὶς στρατηγικὲς βλέψεις τῶν Η.Π.Α. - πρᾶγμα τὸ δποῖο ἐπαναλαμβάνεται καὶ τώρα μὲ τοὺς ἴδιους σκοποὺς καὶ τὶς ἴδιες μεθόδους. Υπὸ τὸ πρόσχημα ἀνυποχωρήτου ὑποστηρίξεως «ἐθνικῶν δικαίων» (τὰ δποῖα ἐξικνοῦνται μέχρι φανταστικῶν ὀνειρώξεων ὃν καὶ συνήθως αὐτογελοιοποιοῦνται μὲ μανιώδεις ὀνοματοχρατίες) καλλιεργεῖται ἐξαρτηματικὸς Εύρωπαϊσμὸς συντηρητικὸς τῆς ἐγχωρίου Ἡγετικῆς Ἀναξιοκρατίας. Στὴν περίπτωσι τοῦ Κυπριακοῦ ζητήματος ἡ φανέρωσις τῶν ὑποκειμένων πραγματικῶν ἀδιεξόδων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐξωτερικῆς πολιτικῆς ἦταν ἴδιαιτέρως ἀποκαλυπτική εὐθὺς κατὰ τὴν πρώτη φάσι τῆς ἐξελίξεώς του. Ἐνῷ δηλαδὴ ἡ σύγκρουσις μὲ τὴν Τουρκία ἐπὶ τοῦ θέματος ἐπῆλθε μὲ τὴν ἀνένδοτη Ἑλληνικὴ ὑποστήριξι τῆς Ἐνώσεως, ὅταν τὸ ὄραμα τῆς Ἐνώσεως κατέστη ἀπτὴ δυνατότης ἡ Ἑλλὰς ἀπεποιήθη τὴν προσπάθεια πραγματώσεώς του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 20

ΤΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΤΗΣ ΚΑΣΠΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Σημαντικά άνεκμετάλλευτα άποθέματα πετρελαίου στὸ ὑπέδαφος τῆς Κασπίας παρὰ τὸ Ἀζερμπαϊτζάν (70-80 μίλια ἀπὸ τὶς ἀκτές) καὶ τὸ Καζακστάν ἔχουν ἐπαυξήση τὸ γεωστρατηγικὸ δυναμικὸ τῆς περιοχῆς καὶ τῆς Ὑπερκαυκασίας γενικώτερα. Τὰ ἀποθέματα εἰς πετρέλαιο καὶ φυσικὸ ἀέριο ἐκτιμῶνται ὅτι εἶναι περισσότερα ἀπὸ τὰ τῆς Βορείου Θαλάσσης.

Οἱ Ἀζέροι εἶναι Τουρκογενεῖς καὶ Τουρκόφωνοι, Μουσουλμάνοι Σιύτες ὅμως ὅπως οἱ Πέρσες ἀλλὰ μὲ διαφοροποιημένη ἐκκλησιολογικὴ δομή. Ἡ χώρα εἶναι γεωγραφικὰ συνεχῆς πρὸς τὴν γειτονικὴ περιοχὴ τοῦ Ἰράν, ἡ δοπία κατοικεῖται ἐπίσης κατὰ πλειοφηφία ἀπὸ πολυπληθέστατο Ἀζέρικο πληθυσμό.

Στὶς 7.6.1992 ἐξελέγη Πρόεδρος ὁ Aboulfaz Eltchibey τοῦ Λαϊκοῦ Μετώπου τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, ἐθνικιστικοῦ κόμματος Κεμαλικῶν ἀρχῶν. Ὁ προηγούμενος Πρόεδρος A. Moutalibov, φιλορωσικῆς πολιτικῆς, εἶχε ἐκδιωχθῆ προηγουμένως, μετὰ τὴν ἀποτυχία του νὰ συγκρατήσῃ τὴν προέλασι τῶν Ἀρμενίων στὸ Ναγκόρνο Καραμπάχ (25-26.2.1992). Ὁ Eltchibey ἀκολούθησε ἔντονη φιλοτουρκικὴ πολιτικὴ παρὰ τὴν προσεκτικὴ στάσι τῆς "Αγκυρας. Ἀνετράπη μὲ πραξικόπημα ἔνα χρόνο μετά, πάλιν λόγῳ ἀποτυχίας του νὰ ἀποτρέψῃ νέες ἐπιτυχίες Ἀρμενικῶν στρατευμάτων καὶ ἐκτὸς τῆς ἀμφισβητουμένης περιοχῆς τοῦ Ναγκόρνο Καραμπάχ (περιοχῆς ἐντὸς τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν μὲ πληθυσμὸ Ἀρμενικό). Στὶς 3.10.93 ἐξελέγη Πρόεδρος ὁ H. Aliev, παλαιὸς Κομμουνιστὴς ἡγέτης κύρους.

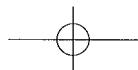
Ο σκληρὸς πόλεμος μεταξὺ Ἀζερμπαϊτζάν καὶ Ἀρμενίας γιὰ τὸ Ναγκόρνο Καραμπάχ ἔχει γονατίσει τὸ Ἀζερμπαϊτζάν: τὸ 1994 τὸ ἀκαθάριστο ἐθνικὸ προϊὸν παρουσίαζε ἐτήσιο μείωσι κατὰ 22% (ἀκόμη καὶ ἡ γεωργικὴ παραγωγὴ ἐμειώθη κατὰ 13%), ἐνῷ ὁ πληθωρισμὸς ἐκάλπαζε κατὰ τὸν ἀστρονομικὸ ρυθμὸ 2175% ἐτησίως. Ἐξ ἀλλου, οἱ οἰκονομικὲς σχέσεις τῆς χώρας μὲ τὴν Κοινότητα τῶν Ἀνεξαρτήτων Κρατῶν (πρώην ΕΕΣΔ) ἐλαττώνονται: τὸ ὥιδο ἔτος 35,2% τῶν εἰσαγωγῶν καὶ 45,5% τῶν ἐξαγωγῶν ἦσαν μὲ τὴν Κοι-

νότητα, έναντι 76,5% και 93% ἀντιστοίχως γιὰ τὸ 1987.

Στὶς 20.9.1994 τὸ Ἀζερμπαϊτζάν ὑπέγραψε μὲ 6 Ἀμερικανικὲς Ἐταιρεῖες πετρελαίου καὶ τὴν BP τὴν ἐπικληθεῖσα «Συμφωνία τοῦ Αἰῶνος» γιὰ τὴν ἐκμετάλλευσι τοῦ Κασπιανοῦ πετρελαίου. Ἡ συμφωνία περιελάμβανε τὴν ἀκόλουθο διανομὴ κερδῶν: 19% Ἀζερμπαϊτζάν, 10% Ρωσικὴ Ἐταιρεία Lukoil, 5% Ἰρανικὲς ἔταιρεις, 5% Τουρκικὲς καὶ τὸ ὑπόλοιπο 61% γιὰ τὸ Consortium τῶν Ἀμερικανικῶν Ἐταιρειῶν μὲ τὴν BP.

Δύο ἔβδομαδες μετὰ τὴν ὑπογραφὴ τοῦ «Συμβολαίου τοῦ Αἰῶνος», στὶς 5.10.1994, ἔξερράγη κίνημα ἀνατροπῆς τοῦ Aliiev, στὸ δποτο ἥσαν ἀναμεμειγμένοι δ Πρωθυπουργὸς καὶ δ πρώην Πρόεδρος Moutalibov. Οἱ δύο πολιτικοὶ κατηγορήθησαν ὡς «πράκτορες τῆς Μόσχας», ὅπου καὶ κατέφυγαν μετὰ τὴν ἀποτυχία τοῦ πραξικοπήματος. Ταυτοχρόνως μὲ τὴν ἐσωτερικὴ ἀναταραχή, ἡ Ρωσία ἀπείλησε τὴν ἐπιβολὴ οἰκονομικῶν κυρώσεων κατὰ τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν τὸν Νοέμβριο τοῦ 1994. Μία συνάντησις κορυφῆς Γέλτσιν-Aliev μόλις ἀπέτρεψε τὴν ἐπιδείνωσι τῆς καταστάσεως. Νέο αίματηρὸ πραξικόπημα ἔξερράγη στὶς 15.3.1995 κατὰ τοῦ Aliiev, ἐπίσης ἀνεπιτυχές. Ὁ Aliiev κατώρθωσε νὰ ἐδραιώσῃ τὴν κυριαρχία του, κυβερνῶν «ὑπεράνω κομμάτων».

Ο Aliiev ἐπεδόθη σὲ τολμηρὴ προσωπικὴ διπλωματία μὲ τὸν Ter Petrossian, Πρόεδρο τῆς Ἀρμενίας, πρὸς ἐπίλυσι τῶν δξυτάτων ἀντιθέσεων τῶν δύο χωρῶν. Ἡ διάνοιξις σιδηροδρομικῶν καὶ ἀεροπορικῶν γραμμῶν ἐλάφρυνε σημαντικὰ τὸν ἀποκλεισμὸ ποὺ τὸ Ἀζερμπαϊτζάν εἶχε ἐπιβάλλει στὴν περίκλειστο Ἀρμενία. Ἡ Τουρκία ἐπικουρεῖ στὴν συνεννόησι μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν γιὰ λόγους στρατηγικοὺς καὶ πετρελαϊκούς. Ἡ Ἀρμενία, μὲ στρατιωτικὴ καὶ οἰκονομικὴ ὑπεροχὴ ἐπὶ τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν (παρὰ τὰ ἐνεργειακὰ πρόσοντα τοῦ τελευταίου) ἐμφανίζεται σχετικὰ μετριοπαθής. Τὸ διαλλακτικὸ πνεῦμα ἀποδίδει: τὸ Ἀζερμπαϊτζάν ἐμείωσε τὸν ρυθμὸ μειώσεως τοῦ Ἀκαθαρίστου Ἔγχωρίου Προϊόντος εἰς 15% (ἐκτιμώμενο) γιὰ τὸ 1995, ἐνῶ δ πληθωρισμὸς ἐπίσης κατεστάλη σημαντικὰ περιορισθεὶς εἰς 100% (ἐκτιμώμενο). Τὰ ἀντίστοιχα μεγέθη γιὰ τὴν Ἀρμενία εἶναι ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ Α.Ε.Π. 6,9% καὶ πληθωρισμὸς 45%, ἐναντὶ ρυθμοῦ μειώσεως τοῦ Α.Ε.Π. 2% καὶ

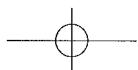
πληθωρισμοῦ 2.122% γιὰ τὸ 1994.

Ἡ Ρωσία ἀντιτίθεται στὴν «Συμφωνία τοῦ Αἰῶνος» ἀρνούμενη τὴν κυριότητα τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν στὰ πετρέλαια τοῦ ὑπεδάφους τῆς Κασπίας ἐπέκεινα τῶν ἀκτῶν του. Ἡ διαμφισβήτησις ἔχει λαβεῖ τὴν μορφὴ διαφορᾶς ἐρμηνείας τοῦ Διεθνοῦ Δικαίου. Τὸ Ἀζερμπαϊτζάν (καὶ τὸ Καζακστάν ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τῆς Κασπίας) θεωροῦν τὴν Κασπία Θάλασσα καὶ τὸ ὑπέδαφός της παρὰ τὶς ἀκτές των ὡς ὑφαλοκρηπίδα, τῆς ὅποιας ἡ κυριότης τοὺς ἀνήκει ἀντιστοίχως. Ἀντιθέτως ἡ Ρωσία βασιζομένη σὲ Συνθῆκες μὲ τὸ Ἰράν τοῦ 1921 καὶ τοῦ 1940 θεωροῦν τὴν Κασπία λίμνη μὴ ὑπακούουσα στοὺς κανόνες τοῦ Δικαίου τῆς Θαλάσσης: ἡ λίμνη καὶ τὸ ὑπέδαφός της εἶναι κοινὴ ἴδιοκτησία τῶν 5 γειτνιαζόντων χρατῶν.

Τὸ τέλος Μαΐου 1995 οἱ Η.Π.Α. ἐξέφρασαν τὴν εὐχὴν νὰ θεμελιώσῃ τὸ Ἀζερμπαϊτζάν ἀπρόσβλητες νομικὲς βάσεις πρὸς ὑλοποίησι τῶν σχεδίων του στὴν Κασπία Θάλασσα. Ὁ Aliev ἐπανεβεβαίωσε τὴν ἐπίσημη θέσι τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν: «Ἡ Κασπία Θάλασσα δὲν εἶναι λίμνη, στὴν ἐκμετάλλευσί της δὲν συμμετέχουν ὅλα τὰ παράκτια κράτη».

Μειονοτικὰ προβλήματα στὸ Ἀζερμπαϊτζάν (Λεζγούανοί στὸν Βορρὰ συγγενεῖς πρὸς τὸν πληθυσμὸ τοῦ γειτονικοῦ ρωσικοῦ Νταγκεστάν καὶ περσόφων Ταλύχοι στὸν Νότο) ἔχουν κάνει τὴν κυβέρνησι τοῦ Aliev νὰ εἶναι ἴδιαιτέρως προσεκτικὴ στὴν σχέσι της πρὸς τὴν Μόσχα, ὃν καὶ ἔχῃ ἐπίμονα ἀρνηθῆ τὴν προσφερόμενη παρουσία Ρωσικῶν στρατευμάτων στὴν χώρα. Ἄλλὰ ἡ βασικὴ στρατηγικὴ της εἶναι δυναμικὴ καὶ ρεαλιστικὴ. Οἱ σχέσεις μὲ τὴν Τουρκία εἶναι ἐγκάρδιες.

Στὶς 14.3.1996 ὁ Aliev ἐδέχθη ὑφηλόβαθμη Ἀμερικανικὴ ἀντιπροσωπεία καὶ ἀπεδέχθη τὶς προτάσεις γιὰ δριστικὴ λύσι τοῦ προβλήματος Ναγκόρνο Καραμπάχ. Λεπτομέρειες δὲν ἀπεκαλύφθησαν, ἀλλὰ οἱ Η.Π.Α. φέρονται νὰ ἀναλαμβάνουν ἀσκησι πιέσεως ἐπὶ τῆς Ἀρμενίας γιὰ παραχωρήσεις στὸ Καραμπάχ ἐὰν τὸ Ἀζερμπαϊτζάν παρέχει «ἰσχυρὲς ἐγγυήσεις» πρὸς τὶς Ἀμερικανικὲς Ἐταιρεῖες τοῦ Consortium γιὰ τὴν ἐκμετάλλευσι τοῦ Κασπιακοῦ πετρε-

λαίου. Προετοιμάζεται άξων Τουρκίας-Αρμενίας-Αζερμπαϊτζάν όπό την αιγιδα τῶν Η.Π.Α.

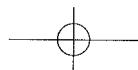
Τὰ πετρέλαια τῆς Κασπίας μποροῦν νὰ ἀκολουθήσουν τοὺς ἔξι δρόμους:

- 1) Τὸ καλῶς ὡργανωμένο Ἰρανικὸ σύστημα ἀγωγῶν πρὸς τὸν Περσικὸ κόλπο.
- 2) Τὴν Ρωσσικὴν δόδο μέσω τοῦ Grozny (Τσετσενία) πρὸς τοὺς λιμένες Novorossisk καὶ Touapse στὸν Εὔξεινο Πόντο.
- 3) Τὴν Τουρκικὴν λύσιν (πρωτίστως διὰ τῆς Αρμενίας) πρὸς τὴν Μεσόγειο.

Ἄλλὰ ὅσο τὸ Ἰράν παραμένει μὴ διαπερατὸ καὶ ἀμφίβολο στρατηγικὰ, τὸ Περσικὸ σύστημα παραμένει ἀνεφάρμοστος δυνατότης· ἡ κατάληξις στὸν Περσικὸ ἀπομακρύνει ὅσκοπα ἐπίσης τὴν τροφοδοσία ἀπὸ τὴν κατανάλωσι στὴν Δύσι.

Ο πόλεμος στὴν Τσετσενία ἀποκτᾷ ἴδιαίτερη σημασία γιὰ τὴν δεύτερη ἐναλλακτικὴ λύσι. Η Τουρκία ἔξι ἄλλου ἔχει ἀποκλείσει τὴν δίοδο τῶν Στενῶν σὲ πετρελαιοφόρα. Η Ρωσσία ὀθεῖται συνεπῶς στὴν ἰδέα μεταφορᾶς τοῦ πετρελαίου ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ ἀκτὴ τοῦ Εὔξεινου στὸ Burgas τῆς Βουλγαρίας καὶ ἔκειθεν μὲ ἀγωγοὺς στὴν Αλεξανδρούπολι. Άλλὰ τὸ σύστημα εἶναι περίπλοκο καὶ πολυμερές.

Η ἀπλουστέρα λύσις εἶναι ἡ Τουρκικὴ μὲ κατευθεῖαν Μεσογειακὴ κατάληξι. Οἱ Η.Π.Α. φαίνεται νὰ εύνοοῦν γιὰ στρατηγικοὺς λόγους τὴν λύσι Αζερμπαϊτζάν-Αρμενίας, ἡ δοπία παρέχει στὴν Τουρκία τὴν δυνατότητα νὰ πάξῃ ηὕξημένο δυναμικὸ ρόλο στὸ Καυκάσιο πεδίο. Η λύσις εἶναι εὐσταθής στρατηγικά: ὑπεισέρχεται μία μόνον μεγάλη τοπικὴ Δύναμις. Προϋπόθεσις δημοσίας εἶναι ἡ διευθέτησις τῶν διαφορῶν Αζερμπαϊτζάν-Αρμενίας. (Ο δρόμος θὰ μποροῦσε νὰ παρακάμπτῃ τὴν Αρμενία μέσω Γεωργίας, ἀλλὰ ἡ στρατηγικὴ ἀστάθεια τῆς περιοχῆς ἐὰν συνεχίζετο ἡ διένεξις, θὰ ἥταν σοβαρὸ ἀντίβαρο). Η δίοδος διὰ τοῦ Ἰράν θὰ ἥταν ἐνδιαφέρουσα ἐναλλακτικὴ λύσις, ἐὰν δὲν προσέχουε στὸ παρὸν Περσικὸ στρατηγικὸ ἀπρόβλεπτο. Άλλὰ δεδομένης τῆς

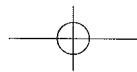

Αρμενικής διόδου, ή Τουρκική λύσις επιδέχεται συνδυασμό με τὸ Ἰρανικὸ σύστημα, ώστε νὰ μποροῦν νὰ διοχετεύωνται πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις πετρέλαια εντὸς ἐνὸς διαπεπλεγμένου συστήματος Κασπίας-Ἰράν-Τουρκίας. Στὶς 10.3.1996 η Τουρκία ὑπέγραψε Συμφωνία μὲ τὸ Ἰράκ γιὰ τὴν διοχέτευσι Ἰρακινῶν πετρελαίων στὴν Μεσόγειο διὰ τῶν ὑπαρχόντων Τουρκιῶν ἀγωγῶν. Μὲ τὴν μελλοντικὴ ἄρση τῆς ἐπιχρατούσης ἀπομονώσεως τοῦ Ἰράκ, καὶ ὑπὸ τὶς προηγουμένως ἀναφερθεῖσες προϋποθέσεις, μπορεῖ νὰ δημιουργηθῇ ἔτσι ἔνα κολοσσιαῖο ἐνοποιημένο σύστημα μεταφορᾶς πετρελαίου μὲ δύο καταληκτικοὺς πόλους παροχῆς, τὴν Ἀλεξανδρέττα στὴν Μεσόγειο γιὰ τὴν Δύσι (Εὐρώπη, Ἀτλαντικός), καὶ τὸν μυχὸ τοῦ Περσικοῦ Κόλπου γιὰ τὴν Ἀνατολή (Ἀσία, Εἰρηνικός). Στρατηγικὴ προϋπόθεσις τῆς λειτουργικότητος αὐτοῦ τοῦ συστήματος εἶναι ἐπιπλέον ἡ διευθέτησις τοῦ Κουρδικοῦ προβλήματος.

Αὔτοὶ εἶναι δυναμικοὶ στρατηγικοὶ συνδυασμοὶ ἀξιοῖ τῶν προκλήσεων τῶν καιρῶν. Τὶ τὸ ἀντίστοιχο ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Ἑλληνικὴ Ἡγετικὴ Ἀναξιοκρατία καὶ ὁ ἀναχρονιστικὸς Εὐρωπαϊσμός της;

Τὸ τελικὸ σχέδιο διαμελισμοῦ τῶν Ἀσιατικῶν ἐδαφῶν τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο μετὰ ἀπὸ σειρὰ μυστικῶν συμφωνιῶν τῶν Συμμάχων τῆς Συνεννόήσεως.

Στὶς 4.3.1915 η Ρωσσία ἀξιώσε ἀπὸ τοὺς Συμμάχους της στὴν Συνεννόησι τὴν προσάρτησι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ζώνης τῶν Στενῶν. Ἀγγλία καὶ, μὲ δυσκολία, Γαλλία συνεφώνησαν (10.4.1915). Τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1916 η Γαλλία ἐλάμβανε τὴν Συρία καὶ ἡ Ἀγγλία τὴν Μεσοποταμία (Συμφωνίες Sykes-Picot). Μετὰ ἀπὸ αὐτὸ ἡ Ρωσσία ἐζήτησε συμμετοχὴ στὴν διανομὴ τῶν Ἀσιατικῶν ἐδαφῶν, καὶ ἔλαβε Πόντο, Ἀρμενία καὶ Κουρδιστάν (16.9.1916). Μὲ τὴν Συνθήκη τοῦ Λονδίνου (26.4.1915) ἡ Ἰταλία ἀναλάμβανε νὰ εἰσέλθῃ στὸν πόλεμο μὲ τὸ μέρος τῆς Συνεννόήσεως καὶ ὡς ἀντάλλαγμα ἐλάμβανε ἐδάφη στὴν Βαλκανικὴ καὶ ἀσφαλώματα στὴν περιοχὴ τῶν Ἀδάνων. Ἡ Ἰταλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας στὶς 23.5.1915, ἀλλὰ καθυστέρησε νὰ εἰσέλθῃ σὲ πόλεμο μὲ τὴν Γερμανία μέχρι τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1916. Ἐζήτησε τότε σαφῆ καθορισμὸ τῶν μελ-

λοντικῶν δικαιοδοσιῶν της στὴν Μ. Ἀσία. Ἀποτέλεσμα ἦταν οἱ συμφωνίες τοῦ St. Jean de Maurienne (1.4.1917). Ἡ τελικὴ μορφή τῶν (Αὔγουστος) ἀποτυποῦται στὸν παρατιθέμενο χάρτη. Ἡ ἴσχὺς τῆς συμφωνίας προϋπέθετε τὴν κύρωσι τῆς Ρωσίας, ἢ ὅποια, λόγῳ τῆς Ἐπαναστάσεως, οὐδέποτε ἐδόθη.

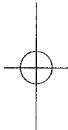
Οἱ Ζῶνες Κατοχῆς ὑποδηλοῦνται μὲ τὶς διάφορες διαγραμμίσεις. Ἀγγλία: Μεσοποταμία / Ρωσία: Ἀνατολικὴ Ἀνατολία καὶ Στενά / Γαλλία: Κεντρικὴ Ἀνατολία καὶ Παραλιακὴ Ζώνη Συρίας καὶ Λιβάνου / Ἰταλία: Νότιος Μ. Ἀσία.

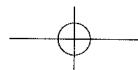
Οἱ Σφαῖρες Ἐπιφροῶν: Α. Γαλλική, Β. Ἀγγλική, ἔ. Ἰταλική.

Ἀριστερά: Ἡ Ἀνατολικὴ Πύλη τῶν Τειχῶν τῆς Λευκωσίας κατὰ τὴν ἔναρξη τῆς Ἀγγλικῆς Κατοχῆς (1878).

Κάτω ἀριστερά: Τὸ Σχέδιο Ρόζεμπεργκ (1941) γιὰ τὸ διαμελισμὸ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως.

Κάτω δεξιά: Οἱ διεκδικήσεις τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Δυτικὴ Μ. Ἀσία, κατὰ τὸ ἐπίσημο ὑπόμνημα, ὑποβληθὲν στὴν Διάσκεψι τῆς Εἰρήνης (30.12.1918).

21

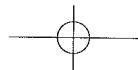
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 14

ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

Η Ἐνωσις ἀπὸ ἵδεα καὶ ὅραμα κατέστη κατ' ἀρχὴν τούλαχιστον πραγματώσιμη δυνατότης τὸν Ἰούλιο τοῦ 1964 μὲ τὸ Σχέδιο Acheson γιὰ τὴν λύσι τοῦ Κυπριακοῦ. Ο παλαιὸς Ἀμερικανὸς Υπουργὸς Ἐξωτερικῶν ὑπὸ τὸν Πρόεδρο Truman εἰσῆλθε εἰς τὸ προσκήνιο κατὰ τὴν χρισμώτερη φάσι τῶν ἐξελίξεων ποὺ προκάλεσε ἡ μονομερὴς καταγγελία οὐσιαστικὰ τῶν Συμφωνιῶν τῆς Ζυρίχης καὶ τοῦ Λονδίνου ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Μακάριο, ἡ δόποία καὶ ὡδήγησε στὴν κρίσι τοῦ 1963-1964 καὶ τὸν κίνδυνο ἐκρήξεως τότε ἘλληνοΤουρκικοῦ Πολέμου.

Η διαδοχὴ τῶν γεγονότων εἶναι ἀποκαλυπτική. 1) Στὶς 30.11.1963 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος παρουσιάζει στὸν ἀρχηγὸ τῆς Τουρκοκυπριακῆς κοινότητος Dr. Κιουτσούκ ἕνα σχέδιο ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος τῶν Συμφωνιῶν σὲ 13 σημεῖα. Τὸ σχέδιο κατέτεινε στὴν ἐγκαθίδρυσι μιᾶς ἐνιαίας ἔξουσίας χωρὶς τὶς εἰδικὲς ἐγγυητικὲς ρῆτρες ὑπὲρ τῆς Τουρκοκυπριακῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτήν. Ἐπὶ παραδείγματι τὸ Σημεῖο 1 ἐπρότεινε τὴν κατάργησι τοῦ δικαιώματος νεοῦ ἐκ μέρους τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Ἀντιπροέδρου τῆς Δημοκρατίας στοὺς νόμους τῆς Βουλῆς καὶ στὶς ἀποφάσεις τοῦ Υπουργικοῦ Συμβουλίου ποὺ ἀφοροῦν εἰς Ἐξωτερικὲς Υποθέσεις καὶ θέματα Ἀμύνης. Τὸ Σημεῖο 3 υἱοθετοῦσε τὴν ἀρχὴν τῆς ὁμοιομόρφου ἐκλογῆς Προέδρου καὶ Ἀντιπροέδρου ἀπὸ τὸ Σύνολο τῶν μελῶν τῆς Βουλῆς καὶ ὅχι χωριστὰ γιὰ τὸν καθένα ἀπὸ τὴν ἘλληνοΚυπριακὴ καὶ ΤουρκοΚυπριακὴ κοινοβουλευτικὴ ὁμάδα ἀντιστοίχως. Τὸ Σημεῖο 6 καθιέρων τὴν ὑπαρξὶ ἐνιαίων κοινοτικῶν διοικήσεων. Τὰ Σημεῖα 9 καὶ 10 ἀνέτρεπαν τὶς εἰδικὲς ἀναλογίες συμμετοχῆς μελῶν τῶν δύο κοινοτήτων στὶς Δυνάμεις Ἀσφαλείας καὶ τὴν Δημόσια Διοίκησι.

2) Η ἀντίδρασις τῆς Τουρκίας φθάνει μέχρι τὴν ἀπειλὴ πολέμου. Η κρίσις ἀποκαρυφοῦται τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1963. Τὴν νύκτα τῆς 20 πρὸς 21.12.1963 ἀνταλλάσσονται τὰ πρῶτα πυρά. Στὶς 24 ἐγείρονται ὁδοφράγματα, γίνεται ἐπίθεσις στὸ προεδρικὸ μέγαρο. Οἱ ἔνοπλες συγκρούσεις ἐπεκτεί-

νονται και διενεργοῦνται ἐκκαθαριστικὲς ἐπιχειρήσεις κατὰ Τουρκοκυπριακῶν θυλάκων. Τουρκικὲς ἀεροπορικὲς περιπολίες λαμβάνουν χώρα μὲ σμήνη ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν βάσι τῆς Ἀλεξανδρέττας. Ὁ Κιουτσούκ ἀποποιεῖται τὴν Ἀντιπροεδρία και διακηρύσσει ὅτι τὸ Σύνταγμα εἶναι νεκρό. Τὸν ἀκολουθοῦν ὅλοι οἱ Τουρκοκύπριοι δημόσιοι λειτουργοί.

3) Ἡ Μ. Βρεττανία προσφέρεται νὰ διαμεσολαβήσῃ. Ἀρχικὰ πιέζει τὸν Μακάριο νὰ ζητήσῃ τὴν παρέμβασι τῶν Βρεττανικῶν Δυνάμεων ποὺ εἶναι ἐγκατεστημένες στὶς Βρεττανικές κυρίαρχες Βάσεις τῆς Δεκελείας και τοῦ Ἀκρωτηρίου πρὸς δημιουργία μιᾶς «πράσινης ζώνης» μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων. Ἐν συνεχείᾳ ἡ Ἀγγλία ὀργανώνει μία Συνδιάσκεψι μεταξὺ τῶν τριῶν ἐγγυητριῶν Δυνάμεων κατὰ τὶς Συνθῆκες τῆς Ζυρίχης και Λονδίνου (Ἀγγλίας, Ἐλλάδος, Τουρκίας), τῆς Δημοκρατίας τῆς Κύπρου και τῶν δύο Κοινοτήτων. Τὸ Σχέδιο ποὺ προτείνει τώρα εἶναι διευρυμένο και δὲν ἀναφέρει τὴν διαμεσολάβησι μόνο εἰς ἑαυτή: 10.000 ἀνδρες ἀπὸ χῶρες-μέλη τοῦ NATO ὑπὸ Βρεττανικὴ Διοίκησι προτείνεται νὰ ἀναλάβουν τὴν τήρησι τῆς τάξεως στὴν νῆσο γιὰ ἔνα τρίμηνο. Οἱ χῶρες ποὺ θὰ μετέχουν στὴν Δύναμι αὐτὴ Ἀσφαλείας θὰ συναποτελέσουν μία «Πρεσβευτικὴ Διάσκεψι» (κατὰ τὰ πρότυπα τῆς Διπλωματίας τοῦ 19ου και τῶν ἀρχῶν τοῦ 20ου αἰώνος) μὲ ἔδρα τὸ Λονδίνο πρὸς ἐπόπτευσι τῶν πολιτικῶν ἔξελίξεων στὴν Κύπρο. Ὅσο διαρκεῖ ἡ παρουσία τῆς Δυνάμεως Ἀσφαλείας οἱ Ἐγγυήτριες Δυνάμεις ἀναλαμβάνουν τὴν ὑποχρέωσι νὰ μὴν ἀσκήσουν τὸ δικαίωμα μονομεροῦς παρεμβάσεως ποὺ τοὺς παρέχουν οἱ Συνθῆκες Ζυρίχης - Λονδίνου. Ἐνας διαμεσολαβητὴς ὁριζόμενος ἀπὸ Ἀγγλία, Ἐλλάδα και Τουρκία θὰ διατυπώσῃ προτάσεις ἐπὶ τοῦ πολιτειακοῦ και συνταγματικοῦ θέματος. - Πρόκειται γιὰ ἔνα τυπικὰ Ἀγγλικὸ τρόπο ἀντιμετωπίσεως προβλημάτων Διεθνῶν Σχέσεων: ὅπου ἡ Βρεττανία δὲν εἶναι εἰς θέσι νὰ λύσῃ μόνη τῆς τὸ πρόβλημα, τείνει νὰ δημιουργήσῃ πολυμερὲς σύστημα ἀναφορᾶς ποὺ νὰ παρέχῃ ἔδαφος στὴν Ἀγγλικὴ ίκανότητα τακτικῶν ἐλιγμῶν νὰ ἀσκῇ καθοδήγησι τῆς συνολικῆς δράσεως μέσω τῆς ἐπιτηδείου ἔξισορροπήσεως και διαφορικῆς συνδιατάξεως τῶν ἀποκλινουσῶν ροπῶν.

Ἡ Συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου μὲ σκοπὸ τὴν υἱοθέτησι τοῦ Ἀγγλικοῦ Σχεδίου

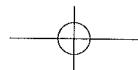
άρχισε στις 15.1.1964. Ή προσπάθεια κατέρρευσε τήν 10.2.1964. Ό 'Αρχιεπίσκοπος Μακάριος είχε άποφασίσει τήν διεθνοποίησι του Κυπριακού ζητήματος. "Άλλως τε εύθυντος έξ αρχῆς μὲ τὴν ἀνακήρυξι τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας είχε ἀκολουθήσει ἔξωτερηκή πολιτική πολλαπλῶν ἵσων σχέσεων καὶ ἴδιαιτέρων δεσμῶν μὲ τὸ κίνημα τῶν Ἀδεσμεύτων, στήν Συνδιάσκεψι τῶν ὅποιων (Bandoeng) είχε ἥδη συμμετάσχη τὸ κρίσιμο ἔτος 1955 ὡς 'Εθνάρχης - 'Αρχιεπίσκοπος. (Το 1955 εἶναι ὁ χρόνος ριζικῆς τομῆς στὶς ἔξελίξεις τῆς περιοχῆς καὶ μείζονος στροφῆς στὴν Ἑλληνική Ἐξωτερική Πολιτική, ὅπως ἐπεσημάνθη στὸ προηγούμενο φύλλο). "Ήδη μὲ τὴν ἀποκορύφωσι τῆς κρίσεως ποὺ προκάλεσε είχε δηλώσει στὶς 31.12.1963: «'Η Κυπριακή Κυβέρνησις ἔχει ἀποφασίσει νὰ ἐπιτύχῃ, μέσω τῶν Ἡνωμένων 'Εθνῶν, τὴν ἔξαφάνισι τῆς Συνθήκης Ἐγγυήσεως καθὼς καὶ τῆς Συνθήκης Συμμαχίας τῆς συνημμένης μὲ τὶς χῶρες ποὺ ἔχουν ὑπογράψει τὶς Συμφωνίες τῆς Ζυρίχης καὶ τοῦ Λονδίνου».

4) Πέντε ήμέρες μετὰ τὴν ἀποτυχία τῆς Διασκέψεως τοῦ Λονδίνου, ὁ Μακάριος ἀποφασίζει (15.2.1964) νὰ προσφύγῃ στὸ Συμβούλιο 'Ασφαλείας τοῦ Ο.Η.Ε. γιὰ τὴν καταδίκη τῶν «προετοιμασιῶν πολέμου» στὶς ὅποιες ἐπιδίδεται ἡ Τουρκία. Μὲ τὴν συνήθη τῆς Διπλωματική ἐτοιμότητα ἡ 'Αγγλία προσφεύγει αὐτὴ στὸ Συμβούλιο 'Ασφαλείας ὀλίγες ὥρες πρὸ τῆς Κυπριακῆς προσφυγῆς, μὲ κύριο σκοπὸ τὸν σχηματισμὸ διεθνοῦς εἰρηνευτικῆς Δυνάμεως γιὰ παρέμβοι στὴν Κύπρο. 'Η ἀπόφασις τοῦ Συμβουλίου 'Ασφαλείας 186 στὶς 4.3.1964 (πρώτη στὴν μακρὰ σειρὰ ἀνενεργῶν οὖσιαστικά ἀποφάσεων), ἵκανοποιεῖ τοὺς στόχους τοῦ 'Αρχιεπισκόπου: (1) ἀναγνωρίζεται ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἐδαφικὴ ἀκεραιότης τῆς Κύπρου, (2) ὅπως καὶ ἡ νομιμότης τῆς Κυβερνήσεως Μακαρίου, (3) τὸ δὲ δικαίωμα ἐπεμβάσεως τῶν Ἐγγυητριῶν Δυνάμεων κηρύσσεται ἀνενεργό· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ ἀπόφασις (4) δὲν ἀποφαίνεται ρητὰ ὡς πρὸς τὴν ἐγκυρότητα τῶν Συμφωνῶν Ζυρίχης - Λονδίνου στὸ πλαίσιο τῶν νέων ἔξελίξεων, οὕτε (5) ἀναφέρεται στὸ θέμα τῆς προστασίας τῆς Νήσου ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ ἀπειλὴ στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως. Τέλος (6) τὸ Συμβούλιο δίνει προτεραιότητα στὴν δράσι μιᾶς «δυνάμεως τοῦ Ο.Η.Ε. ἐπιφορτισμένης μὲ τὴν διατήρησι τῆς εἰρήνης στὴν Κύπρο» (πρόκειται ἀσφαλῶς γιὰ τὴν ἐσωτερικὴ εἰρήνη ὅπως ἀπέδειξε ἡ Τουρκικὴ εἰσβολὴ τοῦ

1974)· και (7) δρίζει Μεσολαβητή πρὸς ἔξεύρεσι πολιτικῆς λύσεως τοῦ ζητήματος (τὸν Φινλανδὸν Tuomioja).

Ἡ Τουρκία ἐν τῷ μεταξὺ ἀποστέλει τελεσίγραφο στὴν Κυπριακὴ Κυβέρνησι μὲ μία ἐπίσημο Διακοίνωσι: ἀπαιτεῖται ἡ ἀμεσος λῆψις ὀρισμένων μέτρων, χωρὶς τὴν ὑλοποίησι τῶν δόποιων ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις θὰ ἀσκήσῃ τὸ (θεωρούμενο ὡς ἴσχυν) δικαίωμα ἐπεμβάσεως. Ἡ Κύπρος προσφεύγει ἐκ νέου στὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας, τὸ δόποι μὲ τὴν ἀπόφασι τῆς 13.3.1964 «ἐπανακαταφάσκει τὴν ἔκκλησι ποὺ ἀπηγόρουν σὲ ὅλα τὰ κράτη - μέλη νὰ ἀπόσχουν ἀπὸ κάθε πράξι ἢ ἀπειλὴ πράξεως ἢ δόποια θὰ ἔκινδύνευε νὰ ἐπιδεινώσῃ τὴν κατάστασι στὴν κυρίαρχο Δημοκρατία τῆς Κύπρου».

5) Ἐλλὰ βεβαίως δὲν ἥταν οἱ ἀποφάσεις τοῦ Ο.Η.Ε. ποὺ ἔσωσαν τὴν Κύπρο ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ εἰσβολὴ τότε. Ἀποφασιστικὸς παράγων στὴν ματαίωσί της ἥταν ἡ Ἀμερικανικὴ Πολιτική. Ἡδη ἀπὸ τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1964 ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις (δι' ἐπιστολῆς τοῦ Κροῦτσεφ) εἶχε προειδοποιήσει τὴν Τουρκία καὶ τὶς Δυτικὲς Δυνάμεις κατὰ κάθε ἐπεμβάσεως στὴν Κύπρο. Ἡ προειδοποίησις ἔγινε ἐπίσημος ἐγγύησις τῆς Κυπριακῆς ἀνεξαρτησίας στὶς 15.8.1964, μετὰ τὶς ἀεροπορικὲς Τουρκικὲς ἐπιδρομὲς στὴν νῆσο. Προηγουμένως, τὸ ἀδιέξοδο τοῦ Κυπριακοῦ εἶχε δοδηγήσει στὰ πρόθυρα Τουρκικῆς εἰσβολῆς στὴν νῆσο παρὰ τὶς θεωρητικὲς ἔκκλησεις τοῦ Συμβουλίου Ἀσφαλείας. Ἐλλὰ μὲ τὴν περίφημη ἐπιστολή του ἀπὸ 5.6.1964 πρὸς τὸν τότε Πρωθυπουργὸ τῆς Τουρκίας Ἰσμέτ Ἰνονού, ὁ Πρόεδρος Τζόνσον προειδοποιοῦσε τὴν Τουρκία γιὰ τὶς ἀρνητικὲς συνέπειες μιᾶς τέτοιας κινήσεως καὶ μάλιστα ὑπεδήλωνε ὅτι στὴν περίπτωσι ποὺ ἡ σχεδιαζομένη ἐπέμβασις ἐνεθάρυνε δράσι τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως κατὰ τῆς Τουρκίας, οἱ Η.Π.Α. καὶ τὸ NATO μπορεῖ νὰ μὴν ἐνεργοποιοῦσαν τὴν ὑποχρέωσι καλύφεως τῆς συμμάχου τῶν. Πιθανὸν βεβαίως ἡ ἀπειλὴ αὐτὴ τῶν Η.Π.Α. νὰ μὴν ἐπραγματώνετο ἐὰν ἡ προορώμενη Ρωσσικὴ ἐνέργεια ἥταν ἐκτεταμένη καὶ σημαντική, ἀλλὰ ἡ Ἀμερικὴ εἶχε ἀποδείξει κατὰ τὴν κρίσι τοῦ Suez ὅτι ἥταν ἀποφασισμένη νὰ καταστήσῃ σαφὲς ποιὰ ἥταν ἡ πραγματικὴ Ἡγετικὴ Δύναμις τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου μετὰ τὸν πόλεμο, καὶ ὅτι οἱ στρατηγικοὶ τῆς συνδυασμοὶ ἐπέτρεπαν τὴν ἐγκατάλειψι στενῶν καὶ

ἰσχυρῶν Συμμάχων (ὅπως ή 'Αγγλία καὶ Γαλλία) ὅταν ἐπεδίωκαν πολιτικὴ ἀσυντόνιστο πρὸς τὸ Ἀμερικανικὸ δυναμικὸ πεδίο, ἀκόμη καὶ ἐὰν ή ἐγκατάλειψις ἦταν ἐνώπιον τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ή 'Ἐπιστολὴ Johnson εἶχε τὸ ἐπιδιωκόμενο ἀναστατικὸ ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς ἀποφασιστικότητος. 'Αφ' ὅτου μάλιστα ἐδημοσιεύθη ('Ιανουάριος 1966) στὴν Τουρκία, προκάλεσε μακροχρόνιο κύμα ἀντιαμερικανισμοῦ στὴν χώρα.

6) Ἡ Ἀμερικανικὴ Διπλωματία συνώδευσε ἐπιδέξια τὴν ἀποφασιστικὴ ἀποτρεπτικὴ αὐτὴ κίνησί της μὲ τὴν ἀνάληψι πρωτοβουλίας γιὰ τὴν ἐπίλυσι τοῦ Κυπριακοῦ. Ὁ παλαίμαχος Acheson ἐπεχείρησε τὴν διαμεσολάβησι μετὰ τὴν ἀποφυγὴ τῆς πιθανῆς ἘλληνοΤουρκικῆς πολεμικῆς Συρράξεως μὲ ἀποστολή του στὴν Γενεύη τὸν Ἰούλιο τοῦ 1964. Τὸ Σχέδιο Acheson εἶναι ὑπόδειγμα διπλωματικοῦ φυσικοῦ ρεαλισμοῦ καὶ τολμηρᾶς συνθέσεως φαινομενικὰ ἀσυμβάτων τοποθετήσεων, ὅχι βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐλαχίστου κοινοῦ παρανομαστοῦ τῶν φαινομενικῶν ἐπιδιώξεων ἀλλὰ ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς μεγίστης κοινῆς ἴκανοποιήσεως τῶν ὑποκειμένων οὐσιαστικῶν ροπῶν. Γιὰ νὰ ἔκτιμηθῇ δεόντως ὁ τρόπος αὐτὸς χρειάζεται μεγάλη στρατηγικὴ ὀριμότητης ἐκ μέρους τῆς ἡγεσίας μιᾶς χώρας.

Ἡ ἰδέα τοῦ Σχεδίου ἦταν νὰ ικανοποιηθοῦν ταύτοχρόνως καὶ δυναμικὰ ἡ Ἐλληνικὴ ἀπαίτησις Ἐνώσεως, ἡ Τουρκικὴ ἀνάγκη στρατηγικῆς Ἀσφαλείας γιὰ τὴν Τουρκία καὶ ὁ Ἀμερικανικὸς σχεδιασμὸς γιὰ ἰσχυροὺς ἐκλεκτικοὺς δεσμοὺς στὸν γεωπολιτικὸ χῶρο τῆς περιοχῆς. Συγκεκριμένα τὸ Σχέδιο προέβλεπε: 1) τὴν προσάρτησι τῆς Κύπρου στὴν Ἐλλάδα χωρὶς δημοφήφισμα· 2) τὴν παροχὴ τοῦ Καστελλόριζου στὴν Τουρκία· 3) τὴν ἐγκατάστασι μείζονος βάσεως στὴν Κύπρο (χωρὶς ἀπόλυτο ἐδαφικὴ κυριαρχία)· 4) τὴν δημιουργία δύο Τουρκοκυπριακῶν καντονίων στὴν Κύπρο μὲ ἴδιαίτερη διοίκησι καὶ νομοθετικὴ δικαιοδοσίᾳ· καὶ 5) τὴν ἀποζημίωσι τῶν Τουρκοκυπρίων ποὺ θὰ ἥθελαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν νῆσο.

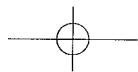
Ἡταν ἔνας σοφὸς ἐναρμονισμός. Ἐπὶ πλέον εἶχε καὶ σημαντικὸ λειτουργικὸ βάρος, ἀφοῦ οἱ H.P.A. εἶχαν κύριο συμφέρον νὰ ἴσχυροποιήσουν τὴν N.A. πτέ-

ρυγα της Συμμαχίας και νὰ ἀφομοιώσουν δριστικὰ τὴν Κύπρο ἀκόμη και στρατηγικὰ ἐντὸς τοῦ ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ γεωπολιτικοῦ χώρου στὸν ὅποιο ἄλλως τε ἀνήκει.

7) Κύπρος (λόγω τῆς «ἀδεσμεύτου» πολιτικῆς τοῦ Μακαρίου) και Ἑλλὰς (λόγω τῶν συμφερόντων τῆς Ἡγετικῆς Ἀναξιοκρατίας) ἀπέρριψαν τὸ Σχέδιο Acheson. Στὶς 7, 8 και 9 Αὐγούστου 1963 ἐπραγματοποιήθηκαν Τουρκικὲς ἀεροπορικὲς ἐπιδρομὲς στὴν Κύπρο. Στὶς 11 Αὐγούστου τὸ Συμβούλιο Ἀσφαλείας ἐξήτησε τελετουργικὰ ἀπὸ τὴν Τουρκία τὴν παῦσι τῶν βομβαρδισμῶν. Ὁ Μακάριος, ἐπὶ ρεαλιστικωτέρου πεδίου, ἐξήτησε και ἔλαβε τὴν ἐγγύησι τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως. Στὶς 15.8.1964 ἡ Σοβιετικὴ "Ἐνωσις ἐδήλωσε ἐπισήμως ὅτι ὑποστηρίζει τὴν ἀνευ ὅρων ἀνεξαρτησία τῆς Κύπρου, τὴν ὅποια και ἐγγυᾶται: «Ἐις ἀπάντησι αἰτήματος τῆς Κυβερνήσεως τῆς Κύπρου και τοῦ Προέδρου Μακαρίου, ἡ Σοβιετικὴ Κυβέρνησις διαδηλώνει ὅτι στὴν περίπτωσι ἔνης στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως στὸ ἔδαφος τῆς Δημοκρατίας, ἡ Σοβιετικὴ "Ἐνωσις θὰ βοηθήσῃ τὴν Δημοκρατία τῆς Κύπρου νὰ ἀμυνθῇ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς». Στὶς 31.8.1964 ὁ Πρόεδρος Νάσσερ ἐξέφρασε δυναμικὰ τὴν ἀληθεγγύη του: «ἡ Ἡνωμένη Ἀραβικὴ Δημοκρατία θεωρεῖ ὅτι οἱ ἐπιθέσεις κατὰ τῆς Κύπρου και ἡ ἀνάμειξις στὶς ὑποθέσεις τῆς συνιστοῦν παραβίασι τῆς εἰρήνης στὴν περιοχὴ... Ἡ Η.Α.Δ. θὰ προσφέρῃ κάθε δυνατὴ βοήθεια στὴν Κυβέρνησι τῆς Κύπρου μὲ τὸν σκοπὸ νὰ ὑποστηρίξῃ τὶς προσπάθειές της γιὰ τὴν ἀμυνα τῆς νήσου». Στὶς 10.10.1964 ἡ Διάσκεψις τῶν 47 Ἀδεσμεύτων Χωρῶν στὸ Κάιρο διακήρυξε ὅτι «ἡ Κύπρος ἔχει δικαίωμα σὲ κυριαρχία και ἀνεξαρτησία ἀνευ ὅρων». Εἶχε ἐπιλεγεῖ ἡ πορεία θεωρητικῆς δικαιώσεως και πραγματικῆς καταδίκης. Οἱ ἐξελίξεις δὲν ἀφήνουν ἀμφιβολία ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ και Κυπριακὴ θέσις και χειρισμὸς τὸ 1964 ἦταν μεῖζον σφάλμα. Τὸν γείτονα, και μάλιστα τὸν ἴσχυρὸ γείτονα, ἔνα χράτος ἢ πρέπει νὰ ὑπερνικήσῃ καθαρὰ ἢ νὰ συνεργήσῃ εἰλικρινὰ μαζὶ του· τὸ νὰ τὸν ἀγνοήσῃ εῖναι οὐτοπικό: ἔνας ἔξαιρετικὰ βλαπτικὸς στρουθοκαμηλισμός.

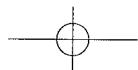
Τὸ Σχέδιο Acheson στὴν γενική του μορφή (καὶ πέρα ἀπὸ τὴν πάντοτε διαπραγματεύσιμο λεπτομερὴ διάρθρωσι παρομοίων διευθετήσεων) ἵκανοποίει τὶς ἀρχὲς μιᾶς Ἐθνικῆς Στρατηγικῆς ἔξυπηρετήσεως τῶν ζωτικῶν συμφερόντων τῆς χώρας: 1) ἐμεγιστοποιοῦντο τὰ Ἑλληνικὰ δυναμικὰ ἐπιρροῶν· 2) παρείχοντο ἐγγυήσεις πραγματικὲς ὅτι ἡ τόνωσις αὐτὴ δὲν ἐστρέφετο κατὰ τῆς Τουρκίας· καὶ 3) ισχυροποιοῦντο οἱ Ἀμερικανικοὶ στρατηγικοὶ συνδυασμοὶ στὴν εὐρύτερη περιοχή. Ἡ αὐτὴ ἀκριβῶς τριπλὴ συνθήκη ἔπρεπε νὰ προσδιορίζῃ τὶς Ἑλληνικὲς στρατηγικὲς ἐπιλογὲς σήμερα στὸ νότιο ΒαλκανοΜικρασιατικὸ πεδίο καὶ τὴν Ἀνατολικὴ λεκάνη τῆς Μεσογείου. Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἥταν ἡ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀποδείξῃ τὴν λειτουργικότητα μιᾶς ἐνδεχομένης, ἐπιδιωκομένης μεγιστοποιήσεως τοῦ δυναμικοῦ τῆς (συνάδουσα πρὸς τὴν δράσι τοῦ κυριáρχου δυναμικοῦ πεδίου), θὰ ἀπελάμβανε τὴν ὑποστήριξι τῆς Ὑπερδυνάμεως. Ἡ μόνιμος Ἀμερικανικὴ Στρατηγικὴ στὴν περιοχὴ συνίσταται στὴν ἔξασφάλισι α) μεγίστων, β) συμβατῶν, γ) διακριτῶν ρόλων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Ἡ πρωτοβουλία Bush πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσι, ἰδιαίτερως εὐνοϊκὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα διότι ἐπὶ πλέον προσέδιδε διαφορετικὴ κατεύθυνσι στὴν Ἑλληνικὴ καὶ Τουρκικὴ δραστηριότητα κατὰ τὶς φυσικὲς ὁδοὺς ἀσκήσεώς των (Ἑλλὰς πρὸς Βαλκάνια, Τουρκία πρὸς Καύκασο καὶ Κεντρικὴ Ἀσία), ἀπέτυχε γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ποὺ εἶχε ἀποτύχει καὶ ἡ ἀπόπειρα Johnson ριζικῆς ἐπιλύσεως τοῦ Κυπριακοῦ προβλήματος μὲ τὴν ἔναντι ἡσσόνων σχετικῶς ἐγγυητικῶν ἀνταλλαγμάτων ἐνωσι τῆς Κύπρου μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ πραγματικὴ ἔξασφάλισις τῆς Τουρκίας θὰ ἥταν ἡ Ἀμερικανικὴ αἰγὶς ἐπὶ τῆς λύσεως· ἔχρειάζετο ὅμως κάποια παραχώρησις μικρᾶς νήσου καὶ εἰδικὸ μακροχρόνιο καθεστὼς ὑπὲρ τῆς Τουρκίας στὴν BA χερσονησιακὴ προεκβολὴ τῆς Κύπρου: ἡ παραχώρησις ἀπητεῖτο γιὰ νὰ ἐπενδυθῇ ἡ διευθέτησις τὸν χαρακτῆρα συναλλαγῆς, ἡ δὲ ἐκτεταμένη βάσις (ἀνευ πάντως κυριαρχίας) ἐπὶ τῆς Κύπρου ἀπετέλει ἐγγύησι ἐθνικῆς ἀσφαλείας γιὰ τὴν Τουρκία. Ἡ ἰδέα ἥταν λογική, σαφής, ἐναρμόνιος τῶν διαφόρων συμβαλλομένων συμφερόντων καὶ δικαίων, συνεπῶς ρεαλιστική.

Ἡ Ἑλλὰς ἡρνήθη τὴν δυναμικὴ εύκαιρία, ἐπικαλουμένη τὸ δόγμα ποὺ τελευταῖα ἐπίσης κατὰ κόρον ἐπαναλαμβάνει ἐνώπιον ἐπικειμένης νέας συρρι-

κνώσεως τῶν στρατηγικῶν (τουλάχιστον) προοπτικῶν τῆς Ἑλλάδος δὲ ἀναχρονιστής Πρωθυπουργὸς τῆς Ἡγετικῆς Ἀναξιοκρατίας: δὲν παραχωροῦμε τίποτε, δὲν διεκδικοῦμε τίποτε. Ἡ ἐφιαλτικὴ αὐτὴ ἀρχὴ Εύνουχισμοῦ προτείνεται ως Δόγμα Στρατηγικὸ ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας καὶ αὐτοδικαιώσεως. Ἀλλὰ τὸ προσωπεῖο δικαίου καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας ὑποχρύπτει τὴν ἀρνησι τετικῆς ἐντάξεως τῆς χώρας α) στὸν φυσικὸ γεωπολιτικό τῆς χῶρο καὶ β) στὸ ἀντικειμενικῶς ἴσχυον κυρίαρχο οἰκουμενικὸ πεδίο. Τότε καὶ τώρα ἡ Ἑλλὰς ὑποχρεοῦται ἀπὸ τὴν συλλογικὴ Ἡγετική τῆς Ἀναξιοκρατία νὰ συνδεθῇ μὲ α) ἀνοικεῖα, β) παρακμιακὰ καὶ γ) ἀνίσχυρα στὴν περιοχὴ συστήματα —πρωτίστως τὸ ΚεντροΔυτικὸ κλυδωνιζόμενο Εύρωπαϊκὸ σύμπλεγμα ἀντιφατικῶν συμφερόντων. Τὰ ἀποτελέσματα εἶναι κάθε φορὰ δυσμενέστατα καὶ βαρύτατα.

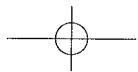
Ἡ διάλυσις τῆς τεχνητῆς ἰσορροπίας ποὺ διεμόρφωσαν οἱ Συνθῆκες τῆς Ζυρίχης καὶ τοῦ Λονδίνου (1959) ἐμπειρελαμβάνετο στὴν ἵδια τὴν φύσι της. Ἡ ἀπὸ τὴν περίοδο τοῦ Μεσοπολέμου θεσμοθετημένη ΔυτικοΕυρωπαϊκὴ ἐπιρροὴ στὴν Μέση Ἀνατολὴ ἀπεδείχθη ἀναποτελεσματικὴ κατὰ δραματικὸ τρόπο μὲ τὴν κρίσι τοῦ Suez (1956). Οἱ Η.Π.Α. εἶχαν ἥδη ἀποφασιστικὰ συνδιαρθρώσει τὸν χῶρο στὸ δυναμικό των πεδίο. Ἡ συστατικὴ ἀρχὴ τῶν Συμφωνιῶν γιὰ τὸ Κυπριακὸ ἥρχετο σὲ κατάφωρο ἀντίθεσι μὲ τὴν κυρίαρχο μεταπολεμικὴ ἴστοριακὴ ροπή. Ἡ M. Βρεττανία δὲν θὰ διεδραμάτιξε πλέον τὸν ρόλο ποὺ μὲ τὴν Γαλλία εἶχε ἀναλάβει ἐκεῖ ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου (καὶ ποὺ συνέχιζε τὴν διαφοροποιημένη ἀλλὰ συνεργητικὴ στὴν γενικὴ κατεύθυνσι Στρατηγικὴ τῶν ΔυτικοΕυρωπαϊκῶν Δυνάμεων στὴν περιοχή). Συνεπῶς ἡ αἰγὶς καὶ ἐγγύησίς της γιὰ τὴν εὐστάθεια τῆς τεχνητῆς Κυπριακῆς διευθετήσεως δὲν εἶχε ἴδιαίτερη σημασία - ὅπως ἄλλως τε ἀπεδείχθη κατὰ τὴν Τουρκικὴ εἰσβολὴ στὴν νῆσο. Οἱ Συμφωνίες ἀπετέλουν λοιπὸν ἀνάπταυλα καὶ ἀνακωχὴ στὴν πραγματικότητα, καὶ δχι θετικὴ συμβολὴ καὶ συνδυασμό, τόσο ἀπὸ τῆς ἀπόφεως τοῦ θεμελιώδους ἔξωτερικοῦ συστήματος Ἀσφαλείας στὸ διπότο ἐνεγράφοντο, ὅσο καὶ ἀπὸ ἀπόφεως ἐσωτερικῆς ἐναρμονίσεως καὶ συντονισμοῦ. Καὶ ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἡ ἔξωτερικὴ συναρμογή ποὺ υἱοθετήθη (ἀνὰ τῆς ὀργανικῆς συνδιατάξεως) στὸ νότιο ΒαλκανοΜικρασιατικὸ πεδίο καὶ στὸν εύρυτερο Ἀνατολικὸ Μεσογειακὸ χῶρο μὲ τὴν οἰκεία του ἐνδοχώρα) δὲν ἀντε-

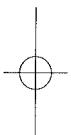
προσώπευαν φυσικές συγκροτήσεις.

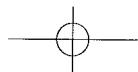
“Οπως ήταν (ή έπρεπε νὰ εἶναι) έπομένως ἀναμενόμενο ή ἐπιβληθεῖσα τάξις διερράγη ἐντὸς ὀλίγου ὑπὸ τὴν φυσικὴ ἔξωτερικὴ πίεσι καὶ τὴν ἔσωτερικὴ τάσι. Τὸ τεχνητὸ μόνον ὑπερβάλλουσα δύναμις μπορεῖ νὰ συντηρήσῃ, καὶ τοῦτο ἐπὶ βραχύ, καὶ μὲ κατανάλωσι δυσαναλόγου μεγάλης ποσότητος ἐνεργείας. Ἡ διατήρησίς του συμφέρει λοιπόν (ὅπου εἶναι καν δυνατὴ συνεπείᾳ τῆς ἀγκυρώσεως της σὲ ὑπεραίρουσα δυναμικὴ ἐστία) μόνον ἐὰν δι’ αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἐπιτυγχάνεται σταθερὰ φυσικὴ διάρθρωσις εὔρυτέρας ή ἐντονωτέρας ἐμβελείας. Ἀλλὰ ἐν προκειμένῳ ἀντιθέτως ή φαινερωθεῖσα στὸ Suez πραγματικότης ἀπεδείχνυε τὴν ὑπαρξίν ἀντιξόων τριβῶν στὴν συνέχισι μιᾶς λύσεως ὑφειμένου δυναμικοῦ, μιᾶς διεθετήσεως δηλαδὴ ὅπου οἱ ὑπάρχουσες δυνάμεις δὲν συνεργοῦν ἐναρμόνια στὸ μέγιστο τῆς ἴσχύος των μὲ τὸν κατάλληλο συντονισμό των.

’Αντὶ ή de facto κατάργησις τῶν Συνθηκῶν τὸ 1963-1964 νὰ ἐνταχθῇ στὸ πλαίσιο μιᾶς πραγματικωτέρας ἀποκαταστάσεως τῶν φυσικῶν συσχετισμῶν στὸ ἔσωτερικὸ καὶ ἔξωτερικὸ πλέγμα (ποὺ ἐσήμαινε τότε ὅπως καὶ τώρα α) συνολικὴ ἐνεργὸ ἘλληνοΤουρκικὴ συνδιάταξι καὶ β) ὑπαγωγὴ τοῦ συντονισμοῦ αὐτοῦ στὸ Ἀμερικανικὸ δλοκληρωμένο δυναμικὸ πεδίο στὴν περιοχή), ὠδήγησε ἀντιθέτως εἰς τὴν δημιουργίαν ἐστίας μεγαλυτέρας ἀποσταθεροποιήσεως. Ἡ Κύπρος, ὑπὸ ἘλληνοΚυπριακὸ καθεστῶς καὶ Βρεττανικὴ ἔμπνευσι, ἀκολούθησε τὴν καταστροφικὴ πολιτικὴ τοῦ ἀνεντάκτου, τὴν παλαιὰ οὐτοπία τῆς οὐδετερότητος ὑπὸ τὴν νέα μορφὴ τοῦ ἀδέσμευτου. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς ὕξενε τὴν ἀστάθεια τῆς τεχνητῆς ρυθμίσεως. Ἡ Σοβιετικὴ Ἔνωσις ἡγγυήθη μὲν τὴν Κυπριακὴ ἀνεξαρτησία. Ρωσσικὴ καὶ Ἀγγλικὴ Πολιτικὴ συνέκλιναν ἐπὶ τέλους σὲ μέρος ἐστω τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος. Ἀλλὰ οὕτε ή Ρωσσικὴ ἐγγύησις τῆς ἀδεσμεύτου Κύπρου, οὕτε ή Βρεττανικὴ ἐγγύησις τῆς ἀνεξαρτήτου Κύπρου ἐκώλυσαν τὴν Τουρκικὴ εἰσβολὴ καὶ τὸν de facto μερισμὸ τῆς Κύπρου. Ἡ ἀποτελεσματικότης τῶν ἐγγυήσεων δὲν ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὴν βούλησι τοῦ ἐγγυητοῦ, ἐστω καὶ ἐὰν μία τέτοια

μὴ ἴστορικὴ ὑποκειμενικὴ πραγματικότης, ὅπως ἡ βιούλησις, θεωρηθῆ δεδομένη καὶ ὀτρεπτος.

Ἡ ὑπαρξίς προβλημάτων στὶς σχέσεις μεταξὺ δύο χωρῶν δὲν ἀποτελεῖ καθ' ἔκυρη αἰτία ἐντάσεως ἢ καὶ ρήξεως. Ἡ σημασία μιᾶς διενέξεως ποὺ θεμελιώνεται σὲ ἔνα ἀντικειμενικὸ δεδομένο ἔξαρταται ἀπὸ τὴν δυναμικὴ ἐντὸς τῆς δόποιας ἐντάσσεται: τὸ βάρος μιᾶς δικεροῦς ἢ πολυμεροῦς διαφορᾶς εἶναι στρατηγικῆς φύσεως, τὸ δὲ συγκεκριμένο περιεχόμενό της συχνά δλίγο συνεισφέρει στὸ μεγεθος τῆς ροπῆς ποὺ ἀσκεῖ ἐπὶ τῶν ἔξελίξεων.

Τὸ Κυπριακὸ ζήτημα καὶ οἱ δομικὲς διαστάσεις του ἦταν δεδομένοι παράμετροι τόσο κατὰ τὸν ἙλληνοΤουρκικὸ συνδυασμὸ τοῦ 1952-1954 ὅσο καὶ κατὰ τὴν ἀκολουθήσασα ἀποκρουστικὴ σχέσι μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν. Οἱ βασικοὶ παράγοντες τοῦ Κυπριακοῦ ἦσαν: (1) ἡ ἴσχυρὴ τάσις τῆς ἙλληνοΚυπριακῆς πλειοφηφίας γιὰ "Ἐνωσι μὲ τὴν Ἐλλάδα" (2) ἡ στρατηγικὴ σημασία τῆς νήσου γιὰ τὴν Βρετανικὴ Αὐτοκρατορία (μὲ ἡ χωρὶς τὸ Suez)· (3) ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ΤουρκοΚυπριακοῦ στοιχείου ὑπὸ τῶν "Ἀγγλων πρὸς ἔξισορρόπησι τῆς ἙλληνοΚυπριακῆς πιέσεως" καὶ (4) ἡ ἀρχικὴ ἀπόκτησις τῆς νήσου ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας πρὸς παροχή, καὶ ἔναντι ἐγγυήσεως, ἀσφαλείας στὴν Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορία.

1) "Οχι μόνον ἡ ἙλληνοΚυπριακὴ ἐπιθυμία Ἐνώσεως μὲ τὴν Ἐλλάδα ἐθεωρεῖτο φυσική, ἀλλὰ καὶ ἦταν ἡ πρακτικὴ ποὺ ἡκολουθήθη κατὰ τὴν ἀποσύνθεσι τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἔσχηματίζετο ἀρχικὰ μία ἐστία: ἡ Σερβία τοῦ 1817· ἡ Ἐλλὰς τοῦ 1832· τὸ Μαυροβούνιο τοῦ 1859· ἡ Ρουμανία (Βλαχία καὶ Μολδαυία) τοῦ 1861· ἡ Βουλγαρία τοῦ 1878. Τὰ ἐν συνεχείᾳ ἀποσπώμενα ἀπὸ τὴν Αὐτοκρατορία ἐδάφη προσηρτῶντο στὸν ἐθνικὸ πυρῆνα βάσει τῆς συνδυασμένης ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν (α) τῆς ἐθνικῆς κατὰ πλειοφηφία συγγενείας, (β) τῶν ιστορικῶν διεκδικήσεων καὶ (γ) τῆς σχετικῆς ἴσχύος.

2) Ἡ Ἀγγλικὴ ἐπιρροὴ στὴν Μεσόγειο ἀπετέλει ζωτικὸ συμφέρον τῆς Ἀτλαντικῆς αὔτης Δυνάμεως: (α) πρὸς ἔξισορρόπησι τῆς Γαλλικῆς καὶ Ἰταλικῆς παρουσίας στὴν μείζονος σημασίας αὐτὴ θάλασσα, παρουσίας ὅχι μόνον στὸ Εύρωπαϊκὸ μέρος ἀλλὰ καὶ στὴν Βόρειο Ἀφρική: Μαρόκο, Ἀλγερία, Τυνησία (Γαλλικές)· Τριπολίτις, Λιβύη, Κηρυναϊκὴ ('Ιταλικές)· (β) πρὸς ἐμποδισμὸ

τῆς ΚεντροΕύρωπαϊκῆς (πρῶτα ΑύστροΟύγγρικῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ Γερμανικῆς) καὶ Ρωσσικῆς ἐπεκτάσεως καὶ διεξόδου πρὸς αὐτήν· (γ) πρὸς ἔξασφάλισι τῆς Βρεττανικῆς παρουσίας στὴν Μέση Ἀνατολή, ὅπου εἶχαν συσταθῆ 'Αγγλικὰ Προτεκτοράτα καὶ θεσμοθετημένες ἐπιρροές· (δ) γιὰ τὴν διασφάλισι τῆς θαλασσίας ὁδοῦ (μέσῳ Σουέζ καὶ Ἀραβικῆς θαλάσσης) πρὸς τὶς Ἰνδίες καὶ τὴν ἐν γένει 'Αγγλικὴ παρουσία στὸν Ἰνδικὸ (μὲ σκοπὸ τὸν ἔλεγχο τῆς Νοτίου Κεντρικῆς Ἀσίας - Ἰράκ, Ἰράν, Πακιστάν (πβ. τὸ Σύμφωνο τῆς Βαγδάτης καὶ τὸ CENTO) - καὶ τὸν ἐμποδισμὸ τοῦ Ρωσικοῦ ἐπεκτατισμοῦ στὴν Κεντρικὴ Ἀσία).

Ἡ 'Αγγλικὴ κυριαρχία στὴν Μεσόγειο συνίστατο στὸν θαλάσσιο ἔλεγχο καὶ ἐστηρίζετο στὴν κατοχὴ τεσσάρων νευραλγικῶν σημείων, δύο κατὰ τὶς Μεσογειακὲς πύλες (Γιβραλτάρ, Σουέζ) καὶ δύο ἐνδιαμέσων νήσων - κλειδῶν (Μάλτα, Κύπρος). Ἡ ἀνατροπὴ τῆς δυναστείας τοῦ Βασιλέως Φαρούκ Ι στὴν Αἴγυπτο (1952) καὶ ἡ ἀνάληψις τῆς ἔξουσίας ἀπὸ τὸν Nasser (1954), ἔθεταν σὲ καίριο κίνδυνο τὴν συνέχεια τῆς Βρεττανικῆς ἀλυσίδος κυριαρχίας ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸ ἔως τὴν Ἰνδία. Ἡ στρατηγικὴ σημασία τῆς Κύπρου, ἀνεβαθμίσθη. Μόνον μετὰ τὴν κρίσι τοῦ Suez (1956) καὶ τὴν ἐμφατικὴ ἐπίδειξι τῆς 'Αμερικανικῆς ἡγεμονικῆς ἐπιρροῆς στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο καὶ Μέση Ἀνατολὴ ἔναντι τῶν ΔυτικοΕύρωπαϊκῶν Δυνάμεων, κατέστη ἐπιτακτικὸ στὴν 'Αγγλία νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῶν τοπικῶν Δυνάμεων πρὸς επίλυσι τοῦ Κυπριακοῦ. Βεβαίως ἡ ὄρθὴ στρατηγικὴ τῆς Ἐλλάδος τότε ἦταν ὁ 'Αμερικανικὸς πρωτεύων συνδυασμὸς: στὶς προσκλήσεις π.χ. τῆς Βρεττανίας γιὰ τριμερεῖς ἥ χωριστὲς διμερεῖς συνομιλίες μεταξὺ 'Αγγλίας - Ἐλλάδος - Τουρκίας, ἔπρεπε νὰ ἀντιπροταθῇ ἡ συμπερίληψις τῶν Η.Π.Α. Ἡ ὑπερατλαντικὴ Δύναμις ἀνελάμβανε τὴν ἡγεμονικὴ ἐπιρροὴ στὴν περιοχή, ὑπεισερχομένη καὶ σὲ προϋπάρχουσες συμφωνίες ἀμυντικῆς καὶ οἰκονομικῆς συνεργασίας: π.χ. τὸ Σύμφωνο τῆς Βαγδάτης μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἰράκ (24.2.1955) μετεξελίχθη στὸ CENTO (Central Treaty Organization) μὲ τὴν συμμετοχὴ Βρεττανίας (4.4.1955), Ἰράν (3.11.1955) καὶ Πακιστάν (23.9.1955). Τὸ Ἰράκ ἀπεσύρθη μετὰ τὴν στρατιωτικὴ ἐπανάστασι τοῦ 1958· ἀπὸ τὸ 1959 (καὶ μὲ συσταθὲν 'Επιτελεῖο Στρατιωτικοῦ Σχεδιασμοῦ) οἱ Η.Π.Α. ἀναλαμβάνουν

έμμεσως τὴν λειτουργικὴν ἐποπτείαν μέσω ταυτοχρόνων διμερῶν ἀμοιβαίων Συμφώνων Ἀσφαλείας 5.3.1959 (τὸ 1961 δρίζεται Ἀμερικανικὸς Ἀρχηγὸς τοῦ Κοινοῦ Ἐπιτελείου). Προηγουμένως οἱ Η.Π.Α. εἶχαν προσχωρήσει (28.7.1958) στὸ Σύμφωνο τῆς Βαγδάτης.

3) «Ἡ Βρεττανία εἶχε ἀπὸ τὸ 1878 τὴν κατοχὴν καὶ διοίκησιν τῆς Κύπρου, ἀλλὰ ὅχι τὴν κυριαρχίαν, ἡ δόποια παρέμενε νομικῶς ἀνήκουσα στὸν Σουλτάνο. Μὲ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου ἡ Ἀγγλία μὲ μονομερὴ πράξη προσήρτησε τὴν Κύπρο στὶς Βρεττανικὲς κτήσεις (5.11.1914). Στὶς 16.10.1915 ἡ Ἀγγλία προσέφερε στὴν Ἑλλάδα τὴν Κύπρο ὑπὸ τὸν μοναδικὸν ὄρο τῆς πλήρους καὶ ἀμέσου στρατιωτικῆς βοηθείας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν Σερβίαν, ἡ δόποια εἶχε ὑποστῆναι μαζικὴ ἐπίθεσιν ἀπὸ μία συνδυασμένη δύναμι Γερμανικοῦ καὶ Αὐστριακοῦ Στρατοῦ ὑπὸ τὸν Γερμανὸ Στρατηγὸν Mackensen μὲ ταυτόχρονο Βουλγαρικὴν ἐπίθεσιν. Ἡ Σερβία εἶχε ζητήσην ἐπισήμων τὴν συνδρομὴν τῆς Ἑλλάδος στὴν περίστασι αὐτῆς, βάσει τῆς μαστικῆς Συνθήκης Συμμαχίας τῆς 19.5.1913 μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Σερβίας καὶ τῆς Στρατιωτικῆς Συμβάσεων ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν. Ὁ Βενιζέλος (Πρωθυπουργὸς τότε) συνεφώνησε στὴν ἐνεργοποίησιν τῆς Συνθήκης, ἀλλὰ ἡ διαφωνία τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ὠδήγησε σὲ ἀλλαγὴ Κυβερνήσεως καὶ μεταβολὴ πολιτικῆς. Ἡ Ἀγγλικὴ προσφορὰ ἔτσι ἐξέπεσε.

Μὲ τὴν Συνθήκη τῆς Λωζάνης (24.7.1923), ἀρθρον 20, «Ἡ Τουρκία δηλοῖ ὅτι ἀναγνωρίζει τὴν προσάρτησιν τῆς Κύπρου ἀνακηρυχθεῖσαν ὑπὸ τῆς Βρεττανικῆς Κυερνήσεως τὴν 5 Νοεμβρίου 1914.»

Εὐθὺς μετὰ τὴν πρώτην κατοχὴν ἡ Ἀγγλία τὸ 1882 ἔθεσε τὴν Κύπρο ὑπὸ τὴν Διοίκησιν Ὑπάτου Ἐπιτρόπου, ἐδημιούργησε δὲ Νομοθετικὸ Συμβούλιο ἀποτελούμενο ἐξ 9 ἙλληνοΚυπρίων ἐκλεγομένων μελῶν, 3 ἐκλεγομένων ΤουρκοΚυπρίων καὶ 6 ὁριζομένων ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Διοικήσεως. Ἡ σύνθεσις ἀφ' ἑαυτῆς ἔρρεπε νὰ ἀντιπαρατάξῃ (σὲ κάθε μετίζον ζήτημα διαφορᾶς ἙλληνοἈγγλικῆς) τὴν ΤουρκοΚυπριακὴν πρὸς τὴν ἙλληνοΚυπριακὴν πλευρὰ μὲ κατάλληλες Ἀγγλικὲς ἀντιπαροχές πρὸς τὴν πρώτην: ἐπὶ τῆς ισοφηφίας ὑπερίσχυε ἡ γνώμη τοῦ Ὑπάτου Ἐπιτρόπου (ἀποφασιστικὴ φῆφος). "Οταν μὲ τὴν διακή-

ρυξι τῆς 1.5.1925 ἡ Μ. Βρεττανία ἔχορήγησε τροποποιημένο Συντακτικὸ Καθεστώς στὴν Νῆσο, τὸν "Υπατο Ἐπίτροπο ἀντικατέστησε Κυβερνήτης, ἡ δὲ Σύνθεσις τοῦ Νομοθετικοῦ Συμβουλίου ἔγινε 12 ἙλληνοΚύπριοι, 3 Τουρκο-Κύπριοι καὶ 9 μέλη δριζόμενα ὑπὸ τῆς Διοικήσεως. Ἡ μὲν ἀναλογία Ἑλληνο-Κυπριακῆς πρὸς ΤουρκοΚυπριακὴ ἀντιπροσώπευσι μετεβλήθη ὑπὲρ τῆς πρώτης, ἀλλὰ ἡ τάσις ἀντιθετικῆς χρησιμοποιήσεώς των παρέμεινε, καὶ μάλιστα ἐνετάθη λόγω τῆς σχετικῆς ὑποβαθμίσεως τῆς Τουρκοκυπριακῆς παρουσίας καὶ σημασίας: ἡ Τουρκοκυπριακὴ πλευρὰ μποροῦσε νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ συμφέροντά της μόνο μέ μία στενὴ καὶ σταθερὰ συνεργασία μὲ τὴν Ἀγγλικὴ Διοίκησι.

4) Ἡ γεωστρατηγικὴ σημασία τῆς Κύπρου ἦταν ἐμφατικὴ ἥδη ἀπὸ τὶς περιστάσεις τῆς ἀρχικῆς παραχωρήσεώς της στὴν Ἀγγλία, καὶ διετηρήθη ἔκτοτε βαρύνουσα.

Μεταξὺ τῆς Συνθήκης τοῦ San Stefano (3.3.1878) καὶ τῆς ἀναθεωρήσεώς της μὲ τὴν Συνθήκη τοῦ Βερολίνου (13.7.1878) ἔγινε ἡ παροχὴ τῆς Κύπρου στὴν Ἀγγλία μετὰ ἀπὸ μία ἐπιδέξια Διπλωματικὴ κίνησι τῆς τελευταίας. Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου Κωνσταντινούπολεως ἐξέφραζε τὴν συντριπτικὴ ἦτα τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας κατὰ τὸν ΡωσσοΤουρκικὸ πόλεμο (1877-1878). Ἀλλὰ ἡ μεγίστη ἐπιρροὴ ποὺ ἐξασφάλιζε μὲ αὐτὴν (καὶ μὲ τὴν συμφωνία τῆς Γερμανίας) ἡ Ρωσία στὰ Βαλκάνια ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς κατακτήσεις της στὴν Καυκασία (κατοχὴ τοῦ Kars, Ardahan καὶ Batum), προκάλεσε τὴν ἔντονο ἀντίδρασι τῆς ΑύστροΟύγγαρίας καὶ, ἴδιως, τῆς Ἀγγλίας: τὰ πράγματα ἐφθασαν μέχρι τῆς ἀπειλῆς ἈγγλοΡωσσικοῦ Πολέμου. Ἡ Ἀγγλία ἐπίειζε τὴν Ρωσία πρὸς ἀναθεώρησι τῆς Συνθήκης ὡς πρὸς τὴν Βαλκανικὴ κατάστασι πραγμάτων ὑπὸ ὅρους καθοριζόμενους μὲ προηγούμενη Ἀγγλο-Ρωσσικὴ Συμφωνία. Καὶ ἐνῷ ἐπέκειτο ἡ Συμφωνία αὐτή (Σύμφωνον Shuvaloff - Salisbury τῆς 30.5.1978) ἡ Ἀγγλία διὰ μυστικῆς τελεσιγραφικῆς Διακοινώσεως ἀξιώσε τὴν σύναψι εἰδικῆς ἈγγλοΤουρκικῆς Συμφωνίας, διὰ τῆς δοποία ἡ Ἀγγλία θὰ ἡγγυᾶτο τὰ Ἀνατολικὰ σύνορα τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Ρωσία ἔναντι τῆς παραδόσεως τῆς Κύπρου.

Ἀρχικὰ ἡ Ἀγγλία ἐσκέφθη νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἦτα τῆς Τουρκίας καὶ τὴν

έπέκτασι τῆς Ρωσσικῆς ἐπιρροῆς στὸν Καύκασο, μὲ τὸ νὰ ἔξασφαλίσῃ δι' ἑαυτὴν δύο σημαντικοὺς ναυτικοὺς σταθμούς, τὴν Λῆμνο καὶ τὴν Κύπρο (στὴν εἰσόδῳ τῶν Στενῶν καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὸν Κόλπο τῆς Ἀλεξανδρέττας ἀντιστοίχως), ἵσως δὲ καὶ αὐτὴν τὴν Ἀλεξανδρέττα. Αὐτὸ θὰ ἥταν ἀνταποδοτικὴ κατοχὴ γιὰ νὰ ἀποκρουσθῇ ἡ ἀνατραπεῖσα (λόγω τῆς Ρωσσικῆς νίκης) ἴσορροπία δυνάμεων στὴ Μεσόγειο καὶ τὴν Δυτικὴν Ἀσία ὀλόκληρο. Τὸ σχέδιο συνεπήγετο συμμετοχὴ στὴν διαδικασία διαλύσεως τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ προκάλεσε τὴν παραίτησι τοῦ "Ἀγγλου Ὑπουργοῦ Ἐξωτερικῶν Λόρδου Derby. Ὁ νέος Ὑπουργὸς Λόρδος Salisbury (ὑπὸ Πρωθυπουργὸ τὸν Disraeili) μετέτρεψε τὴν μορφὴ τῆς ἰδέας χωρὶς νὰ ἀλλάξῃ τὸ οὖσιαστικὸ περιεχόμενό της. Σὲ γράμμα του (2.5.1978) πρὸς τὸν "Ἀγγλο Πρέσβυ στὴν Κωνσταντινούπολι ἔξηγοῦσε:

«Ἡ ἀπλὴ παρουσία τῶν Ρώσων στὸ Kars θὰ κάνῃ τὴν Περσία, Μεσοποταμία καὶ Συρία, νὰ κοιτοῦν πρὸς τὸν Βορρά. Τότε θὰ συσταθῇ σὲ αὐτὲς ἓνα Ρωσικὸ Κόμμα - καὶ συνεπῶς ἀταξία - οἱ δὲ ράθυμες Διοικητικὲς δυνάμεις τῆς Ὑψηλῆς Πύλης θὰ καταπονηθοῦν, καὶ χάος θὰ ἀκολουθήσῃ, τὸ δποῖο θὰ ἐκμεταλλευθοῦν μὲ τὸν ἥ ἄλλο τρόπο οἱ Ρώσσοι ὃστε νὰ ἀναγάγουν τὴν Πύλη οὲ ἀδυναμία καὶ νὰ μετατρέψουν τὶς ἐπαρχίες τῆς σὲ Ρωσσικὲς σατραπεῖες. Ἡ παρουσία τῆς Ἀγγλίας εἶναι ἡ μόνη θεραπεία ποὺ μπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν πρόοδο αὐτῆς τῆς διαδικασίας καταστροφῆς. Νομίζω μποροῦμε πολύ καλὰ νὰ εἰσέλθωμε σέ μία ἀμυντικὴ συμμαχία μὲ τὴν Πύλη, ἀναλαμβάνοντες νὰ συνδεθοῦμε στὴν ἀμυνα τῆς Ἀσιατικῆς τῆς Αὐτοκρατορίας ἔναντι κάθε Ρωσσικῆς ἐπιθέσεως κ.λπ.»

Τὸ κείμενο τῆς καταληκτικῆς σχετικῆς ὁδηγίας τῆς Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν "Ἀγγλο Πρέσβυ στὴν Κωνσταντινούπολι (καὶ τὸ ὅποι ἀποτελεῖ τελεσίγραφο πρὸς τὴν Πύλη) ἔχει ώς ἔξῆς (23.5.1878):

«Προτείνετε ἀπολύτως μυστικὰ στὸν Σουλτάνο τὴν ἀκόλουθο ἀμυντικὴ συμμαχία πρὸς μελλοντικὴ ἔξασφαλισι τῆς ἐπιχρατείας του στὴν Ἀσία:

Ἐάν, σὲ δποιοδήποτε μελλοντικὸ χρόνο, ἡ Ρωσία ἐπιχειρήσει νὰ καταλάβῃ

οίοδήποτε τμῆμα τῶν Ἀσιατικῶν ἐπικρατειῶν τοῦ Σουλτάνου, ὅπως αὐτὲς θὰ καθορισθοῦν μὲ τὴν δριστικὴν Συνθήκην Εἰρήνης, ἡ Ἀγγλία ἀναλαμβάνει νὰ συμπράξῃ μὲ τὸν Σουλτάνο στὴν ἄμυνά των διὰ τῆς ἴσχύος τῶν ὅπλων. Εἰς ἀντάλλαγμα, ὁ Σουλτάνος ὑπόσχεται στὴν Ἀγγλία νὰ εἰσαγάγῃ τὶς ἀναγκαῖες μεταρρυθμίσεις τῶν Χριστιανῶν Υπηκόων τῆς Πύλης στὴν Ἀρμενία· καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ καταστῇ ἵκανὴ ἡ Ἀγγλία νὰ κάνῃ τὴν ἀναγκαῖα προετοιμασία πρὸς ἐπιτέλεσι τῆς ὑποχρέωσεώς της, ὁ Σουλτάνος περαιτέρω συγκατατίθεται νὰ παραχωρήσῃ τὴν νῆσο τῆς Κύπρου πρὸς κατοχὴν καὶ διοίκησι ἀπὸ τὴν Ἀγγλία.

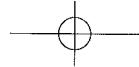
Εἶναι ἀδύνατον στὴν Ἀγγλία νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἀναγκαία ἐγρήγορσι ἐπὶ τῆς Συρίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ νὰ συσσωρεύσῃ, ὅταν ἀπαιτηθοῦν, στρατεύματα καὶ ὑλικὸ πολέμου ἐγκαίρως ὥστε νὰ χρησιμοποιηθοῦν στὴν ἀπόχρουσι εἰσβολῆς ἢ στὸν ἀποσυντονισμὸ προσπαθειῶν διεγέρσεως ἀνταρσίας στὴν Μικρὰ Ἀσία ἢ τὴν Συρία, ἀν δὲν κατέχῃ μία ἴσχυρὴ θέσι κοντὰ στὶς ἀκτές. Παρουσία τῶν Ἀγγλῶν στὴν Κύπρο θὰ τοὺς δώσῃ τὴν δυνατότητα νὰ ἐνισχύσουν τὴν ἔξουσία τοῦ Σουλτάνου στὴν Συρία καὶ τὴν Μεσοποταμία, ὅπου, μετὰ τὰ τελευταῖα συμβάντα, αὐτὴ θὰ εἶναι μᾶλλον κατὰ πολὺ ἐξησθενημένη. Καθὼς ἡ Ἀγγλία δὲν ἔχει καμμία ἐπιθυμία νὰ ἐλαττώσῃ τὶς προσόδους τῆς Πύλης, θὰ πληρώνῃ ἐτησίως τὴν παροῦσα διαφορὰ μεταξὺ ἐσόδων καὶ δαπανῶν στὴν νῆσο. Αὐτὴ ἡ συμμαχία θὰ τελῆ ὑπὸ τὴν αἵρεσι ὅτι ἡ Ρωσσία θὰ κρατήσῃ τὸ Kars καὶ τὶς κατακτήσεις τῆς στὴν Ἀρμενία. Ἐὰν τὶς ἐπιστρέψῃ, ἡ Κύπρος θὰ ἐκκενωθῇ καὶ ἡ παροῦσα Συνθήκη θὰ τερματισθῇ.

Πιέστε γιὰ μία ἄμεσο ἀποδοχὴ αὐτῶν τῶν ὕρων μὲ ὅλη τὴν ἐνέργεια ποὺ διαθέτε. Ἐπισημειῶστε ὅτι αὐτὴ ἡ διευθέτησις καθιστᾶ ἀσφαλὴ τὴν Ἀσιατικὴ Τουρκία, τὸ πεδίο ἀπὸ τὸ ὅποιο ἐπανδροῦται ὁ Σουλτανικὸς Στρατός, καὶ ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἀμέσως ἐὰν ὁ Σουλτάνος ἐπιθυμεῖ νὰ διατηρήσῃ τὴν καλὴ διάθεσι τῆς Ἀγγλίας. Ἡ παροῦσα εὐκαιρία, ἐὰν παραμεληθῇ, δὲν θὰ ἐπιαναληφθῇ. Εύρισκόμεθα στὰ πρόθυρα μιᾶς διευθετήσεως διὰ τῆς ὅποιας ὁ Ρωσικὸς Στρατὸς θὰ ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολι, καὶ ἡ αὐτόνομος Βουλγαρικὴ Ἡγεμονία εἴτε θὰ περιορισθῇ πρὸς βορρᾶ τοῦ Αἴμου ἢ θὰ ἀπαλ-

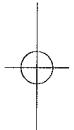
λαχθοῦμε τελείως ἀπὸ αὐτή. Ἐὰν δὲ Σουλτάνος δὲν συγκατατεθῇ στὴν ἀνωτέρω διευθέτησι, αὐτὲς οἱ διαπραγματεύσεις θὰ διακοποῦν αὐθωρεῖ, καὶ ἡ κατάληψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ διαμελισμὸς τῆς Αὐτοκρατορίας θὰ εἶναι τὸ ἄμεσο ἀποτέλεσμα. Τίποτε δὲν ἔχει σώσει τὸν Σουλτάνο ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀκρότητα, τὴν δόποια ὅχι μόνον ἡ Ρωσία ἀλλὰ καὶ ἄλλες Δυνάμεις ἐπεθύμουν, ἐκτὸς τῆς φιλίας τῆς Ἀγγλίας: ἀλλὰ ἡ Ἀγγλία θὰ ἐγκαταλείψῃ κάθε περαιτέρω προσπάθεια ἐκτὸς ἐὰν δὲ Σουλτάνος συμφωνήσει νὰ τῆς ἐπιτρέψει τὴν προστασία τῆς Ἀσιατικῆς του Αὐτοκρατορίας διὰ μιᾶς συμμαχίας μὲ αὐτοὺς τοὺς ὅρους. Κάνετε τὸν Σουλτάνο νὰ κατανοήσῃ ὅτι πρέπει νὰ ἔχετε γραπτὴ συγκατάθεσι κατὰ τὰ ἀνωτέρω ὅχι ἀργότερα ἀπὸ τὴν Κυριακὴ τὸ ἐσπέρας, καὶ ὅτι πρέπει νὰ τηρηθῇ ἡ πιὸ ἀπόλυτος μυστικότης.»

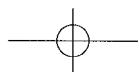
"Οντως μετὰ δύο ἡμέρες καὶ ἐντὸς τῆς τελεσιγραφικῆς προθεσμίας στὶς 25.5.1878 δὲ Σουλτάνος ἀπεδέχθη τὴν Σύμβασι. Ἀμέσως μετὰ, στὶς 30.5.1878, ἡ Ἀγγλία, μὲ ἐλεύθερο πεδίο δράσεως πλέον, συνάπτει τὴν καταληκτικὴ ἈγγλοΡωσικὴ Συμφωνία ποὺ προσδιορίζει τὶς βασικὲς γραμμὲς τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς Συνθήκης τοῦ Ἅγιου Στεφάνου ἰδίως ὡς πρὸς τὴν Βαλκανικὴν. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς Ἀγγλικῆς Διπλωματικῆς δεινότητος ὑποβολῆς καὶ παρασιωπήσεως ὅτι ἡ Ἀγγλία συγκατανεύει κατὰ τὴν συνεννόησί της μὲ τὴν Ρωσία στὴν διατήρησι τῆς Ρωσικῆς κυριαρχίας στὶς τελευταῖς Ρωσικὲς κατακτήσεις ἐπὶ τῶν ὑπερΚαυκασίων ἐδαφῶν. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ἔξασφαλίζει τὴν δική της κατοχὴ τῆς Κύπρου, ἀφοῦ αὐτὴ ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὴν μὴ ἐπιστροφὴ τῶν ἐδαφῶν ἐκείνων στὸν Σουλτάνο. Φαίνεται ὅτι πρόκειται γιὰ μία σιωπηρὰ ΡωσοἈγγλικὴ Συνεννόησι, μερικὴ τούλαχιστον καὶ μεθοδευμένη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ σχετικὴ παράγραφος τοῦ Συμφώνου Shouvalov - Salisbury εἶναι ὑπόδειγμα ἀγγλικῆς ὑπονοήσεως:

«Μὲ τὸ νὰ συγκατατεθῇ νὰ μὴν ἐναντιωθῇ στὴν ἐπιθυμίᾳ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας περὶ κατοχῆς τοῦ λιμένος τοῦ Βατούμ καὶ διαφυλάξεως τῶν κατακτήσεών του στὴν Ἀρμενία, ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος δὲν ἀποκρύπτει ἀπὸ τὸν ἑαυτόν της ὅτι βαρεῖς κίνδυνοι - ἀπειλοῦντες τὴν γαλήνη τῶν πληθυσμῶν τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας - μπορεῖ νὰ προκύψουν στὸ μέλλον

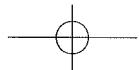
εξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἐπεκτάσεως τῶν Ρωσσικῶν συνόρων. Ἀλλὰ ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος εἶναι τῆς γνώμης δτι τὸ καθῆκον προστασίας τῆς Ὀθωμανικῆς Αύτορκατορίας ἀπὸ αὐτὸν τὸν κίνδυνο, τὸ δποῖο θάτ βαραίνει σὲ ἔνα εἰδικὸ ποσοστὸ («d' une mesure speciale») τὴν Ἀγγλία, μπορεῖ νὰ πραγματωθῇ χωρὶς νὰ ἐκτεθεῖ ἡ Εὐρώπη στὶς συμφορὲς ἐνὸς νέου πολέμου.»

Ἡ Ἀγγλικὴ Διπλωματία μετέτρεψε μία συντριπτικὴ Ρωσσικὴ Στρατιωτικὴ Νίκη κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αύτοκρατορίας σὲ μία μετριασμένη καὶ ἀναστρέψιμο πολιτικὴ προτέρησι τῆς Ρωσσικῆς Αύτοκρατορίας στὰ πράγματα τῆς ΝοτιοΑνατολικῆς Εὐρώπης, Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Καυκασικῆς, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἐνεδυνάμων τὴν Βρεττανικὴ παρουσία ἀμέσως στὴν Ἀσία καὶ ἐμμέσως στὴν Βαλκανική. Ἐπὶ πλέον καθίστατο σαφὲς ὅτι τὰ ἀποτελέσματα ὅποιασδήποτε στρατιωτικῆς νίκης μιᾶς Δυνάμεως σὲ πόλεμο κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αύτοκρατορίας θὰ ἔξηρτῶντο τελικὰ ἀπὸ τὴν ἴσχυουσα Ἰσορροπία τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ἀκόμη καὶ ἐὰν οἱ λοιπὲς δυνάμεις δὲν εἶχαν λάβει μέρος στὸν πόλεμο. Τὸ Σύστημα ἐλειτούργει διὰ τῶν μερῶν του: Διπλωματία ἥταν ἀκριβῶς ἢ μέθοδος διὰ τῆς ὅποιας ἢ Ἰσορροπία Δυνάμεων ἔξεφράζετο στὶς πραγματούμενες συγκεκριμένες διευθετήσεις τῶν ἀναφυομένων ζητημάτων κατὰ τὴν πορεία τῶν ιστορικῶν ἔξελίξεων.

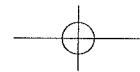
Ἡ Συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου ἐπέβαλλε ἔνα καθεστὼς πρακτικὰ Ρωσσικοῦ Προτεκτοράτου ἐφ' ὅλης τῆς Βαλκανικῆς μὲ δυναμικὴ ἐστία τὴν Μείζονα Βουλγαρία, ἐνῷ ταυτοχρόνως διήνοιγε τὴν Καυκασιανὴν ὁδὸν ἐπεκτάσεως τῶν Ρωσσικῶν ἐπιδράσεων πρὸς τὴν Μέση Ἀνατολή. Ἡ Ἀγγλία, βασιζόμενη καὶ στὴν ἀντίθεση τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων (καὶ ἵδιας τῆς ΑὔστροΟὐγγαρίας) πρὸς τὴν μονομερὴ αὐτὴ Ρωσσικὴ ρύθμισι τῶν Ὀθωμανικῶν πραγμάτων, ἐπεδόθη στὴν Διπλωματικὴν διόρθωσι τῆς ἀνωμαλίας αὐτῆς στὸ Σύστημα Ἰσορροπίας Δυνάμεων. Βεβαίως ἢ ἀντικειμενικὰ ἀπαιτούμενη ἀναθεώρησις ἔπρεπε ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῶν Βρεττανικῶν συμφερόντων νὰ συνδυασθῇ μὲ τὴν ἀναβάθμισι τῆς Ἀγγλικῆς ἐπιρροῆς στὶς ὑπὲρ ὅφιν περιοχές. Κάθε ἀξιοκρατικὴ Ἐθνικὴ Ἡγεσία κρίνεται ἐπ' αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ ζητήματος: ἀπὸ τὴν ἱκανότητά της νὰ δλοκληρώνῃ ἔξελίξεις στὶς δόποις ὑπεισέρχεται ἢ χώρα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως καὶ συμφέροντα ἄλλων χωρῶν, σὲ μία δυναμικὴ προωθήσεως τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Ἡ Τακτικὴ συνθέσεως δεδομένων καὶ ἀλλοτρίων συμφερόντων ὑπὲρ τῶν οἰκείων ἐθνικῶν ζωτικῶν συμφερόντων προϋποθέτει βαθυγνώμονα καὶ σαφὴ Στρατηγική, ἔκτακτο δὲ ἱκανότητα Διπλωματικοῦ χειρισμοῦ. Μέρος μάλιστα ὅχι ἀσήμαντο τέτοιου ἐπιτήδειου Διπλωματικοῦ χειρισμοῦ εἶναι καὶ τὸ ἐπίτευγμα νὰ πεισθοῦν οἱ ἄλλες Δυνάμεις ὅτι ἡ

προτεινομένη συνθετική διευθέτησις του συνολικού προβλήματος είναι πρὸς τὸ ἔλλογο συμφέρον των ἐπίσης. Υποδειγματικὴ ἀντιμετώπισι παρομοίας κρίσεως στὶς Ἀγγλικὲς θέσεις ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος ἀποτελεῖ ἡ ἐν προκειμένῳ ὑπόθεσις.

Ἡ Βρεττανία ἐπεδόθη μετὰ την Συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου σὲ διπλὴ χωριστὴ μυστικὴ διπλωματία πρὸς Ρωσία καὶ Τουρκία, ἐνῷ ἀτυποὶ ἔξεπροσώπει καὶ τὶς ἄλλες Εὐρωπαϊκὲς Δυνάμεις τοῦ Συστήματος Ἰσορροπίας στὴν ἀπαίτησι ἀναθεωρήσεως τῆς Συνθήκης ὑπὲρ μιᾶς ρυθμίσεως ἀνταποκρινομένης ταυτοχρόνως πρὸς τὶς ἀναλογίες μεταξὺ τῶν μερῶν τοῦ Συστήματος καὶ πρὸς τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου. Ἡ Ἀγγλικὴ Τακτικὴ συνίστατο σὲ μία ἐπιδέξια (α) ἴκανοποίησι τῶν Ρωσικῶν βλέψεων στὴν Ἀσία μὲ τὴν ἐμπέδωσι τῆς Ρωσικῆς κυριαρχίας στὶς κατακτηθεῖσες ὙπερΚαυκάσιες περιοχὲς τῆς Ἀρμενίας ἔναντι (β) Ρωσικῆς ὀπισθοχωρήσεως στὸν τελικὸ σχεδιασμὸ τῆς Βαλκανικῆς καταστάσεως. Τὸ σκέλος (β) συνίστατο κυρίως (1) στὴν ἐγκατάλειψη τῆς ἰδέας δημιουργίας τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας, (2) στὴν κατοχὴ καὶ διοίκησι τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης ἀπὸ τὴν ΑὐστροΟύγγαρια (ὑπὸ τὴν φιλὴ κυριαρχία τῆς Ὑψηλῆς Πύλης στὴν χώρα) καὶ (3) στὴν διάνοιξι τῆς ὁδοῦ προσαρτήσεως ἐδαφῶν στὴν Ἐλλάδα (μὲ τὸ ἀρθρὸ 24 τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου), ἀν καὶ ἡ Ἐλλὰς πειθομένη στὶς ἐπιταγὲς τῆς Ἀγγλικῆς Πολιτικῆς δὲν εἶχε εἰσέλθει στὸν ΡωσοΤουρκικὸ Πόλεμο, παρὰ τὶς ἐπίμονες προσκλήσεις τῆς Ρωσίας, εἰ μὴ μόνον θεατρικὰ κατὰ τὸν τερματισμὸ τοῦ πολέμου ὅταν ἀκριβῶς ὑπεγράφετο ἡ Συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου. Ἡ Ἀγγλία βεβαίως ἐνδιεφέρετο γιὰ τὴν συνοχὴ καὶ τὴν σταθεροποίησι τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἐπέμενε στὴν πάσῃ θυσίᾳ ἀποφυγὴ τῆς πραγματικότητος ἡ καὶ τῆς ἐντυπώσεως ἀκόμη ἐνάρξεως διαδικασίας διαμελισμοῦ της. Γιὰ αὐτὸν τὸν λόγο ἡ ΑὐστροΟύγγαρια δὲν προσαρτοῦσε τὴν Βοσνία - Ἐρζεγοβίνη, ἀλλὰ μόνον ἀνελάμβανε τὴν κατοχὴ καὶ τὴν διοίκησι τῆς περιοχῆς μὲ ὑποτιθέμενο σκοπὸ τὴν ἰσχυροποίησι τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τὴν ἐξασφάλισί της ἀπὸ ἐξελίξεις ἀποσταθεροποιήσεώς της. (Ὑπεδήλωσε μάλιστα ὅτι θὰ ἐπέστρεφε τὴν περιοχὴ στὸν κύριό της μετὰ μία περίπου γενεά. Καὶ παρομοίως ἡ Ἀγγλία διεδήλωνε ἀκόμη τὸ 1903 ὅτι κατεῖχε τὴν Κύπρο ὡς παρακαταθήκη ἐπιστρέ-

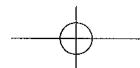
φιμο στήν Τουρκία ἄμα τῇ ἀποχωρήσει τῆς Ρωσσίας ἀπὸ τὴν ὙπερΚαυκασία). Κατὰ τὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου δι Disraeli ἐτόνιζε στὶς 5.7.1878: «ἡ Ἀγγλία ἔκανε, ἐξ ἄλλου, κατανοητή στὴν Ἀθήνα τὴν συμβουλὴν νὰ μὴν ὑπολογίζῃ καθόλου σὲ ἐδαφικὴ ἐπέκτασι. Ἡ Αὐτοῦ Ἐξοχότης ἀναδιφώντας τὰ κίνητρα αὐτῆς τῆς διαθέσεως (δηλαδὴ γιὰ ἐδαφικὴ ἐπέκτασι ἐκ μέρους τῆς Ἐλλάδος), στοχάζεται ὅτι πρέπει νὰ ἀποδοθῇ στὴν φευδὴ ἵδεα, ποὺ συνελήφθη μετὰ τὴν σύναψι τῆς Συνθήκης τοῦ Ἅγιου Στεφάνου, περὶ τῶν ἀρχῶν οἱ ὅποιες θὰ κατηγορούνται τὸ Συνέδριο. Μία ἐσφαλμένη ἀντίληφις ἀπέδωσε στὸ Συνέδριο τὴν πρόθεσι νὰ προχωρήσῃ στὸν διαμελισμὸν ἐνὸς γηρασμένου Κράτους, καὶ ὅχι νὰ ἴσχυροποιήσῃ, ὅπως ἔκανε ἡ Ὑφηλὴ Συνέλευσις, μία παλαιὰ Αὐτοκρατορία, τὴν ὅποια θεωρεῖ οὐσιώδη παράγοντα γιὰ τὴν διατήρησι τῆς εἰρήνης. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι, συχνά, μετὰ ἀπὸ ἓνα μεγάλο πόλεμο παράγονται ἐδαφικὲς ἀναδιαρθρώσεις: ἡ Τουρκία δὲν εἶναι τὸ μόνο Κράτος ποὺ ὑπέστη ἐδαφικὲς ἀπώλειες: ἡ Ἀγγλία ἡ ἵδια ἐπίσης ἔχει χάσει περιοχὲς στὶς ὅποιες ἀπέδιδε ἵκανῃ ἀξία καὶ γιὰ τὶς ὅποιες θλίβεται ἀκόμη σήμερα· δὲν πρέπει νὰ δίδῃ κανεὶς σὲ τέτοιες διευθετήσεις ἡ ἀναδιπλώσεις τὸ ὄνομα τοῦ διαμελισμοῦ, καὶ ἡ Ἐλληνικὴ Κυβέρνησις αὐταπατᾶται πλήρως ὡς πρὸς τὶς ἀπόφεις τῆς Εύρωπης. Ἡ Α.Ε. λαμβάνει αὐτὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ ἀποκρούσῃ τὶς ὑπονοήσεις ἐνὸς μέρους τοῦ Τύπου ποὺ ἔχαρακτήρισε ὡς διαμελισμὸν τὴν ἀπόφασι τοῦ Συνεδρίου στὸ θέμα τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἐρζεγοβίνης. Ἡ ἀπόφασις αὐτὴ ἐλήφθη, ἀκριβῶς γιὰ νὰ ἀποφευχθῇ ἐνας διαμελισμός.» Ἡ Ἀγγλία πάντως εὑρέθη στὴν ἀνάγκη νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν πρότασι ἀναθεωρήσεως τῶν ἘλληνοΤουρκικῶν συνόρων ὑπὲρ τῆς Ἐλλάδος. Τὴν πρότασι ὑπέβαλε ἡ Γαλλία, ὑποδεικνύουσσα τὴν γραμμὴ Καλάμου - Πηνειοῦ ὡς καταλληλοτέρα συνοριακὴ χάραξι. Ἡ Ἰταλία συνυπέβαλε τὴν πρότασι. Ἡ ΑὐστροΟυγγαρία ἔδωσε πλήρη συγκατάθεσι. Ἡ Ἀγγλία ὑπεστήριξε τὴν πρότασι ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῶν δηλώσεων τοῦ Disraeli: ἡ προτεινόμενη συνοριακὴ γραμμὴ εἶναι συζητησίμου καταλληλότητος καί, ἐν πάσῃ περιπτώσει, διοικήποτε χάραξις θὰ σημαίνῃ ἀπλῶς συνοριακὴ διόρθωσι (ἢ ὅποια πάντως πράγματι χρειάζεται) καὶ θὰ πρέπῃ νὰ εἶναι ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν Σουλτάνο. Ἡ Ρωσία συγκατετέθη ἐπίσης. Ἡ Τουρκία ἐπεφυλάχθη. Τὸ Συνέδριο ἀπεφάσισε διμοφώνως (πλὴν τῆς Ὀθω-

μανικῆς ἐπιφυλάξεως) τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεως, ή συζήτησις καὶ κατάληξις τῆς δόποίας ἐνεσωματώθη στὸ κείμενο τῆς Συνθήκης ὡς Πρωτόκολλο 13. Τὸ ἔτος 24 τῆς Συνθήκης ὥριζε: «Στὴν περίπτωσι ὅπου ἡ Ὑψηλὴ Πύλη καὶ ἡ Ἐλλὰς δὲν θὰ φθάσουν εἰς συνεννόησι ἐπὶ τῆς διορθώσεως τῶν συνόρων ποὺ ὑποδεικνύεται εἰς τὸ 13ο Πρωτόκολλο τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου, ἡ Γερμανία, ἡ ΑὐστροΟύγγαρία, ἡ Γαλλία, ἡ Μ. Βρεττανία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ρωσσία ἐπιφυλάσσονται νὰ προσφέρουν τὴν διαμεσολάβησί των στὰ δύο μέρη πρὸς διευκόλυνσι τῶν διαπραγματεύσεων.» Η Σύμβασις τῆς 24.5.1881 μεταξὺ τῶν ἀναφερομένων Δυνάμεων καὶ τῆς Τουρκίας δριθετοῦσε τὰ νέα σύνορα μὲ τὰ δόποια Θεσσαλία καὶ ἡ περιοχὴ τῆς "Αρτας παρεχωροῦντο στὴν Ἐλλάδα.

Τέτοια ἦταν ἡ τελικὴ Βαλκανικὴ ρύθμισις κατὰ τὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἡ κατακύρωσις τῶν Ρωσσικῶν κατακτήσεων στὴν Ἀσία προσέδιδε ἴδιαίτερο βάρος στὴν ἀνάγκη ἐνεργοῦ Ἀγγλικῆς παρουσίας καὶ ἐπιρροῆς ἐκεῖ, καὶ εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ θέμα τὸ δόποιο ἐξεμεταλλεύθη ἡ Βρεττανία πρὸς σύμπτηξι τῆς μυστικῆς Συμφωνίας μὲ τὸν Σουλτάνο περὶ παραχωρήσεως τῆς Κύπρου ἔναντι ὑποσχέσεως ἀσφαλείας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας στὴν Ἀσία κατὰ περαιτέρω Ρωσσικοῦ ἐπεκτατισμοῦ. Η ἐκτίμησις μάλιστα τῆς Ἀγγλίας ἦταν ὅτι ἡ σημασία τῆς ηὔξημένης Ρωσσικῆς ἐπιρροῆς στὴν Ἀσία ἦταν μεγαλυτέρα τοῦ βάρους τῆς Ρωσσικῆς ἐπιδράσεως στὴν Βαλκανική. Ὁ Λόρδος Salisbury ἔγραψε στὸν Πρέσβυ τῆς Ἀγγλίας στὴν Κωνσταντινούπολι Layard (9.5.1878): «...Καὶ ἐνῷ ἡ Ρωσσικὴ ἐπιρροὴ στὶς ἐπαρχίες τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας θὰ ἦταν ἔνα συγχριτικὰ μακρυνὸ καὶ ἔμμεσο κακό, ἡ ἐπιρροή τῆς ἐπὶ τῆς Συρίας καὶ Μεσοποταμίας θὰ ἦταν μία σοβαρώτατη στενοχωρία, καὶ θὰ καθίστα ἀσφαλῶς, μέσῳ τῆς συνδέσεως τῆς Βαγδάτης μὲ τὴν Βορμάη, τὴν λαβή μας ἐπὶ τῶν Ἰνδιῶν πιὸ δυσχερή.»

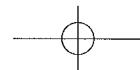
Η στρατηγικὴ συμμετρία τοῦ ὄλου σχεδίου εἶναι ἐμφανῆς. Η κατοχὴ τῆς Βοσνίας - Ἐρζεγοβίνης ἀπὸ τὴν ΑὐστροΟύγγαρία στὴν Βαλκανικὴ ἐξισορροπεῖτο ἀπὸ τὴν κατοχὴ τῆς Κύπρου ἀπὸ τὴν Ἀγγλία στὴν Ἀνατολή. Οἱ δύο δυνάμεις ἀποκτοῦσαν συμβατικὴ ἐδαφικὴ βάσι ἐπιρροῶν πρὸς περιορισμὸ τῆς Ρωσσικῆς διεισδύσεως πρὸς ΝΑ Εὐρώπη καὶ Μέση Ανατολή. Η ἴσορροπία

τῶν Εύρωπαικῶν Δυνάμεων ἐνεφανίζετο ὑπὸ ἀπτὴ μορφή. 'Εξ ἄλλου ἀφίετο ἀνοικτὴ ἡ δυνατότης Ἐλληνικοῦ ἐπεκτατισμοῦ πρὸς Βορρᾶ (ἢ ὅποια καὶ ἔλαβε μία πρώτη ὑλοποίησι τρία ἔτη ἀργότερα μὲ τὴν προσάρτησι τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἀρτας ὡς προελέχθη τὸ 1881), χωρὶς νὰ κλείεται μὲ τὴν ἴδρυσι τῆς Μεγάλης Βουλγαρίας. Ἀντιθέτως τόσο τὸ Μακεδονικὸ ζήτημα ἔμενε ἄλυτο, ὅσο καὶ ἡ Βουλγαρία (ὡς αὐτόνομος Ἡγεμονία φόρου ὑποτελῆς στὸν Σουλτάνο) περιωρίζετο βορείως τοῦ Αἴμου, ἐνῷ συνίστατο ὡς ἐνιαία ἐπαρχία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίς ἢ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία μὲ αὐτόνομη διοίκησι.

'Η δεινότης τῆς Ἀγγλικῆς συλλήφεως καθίσταται ἐμφατικωτέρα ὃν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀρχικά, κατὰ τὴν Συνθήκη τοῦ Ἅγίου Στεφάνου, ἡ Ρωσσικὴ κατοχὴ τῶν Ἀσιατικῶν Ὀθωμανικῶν ἐδφῶν ἐθεωρεῖτο προσωρινὴ, μετετρέπετο δὲ εἰς προσάρτησι ἐν ὅφει ἀδυναμίας τῆς Ὑψηλῆς Πύλης νὰ καταβάλῃ τὸ ἐπιβληθὲν καὶ συμφωνηθὲν ποσὸ πολεμικῶν ἀποζημιώσεων ὑπὲρ τῆς νικητρίας Ρωσσίας. Τὸ ἀρθρο 16 τῆς Συνθήκης διελάμβανε: «Καθὼς ἡ ἐκκένωσις ἐκ μέρους τῶν Ρωσσικῶν Στρατευμάτων τῶν ἐδαφῶν τὰ ὅποια κατέχονται στὴν Ἀρμενία, καὶ τὰ ὅποια πρόκειται νὰ ἀποδοθοῦν στὴν Τουρκία, ἐνδέχεται νὰ δώσῃ ἀφορμὴ σὲ συγκρούσεις καὶ περιπλοκὲς δυσμενεῖς γιὰ τὴν διατήρησι καλῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν, ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀναλαμβάνει νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογή, χωρὶς περαιτέρω καθυστέρησι, τὶς βελτιώσεις καὶ μεταρρυμίσεις ποὺ ἀπαιτοῦνται ἀπὸ τὶς τοπικὲς συνθῆκες στὶς κατοικούμενες ἀπὸ Ἀρμενίους ἐπαρχίες, καὶ νὰ ἐγγυηθῇ τὴν ἀσφάλειά των ἀπὸ Κούρδους καὶ Κιρκασσίους.» Ταυτοχρόνως, στὸ ἀρθρο 19 καθωρίζοντο οἱ πολεμικὲς ἀποζημιώσεις ἀνερχόμενες συνολικὰ στὸ ποσὸ τῶν 1.410.000.000 ρουβλίων (ἔνα τεράστιο ποσὸ ἰσοδύναμο πρὸς τὸ τετραπλοῦν τῶν ἐτησίων κρατικῶν Ὀθωμανικῶν ἐσόδων). Καὶ τὸ ἀρθρο συνέχιζε: «Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὶς οἰκονομικὲς στενοχωρίες τῆς Τουρκίας, καὶ σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου, δ' Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας συμφωνεῖ νὰ ὑποκαταστήσῃ γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῶν ἀναφερομένων χρημάτων στὴν ἀνωτέρω παράγραφο, τὶς ἀκόλουθες ἐδαφικὲς παραχωρήσεις:

(α) ...

(b) 'Αρνταχάν, Κάρς, Μπατούμ, Μπαγιαζέτ, και τὴν περιοχὴ μέχρι τὸ Σαγκανλούχ.»

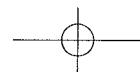
'Η ΥπερΚαυκάσιος περιοχὴ ἐν συνεχείᾳ ὀριοθετεῖται λεπτομερέστερα.

Μὲ τὴν ἈγγλοΡωσσικὴ μυστικὴ Συμφωνία τῆς 30.5.1878 ἡ Ἀγγλία ἐμφανίζεται ως ἐνδιδουσα στὴν πίεσι τῆς Ρωσίας πρὸς διατήρησι τῶν κατακτήσεών της στὴν Ἀσία, ἐνῷ δηλοῦ ὅτι τὸ γεγονὸς αὐτὸ τῆς θέτει τὸ βάρος και καθῆκον προστασίας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας στὶς Ἀσιατικὲς ἔκτάσεις και πληθυσμούς της (πβ. Τὴν ἀνωτέρω παρατεθεῖσα παράγραφο τοῦ Συμφώνου Shouvalov - Salisbury). Ἐν τῷ μεταξὺ στὶς 4.6.1878 ὑπογράφεται ἡ ἈγγλοΤουρκικὴ Συμφωνία, τὸ λεγόμενο Σύμφωνο τῆς Κύπρου, τὸ ὅποιο ἔχει ως ἔξῆς:

«"Ἀρθρο 1. Ἐὰν τὸ Μπατούμ, Ἀρνταχάν, Κάρς ἢ ὅποιοιδήποτε ἀπὸ αὐτὰ κρατηθῆ ἀπὸ τὴν Ρωσία, και ἐὰν ὅποιαιδήποτε προσπάθεια γίνει σέ ὅποιο μέλλοντα χρόνο ἀπὸ τὴν Ρωσία νὰ καταλάβῃ περαιτέρω περιοχὲς τῆς Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικῆς Μεγαλειότητος τοῦ Σουλτάνου στὴν Ἀσία ὅπως καθορίζωνται ἀπὸ τὴν Ὁριστικὴ Συνθήκη Εἰρήνης, ἡ Ἀγγλία ἀναλαμβάνει νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότητα τὸν Σουλτάνο γιὰ νὰ ἀμυνθῇ ὑπὲρ αὐτῶν μὲ τὴν Ἰσχὺ τῶν "Οπλῶν.

Εἰς ἀντάλλαγμα, ἡ Αὐτοῦ Αὐτοκρατορικὴ Μεγαλειότης ὁ Σουλτάνος ὑπόσχεται στὴν Ἀγγλία νὰ εἰσαγάγῃ τὶς ἀναγκαῖες μεταρρυθμίσεις, ὅπως αὐτὲς θὰ καθορισθοῦν ἀργότερα ἀπὸ τὶς δύο Δυνάμεις, στὴν Κυβέρνησι και πρὸστασία τῶν Χριστιανῶν και ἄλλων ὑπηκόων τῆς Πύλης εἰς αὐτὲς τὶς περιοχές. Και πρὸς τὸν σκοπὸ νὰ καταστήσῃ δυνατὸν στὴν Ἀγγλία νὰ κάνη τὴν ἀναγκαία προετοιμασία γιὰ νὰ ἐκπληρώσῃ ὅτι ἔχει ἀναλάβει, ἡ A.A.M. ὁ Σουλτάνος περαιτέρω συγκατανεύει νὰ παραχωρήσῃ τὴν νῆσο τῆς Κύπρου ὥστε νὰ κατέχεται και νὰ διοικεῖται ἀπὸ τὴν Ἀγγλία.»

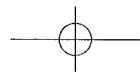
Μία ἡμέρα πρὸ τῆς ὑπογραφῆς, και ἐνῷ ὁ Σουλτάνος εἶχε ἥδη δεχθῆ τὴν Βρεττανικὴ τελεσιγραφικὴ πρότασι, ὁ Salisbury ἔξηγοῦσε ως ἔξῆς σὲ γράμμα του τὴν βάσι τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τοῦ θέματος: «τὸ πρῶτο σημεῖο στὶς

έπαιφές μας μὲ τὴν Αὔστρια ποὺ ἔφαίνετο ἐπαρκῶς προφανὲς ἡταν ὅτι δὲν θὰ ἐλαυβάναμε οἰαδήποτε βοήθεια ἀπὸ αὐτὴ ὅσον ἀφορᾶ τὴν Τουρκία στὴν Ἀσία. Τοῦτο δὲν ἡταν ἀφύσικο ἐκ μέρους της, ἀλλὰ μᾶς ὑπεχρέωσε νὰ ἀντιμετωπίσωμε τὸ ζήτημα ἐὰν εἴμαστε διατεθειμένοι νὰ πᾶμε σὲ πόλεμο γιὰ τὸ Κάρες καὶ τὸ Μπατούμ μόνοι μας. Αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα δὲν ἡταν συνολικὰ ἐπαινετό, διότι ἡταν ἐπαρκῶς προφανὲς ὅτι μὲ τὸ νὰ τὸ καταλάβομε, ἐκτὸς ἐὰν εἴμαστε διατεθειμένοι νὰ τὰ προστατεύσωμε, δὲν θὰ εἴχαμε καταφέρει τίποτε· καὶ ἐάν, πρὸς χάριν τοῦ ὑπολοίπου τῆς Τουρκικῆς Αύτοκρατορίας, εἴμαστε διατεθειμένοι νὰ καλύψωμε τὰ ΒορειοΑνατολικά της σύνορα, ὑπῆρχε κάτι εἰς αὐτὲς τὶς συγκεκριμένες θέσεις κατ' ἀρχὰς ποὺ τὶς καθίστα ἄξιες ἐνὸς αίματηροῦ πολέμου μὲ ἀμφίβολο ἔκβασι; Ἐὰν εἴχαμε κάποιον νὰ μᾶς βοηθήσῃ, τὸ θέμα ἵσως ἡταν διαφορετικό. Ἀλλά, ίσταμενοι μόνοι, σκεφθήκαμε ὅτι εἶναι καλύτερο νὰ λάβωμε μέτρα (οχι ἀκόμη πλήρη) πρὸς προστασία τῆς Τουρκίας στὴν Ἀσία, καὶ νὰ μὴν πᾶμε σὲ πόλεμο γιὰ τὶς Ἀρμενικὲς κατακτήσεις.»

Ἡ στρατηγικὴ σημασία τῆς ὙπερΚαυκασίας περιοχῆς εἶναι μεγαλύτερη τῆς ἀντιστοίχου σημασίας τῆς Βαλκανικῆς γιὰ τὴν πόντιο, Δυτικὴ Δύναμι. Ἡ Ἀγγλία ἀντιμετώπισε τὸ ἐρώτημα νὰ θεωρήσῃ τὶς Ρωσικὲς κατακτήσεις στὴν Ἀρμενία ὡς αὐτοτελὴ casus belli, ἔστω καὶ μόνη της. Ὡριμωτέρα σκέψις ὠδήγησε στοὺς καλοσχεδιασμένους στρατηγικοὺς συνδυασμοὺς ποὺ ἀφηναν ὅλους ἴκανοποιημένους καὶ τὰ Ἀγγλικὰ συμφέροντα ἐξησφαλισμένα κατὰ τὸν ἀποτελεσματικώτερο τρόπο ὑπὸ τὶς περιστάσεις.

Στὶς 13.6.1878 ἀρχισε τὸ Συνέδριο τοῦ Βερολίνου μὲ σκοπὸ τὴν ἀναθεώρησι τῆς Συνθήκης τοῦ Ἀγίου Στεφάνου καὶ τὴν συνομολόγησι τῆς ὁριστικῆς Συνθήκης Εἰρήνης ἐπὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος κατὰ τὶς ἀναλογίες τῆς Εύρωπαικῆς Ἰσορροπίας Δυνάμεων. Ἡ Συνθήκη συνήφθη μεταξὺ Ἀγγλίας, ΑὔστροΟύγγαρίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Ἰταλίας, Ρωσίας καὶ Τουρκίας στὶς 13.7.1878. Κατὰ τὴν διάρκεια τῶν διαβουλεύσεων, στὶς 1.7.1878 ὑπεγράφη ἔνα παράρτημα στὴν ἈγγλοΤουρκικὴ Συμφωνία τῆς 4.6.1878, τὸ ὅποτο, πέραν τοῦ διακανονισμοῦ διαφόρων διοικητικῶν δικαστικῶν καὶ δημοσιονομικῶν θεμάτων ἀφορώντων στὴν μέλλουσα Ἀγγλικὴ Διοίκησι τῆς Κύπρου,

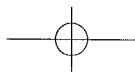

περιελάμβανε και ἔνα σημαντικό πολιτικό όρο:

«Οτι ἐὰν ἡ Ρωσία ἀποδώσει στὴν Τουρκία τὸ Κάρος καὶ τὶς ἄλλες κατακτήσεις ποὺ ἔγιναν ἀπὸ αὐτὴ στὴν Ἀρμενία κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ τελευταίου πολέμου, ἡ νῆσος τῆς Κύπρου θὰ ἐκκενωθῇ ἀπὸ τὴν Ἀγγλία, καὶ τὸ Σύμφωνο τῆς 4.6.1878 θὰ τερματισθῇ.»

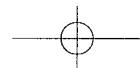
Ἐπρόκειτο γιὰ μία κενὴ πράξι φαινομένης Ἀγγλικῆς παραχωρήσεως πρὸς τὴν Τουρκία (ἄλλὰ καὶ πρὸς τὴν Γαλλία ὅπως θὰ φανῇ ἀμέσως κατωτέρω), δεδομένου ὅτι ἡ τύχη τῶν Ρωσικῶν κατακτήσεων στὴν Ἀσία εἶχε ἥδη ἀποφασισθῇ ἀπὸ τὴν Ἀγγλία ὅταν ἐσχεδίασε τὴν ἐναλλακτικὴ (ἀντὶ τοῦ πολέμου μὲ τὴν Ρωσία) πολιτικὴ ἐπὶ τοῦ θέματος, πολιτικὴ ποὺ κατέληξε στὴν Ἀγγλο-Ρωσικὴ Συμφωνία τῆς 30.5.1878, μὲ τὴν δοπία καὶ προκαθωρίζετο τὸ πλαίσιο τῆς μελλούσης Συνθήκης τοῦ Βερολίνου.

Ἡ Στρατηγικὴ σημασία τῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου γιὰ τὴν Μικρὰ Ἀσία καὶ τὴν Μέση Ἀνατολὴν εἶναι φανερὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἐμπλοκὴ τῆς Γαλλίας στὸ θέμα ὡς Δυνάμεως ποὺ εἶχε τότε ζωτικὰ συμφέροντα στὴν Μέση Ἀνατολὴ καί, ίδιαιτέρως, μακρᾶς διαρκείας προνομιακή θέσι στὴν Συρία. Οἱ ἈγγλοΤουρκικὲς Συμφωνίες εἶχαν κρατηθῆ ἀπολύτως μυστικές, πλὴν τῆς μερικῆς ἐνημερώσεως τοῦ Ρώσου πληρεξουσίου στὸ Λονδίνο Κόμητος Shouvalov ὑπὸ τὸ προαναφερθὲν πνεῦμα, ποὺ κατὰ βάσι ἐσήμαινε διπλῆ ἐπιρροὴ στὴν Ἀσιατικὴ Τουρκία, Ρωσικὴ καὶ Ἀγγλική. Ὁλίγες ἡμέρες πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἡ Ἀγγλία κατέστησε (7.7.1878) ἐπίσημα καὶ ἐμπιστευτικὰ γνωστὸ τὸ ἈγγλοΤουρκικὸ Σύμφωνο στὴν Γαλλία. Τὸ συνοδευτικὸ ἔγγραφο ἀπὸ τὸν Λόρδο Salisbury ἐτόνιζε τὸν προσεκτικὸ σεβασμὸ καὶ τήρησι ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας τῶν Γαλλικῶν προτεραιοτήτων στὴν Ἀνατολή. Ἡ Ἀγγλία εἶχε πρῶτον δλῶν σταθερὰ ἀποκλείσει τὴν ἐπανειλημμένα προτεινόμενη κατοχὴ τῆς Αἰγύπτου, ἡ τουλάχιστον τῆς ζώνης τοῦ Σουέζ, ἀπὸ αὐτὴ. Καὶ τὸ ἔγγραφο συνέχιζε: «(Ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὔτης Μεγαλειότητος) ἔχει ὠσαύτως λάβει τὴν σύστασι νὰ καταλάβῃ κάποιο λιμένα στὴν ἀκτὴ τῆς Συρίας, ὅπως τὴν Ἀλεξανδρέττα, ἀλλὰ ἐθεώρησε ὅτι, δοσονδήποτε προσεκτικὰ καὶ νὰ εἶχε περιφρουρηθῆ, ἔνα τέτοιο μέτρο θὰ μποροῦσε, ὑπὸ τὴν παροῦσα

χράσι τοῦ νοῦ στοὺς ἀνθρώπους (!), νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὑποδηλοῦν πρόθεσι ἀποκτήσεως ἐδαφῶν ἐπὶ τῆς ἡπείρου τῆς Δυτικῆς Ἀσίας· καὶ δὲν ἔπιθυμεῖ νὰ ἀποτελῇ τὸ ἀντικείμενο ὑποφίας γιὰ σχέδια τὰ ὅποια εἶναι ὀλοκληρωτικὰ ἀπόντα ἀπὸ τὶς σκέψεις της. "Ἐχει, ἐπομένως, προτιμήσει νὰ ἀποδεχθῇ ἀπὸ τὸν Σουλτάνο τὴν προσωρινὴ κατοχὴ μιᾶς θέσεως ὄντως ὀλιγώτερο ἐπωφελοῦς μέν, ἀλλὰ ἐντούτοις ἐπαρκοῦς πρὸς τὸν ὥπ' ὅφι σκοπό, καὶ μὴ ἐκτεθειμένης στὶς προαναφερθεῖσες ἀνεπιτηδειότητες. Πόσο μακρὰ θὰ διαρκέσῃ ἡ κατοχὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ προβλεφθῇ ἀλλὰ ἡ Κυβέρνησις τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητος δὲν μένει χωρὶς τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ Ρῶσσοι πολιτικοὶ θὰ ίκανοποιήσουν ἐαυτὸὺς ἐν τῷ δέοντι καιρῷ ὅτι τὰ ἐδάφη ποὺ ἔχουν καταλάβη εἶναι δαπανηρὰ καὶ μὴ παραγωγικά, θὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ματαιότητα οἰωνδήποτε σχεδίων ποὺ δυνατὸν νὰ ἔχουν συλληφθῇ σὲ διάφορα κέντρα περὶ τῆς καταλληλότητός των ὡς βαθμίδων γιὰ περαιτέρω κατακτήσεις, καὶ θὰ τὰ ἐγκαταλείψουν ὡς ἀχρηστο ἀπόκτημα.»

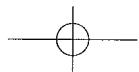
Επρόκειτο γιὰ τυπικὴ ἀπόπειρα παραπλανήσεως: Τὰ Ρωσσικὰ συμφέροντα στὴν ὙπερΚαυκασία, καὶ μάλιστα ὡς βάσις περαιτέρω ἐπιρροῶν στὴν Δυτικὴ Ἀσία, εἶναι διηγεκῶς ἐνεργά, ἔξεχόντως δὲ ὑπὸ τὶς νῦν περιστάσεις. Ἡ ἀναγγελία τῆς ἈγγλοΤουρκικῆς Συμφωνίας στὴν Γαλλία προκάλεσε, ὅπως ήταν φυσικό, ἔκπληξι, ταραχὴ καὶ ἀγανάκτησι. 'Ο Γάλλος πληρεξούσιος ἐνημερώνων τὴν κυβέρνησί του ἐτόνισε τὴν Ἀγγλικὴ ἀπάρνησι «μιᾶς πολιτικῆς ποὺ θὰ ἔτεινε πρὸς πραγματικὴ κατοχὴ εἴτε τῆς Αἰγύπτου εἴτε μόνον τῶν δύθῶν τῆς Διώρυγος τοῦ Σουέζ εἴτε μέρους στὴν ἡπειρο τῆς Ἀσίας.» Γιὰ νὰ καθησυχάσῃ τὴν Γαλλικὴ δυσφορία ὁ Salisbury δριθέτησε ὡς ἔξῆς τὰ ἀντίστοιχα συμφέροντα καὶ δικαιοδοσίες στὴν Μέση Ἀνατολὴ τῶν δύο Δυνάμεων: «Τὰ συμφέροντα τῆς Γαλλίας ὡς μιᾶς μεγάλης Καθολικῆς Δυνάμεως στὸν Λίβανο καὶ στοὺς Ἀγιους Τόπους τῆς Παλαιστίνης ἔχουν πάντοτε τύχει ὑπερακριβοῦς σεβασμοῦ ἐκ μέρους αὐτῆς ἐδῶ τῆς χώρας. Ἡ Ἀγγλία ἔχει ἴδιαίτερο δεσμὸ μὲ τὴν Αἰγυπτο λόγω τοῦ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ λεωφόρος πρὸς τὶς Ἀντολικὲς κτήσεις της, ἀλλὰ οἱ μεγάλοι οἰκονομικοὶ καὶ φιλανθρωπικοὶ σκοποὶ τοὺς ὅποιους ἡ Ευρωπαϊκὴ Διπλωματία προωθεῖ εἰς αὐτὴ τὴν χώρα ἐνδιαφέρουν Γαλλία καὶ Ἀγγλία εἰς ἴσο βαθμό. Καμμία ἀπὸ τὶς δύο Δυνάμεις δὲν ἔπιθυμεῖ νὰ ἐγκαθι-

δρύση οιαδήποτε ἐδαφικὴ ἐγκατάστασι στὴν Αἴγυπτο ἢ νὰ ἀναμιχθῇ καθ' οίονδήποτε τρόπο μὲ τὴν δυναστεία Khedive ποὺ εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος κατεστημένη ἐκεῖ ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ Σουλτάνου.» Ιδιαίτερα συμφέροντα τῆς Γαλλίας στὴν Ἀκτὴ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς ἀπορρέοντα ἀπὸ τὴν θρησκευτικὴ λειτουργία της ἐκεῖ κοινὰ οἰκονομικὰ καὶ πολιτιστικὰ συμφέροντα στὴν Αἴγυπτο· ιδιαίτερα συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας στὸ Σουέζ ἀπορρέοντα ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ἐλέγχου τῆς Ἀντολικῆς ὁδοῦ: αὐτὸς εἶναι τὸ βασικὸ περίγραμμα Ἀνατολικῆς πολιτικῆς γιὰ Ἀγγλία καὶ Γαλλία κατὰ τὴν κυβέρνησι Disraeli.

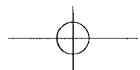
Ἡ πτῶσις τοῦ Disraeli τὸ 1880 συνωδεύθη ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψι τῆς δυναμικῆς ποὺ ἡ Στρατηγικὴ ἐνισχύσεως τῆς Ὁθωμανικῆς Αύτοκρατορίας καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀξιοπιστίας της στὴν Ἀσία συνεπήγετο. Ἡ κατεύθυνσις τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς στὴν Μέση Ἀνατολὴ ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσία καὶ κατηγορίαν τῆς Γαλλία ἐν ὅφει τῆς Συμβάσεως τῆς Κύπρου, ἡ Ἀγγλία ἀπεδέχθη τὴν ἐγκαθίδρυσι Γαλλικοῦ προτεκτοράτου στὴν Τυνησία (12.5.1881) παρὰ τὶς ἐγγυήσεις ἀκεραιότητος τῆς Ὁθωμανικῆς Αύτοκρατορίας ποὺ ἔξηγγέλθηκαν μὲ τὴν Συνθήκη τοῦ Βερολίνου. Τὸ ἐπόμενο ἔτος, μὲ ἀφορμὴ ἐθνικιστικὴ ἐξέγερσι στὴν Αἴγυπτο καὶ τὴν κατάληψι τῆς ἔξουσίας ἀπὸ τὸν Ahmet Urabi Πασᾶ (Σεπτέμβριος 1881), ἐπὶ πλέον δὲ τὴν ἀποτυχία διαπραγματεύσεων πρὸς ἔξομάλυνσι τῆς καταστάσεως μεταξὺ Σουλτάνου, τοπικῆς Ἡγεσίας καὶ Εύρωπαίων μετόχων, ἡ Ἀγγλία ἐπενέβη στρατιωτικὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια πρῶτον πρὸς καταστολὴ ταραχῶν ἐκεῖ (13.7.1882), ἐν συνεχείᾳ δὲ πρὸς κατοχὴ τῆς χώρας (13.9.1882). Ἡ Βρεττανία ὑπεδήλωσε ὅτι ἡ παρουσία τῆς στὴν χώρα καὶ ἡ ούσιαστικὴ προτεκτοροποίησίς της ἦσαν προσωρινὰ μέτρα, καὶ βάσει αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως ἐπῆλθε συμφωνία μὲ τὸν Σουλτάνο (24.10.1885). Τὸ προσωρινὸ βεβαίως ἐκράτησε σχεδὸν 70 χρόνια.

Μὲ τὸν ἔλεγχο τῆς Αἰγύπτου ἡ Ἀγγλικὴ Στρατηγικὴ κατοχῆς τῆς Κύπρου ὑπεβαθμίσθη: ἀφοῦ ἡ Ἀνατολικὴ Βρεττανικὴ ὁδὸς ἦταν πλέον ἔξησφαλισμένη, δὲν ἦταν εὔκολο πλέον νὰ δικαιολογηθῇ οὕτε νὰ ἀχθῇ εἰς πέρας δυναμική πολιτικὴ ἐπιφροῶν ἐπὶ τῆς Ἀνατολίας, τῆς ΥπερΚαυκασίας καὶ τῆς βορειοτέ-

ρας Μέσης 'Ανατολῆς. 'Η 'Αγγλία έντούτοις έκρατησε τὴν Κύπρο ως δυνάμει έστια σφαίρας ἐπιρροῆς καὶ ὑπόσχεσι μελλοντικοῦ δυναμικοῦ πεδίου. Παρ' ὅλο μάλιστα ποὺ ἡ Ρωσία εἶχε ἐπιστρέψει τὴν περιοχὴ τῆς Βαγιαζίτ καὶ τὴν κοιλάδα τοῦ 'Αλασκὲρντ στὴν Τουρκία (ἄρθρο 60 τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου), εἶχε δὲ δεχθῆ νὰ ἀνακηρυχθῇ τὸ Μπατούμ ἐλεύθερος λιμὴν γιὰ ἐμπορικὴ χρῆσι (ἄρθρο 59). 'Ωστε ἀπὸ τὶς ἀρχικὲς Ρωσικές κατακτήσεις στὴν 'Υπερχαυκασία διετηροῦντο οὐσιαστικὰ οἱ περιοχὲς Κάρες καὶ 'Αρνταχὰν κατὰ τὰ λεπτομερέστερον δριζόμενα ἀπὸ τὸ ἄρθρο 58 τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου.

'Η γεωπολιτικὴ δυναμικὴ κάθε περιοχῆς καὶ τὰ στρατηγικὰ συμφέροντα τῶν Δυνάμεων τῶν δποίων τὸ πεδίον ὑπεισέρχεται στὸ πεδίον ἐκείνης, πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπ' ὅφιν κατ' ἀναλογίαν τοῦ βάρους σημασίας των στὴν ἐπιλογὴ τῶν ἀποτελεσματικωτέρων κινήσεων σὲ κάθε δεδομένη περίστασι. 'Η παροχὴ ἐντολῶν στὴν 'Αγγλία καὶ Γαλλία ως πρὸς τὰ πρώην ἐδάφη τῆς 'Οθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο (Συρία, 'Ιράκ κ.λπ.) ἐπέβαλλε Γαλλικὸ συμφέρον καὶ ὅρα λόγο στὴν τύχη τῆς Κύπρου. 'Ετσι (ἥδη κατὰ τὶς προδιανομές πρὸ τῆς λήξεως τοῦ Πολέμου) μὲ τὴν μυστικὴ Συμφωνία Sykes - Picot (Θέρος τοῦ 1916) εἶχε ἐκ τῶν προτέρων παρασχεθῆ ἀπὸ τὴν 'Αγγλία πρακτικὸ δικαίωμα veto στὴν Γαλλία ως πρὸς τὸ μέλλον τῆς Κύπρου. 'Ακολούθως, ἡ «Γαλλο-Βρεττανικὴ Σύμβασι τῆς 23 Δεκεμβρίου 1920 ἐπὶ ὡρισμένων σημείων συνδεομένων μὲ τὶς ἐντολὲς γιὰ τὴν Συρία καὶ τὸν Λίβανο, τὴν Παλαιστίνη καὶ τὴν Μεσοποταμία» περιελάμβανε τὴν ἀκόλουθο διάταξι: «Ἐν ὅφει τῆς γεωγραφικῆς καὶ στρατηγικῆς θέσεως τῆς νήσου τῆς Κύπρου, στὰ ἀνοικτὰ τοῦ Κόλπου τῆς 'Αλεξανδρέττας, ἡ Βρεττανικὴ Κυβέρνησις συμφωνεῖ νὰ μὴν ἀρχίσῃ διαπραγματεύσεις γιὰ τὴν παραχώρησι ἢ ἀπαλλοτρίωσι τῆς ρηθείσης νήσου τῆς Κύπρου χωρὶς τὴν προτέρα συγκατάθεσι τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως.»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 22

Η ΒΑΣΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

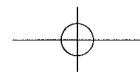
Η γεωπολιτική θέσις της Κύπρου έγραφει κατ' άνάγκην τις έξελίξεις πού τὴν ἀφοροῦν στὸ πλαίσιο δύο καιρίου σημασίας παραγόντων: α) τὴν στρατηγικὴν ἀσφάλεια τῆς γεωγραφικῆς Μ. Ἀσίας καὶ β) τὴν κυρίαρχο ἐπιρροὴ στὴν Μέση Ανατολὴ. Η ιστορία ἐπιβεβαιοῦ τὴν ἔγκυρότητα τῆς ἀναλύσεως αὐτῆς ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν Περσικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ Ἀθηνῶν τοῦ 5ου αἰῶνα π.Χ. μέχρι τὴν Ἀγγλικὴν πολιτικὴν στὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος μ.Χ. (Καὶ στὰ δύο παραδείγματα ἡ Αἴγυπτος ἐπίσης ὑπεισέρχεται ὡς συμπαρακολουθῶν στρατηγικὸς κόμβος).

Ο Ἑλληνικὸς χειρισμὸς τοῦ Κυπριακοῦ ζητήματος μετὰ τὸ 1955 παραγνωρίζει τὴν καθοριστικὴν βαρύτητα καὶ τῶν δύο οὐσιωδῶν παραμέτρων. Α) Ἀγνοεῖται ὁ ἀντικειμενικὸς ρόλος τῆς Τουρκίας στὸ θέμα. Ἐπιλέγεται ἔτσι πορεία συγκρούσεως μὲ αὐτή. Τέτοια πολιτικὴ ὅμως πρέπει νὰ ἐκπορεύεται ἀπὸ συνολικὴν ρεαλιστικὴν στρατηγικὴν ὑπερτερήσεως ἔναντι τῆς Τουρκίας στὸν συνολικό Βαλκανο-Μικρασιατικὸν γεωπολιτικὸν χώρο, πρᾶγμα ποὺ δὲν συνέβη. Ἀντιθέτως ὅποτε ἡ πειλήθη σύρραξις ὡς συνέχεια τῆς ἀκολουθουμένης πολιτικῆς ἔναντιώσεως, ἥταν ἡ Τουρκία ποὺ ἔδρα ἐνεργητικὰ ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς ἐτήρη παθητικὴ στάσι, ἐπικαλούμενη πρὸς ἀποτροπὴ τοῦ ἐνεργοῦ ἀγῶνος τὴν Ἀμερικανικὴν παρέμβασι.

Ἐτσι ἡ ἀγνόησις τῶν Τουρκικῶν ζωτικῶν συμφερόντων καὶ ἄρα δικαιωμάτων, ἐν ὀνόματι τῶν Ἑλληνικῶν «δικαίων», δηλαδὴ ἀλειτούργητων διεκδικήσεων, καθίσταται ἀσκησις φαντασιώσεων.

Β) Η Ἑλλὰς ἐπέλεξε μετὰ τὸ 1955 ὡς πλαίσιο ἐπιλύσεως τοῦ Κυπριακοῦ εἴτε τὴν Ἀγγλικὴν διαμεσολάβησι εἴτε τὴν Διεθνοποίησι. Καὶ οἱ δύο ἀναφορὲς ὅμως καθ' ἕαυτὲς λαμβανόμενες, στεροῦνται δραστικῆς ἀποτελεσματικότητος, τὴν δοπία παρέχει μόνον ὁ ἐνεργὸς συνδυασμὸς καὶ συνδιάταξις μὲ τὴν κυρίαρχο παγκόσμιο καὶ περιφερειακὴν ἐπιρροήν.

Μετὰ τὴν κρίσι τοῦ Suez δὲν ὑφίστατο καν δικαιολογία παραγνωρίσεως τοῦ ἀποφασιστικοῦ ρόλου τοῦ Ἀμερικανικοῦ παράγοντος στὶς σχετικὲς ἔξελι-

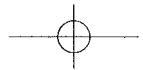
ξεις. Οι συνθήκες της Ζυρίχης και τοῦ Λονδίνου ἀπετέλουν ἐξ' ἀρχῆς ἀπλῆ ἄσκησι ἐπὶ χάρτου: Πέραν τοῦ ἀνεφάρμοστου τῶν ρυθμίσεών των (και ἐν ἀλληλεξαρτήσει πρὸς αὐτό) ἡ ἀπουσία Ἀμερικανικῆς ἀμέσου συμμετοχῆς και ἐγγυήσεως ἐθεμελίωνε τὸ δόλο ἐγχείρημα εἰς τὸν ἀέρα (πβ. Suez).

Ἡ ἀκολουθηθεῖσα συστηματικώτερα μετὰ τὴν ἀποτυχία τῶν συνθηκῶν πολιτικὴ διεθνοποιήσεως τοῦ ζητήματος συνίστατο κατ' οὓσιαν στὴν ἐμπλοκή του μὲ τὶς Σοβιετικὲς ἐπιδιώξεις στὴν περιοχὴ και μὲ τὸ κίνημα τῶν ἀδεσμεύτων (ἡ συνδρομὴ τοῦ ὅποιου ήταν οὕτως ἡ ἀλλως πρακτικὰ μηδενικὴ σὲ χῶρο ὑψηλοῦ βαθμοῦ σπουδαιότητος γεωστρατηγικοῦ και γεωοικονομικοῦ): ἀλλὰ τέτοια γραμμὴ ἥρχετο σὲ σύγκρουσι μὲ τὴν κυρίαρχο ἐπιρροή.

Ἡ ἀποτυχία τῶν ἔξελίξεων κάθε φορὰ ἐπιβεβαίωνε ἐκ τῶν ὑστέρων τὸ βαρὺ σφάλμα τῆς Ἑλληνικῆς πολιτικῆς ἐν προκειμένῳ, τὸ δόποιο ηταν βεβαίως ἀναγνωρίσιμο ἐκ τῶν προτέρων. Μέγα παράδοξο εἶναι φαινομενικὰ ὅτι ἀκριβῶς τὸ ἴδιο σφάλμα ἐπαναλαμβάνεται και τώρα: ἡ λύσις τοῦ Κυπριακοῦ ἐπιζητεῖται α) ἀντιθετικὰ πρὸς τὴν Τουρκία και β) στὸ πλαίσιο εἴτε τῆς Εύρωπαικῆς Ἐνώσεως εἴτε τοῦ Ο.Η.Ε. Και αὐτὸ ἐνῷ ἡ Τουρκία ἔχει ἀναβαθμισμένο δυνητικὰ μείζονα ρόλο νὰ ἐπιτελέσῃ πολυπεριφερειακῆς ἐμβελείας, οἱ δὲ Η.Π.Α. ἔχουν καταστεῖ οίκουμενικὴ Ἡγεμονικὴ Δύναμις. Και ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς οὐδεμίᾳ προσπάθεια ἡ ἐνέργεια ἔχει καταβάλει ἵσχυροποιήσεώς της κατὰ τὶς δυνάμεις της (οίκονομικές, στρατιωτικές, πολιτιστικές) και κατὰ τὸ οίκειο γεωπολιτικὸ πεδίο της (Βαλκάνια).

Εἶναι σαφὲς ὅτι ἡ παχυλὴ ἀγνοια τῆς Νεοελληνικῆς Ἡγετικῆς Ἀναξιοκρατίας ἐκτρέφεται ἀπὸ τὸ συμφέρον της νὰ μὴν ἀναπτυχθοῦν ὑγιεῖς συνθῆκες ἀμίλλης και ἀνταγωνισμοῦ εἴτε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς κοινωνίας εἴτε στὸ ἔξωτερικὸ περιβάλλον: ἡ ἀγνοια ἀνταποδοτικὰ στηρίζει ἐν συνεχείᾳ τὸ συμφέρον της, ἐμμένουσα σὲ βερμπαλιστικὴ πολιτικὴ μεγίστων ἀξιώσεων και ἐλαχίστων ἀποτελεσμάτων, σὲ μία ἀστράτηγο στρατηγικὴ ἀπολύτου παθητικότητος ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς ἀ-τόπου ἐνσωματώσεως στὴν Εύρωπαικὴ Ἐνωσι.

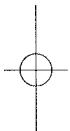
“Οταν ἡ Τουρκία κατώρθωσε τελικὰ νὰ σταθεροποιηθῇ ὡς μερικὴ διάδοχος

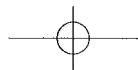

τῆς 'Οθωμανικῆς Αύτοκρατορίας (μετζον βεβαίως κατόρθωμα), ή 'Ελλάς, ἀφοῦ ἀπέτυχε νὰ τὴν ὑποκαταστήσῃ ἐπὶ τημημάτων τῆς Μ. 'Ασίας, προέβη τὸν 'Οκτώβριο τοῦ 1930 στὸ πρῶτο βῆμα συνδυασμοῦ μὲ αὐτὴν πρὸς ἀποκατάστασι τῆς ἐνότητος τοῦ οἰκείου των γεωπολιτικοῦ χώρου.

'Αλλὰ ἀμέσως μετά, τὸν 'Οκτώβριο τοῦ 1931 ἔξεσπασαν αἵματηρες βιαιότητες στὴν Κύπρο.

'Ο συνειρμὸς ἐπανελήφθη μία εἰκοσαετία ἀργότερα. Τὸ 1953-4 ἐτέθησαν οἱ βάσεις γιὰ ἀποφασιστικὴ συνέργεια τοῦ Τριγώνου 'Αθηνῶν-'Αγκυρας-Βελιγραδίου. Τὸ 1955 ή ἔκρηξις τοῦ Κυπριακοῦ καὶ οἱ ἀκρότητες στὴν Κωνσταντινούπολι ματαίωσαν τὴν δυναμική. "Ἐκτοτε ἡκολουθήθη πολιτικὴ ἀντιπαραθέσεως (μὲ ἐλάχιστες ἀναποτελεσματικὲς ἔξαιρέσεις), στὴν ὁποίᾳ ή 'Ελλὰς ἐμμένει ἐνῷ χάνει ἔδαφος συνεχῶς καὶ κάθε διάδοχος κατάστασις εἶναι δυσμενεστέρα ἀπὸ τὴν προηγούμενή της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 23

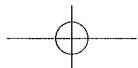
Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΩ-ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΤΗΣ ΟΡΟΙ

Η οίκονομική άναπτυξις μιᾶς περιοχῆς μεγιστοποιεῖται όταν έκπληρούνται έντελέστερα οι γεωπολιτικοί όροι της λειτουργικότητός της. Έπιτυχὴς οίκονομικὴ πολιτικὴ βελτίστης δράσεως προϋποθέτει καὶ ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀντικειμενικὴ στρατηγικὴ ταυτότητα τοῦ χώρου στὸν δποῖο ἀναφέρεται. Έσφαλμένη ἔκτιμησις τῶν γεωπολιτικῶν ὅρων ἢ ἀδυναμία ἢ ἀβουλία παρακολουθήσεως τοῦ τοπικὰ ἴσχυοντος δυναμικοῦ στρατηγικοῦ πεδίου, ἀναγκαῖα συνεπάγεται μείωσι μέχρι περιθωριοποίησι ἢ καὶ πρακτικὴ ἐκμηδένισι τοῦ οίκονομικοῦ δυναμικοῦ τῆς περιοχῆς ἢ χώρας.

Η γεωπολιτικὴ τοῦ Αἰγαίου καθορίζεται ἀπὸ τρεῖς βασικὲς λειτουργίες του: (α) θαλάσσια βάσις τῆς Βαλκανικῆς ἐνδοχώρας· (β) θαλάσσια ἐπικοινωνία καὶ ἔξοδος τοῦ Εὔξείνου Πόντου πρὸς τὴν Μεσόγειο· καὶ (γ) θαλάσσια γέφυρα μεταξὺ Βαλκανικῆς καὶ Μ. Ἀσίας.

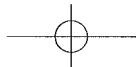
(α) Η γεωγραφία τῶν Βαλκανίων παρέχει ἴδιαίτερη ἔμφασι στὸν ἐγκάρσιο ἄξονα Μοράβα - Ἀξιοῦ. Οἱ Δαλματικὲς ἀκτὲς κλείνονται σχεδὸν ὅλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὶς ὁροσειρές κατὰ μῆκος, καὶ περιορίζονται σὲ στενὴ λωρίδα ἐδάφους. Οἱ Βουλγαρικὲς πεδιάδες βλέπουν πρὸς τὸν Εὔξεινο Πόντο καὶ μέσω Ἀνατολικῆς κυρίως Θράκης πρὸς τὸ Αἴγατο. Η πολιτικὴ διάσπασις τῆς γεωγραφικῆς Θράκης (ὅπως καὶ ἡ ἀντίστοιχη τῆς γεωγραφικῆς Μακεδονίας) συνιστοῦν ἑστία δυναμική, θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ κατὰ τὶς περιστάσεις καὶ τοὺς ἴσχυοντες συνδυασμοὺς δυνάμεων. Τὸ ηύξημένο γεωπολιτικὸ βάρος τοῦ ἄξονος Μοράβα - Ἀξιοῦ παρέχει τὸ θεμέλιο τοῦ διαχρονικοῦ γεωστρατηγικοῦ συνδυασμοῦ Ἑλλάδος - Σερβίας, ἀποτελεῖ δὲ καὶ τὸν πραγματικὸ πυρῆνα τοῦ προβλήματος τῶν «Σκοπίων».

(β) Η σημασία τοῦ Αἰγαίου ὡς ἔξοδου τοῦ Εὔξείνου πρὸς τὴν Μεσόγειο συνδέεται ἀρρηκτα μὲ τὴν καίρια σημασία τῶν Στενῶν: τὰ δύο πηγαίνουν μαζί. Γιὰ αὐτὸν τὸν λόγο τὸ θέμα π.χ. τῆς ἐπεκτάσεως τῶν χωρικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος στὸ Αἴγατο εἶναι μεῖζον στρατηγικὸ θέμα: ἐπέκτασις στὰ 12 μίλια θὰ ἐδημιούργει φράγμα ἐλληνικὸ χωρὶς ἐλεύθερες, διεθνεῖς διόδους,

καὶ θὰ ἀνέτρεπε τὸ ἴσχυον status quo. Τέτοιες ἀνατροπὲς ἢ ἐπιβάλλονται μὲ πόλεμο ἢ διαπραγματεύονται μὲ τὶς ἄμεσα ενδιαφερόμενες χῶρες, πρωτίστως τὴν Τουρκία.

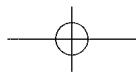
Ἡ παλαιὰ ἀντιδικία γιὰ τὸν ἔλεγχο τῶν Στενῶν ἀφορᾶ καὶ στὸν ἔλεγχο τοῦ Αἰγαίου. Ἡ οἰκονομικὴ σημασία τοῦ ἔλεγχου γιά τὴν ἀρχαία Ἀθήνα π.χ. συνίστατο στὸ ἐμπόριο δημητριακῶν καὶ ἄλλων πρώτων ύλῶν ἀπὸ τὸν Βορρᾶ πρὸς τὸν Νότο· σήμερα ἔγκειται κυρίως στὴν χάραξι τῶν ὁδῶν πετρελαίου ἀπὸ τὴν Κασπία πρὸς τὴν Δύσι. Ἡ πολιτικὴ σημασία τοῦ ἔλεγχου τότε ἐνέκειτο στὸν ἔλεγχο ἐκ μέρους ἴσχυρᾶς νοτίου δυνάμεως τῶν παραλίων τοῦ Εὔξείνου Πόντου ἔναντι ἄλλων δυνάμεων τοῦ Νότου (π.χ. Ἀθηναϊκὴ κυριαρχία εἰς ἀντίθεσι τῆς Σπαρτιατικῆς). Κατὰ τὸν Νέους Χρόνους στὸ θαλάσσιο ἐνδιάμεσο μεταξὺ Εὔξείνου καὶ Μεσογείου ἐστιάζετο ἡ διαπάλη μεταξὺ Ρωσσίας καὶ τῆς ἡγεμονικῆς Ναυτικῆς Δυνάμεως στὴν Μεσόγειο, μὲ παρεμβαλλόμενη αἰχμὴ τὴν δρᾶσι τῆς ΚεντροΕύρωπαικῆς Δυνάμεως (ἀρχικὰ τῆς ΑὐστροΟύγγαριας καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς Γερμανίας) μέσω ἀξονος συνεργείας πρὸς τὴν μόνη χώρα τῆς δυοίας ἡ γεωπολιτικὴ τῆς δυναμικὴ δὲν συντονίζεται εύκολα ἀρμονικὰ μὲ τὶς δυναμικές γειτονικῶν χωρῶν, τὴν Βουλγαρία. [Ἡ Βουλγαρία, ἐνῷ συνεστάθη ὡς προμαχῶν τῆς Ρωσσίας, ἐλειτούργησε πάντοτε ὡς ἐνεργὸς προέκτασις τῶν συμφερόντων τῆς ΚεντροΕύρωπαικῆς Δυνάμεως. Ὁ λόγος εἶναι ὁ ἔξῆς. Ἡ στρατηγικὴ τῆς Βουλγαρίας γιὰ ἔξοδο στὸ Αἴγαος ἀκριβῶς ἐσήμαινε διάθεσι ἀνεξαρτητοποιήσεώς τῆς ἀπὸ τὸν περιορισμοὺς μιᾶς καθαρῶς Παραευξεινίου χώρας καὶ ἀπὸ τὴν συνεπακόλουθο ὑπαγωγή τῆς στοὺς Ρωσικοὺς σχεδιασμούς. Ἄλλὰ μιὰ τέτοια διαφυγὴ ἀπὸ τὴν Ρωσσικὴ ἐπιρροὴ δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ μὲ τὴν ἔνταξι τῆς χώρας στὸ πλαίσιο τῆς δυναμικῆς τῆς ἡγεμονικῆς Ναυτικῆς Δυνάμεως στὴν Μεσόγειο: ἡ Δύναμις αὐτὴ χρειάζεται νὰ ἔχῃ ὡς πρώτιστους περιφερειακοὺς πόλους βάσεως Ἐλλάδα καὶ Τουρκία, κράτη πρὸς τὰ συμφέροντα τῶν δυοίων πρέπει νὰ συνδυασθῇ, ἀντὶ νὰ ἀντιτεθῇ, ἡ Βουλγαρικὴ Στρατηγικὴ κατ' αὐτὴ τὴν ἐπιλογή. Ἄλλὰ ἡ ρεβιζιονιστικὴ καὶ ἐπεκτατικὴ πολιτικὴ τῆς Βουλγαρίας ἐστρέφετο καὶ πρὸς Νότο, δύπως καὶ πρὸς Δυσμάς. Στὴν διττὴ αὐτὴ ἀναγκαιότητα (ἀντι-Ρωσσικὴ καὶ ἀντι-Μεσογειακή) ἔγκειται ἡ γεωπολιτικὴ αἰτία τῆς ἐπανειλημμένης συνερ-

γείας Βουλγαρίας και ΚεντροΕύρωπαιώνης Δυνάμεως].

(γ) Τὸ Αἰγαῖο ἐλειτούργησε πάντοτε ὡς γέφυρα μεταξὺ τῆς Βαλκανικῆς ἄκρας και τῆς Μ. Ἀσίας: ἔνωνε και δὲν ἔχωριζε. Τὸ διάσπαρτο τῶν νήσων ἔκανε ἴδιαίτερα εὔκολη τὴν ἐπικοινωνία μεταξὺ τῶν δύο πλευρῶν, πρᾶγμα ποὺ καθίσταται ἀμεσα φανερὸ ἀπὸ τὴν δομὴ τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ ἀποικισμοῦ στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ κατανομὴ τῶν ἀποικιῶν στὴν Μ. Ἀσία μεταξὺ Αἰολίδος, Ἰωνίας και Δωρικοῦ Νότου ἀντιστοιχεῖ ἐπακριβῶς στὴν διάρθρωσι τῶν φυλῶν ἐπὶ τοῦ ἀντίπερα Ἑλλαδικοῦ χώρου, καθὼς και στὶς φυσικὲς γεωγραφικὲς γραμμὲς ἐπικοινωνίας στὸ Αἰγαῖο. Ἡ Αἰολικὴ Θεσσαλία ἐπεξετάθη πρὸς τὴν Βόρειο Αἰγαιακὴ παραλία τῆς Μ. Ἀσίας διὰ τῆς γραμμῆς Βορείων Σποράδων - Λήμνου - Λέσβου. Ἡ κεντρικὴ θέσις τῆς Ἰωνίας ἀντιστοιχεῖ στὴν Ἀττικὴ μητρόπολι τοῦ Ἰωνικοῦ Ἀποικισμοῦ και στὴν ὁδὸ Βορείων Κυκλαδῶν - Ἰκαρίας - Σάμου. Τέλος, δὲ Δωρικὸς ἀποικισμὸς ἀποδεικνύει τὴν σύνδεσι Πελοποννήσου και Λυκίας μέσῳ τῆς νοτίας ὁδοῦ, διὰ Νοτίων Κυκλαδῶν, Δωδεκανήσου η Κυθήρων, Κρήτης και Δωδεκανήσου.

Ο ἔλεγχος τοῦ Αἰγαίου ἀπεσκόπει στὴν διασφάλισι τῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἔκατέρωθεν ἀκτῶν του. Ἡ καταπολέμησις τῆς πειρατείας στὴν περιοχή, φέρ' εἰπεῖν, ἐσήμαινε πάντοτε τὴν ἀποκατάστασι σταθερῶν συνθηκῶν ἀσφαλείας στὴν θαλάσσια αὐτὴ γέφυρα πρὸς κατοχύρωσι και διεύρυνσι ἐμπορικῶν και πολιτιστικῶν σχέσεων και συναλλαγῶν: τὸ ἵδιο ἰσχύει ἀπὸ τὴν Μινωϊκὴ κυριαρχία στὸ Αἰγαῖο μέχρι τὴν Ὁθωμανική. (Μὲ τὴν ἐγκαθίδρυσι ἰσχυρᾶς Ὁθωμανικῆς παρουσίας στὴν περιοχὴ μετὰ τὸ 1715 - διότε και τελικὰ ὑπετάγησαν οἱ βενετικοὶ και λοιποὶ Δυτικοὶ θύλακες - τίθενται οἱ βάσεις τῆς οἰκονομικῆς ἀνθήσεως τῶν νήσων και τῶν Ἑλληνικῶν κοινοτήτων, παρὰ τὶς σοβαρὲς ἀντιξότητες τῶν ΡωσσοΤουρκικῶν και ΡωσσοΔυτικῶν ἀνταγωνισμῶν). Μία κάποια πολιτικὴ ὀλοκλήρωσις τοῦ χώρου εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξί του. Οἱ ιστορικὲς συνθῆκες και οἱ σχέσεις δυνάμεων καθορίζουν τὸ ἐὰν η πολιτικὴ ὀλοκλήρωσις θὰ λάβῃ τὴν μορφὴ Ἡγεμονικοῦ πόλου ἐπιρροῶν (π.χ. Αύτοκρατορία) η στενῆς συνεργασίας μεταξὺ ἀνεξαρτήτων κρατῶν μὲ συμπεφωνημένες διανομὲς ρόλων ποὺ γιὰ νὰ εἶναι εὐσταθεῖς και ἀποτελεσμα-

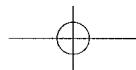

τικὲς πρέπει νὰ ἀντιστοιχοῦν στὰ σχετικὰ εἰδικὰ βάροη τῶν ἀντιστοίχων Δυνάμεων (π.χ. κατάλληλα Σύμφωνα ἴσχυρᾶς συνδέσεως).

Ἡ γεωπολιτικὴ ἀνάλυσις ἀναδεικνύει καὶ τὴν ἀντικειμενικὰ ἀπαιτούμενη Στρατηγική. Τὸ Αἴγατο ὡς πηγὴ ἀναπτύξεως προϋποθέτει τὴν σύγκλισι τριῶν δυναμικῶν: (α) τὴν δυναμικὴ συνεργείας μεταξὺ Βαλκανικῆς ἐνδοχώρας καὶ Βαλκανικῆς θαλασσίας ἔξοδου· (β) τὴν δυναμικὴ ἐλέγχου τῶν Στενῶν ὡς ἐπικοινωνίας Εὐξείνου Πόντου (καὶ τῆς ἐνδοχώρας του) μὲ τὴν Μεσόγειο (καὶ τὴν κυρίαρχο Ναυτικὴ Δύναμι)· καὶ (γ) τὴν δυναμικὴ συναρτήσεως τῶν δύο πλευρῶν τοῦ Ἀρχιπελάγους διὰ τοῦ νησιωτικοῦ συστήματος.

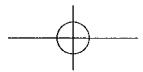
α) Ἡ Συνεργεία ἐνδοχώρας καὶ ἀκτῆς εἶναι βελτίστη ὅταν περιστρέφεται γύρω ἀπὸ ἴσχυροὺς ἐπιλεκτικοὺς ἄξονες, ὅταν δηλαδὴ βαίνει κατὰ τὶς φυσικὲς δυναμικὲς γραμμὲς τοῦ γεωπολιτικοῦ πεδίου. Ὁ ἐντονώτερος θετικὸς συσχετισμὸς στὸν χῶρο περιστρέφεται γύρω ἀπὸ τὸν ἄξονα Μοράβα - Ἀξιοῦ, στὸν δποτὸ πρέπει νὰ συναρμοσθῇ καὶ ὁ διαιμήκης ἄξων τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ. Πρακτικὰ αὐτὸ σημαίνει ἀνάγκη ἐπιλύσεως τοῦ φευδο-προβλήματος τῶν «Σκοπίων», καὶ, θεμελιωδῶς, δυναμικὴ συντονισμοῦ Ἐλλάδος καὶ Γιουγκοσλαβίας, μὲ τὴν προσθήκη τῆς Ἀλβανίας. Πέριξ αὐτοῦ τοῦ πόλου μπορεῖ νὰ δργανωθῇ εὐχερέστερα καὶ ἀποτελεσματικότερα ἡ συμπερίληψις Ρουμανίας καὶ Βουλγαρίας σὲ συγκλίνουσα δομή.

β) Τὸ Αἴγατο μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ στὸ μέγιστο τῆς ἀποδοτικότητός του ὡς παράγων ἀναπτύξεως, μόνον ἐὰν συνδυασθῇ μὲ τὴν στρατηγικὴ ἐλέγχου τῶν Στενῶν καὶ τῆς διόδου Εὐξείνου - Μεσογείου. Αὐτὸ συνεπάγεται, ὑπὸ τὶς κρατοῦσες συνθῆκες καὶ συσχετισμοὺς δυνάμεων, συνδυασμὸ μὲ τὴν Τουρκία, δξὺ συντονισμὸ μὲ τὸ δυναμικὸ πεδίο τῆς Ἡγεμονικῆς Δυνάμεως (ΗΠΑ), καὶ σεβασμὸ τῶν ἀπαραιτήτων γιὰ τὴν εὐστάθεια δικαιολογημένων πραγματικῶν ζωτικῶν συμφερόντων τῆς Ρωσίας. Ρουμανία, ἀλλὰ καὶ Ούκρανία καὶ Μολδαυία, θὰ συνδράμουν τέτοια δυναμικὴ Στρατηγικὴ γιατὶ ἔξυπηρετεῖ θεμελιώδεις ἀπαιτήσεις ἀσφαλείας των.

γ) 'Ο Βόρειος καὶ ΒορειοΑνατολικὸς ἄξων τῆς λειτουργικῆς δυναμικῆς τοῦ Αἰγαίου συμπληροῦνται ἀπὸ τὸν Ἀνατολικό. Πέραν τῆς οἰκονομικῆς σημασίας τοῦ Αἰγαίου ὡς ἀνοικτῆς διαύλου μεταξὺ Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ Μ. Ἀσίας, δ στρατηγικὸς θετικὸς συνδυασμὸς Ἐλλάδος καὶ Τουρκίας ἀφ' ἐνὸς ἔξισορροπεῖ τὸν ἘλληνοΣερβικὸ συνδυασμὸ καὶ ἔξισορροπεῖται ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὸν σχηματισμὸ ἐνὸς ἴσχυροῦ, συνεκτικοῦ καὶ συνεργειακοῦ Τριγώνου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπαιτεῖται καὶ ἀπὸ τὴν δυναμικὴ ἐλέγχου τῆς ΕὐξεινοΜεσογειακῆς διόδου. Στρατηγικὴ ἘλληνοΤουρκικοῦ συντονισμοῦ εἶναι σταθεροποιητικός, καὶ ταυτόχρονα μεγιστοποιητικός, παράγων ὀργανώσεως τοῦ ἴστορικοῦ ἐνοποιημένου ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ γεωπολιτικοῦ πεδίου.

Εξυπακούεται ὅτι ἡ Ἐλλὰς χρειάζεται νὰ ἐντείνῃ τὴν ἐνέργειά της καὶ νὰ αὐξήσῃ τὶς ἴκανότητες ἴσχύος (power capabilities) - στὸ πολιτιστικό, οἰκονομικό, στρατιωτικὸ καὶ στρατηγικὸ πεδίο - ὥστε νὰ ὑπεισέλθῃ στοὺς ἀπαραίτητους συντονισμοὺς μὲ εὐμενεῖς λειτουργικοὺς ὅρους. Διότι στὸ πολιτικοϊστορικὸ σύστημα κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀπολαμβάνῃ περισσότερα ἀπὸ δσα πράγματι προσφέρει· οὕτε κἄν δικαιοῦται τέτοια ἴδιοτελὴ δυσαναλογία.

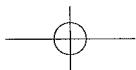

κεφαλαιο 24

ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΙΤΑΛΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟ.

Η Ιταλία μετά τὴν ἐνοποίησί της (1871) ἀκολούθησε πολιτικὴ Μεγάλης Εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ ἀνταποκριθῇ σὲ μιὰ τέτοια. Η ἀποτυχία της νὰ ἐγκαθιδρύσῃ ἀποικιακὴ Αυτοκρατορία μὲ κέντρο τὴν Ἀβυσσηνία (1887-1896), ὡδήγησε στὴν σταθερή της στρατηγικὴ ἀποκρυσταλλώσεως καὶ ἐπεκτάσεως ἐπιρροῶν στὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο. ἸταλοΓαλλικὴ μυστικὴ συμφωνία (1900) διεμοίραζε τὴν Βόρειο Ἀφρικὴ ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου ποὺ ἦταν Βρετανικὸ Προτεκτοράτο (1882) σὲ Γαλλικὴ ζώνη (Τυνησία, Ἀλγερία, Μαρόκο) καὶ Ἰταλικὴ (Λιβύη, δηλαδὴ Τριπολίτις καὶ Κυρηναϊκή). Μετὰ τὴν ἐδραίωσι τῆς Γαλλικῆς θέσεως στὸ Μαρόκο, ἡ Ἰταλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας (29.9.1911), καὶ εἰσέβαλε στὴν Λιβύη. Η στρατιωτικὴ κατοχὴ συνήντησε δυσκολίες ἀπὸ τὴν ἀντίστασι τῶν μουσουλμανικῶν φύλων Senusi καὶ τὰ ὀλιγάριθμα Ὁθωμανικὰ στρατεύματα, ἀλλὰ ἡ Ἰταλία προσήρτησε τὴν ἐπαρχία στὶς 4.11.1911, καὶ γιὰ νὰ ἔξαναγκάσῃ τὴν Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορία νὰ ἀποδεχθῇ τὸ τετελεσμένο γεγονός, κατέλαβε τὰ Δωδεκάνησα (24.4-20.5.1912). Μὲ τὴν Συνθήκη τοῦ Ouchy (15.10.1912) ἡ Λιβύη καθίστατο αὐτόνομος ὑπὸ τὴν θρησκευτικὴ δικαιοδοσία τοῦ Σουλτάνου καὶ τὴν πραγματικὴ κυριαρχία τῆς Ἰταλίας, ἡ δποία ὑπέσχετο νὰ ἐπιστρέψῃ τὰ Δωδεκάνησα στὴν Ὁθωμανικὴ ἐπικράτεια εὐθὺς ὡς ἐκκενωθῆ ἡ Λιβύη ἀπὸ τὰ Ὁθωμανικὰ στρατεύματα, πρᾶγμα ποὺ μὲ τὴν πρόφασι τῆς ἐκρήξεως τῶν Βαλκανικῶν καὶ τοῦ Α' Παγκοσμίου πολέμου ἡ Ἰταλία δὲν ἔπραξε.

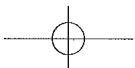
Μὲ τὴν Συνθήκη τοῦ Λονδίνου (30.5.1913) στὸ τέλος τοῦ Α' Βαλκανικοῦ πολέμου, τὸ καθεστὼς τῶν νήσων τοῦ Αἴγαίου (ὅπως καὶ τῶν συνόρων Ἀλβανίας-Ἐλλάδος) ἀνετίθετο νὰ δρισθῇ ἀπὸ κοινὴ ἐπιδιαιτησία Γερμανίας, ΑύστροΟυγγαρίας, Γαλλίας, Βρετανίας, Ἰταλίας καὶ Ρωσίας. Ο ὄρος αὐτὸς συνωμολογήθη καὶ κατὰ τὴν ἘλληνοΤουρκικὴ Συνθήκη τῶν Ἀθηνῶν (14.11.1913) μετὰ τὸ τέλος τοῦ Β' Βαλκανικοῦ Πολέμου. Μὲ Διακοίνωσι

πρὸς τὴν Ἑλλάδα οἱ 6 Δυνάμεις (13.2.1914) ἀπέδωσαν εἰς αὐτὴν τὴν κυριαρχία ἐκείνων τῶν νήσων τὶς ὁποῖες ἥδη ἐμπράκτως κατεῖχε, ὑπὸ τὸν ὄρο ἀπολύτου ἀποστρατιωτικοποιήσεώς των καὶ μὲ τὴν ὑποχρέωσι ἐπιστροφῆς στὴν Τουρκία τῆς Ἰμβρου, Τενέδου καὶ τοῦ Καστελλόριζου. Τὰ Δωδεκάνησα, ὡς κατεχόμενα ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, δὲν ἐπεδικάζοντο. Ἡ Τουρκία (16.2.1914) ἐπέμεινε στὴν διατήρησι τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας στὶς νήσους ποὺ πρόκεινται τῶν Στενῶν καὶ σὲ αὐτὲς «ποὺ ἀποτελοῦν μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας». Ἡ Ἑλλὰς ἀπέδεχθη τὴν ἐτυμηγορία (ἢ ὅποια συναδεύετο ἀπὸ δυσμενῆ γιὰ τὶς Ἑλληνικὲς ἀπαιτήσεις διαιτησίᾳ ἐπὶ τοῦ ΒορειοΗπειρωτικοῦ), ἐξήτησε δὲ τὸ θέμα τοῦ Καστελλορίζου νὰ κριθῇ μαζὶ μὲ τὸ ἐκκρεμὲς ζήτημα τῶν Δωδεκανήσων, ἀφοῦ ἡ νῆσος ἀνήκε στὸ προνομιακὸ διοικητικὸ καθεστώς τοῦ συμπλέγματος ἐπὶ Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Γιὰ νὰ πεισθῇ ἡ Ἰταλία νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο μὲ τὸ πλευρὸ τῆς Τριπλῆς Συνεννοήσεως (Βρεττανίας-Γαλλίας-Ρωσίας) ὑπεγράφη ἡ μυστικὴ Συνθήκη τοῦ Λονδίνου (26.4.1915) μεταξὺ τῶν Χωρῶν αὐτῶν καὶ τῆς Ἰταλίας. Ἐκτὸς ἀπὸ εὐρύτατες παραχωρήσεις ἐδαφῶν καὶ ἐπιρροῶν στὴν Ἀνατολικὴ ἀκτὴ τῆς Ἀδριατικῆς, ἡ Ἰταλία θὰ ἐλάμβανε τὴν πλήρη κυριότητα τῶν κατεχομένων ἀπὸ αὐτὴν Δωδεκανήσων. Τὸ ἄρθρο 9 τῆς Συνθήκης ὡρίζε: «Υπὸ γενικὴ ἔννοια, ἡ Γαλλία, ἡ Βρεττανία καὶ ἡ Ρωσία ἀναγνωρίζουν ὅτι ἡ Ἰταλία ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν διατήρησι τῆς ισορροπίας στὴν Μεσόγειο, καὶ ὅτι πρέπει, στὴν περίπτωσι δύλικοῦ ἢ μερικοῦ διαμελισμοῦ τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας, νὰ λάβῃ ἔνα δίκαιο μέρος ἀπὸ τὴν Μεσογειακὴ περιοχὴ τὴν προσκειμένη στὴν ἐπαρχία τῆς Ἀτταλείας, ὅπου ἡ Ἰταλία ἔχει ἥδη ἀποκτήσει δικαιώματα καὶ συμφέροντα, τὰ ὅποια ἔχουν γίνει ἀντικείμενο ἸταλοΒρεττανικῆς συμβάσεως. Ἡ ζώνη ποὺ θὰ ἀποδοθῇ τελικὰ στὴν Ἰταλία, θὰ δριοθετηθῇ, τὴν δεδομένη στιγμή, λαμβανομένων ὑπὸ ὄψιν τῶν ὑπαρχόντων συμφερόντων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Βρεττανίας.

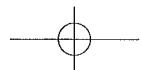
Τὰ συμφέροντα τῆς Ἰταλίας θὰ ληφθοῦν ἔξι ἵσου ὑπὸ ὄψιν στὴν περίπτωσι ὅπου θὰ διατηρηθῇ ἡ ἐδαφικὴ ἀκεραιότης τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ὅπου θὰ γίνουν τροποποιήσεις στὶς ζώνες συμφερόντων τῶν Δυνάμεων».

Τὸ 1917 ἡ Ἰταλία ἐφάνη νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν σύναψι χωριστῆς Εἰρήνης μὲ τὴν ΑὐστροΟύγγαρία μὲ διανομὴ ζωνῶν συμφερόντων στὴν Ἀδριατικὴ καὶ ΒΔ Βαλκανικὴ. Πρὸς ἀπόκρουσι τοῦ δελεασμοῦ αὐτοῦ προσεφέρετο στὴν Ἰταλία, μὲ τὴν Συνθήκη τοῦ St-Jean-de-Maurienne, σφαῖρα ἐπιρροῆς μὲ κέντρο τὴν Σμύρνη.

Οἱ διαπραγματεύσεις στὸ Συνέδριο Εἰρήνης τῶν Παρισίων γιὰ τὸ Ἀνατολικὸ Ζῆτημα ἦταν μακροτάτης διαρκείας σὲ ἀντίθεσι πρὸς τὴν διευθέτησι τῶν Δυτικῶν πραγμάτων. Ἡ Διάσκεψις ὀρχισε στὶς 18.1.1919, στὶς δὲ 7.5.1919 οἱ ὅροι τῆς Συνθήκης παρουσιάσθησαν στὴν Γερμανία. Ἡ Συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν ὑπεγράφη (μετὰ ἀπὸ τελεσίγραφο καὶ ἀπειλὴ εἰσβολῆς στὴν Γερμανία) στὶς 28.6.1919. Ἀντιθέτως στὸ Ἀνατολικὸ μέτωπο ἡ διαδικασία προχωροῦσε ἀργά: Συνθήκη μὲ Αὐστρία (10.9.1919)· μὲ Βουλγαρία (27.11.1919)· μὲ Ούγγαρία (4.1.1920). Μὲ τὴν Τουρκικὴ Κυβέρνησι, ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν ὑπεγράφη μόλις στὶς 10.8.1920.

Ἡ καθυστέρησις ὥφείλετο στὴν δυσχέρεια ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῶν ἔθνοτήτων καὶ τοῦ δικαιώματος αὐτοδιαθέσεως (ὅπως ὑπεστηρίζετο κυρίως ἀπὸ τὸν Ἀμερικανὸ Πρόεδρο Wilson) στὴν σύμπτηξι νέων κρατικῶν ὄντοτήτων ἀπὸ τὴν διάλυσι τῆς Γερμανικῆς, ΑὐστροΟύγγρικῆς καὶ Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπως καὶ στὴν ἀντίθεσι ποὺ ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐξέφραζε πρὸς τὴν διανομὴ ζωνῶν συμφερόντων καὶ ἐπιρροῶν ποὺ ἀφ' ἐνδὸς μὲν νὰ ἀνταποκρίνωνται στὴν ἀποκατασταθεῖσα διὰ τοῦ πολέμου νέᾳ ἰσορροπίᾳ Δυνάμεων, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ πληροῖ κατὰ τὸ δυνατὸν τὶς ἀνειλημμένες συμβατικὲς ὑποσχέσεις μὲ τὶς πολεμικὲς μυστικὲς συνθῆκες τὶς συναφθεῖσες κατὰ τῶν διάρκεια τοῦ Πολέμου. Ἡ ἀποστροφὴ τῶν H.P.A. πρὸς τὸν διαμοιρασμὸ τῆς Ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὴν ἀποικιακὴ μορφὴ τῆς «Ἐντολῆς» διαφόρων τμημάτων τῆς ἀνατιθέμενης σὲ Εὐρωπαϊκὲς Δυνάμεις ποὺ οὐδεμίᾳ ἔθνολογικὴ σχέσι ἔχουν μὲ τοὺς σχετικοὺς πληθυσμούς, ἔγινε προσπάθεια νὰ ὑπερκερασθῇ μὲ τὴν προσφορὰ σημαντικῆς Ἐντολῆς ἐπὶ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς ιδίας στὴν Ἀμερική. Ἀλλὰ οἱ H.P.A. τελικὰ ἐπέμεναν στὶς ἀρχικὲς θέσεις τους καί, ἐνώπιον τῆς ἐπιμονῆς τῶν νικητριῶν Εὐρωπαϊκῶν

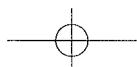

Δυνάμεων νὰ κρατήσουν ἀνέπαφες τὶς ἀρχές τοῦ προπολεμικοῦ Συστήματος Ἰσορροπίας, ἀπεμακρύνθηκαν τῶν ρυθμίσεων καὶ ἐπανῆλθαν στὸν ἀπομονωτισμὸ τῶν· ἡ Γερουσία δὲν ἐκύρωσε κὰν τὴν Συνθήκη τῶν Βερσαλιῶν, ἡ δὲ χώρα δὲν εἰσῆλθε στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν.

Οἱ Ἑλληνικὲς ἔθνολογικὲς ἀξιώσεις ἐπὶ τμημάτων τῆς Τουρκίας συνεπλέκοντο μὲ τὶς καθαρὲς δυναμικὲς ἀπαιτήσεις τῶν λοιπῶν Δυνάμεων στὸ αὐτὸ πεδίο. Γιὰ νὰ ὑπερκεράσῃ τὸν προκύπτοντα ἐμποδισμό (ὅ δοποῖος προήρχετο κυρίως ἀπὸ τὶς Ἰταλικὲς βλέψεις στὴν Βαλκανικὴ καὶ Μ. Ἀσία) δὲν εἶδελος συνῆψε μὲ τὸν Ἰταλὸ Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν Tittoni Μυστικὸ Σύμφωνο ἀμοιβαίας ὑποστηρίξεως στὴν διεκδίκησι συμφερόντων καὶ ἐπιρροῶν (29.7.1919). Τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ τῆς συμφωνίας ἔκειντο στὰ ἔξης σημεῖα:

- 1) Ἡ Ἰταλία θὰ ὑπεστήριξε τὶς Ἑλληνικὲς βλέψεις γιὰ προσάρτησι τῆς Νοτίου Ἀλβανίας καὶ τῆς Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Θράκης, ἐνῷ ἡ Ἑλλὰς θὰ ὑπεστήριξε Ἰταλικὴ ἐντολὴ ἐπὶ τῆς ἀπομενούσης Ἀλβανίας, προσάρτησι στὴν Ἰταλία τῆς περιοχῆς τῆς Αὔλωνος καὶ μακροχρόνιο χρῆσι ἐλευθέρας ζώνης στὸν λιμένα τῶν Ἀγίων Σαράντα, ἀποστρατιωτικοποίησι τέλος τῶν στενῶν τῆς Κερκύρας.
- 2) Ἐὰν ἡ Ἑλλὰς ἵκανοποιηθῇ στὶς ἐπιδιώξεις τῆς ἐπὶ τῆς Θράκης καὶ τῆς Βορείου Ἡπείρου, θὰ ἀποποιηθῇ ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας τῶν ἀπαιτήσεών της στὸ Νότιο τμῆμα τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ Ἰταλία ἀντιστοίχως θὰ στηρίξῃ τὶς ἀξιώσεις τῆς Ἐλλάδος στὴν λοιπὴ Δυτικὴ Μικρὰ Ἀσία περιλαμβανομένης τῆς Σμύρνης, ὅπου θὰ λάβῃ μακροχρόνιο χρῆσι ἐλευθέρας λιμενικῆς ζώνης.
- 3) Τὰ Δωδεκάνησα θὰ παραχωρηθοῦν στὴν Ἐλλάδα, πλὴν τῆς Ρόδου, στὴν δοποίᾳ θὰ παρασχεθῇ εὑρεῖα αὐτονομία.

Ἡ Συμφωνία ἔπασχε ἀπὸ ἕνα θεμελιῶδες ἐλάττωμα: συναρτοῦσε τὴν ἐκπλήρωσι τῶν ἔθνολογικῶν βλέψεων τῆς Ἐλλάδος ἀπὸ τὴν ἵκανοποίησι καθαρῶν ἀπαιτήσεων *Imperium* τῆς Ἰταλίας μὲ ἐδαφικὸ περιεχόμενο, χωρὶς καμμία ἔθνολογικὴ βάσι, καὶ τοῦτο δεδομένης τῆς ἀντιδράσεως τῶν Η.Π.Α. πρὸς τέτοιου εἴδους ἔξισορροπητικές διευθετήσεις καὶ τῆς σθεναρᾶς ὑποστηρίξεως ἀπὸ

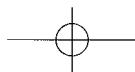

τὸν Wilson τῆς ἀρχῆς τῶν Ἐθνοτήτων στὴν σύστασι καὶ δριθέτησι τῶν κρατῶν: ἂλλως τε αὐτὸ ηταν καὶ τὸ κεντρικὸ περιεχόμενο τοῦ προηγηθέντος ἀγῶνος τῶν λαῶν τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἐξ ἄλλου τὸ ἄρθρο 7 ἀνέφερε: «Στὴν περίπτωσι ποὺ ἡ Ἰταλία δὲν ἔπιτύχῃ ἵκανοποίησι ὅσον ἀφορᾶ εἰς τὶς ἐπιδιώξεις τῆς ἐπὶ τῆς Μ. Ἀσίας, ἀναλαμβάνει πλήρη ἐλευθερία δράσεως ὡς πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ παρόντος Συμφώνου». «Οταν λοιπὸν ἡ Συνθήκη μὲ τὴν Τουρκία ἔγινε κατάδηλο ὅτι δὲν θὰ περιλαμβάνῃ Ἰταλικὴ ἐντολὴ στὴν Δυτικὴ Μ. Ἀσία, οὕτε Ἰταλικὸ προτεκτοράτο στὴν Ἀλβανία (ἀφοῦ Γαλλία καὶ Ἀγγλία δὲν ἔπειθύμουν αὔξησι τῆς Ἰταλικῆς ἐπιρροῆς στὸν ΒαλκανοΜικρασιατικὸ χῶρο, πέραν τῆς Ἀμερικανικῆς ἐνστάσεως ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἐθνοτήτων), ἡ Ἰταλία κατήγγειλε τὴν συμφωνία Βενιζέλου-Tittoni στὶς 6.8.1920. Ἡ Διακοίνωσίς τῆς 22.7.1920 ἀνέφερε τὴν ριζικὴ ἀλλαγὴ τῶν περιστάσεων ὡς λόγο τῆς μὴ ισχύος καὶ καταγγελίας τοῦ συμφώνου.

Τὸ Σύμφωνο ηταν ἐξ ἀρχῆς μία ἀσκησις χάρτου πρὸς τὸ θεαθῆναι.

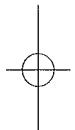
Στὶς 10.8.1920 ὑπεγράφη ἐπὶ τέλους (μετὰ τεταραγμένη δυστοχία λόγω ἀπουσίας ισχυρᾶς χειρὸς ἐξ Ἀμερικῆς) ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν. Μὲ τὴν ὑποστήριξι βασικὰ τῆς Ἀγγλίας ἡ Ἑλλὰς ἐπετύγχανε: (α) νὰ ἐνσωματώσῃ τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη, πλὴν τῆς περιοχῆς τῶν Στενῶν καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ μὲ διέξοδο στὸν Εὔξεινο Πόντο. (β) Ἡ μείζων περιοχὴ τῆς Σμύρνης ἐτίθετο ὑπὸ Ἑλληνικὴ ἐντολή, διατηρούμενης μὲν τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικυριαρχίας, ἀλλὰ μετὰ 5 ἔτη τὸ τοπικὸ Κοινοβούλιο μποροῦσε νὰ ζητήσῃ τὴν πλήρη ἔνωσι μὲ τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὴν πιθανὴ συνδρομὴ Δημοφηφίσματος. (γ) Οἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἦδη ὑπὸ Ἑλληνικὴ κατοχὴ περιελαμβάνοντο στὴν Ἑλληνικὴ ἐπικράτεια πλὴν νησίδων ἐντὸς 3 μιλλίων ἀπὸ τὴν Μικρασιατικὴ ἀκτῆ. (δ) Τὰ Δωδεκάνησα ἐπεκυροῦντο στὴν Ἰταλία. Τὴν ἴδια ὅμως ἡμέρα ὑπεγράφετο Συνθήκη μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας διὰ τῆς ὁποίας ἡ δευτέρα ἐκχωροῦσε τὰ δικαιώματά της ἐπὶ τῆς Δωδεκανήσου στὴν πρώτη πλὴν τῆς Ρόδου (καὶ τοῦ Καστελλόριζου)· ἡ Ἰταλία ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσι νὰ

παράσχη αύτοδιάθεσι στὸν πληθυσμὸ τῆς Ρόδου μετὰ 15-ετία, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσι ὅτι ἡ Ἀγγλία ἐδέχετο νὰ παραδώσῃ τὴν Κύπρο στὴν Ἑλλάδα.

Τὴν ἴδια ἡμέρα ποὺ ὑπεγράφετο ἡ Συνθήκη τῶν Σεβρῶν, δύο ἀλλα Σύμφωνα ὑπεγράφοντο. Τὸ πρῶτο μεταξὺ Βρεττανίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας διεμοίραζε σφαίρες ἐπιρροῆς καὶ συμφερόντων τῶν Δυνάμεων στὴν Τουρκία κατὰ τὴν μυστικὴ συμφωνία τοῦ 1915. Θὰ ἐτίθετο ἐν ἵσχυι μαζὶ μὲ τὴν Συνθήκη τῶν Σεβρῶν. Τὸ ἄλλο μεταξὺ τῶν Τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ τῆς Ἰαπωνίας ἀφοροῦσε τοὺς ὅρους τῆς διεθνοποιήσεως τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως καὶ τῆς χορηγήσεως Βουλγαρικῆς ἐλεύθερης ζώνης εἰς αὐτόν.

Μὲ τὴν ἀπομάκρυνσι τῶν Η.Π.Α. ἀπὸ τὰ Εύρωπαικὰ καὶ Ἀνατολικὰ πράγματα οἱ ἐνδοΕύρωπαικὲς ἀντιπαλότητες καὶ ἰσορροπίες μεταξὺ τῶν νικητριῶν (τότε) Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας (οἱ ὁποῖες καὶ συμπεριέλαβαν τὴν Ἰταλία ὡς μεγάλη Δύναμι γιὰ τὴν ἔξισορρόπησι τῶν μεταξὺ τῶν ἐντάσεων) ἔδρασαν ἀρνητικὰ ἐπὶ τῆς ἔξελίξεως τῶν Ἑλληνικῶν ζωτικῶν ὑποθέσεων. Στὸ ἐσωτερικὸ, ἡ ὀλέθρια ἀρχὴ ἡ ὁποία καὶ σήμερα τηρεῖται, ὅτι μία πολιτικὴ μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ ἀπὸ τὸν ὑποστηρίξαντα διαφορετική, κατέστησε προφανὴ τὴν ἀφερεγγυότητα καὶ ἀνικανότητα τῆς χώρας νὰ ἀνταπεξέλθῃ στὴν κρισιμότητα τῶν χωρῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 25

Η ΚΡΙΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΓΕΩ-ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ

Η κρίσις είς τὴν πρώην Γιουγκοσλαβία ἀποτελεῖ μία τυπική περίπτωσι ἐμπλοκῆς τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος. Υπάρχουν οἱ Βαλκανικὲς ἐθνότητες μὲ τὶς θρησκευτικοπολιτιστικές τῶν καταβολές ἀλλὰ ἀνολοκλήρωτες ἡμισυνειδητὲς ταυτότητες καὶ οἱ ἔξωτερικὲς Μεγάλες Δυνάμεις εἰς ἀγῶνα ἐπεκτάσεως ἐπιρροῶν χωρὶς ὅμως νὰ ἀποτελοῦν ὑπὸ τὶς κρατοῦσες συνθῆκες τὰ πράγματα τῆς περιοχῆς καθ' ἔκαυτὰ ἀπόλυτη προτεραιότητα ζωτικοῦ τῶν συμφέροντος.

"Ἐτσι ἡ Χερσόνησος εὑρίσκεται εἰς τὴν κοινὴ στρατηγικὴ περιφέρεια ὅλων τῶν δυνάμεων. Εἶναι γόνυμο πεδίον τριβῶν μὲ ἐκρηκτικὸ δυναμικό, τὸ δποτο ἐνεργοποιεῖται συνεπείᾳ γενικωτέρων ἀντιπαραθέσεων ἐσωτερικῶν ἢ ἔξωτερικῶν.

Οἱ πρωτεύουσες ἔξωτερικὲς δυνάμεις τῆς περιοχῆς εἶναι κατὰ τοὺς τελευταίους τρεῖς αἰῶνες οἱ ἔξῆς: 1) Ἀνατολικὴ δύναμις, μὲ πόλο τὴν Ρωσσία. 2) Κεντρικὴ δύναμις, Γερμανικῆς προελεύσεως, μὲ ἐστία τὴν Αὐστροουγγαρία κατ' ἀρχάς, τὴν Πρωσσία δεύτερη ἐστία ἐν συνεχείᾳ καὶ τὴν Γερμανία τελικὰ μόνη κυρία. 3) Δυτικοευρωπαϊκὴ Δύναμις, ἀρχικὰ ἡ Γαλλία μὲ ἐκτεταμένα συμφέροντα εἰς τὴν Ἀνατολικὴ Μεσόγειο, μετὰ καὶ ἡ Ἀγγλία, βασικῆς ἀρχῆς γενομένης μὲ τὴν πολιτικὴ τῆς ἔναντι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ τέλος ἀποκλειστικὰ σχεδὸν ἡ Ἀγγλία. 4) Υπερατλαντικὴ Δυτικὴ δύναμις, οἱ Η.Π.Α., ἐμφανιζομένη ἀργὰ σχετικὰ καὶ μόνον προϊόντος τοῦ παρόντος αἰῶνος. Ἡ Ὁθωμανική Αὐτοκρατορία ἔξελιπε, καὶ ὅταν δὲ ὑπῆρχε κατὰ τὴν τελευταία περίοδο ἡταν Μεγάλη Δύναμις ούσιαστικὰ κατ' ἀνοχὴν καὶ στήριξιν. Ὁ Μέγας Ἀσθενής ἀντεκατεστάθη ὑπὸ τοῦ προσωρινὰ Μικροῦ Ἀσθενοῦς, ἀρχικὰ πολυμερῶς ἀσταθοῦς, δὲ δποτο ὅμως ἔξεδήλωσε ἐξ ἀρχῆς, καὶ ἐπραγμάτωσε κατὰ τὴν ἴστορικὴ διαδρομὴ τοῦ αἰῶνος μὲ ἐμφατικώτερη τελευταῖα ἀποτελεσματικότητα ἀκατάσχετο δυναμικὸ ἰσχυροποιήσεως.

Ἡ ἴσορροπία μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ὅπως εἶχε ἀποκατασταθῆ κατόπιν συμφωνίας τῶν νικητῶν, ἐπανέφερε τὸ ὅριο ἐπιρροῆς τοῦ Ἀνατολικοῦ χώρου μέχρι τῶν συνόρων του 13ου αἰῶνος καὶ δυτικώτερα, εἰς τὴν περίοδο δηλαδή ἐνάρξεως τῆς Γερμανικῆς ἐπεκτάσεως. Ἡ ἀρχικὴ ὄριακὴ ζώνη ἀπὸ τὴν

"Ιστρια (Τεργέστη) στὸν μυχὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τὴν Πομερανία στὴν Βαλτικὴ (Σλοβενία, Καρινθία, Στυρία, Αὐστρία, Βοημία, Σιλεσία, Λουσιτία, Βραδεμβούργο, Πομερανία, καὶ ἐπιπροσθέτως Σαξονία, Μαγδεμβούργο καὶ Μεκλεμβούργο), ἐτίθεντο (πλὴν τῆς Αὐστρίας) ὑπὸ Ρωσικὴ ἐπιρροή, ἀκριβῶς ὅπως ἀποτελοῦσαν καὶ τὰ Σλαυϊκὰ ὄρια πρὸς τὴν Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία τὸν 13ο αἰώνα. Ἡ διαδοχικὴ κατὰ τοὺς αἰῶνες μετατόπισις τῆς κεντρικῆς ἐπιρροῆς πρὸς τὰ Ἀνατολικὰ ἀντεστράφη διὰ μιᾶς, ἐνῷ ὅ, τι ἀπέμεινε ἀπὸ τὴν Γερμανία δυτικὰ τοῦ δρίου περιῆλθε ὑπὸ Δυτικὴ ἐπιρροή. Εἰς τὰ Βαλκάνια ἡ Δυτικὴ ἐπιρροὴ περιωρίζετο εἰς τὴν Ἐλλάδα, ἐνῷ ἡ Γιουγκοσλαβία ἀνελάμβανε ἐλεγχόμενα ἀσύνταχτο ρόλο ἀμοιβαίων ἐπιδράσεων κατοπτρικὰ ἀνάλογο τῆς Αὐστρίας καὶ Φινλανδίας. "Ετσι ἡ Κομμουνιστικὴ Σοβιετικὴ Ἐνωσις ἐπετύγχανε τὸ τσαρικὸ ὄνειρο τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας, τοῦ ὅποίου τὸ ἀρχέτυπο ἀνήρχετο εἰς τὴν ἀρχέγονη Ρωσικὴ δυναστεία τῶν Ρούρικ.

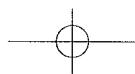
Ἡ ἰδεολογικὴ ἀντίθεσις Κομμουνισμοῦ καὶ Καπιταλισμοῦ καὶ ἡ ἀνάδειξις τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως εἰς Ὑπερδύναμι ἐντὸς ἐνὸς Δυαρχικοῦ παγκόσμιου συστήματος, συσπείρωσε τὴν Δύσι ὑπὸ τὴν ἡγεσίᾳ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Οἱ ἐνυπάρχουσες διαφορὲς ὑποβιβάσθηκαν, ἃν καὶ ἔχηκολούθουν νὰ ἐκδηλώνονται. Χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ ἥταν ἡ κρίσις τοῦ Σουέζ, ὅπου ἡ ὑπεραπλαντική Δύναμις διαφοροποιήθηκε καίρια ἀπὸ τὶς Δυτικοευρωπαϊκὲς δυνάμεις. Ἡ Γερμανία ἐξ ἄλλου, χωρὶς νὰ ἀντιδρῇ εἰς τὴν Ἀμερικανικὴ ἡγεμονία, ἐσφυρηλάτησε τὸν ἄξονα Βόνης - Παρισίων μὲ μία Γαλλία ἡ ὅποια ἐπίσης ἐπεζήτει κάποια ἐπίρρωσι (πραγματικὴ ἢ μᾶλλον φαινομένη) τῆς παλαιᾶς σημασίας τῆς ὡς Μεγάλης Εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως. Ὁ ἄξων αὐτὸς κατέστη ὁ πυρὴν τῆς E.O.K. καὶ ἀποτελεῖ τώρα τὸν βασικὸ μοχλὸ τοῦ Γερμανικοῦ Μεγάλου Ὁραματος, τῆς Γερμανικῆς ὀλοκληρώσεως τῆς Εύρωπης. Σημασία γιὰ μᾶς ὅλως ἴδιαίτερη τέλος ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἔχει ἡ τελείως διαφορετικὴ προσέγγισις H.P.A. καὶ M. Βρεττανίας εἰς τὸ Κυπριακὸ πρόβλημα. Οἱ Βρεττανικῆς ἐμπνεύσεως συμφωνίες τῆς Ζυρίχης καὶ τὸ σχέδιο "Ατσεσον παριστοῦν ἐκτυφλωτικὰ τὴν διαφορὰ τῆς νοοτροπίας ὡς πρὸς τὸ τί ἐσήμαινε βιώσιμη λύσις τοῦ μείζονος ἐθνικοῦ θέματος γιὰ τὴν Εύρωπη καὶ τὴν Ἀμερικὴ ἀντιστοίχως.

Μὲ τὴν κατάρρευσι τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος εἰς τὸν Ἀνατολικὸ χῶρο, δὸ λόγος συμπαγοῦς Δυτικῆς ἐνότητος ἔξελιπε, καὶ ἡ φανερώτερη ἐκδήλωσις τῶν ἀντικειμενικῶν ὑφισταμένων διαφοροποιήσεων ἔγινε συνηθέστερη. Οἱ διαφοροποιήσεις αὐτὲς ὀφείλονται στὴν φυσικὴ διαφορὰ γεωπολιτικῶν, πολιτιστικῶν καὶ οἰκονομικῶν θέσεων καὶ σχέσεων μεταξὺ τῶν Δυνάμεων. Ἡ τριπλῆ αὕτη αἰτιότης (γεωπολιτικὴ - πολιτιστικὴ - οἰκονομική), καθορίζει βεβαίως τὴν ὄρθη χάραξι πειστικῆς, σεβαστῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς ἔξωτερικῆς πολιτικῆς.

Ἡ κατάρρευσις τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ἀποτελεῖ γεγονὸς κοσμοϊστορικῆς σημασίας καὶ σπάνιο καιρὸ δυναμικῶν προσαρμογῶν. Ἡ καινὴ κατάστασις εὑρίσκεται ὑπὸ διαμόρφωσι καὶ ἡ Νέα τάξις δὲν ἔχει ἀκόμη ἀποκρυσταλλωθῆ στὴν συγκρότησι τῶν περιφερειακῶν πεδίων δυνάμεων, ἀν καὶ ὁ Μονοπολισμὸς της εἶναι πλέον γεγονὸς μὴ ἀντιστρεπτό.

Εἶναι προϊὸν εἴτε ἀπερίγραπτης ἀγνοίας εἴτε ἀπελπιστικῆς ἀδυναμίας νὰ προβάλλῃ ἡ Ἑλλὰς ἀρχὲς διατηρήσεως τοῦ status quo εἰς τὶς ἐπιρροές, ὅταν κοσμογονικὲς μεταβολὲς συντελοῦνται στὸν Κόσμο ἀλλὰ καὶ στὸν ἄμεσο περίγυρο (ἐν σχέσει μὲ τὴν Γιουγκοσλαβία καὶ τὴν Τουρκία ἰδίως), καὶ οἱ πάντες ἐπιχειροῦν νὰ ἔξασφαλίσουν τὶς βέλτιστες θέσεις στὸ ἀναδιαρθρούμενο πεδίο δυνάμεων. Τὸ status quo τοῦ δυϊστικοῦ παγκόσμιου συστήματος καὶ οἱ συνέπειές του παρῆλθαν ἀνεπιστρεπτί.

Τὴν μνημειακὴ εὔκαιρία ἔδραξε ἀδίστακτα ἡ Γερμανία. Ἀντὶ ἀδροῦ τιμήματος ἐνσωμάτωσε τὸ ἀποτετμημένο τμῆμα της καὶ προωθεῖ ἐνεργητικὰ τὴν ἐπίδρασί της πρὸς Ἀνατολὰς μὲ μία δραστικὴ οἰκονομικὴ διείσδυσι εἰς τὴν Ἀνατολικὴ Εύρωπη, συνοδευόμενη ἀπὸ θαρραλέα ἐγκατάλειψι πρὸς τὸ παρὸν ἐδαφικῶν διεκδικήσεων ἀκόμη καὶ προκειμένου περὶ προσφάτων ἀντιξόων γιὰ αὐτὴν ρυθμίσεων (Γερμανικὲς περιοχὲς ὑπὸ πολωνικὴ-Σιλεσία, Πομερανία καὶ μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσσίας — ὅπως καὶ Ρωσσικὴ διοίκησι· ὑπόλοιπο Ἀνατολικῆς Πρωσσίας — περιλαμβανόμενες στὰ ἀντίστοιχα κράτη κατὰ τὴν συνθήκη τοῦ Πότσδαμ). Ὑπὸ αὐτὴ τὴν προοπτική, ἡ εἰσοδος τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εύρωπης εἰς τὴν Εύρωπαϊκὴ Ἐνωσι θὰ ἐσήμαινε (δεδομένων τῶν γεω-

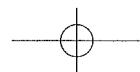

πολιτικῶν, ἔθνολογικῶν καὶ οἰκονομικῶν συνθηκῶν) τὴν μετατροπήν των ἀπὸ δορυφόρους τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως εἰς δορυφόρους τῆς Γερμανίας. Αὐτὸ ἀνατρέπει ἀποφασιστικὰ τὸν συσχετισμὸ Κεντρικῆς Ἀνατολικῆς δυνάμεως στὰ σύνορα ἐπιρροῆς των εἰς βάρος τῆς Ρωσίας. Παρ' ὅλη τὴν σπουδαιότητά του ὅμως τὸ θέμα δὲν ἀνήκει εἰς τὶς πρώτιστες προτεραιότητες τῶν Ρωσικῶν ζωτικῶν συμφερόντων λόγῳ τῆς ἀποδυναμώσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ Δυναμικοῦ. Προηγεῖται γιά τὸν Ἀνατολικὸ Πόλο πρωτίστως μὲν τὸ πρόβλημα τῆς Οὐκρανίας καὶ τῆς Λευκορωσίας, ἐν συνεχείᾳ δὲ χῶρος τῆς Κεντρικῆς Ασίας καὶ κατόπιν ἀκόμη καὶ ἡ ἐνεργὸς παρουσία εἰς "Απω Ἀνατολή. Η Ρωσία χρειάζεται τὴν βαρύνουσα συνεργεία τῶν Ἡν. Πολιτειῶν καὶ πρὸς ἔλεγχο τῶν ἔξελίξεων αὐτῶν (τὴν ὁποία φαίνεται νὰ ἔχῃ ἔξασφαλίσει ἥδη τουλάχιστον εἰς τὸ δεύτερο καὶ τρίτο ζήτημα καὶ μᾶλλον καὶ εἰς τὸ πρῶτο), ἔτι δὲ περαιτέρω πρὸς ἀνακοπὴ τῆς Κεντρικῆς διεισδύσεως εἰς τὴν Ἀνατολικὴ Εύρωπη.

Εἰς τὰ Βαλκάνια, ἡ πολιτικὴ τῆς Γερμανίας κατὰ τὸ κενὸ ποὺ ἀκολούθησε τὴν κατάρρευσι τοῦ Κομμουνισμοῦ καὶ τῆς Σοβιετικῆς Ἡγεμονίας, ἥταν ἐπίσης δυναμικὰ ἐπεκτατική. Προεκάλεσε τὴν διάλυσι τῆς Γιουγκοσλαβίας γιὰ νὰ περιλάβῃ ἀμέσως εἰς τὴν ζώνη ἐπιρροῆς τῆς τὴν Σλοβενία καὶ τὴν Κροατία· παρεμβαίνει ἐνεργητικὰ εἰς τὴν Τουρκία ἐπὶ τοῦ οἰκονομικοῦ τομέος, ιδίως μετὰ τὴν ἀρχικὴ τάσι ὑποβαθμίσεως τῆς τελευταίας ἐντὸς τοῦ Ἀμερικανικοῦ πλαισίου· ἐπιχειρεῖ νὰ δημιουργήσῃ μόνιμες οἰκονομικὲς προσβάσεις εἰς τὴν "Ανω Μακεδονία" πιέζει τὴν Ἐλλάδα μέσω τῆς Εύρωπαϊκῆς Ἐνώσεως νὰ ἀκολουθῇ οὐδέτερη, ἄχρωμη πολιτικὴ ἵσων ἀποστάσεων εἰς τὰ Βαλκάνια, ἔτσι ὥστε νὰ εύνουχισθῇ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ φυσικὴ πολυδύναμος σύνταξις καὶ ἐπιρροή τῆς εἰς τὴν γεωπολιτική, οἰκονομική καὶ θρησκευτικοπολιτιστική Βαλκανική ἐνδοχώρα τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς Βυζαντινῆς κληρονομίας, μὲ τὴν αὐτόματο δυναμικὴ προέκτασι τοῦ πλέγματος συναφειῶν πρὸς τὴν Ρωσία, ποὺ δὲ ἐνεργὸς ἔκεινος συνδυασμὸς ἐμπεριέχει, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀναγκαία καὶ ὀργανικὴ συνέργεια τῆς μὲ τὴν Τουρκία εἰς ἐμπέδωσι δυναμικῆς ἀρχῆς ὀργανώσεως τοῦ μείζονος καὶ μείζονος σημασίας ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ γεωπολιτικοῦ πεδίου.

Ἄφ' ἡς στιγμῆς συνετελέσθη ἡ διάλυσις τῆς Γιουγκοσλαβίας, τὸ Τιτοϊκὸ

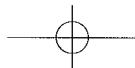
όνειρο τῆς Ὀμοσπονδίας τῶν Νοτίων Σλαύων ἐξηνεμίσθη, μεταβιβασθὲν εἰς τὸν χῶρο τῆς οὐτοπίας. Οὕτως ἡ ἄλλως ἡ ἰδέα ἐκείνη ἐδύνατο νὰ τελεσφορήσῃ μόνο ὑπὸ εἰδικὲς συνθῆκες ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀκριβοῦς ἴσορροπίας ἐξωτερικῶν ἐπιρροῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καθεστῶτος ἐσωτερικῆς ἐπιβολῆς. Εύθὺς ως ἐξέλιπον ἀμφότερα, ἐλειτούργησαν οἱ κεντρόφυγες δυνάμεις τῶν διαφόρων δμοιοτήτων, κυρίως θρησκευτικοπολιτιστικῶν, καὶ ἡ Ὀμοσπονδιακὴ λύσις κατέστη ἀνέφικτος, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἀπεκαλύφθη δραματικὰ ἡ ἀντι-Σερβικὴ λογική της. Ἐπὶ πλέον, ἐπανεβεβαιώθη ἡ ὑπερίσχυσις εἰς τὰ Βαλκάνια τῶν θρησκευτικοπολιτιστικῶν παραμέτρων ἀκόμη καὶ ἐπὶ ἔθνικοφυλετικῶν. Ἡ ιστορία γέμει παραδειγμάτων: τὸ Μωαμεθανικὸ στοιχεῖο τῆς Βοσνίας, π.χ., δφείλεται εἰς τὴν ἐπικράτησι ἐκεῖ κατὰ τὸν 13ο αἰῶνα τοῦ Βογομιλισμοῦ. Ἡ ἀντίθεσις τῆς αἱρέσεως ἐκείνης πρὸς τὴν Ὀρθοδοξία ὠδήγησε εἰς τὸν ἀσπασμὸ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ ἀπὸ τὸν ἐπιτόπιο πληθυσμὸ κατὰ τὴν Ὀθωμανικὴ περίοδο, καὶ εἰς τὴν μετάλλαξι μιᾶς γεωγραφικῆς περιοχῆς εἰς ἔθνότητα διάφορο ἀπὸ τὴν φυλετικὴ καταγωγή. Οἱ κύριες διακρίσεις γίνονται βάσει τοῦ δόγματος ἀληθείας ἐδῶ: εἶναι πνευματικές. Ἔτσι καὶ τώρα, οἱ κυρίως καθολικοὶ πληθυσμοί τῶν Σλοβένων καὶ Κροατῶν ἡλκύσθησαν πρὸς τοὺς βορείους δμοδόξους τῶν, ὑπὸ τὴν πολιτιστικὴ, διοικητικὴ (καὶ ἔθνικὴ) ἐπιρροή τῶν δποίων ὑπέκειντο ἐπὶ αἰῶνες· ὁ Μουσουλμανικὸς θύλαξ εἰς τὴν Βοσνία καὶ Ἐρζεγοβίνη ἐπωφελήθη ἀπὸ τὸ Τιτοϊκὸ δόγμα τῆς δμοσπονδοποιήσεως καὶ ἐπεζήτησε νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὸν γεωγραφικὸ χῶρο τῶν δύο αὐτῶν περιοχῶν, ἀνάγων μία διοικητικὴ ἐσωτερικὴ διαίρεσι εἰς Κρατικὴ ὀντότητα· τέλος ἡ Μακεδονικὴ περιοχὴ τῆς Γιουγκοσλαβίας παρομοίως ἐπεδίωξε νὰ ἀποτελέσῃ κράτος μὲ πυρῆνα τὴν ἐπίσης Τιτοϊκῆς προελεύσεως τεχνητὴ Μακεδονικὴ ἔθνότητα. Οἱ τεχνητὲς λύσεις οὔτε μόνιμες οὔτε ἀκίνδυνες ἐν τέλει εἶναι: μία γεωγραφικὴ περιοχή, ἡ ἀνω Μακεδονία, κατοικούμενη ἀπὸ τὸ Βαλκανικὸ μωσαϊκὸ (Σέρβους, Ἑλληνες, Βούλγαρους καὶ Ἀλβανούς), ἐβαπτίσθη Ὀμόσπονδος Δημοκρατία μὲ ἔμφασι εἰς τὴν ὑποτιθέμενη καὶ προβαλλόμενη ἔθνικὴ ἐνότητα τοῦ κυρίου ὅγκου τοῦ πληθυσμοῦ, καὶ μὲ συνέχουσα ταυτότητα αὐτὴν τὴν ἔθνικὴ χίμαιρα. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἐγγενῆς ἀστάθεια ποὺ ἐκδηλοῦται εύθὺς ως οἱ περιστάσεις τὸ ἐπιτρέπουν. Τὸ νὰ ἐπενδύσῃς χρατικὴ ὑπόστασι εἰς τὴν ἀστάθεια αὐτὴ

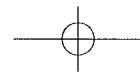
μόνον ώς ταχτικὸς ἔλιγμὸς ἔχει νόημα, καὶ μόνον εἰς τὰ πλαίσια δυναμικῆς πολιτικῆς συνεργασίας μὲ μία ἴσχυρὴ καὶ Βαλκανικὰ προσανατολισμένη Σερβία.

Καὶ τοῦτο εἶναι τὸ καίριο σημεῖο. Ἐπανασύστασις τῆς Νοτιοσλαυικῆς Ὀμοσπονδίας ὑπὸ τὶς νῦν κρατοῦσες συνθῆκες, (ἔνα νοερὸ πείραμα ad impossibile) θὰ ἐσήμαινε de facto ἐντονώτερη Κεντρικὴ ἐπιρροὴ εἰς τὰ Βαλκάνια, πρᾶγμα ποὺ συνεπάγεται ἀνεδαφικὸ παραγκωνισμὸ τῆς κρατιστευούσης Δυτικῆς Δυνάμεως, καὶ ταυτοχρόνως, σοβαρὸ περιορισμὸ τῶν δυνατοτήτων Ἑλληνικῆς δράσεως εἰς τὸν εὐρύτερο χῶρο. Ὁ Ὀμοσπονδισμός, ιδιαιτέρως ὅπου περιλαμβάνει Σλαύους Μωαμεθανοὺς ἢ Καθολικούς, ἀποσταθεροποιεῖ τὸν Βαλκανικὸ προσανατολισμὸ καὶ συγχέει τὴν Βυζαντινορθόδοξη ταυτότητα τῶν Σερβικῶν περιοχῶν, ὑποδαυλίζει ἐθνοφυλετικοὺς Σλαυισμοὺς καὶ ἐνισχύει τὴν προϋφισταμένη ἄλλως τε καὶ ιστορικὰ δεδομένη κεντρικὴ ἐπίδρασι ἐπὶ τῆς Σερβίας, παράγοντες οἱ ὅποιοι πάντες εύνοοῦν τὴν ἀφομοιωτικὴ διεργασία πρὸς τὸν Βορρᾶ ἀντὶ τοῦ Νότου. Βεβαίως μὲ «ὅμοσπονδισμὸ» ἐννοῶ τὴν ιδέα ὁμοσπονδιακῆς ἐνοποιήσεως ἐντονα ἀπαλλοτριωμένων μεταξύ των ἑτερογενῶν ὄντοτήτων, καὶ ὅχι ἀπλῶς τὴν συγκυριακὰ ἐπιβαλλόμενη συσσωμάτωσι οἰκείων καὶ ὁμογενῶν μονάδων. Ἡ τελευταία εἶναι ἀνώδυνη σχετικά (Σερβία - Μαυροβούνιο)· ἡ πρώτη ἐγγενῶς ἀσταθής. Ἡ διαφορὰ εἶναι καὶ πολιτειακὰ ἐμφανῆς: ἡ δεύτερη εἶναι ἴσχυρὴ ἔνωσις (Ἡν. Πολιτεῖαι, Γερμανία).

Αὐτόφωτος Βαλκανικὴ Στρατηγικὴ περιωπῆς ἐδράζεται ἀπαραιτήτως εἰς τὴν Ὀρθοδοξία καὶ τὴν κοινὴ Βυζαντινὴ πολιτιστικὴ παράδοσι. Αὐτὸ εἶναι τὸ οὐσιῶδες κριτήριο γνησιότητος καὶ ἀποτελεσματικότητος κάθε Βαλκανικῆς πολιτικῆς. Ἐὰν ἡ πολιτιστικοθρησκευτικὴ ἐστία ἀπουσιάζει ἢ παρίσταται διακοσμητικά, τότε πρόκειται ὅχι γιὰ οὐσιαστικὴ Βαλκανικὴ στρατηγική, ἀλλὰ ἀπλῶς γιὰ ἀλλότρια πολιτικὴ ἀσκούμενη ἐπὶ Βαλκανικοῦ ἐδάφους. Ἡ ἐμφασις εἰς αὐτὸν τὸν παράγοντα κατὰ τὸν καθορισμὸ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ οἰκονομικοῦ προσανατολισμοῦ διανοίγει ἐλεύθερο πεδίο εἰς τὴν ἀσκησι δημιουργικῆς Ἑλληνικῆς δραστηριότητος καὶ εὐρύτατα περιθώρια μείζονος καὶ θετικῆς συνεισφορᾶς. Ἡ δυναμικὴ τῆς κατευθύνσεως αὐτῆς ἔχει ἐπὶ πλέον πολὺ μεγαλύτερο

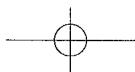
βεληνεκές, ἀφοῦ ἐμπλέκονται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως χῶρες κείμενες εἰς τὰ Ἀνατολικὰ τῆς Τουρκίας. Ἰσχυρὴ Βαλκανικὴ Στρατηγικὴ ἔξασφαλίζει ἐπίσης τοὺς βέλτιστους δρους ἴσορρόπου συνεργασίας μὲ τὴν Ἀνατολικὴ Δύναμι, τὴν δποία καὶ διευκολύνη νὰ ἐστιάζεται καλύτερα εἰς τὴν Ὁρθόδοξο καὶ Βυζαντινογενῆ ταυτότητά της. Τέλος, ἔμφασις εἰς τὸ θρησκευτικοπολιτιστικὸ κοινὸ βάθρο ἀποτρέπει ἀναστολὲς καὶ κινδύνους χρατικοῦ Ἑλλαδοκεντρισμοῦ γιὰ τοὺς Σλαύους Βαλκανίους καὶ Πανσλαυισμοῦ γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Ο Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ὁρθόδοξια εἶναι πολὺ ὑψηλότερες πραγματικότητες ἀπὸ τὸ Νεοελληνικὸ κράτος: πρώτοι ἐμεῖς ἃς τὸ ἀποδείξωμε μὲ τολμηρὲς πρωτοβουλίες. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὑπάρχουν Σλαύοι Καθολικοὶ καὶ Μωαμεθανοί: ἃς διακηρύξουν ἐμπράκτως οἱ Ὁρθόδοξοι Σλαύοι καὶ αὐτοὶ ὅτι ἐνστερνίζονται τὴν Ὁρθόδοξη καὶ Βυζαντινὴ οὐσία μιᾶς στερρεῆς Βαλκανικῆς στάσεως. Εἶναι ἀλλόφρων σχιζοφρένεια νὰ ἐπιδιώκῃ ἡ Ἑλληνικὴ ἔξωτερικὴ πολιτικὴ νὰ μὴν διατρανώσουν π.χ. οἱ Σέρβοι τὸν Βαλκανικό τῶν προσανατολισμὸ μέ τὸν μόνο καίριο καὶ ἀναντίρρητο τρόπο. Ἀντιθέτως δὲον νὰ ἐνθαρρύνωνται. Γεωγραφικὰ ἡ Σερβία κεῖται μεταξὺ τοῦ Κεντρικοῦ δυναμικοῦ —εἰς τὸν Βορρᾶ καὶ ΒΔ (μέσω Σλοβενίας, Βοσνίας καὶ Κροατίας) καὶ τῆς Βυζαντινορθόδοξου ρίζας της εἰς τὸν Νότον (μέσω τῆς Ἀνω Μακεδονίας), μὲ ἀποδεδειγμένη ιστορικὴ οἰκείωσι πρὸς τὴν τελευταία: εἰς τὸ Ράς καὶ τὸ Κόσσοβο λειτουργεῖ ἡ καρδιά της. Τὰ γεγονότα τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Κροατίας ἐκφράζουν καὶ ἐνδυναμώνουν τὴν Ὁρθόδοξη Βαλκανικότητα τῶν Σέρβων καὶ σφυρηλατοῦν τοὺς στενοὺς δεσμοὺς τῆς παραδοσιακῆς Ἑλληνοσερβικῆς Συνεννοήσεως. Ἡ Σερβία, ὅπως καὶ ἡ Ἐλλάς, καλεῖται ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ λάβῃ ἐνεργητικώτερη στάσι εἰς τὸν ἐκτυλισσόμενο μεγάλο Ἀγῶνα ποὺ διενεργεῖται ἐρήμην τῶν ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐὰν ἀποκομίσουν τὰ ὠφέλη χωρὶς νὰ ἐνστερνισθοῦν τὸ νόμιμα καὶ τὸν σκοπὸ τῆς αἱματοχυσίας θὰ ἐπιτείνουν τὴν κρίσι ταυτότητος εἰς τὴν περιοχὴ μὲ ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργία ἐπιπρόσθετης ἀστάθειας μακροχρονίων. Αὐτὸ ποὺ κρίνεται εἶναι ἡ ἐμπέδωσις ἐνὸς κυρίαρχου τόνου Ὁρθοδόξου Βαλκανικῆς Ταυτότητος. Ἀφ' ὅτου ἡ ταυτότης καθιερωθῇ, καὶ ἡ κατεύθυνσις ἐπιβληθῇ, κάθε ἐλευθερία καὶ προστασία πρέπει νὰ παρασχεθῇ εἰς ὅλες τὶς μειονότητες, ὥστε νὰ ἀναπτύξουν τὸν ἴδιο χαρακτήρα τῶν, κατὰ τὴν ἀπαράβατο πρακτικὴ καὶ τὴν βαθειὰ

ριζωμένη νοοτροπία του χώρου μας, που ποτέ δὲν εύρισκε άντιφατική τὴν γεωπολιτική ένότητα ύπό μία σαφῶς ώρισμένη πνευματική ταυτότητα καὶ κοσμική ἔξουσία, πρὸς τὴν πολλαπλότητα ἐθνικῶν, θρησκευτικῶν, πολιτιστικῶν μειονοτήτων.

Μὲ τὴν διάλυσι τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ τὴν ἄμεσο περίληψι Σλοβενίας καὶ Κροατίας εἰς τὴν Κεντρική σφαῖρα ἐπιρροῆς, οἱ διεργασίες εἰς τὸν Σερβικὸ χῶρο περιστρέφονται γύρω ἀπὸ δύο πόλους. Ὁ ἕνας, μὲ ρίζες εἰς τὸ Τιτοϊκὸ κατεστημένο καὶ Κεντρικές πολιτιστικές ἐπιρροές, προσκολλᾶται εἰς τὸ ὅραμα τῆς Γιουγκοσλαυϊκῆς 'Ομοσπονδίας' δ ἄλλος ὑψώνει τὴν σημαία τῆς Σερβίας, μάλιστα τῆς Μεγάλης Σερβίας, καὶ ἐστιάζεται εἰς τὴν 'Ορθόδοξο θρησκευτικότητα καὶ τὴν Βυζαντινὴ πολιτιστικὴ ταυτότητα. Δὲν πρόκειται γιὰ τὴν ἀποδοχὴ ἢ μὴ ἐθνικισμοῦ καὶ θρησκευτικοῦ «φουνταμενταλισμοῦ». Εἰς ἔνα ἐνιατί Σερβικὸ κράτος μποροῦν καὶ θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ἀσφαλῶς θέσι δποιοιδήποτε τὸ θελήσουν, ἀνεξαρτήτως θρησκευτικῆς πίστεως, πολιτιστικῶν καταβολῶν, ἀκόμη καὶ ἐθνικῆς προελεύσεως, μὲ πλήρη ἔξασφάλισι τῶν ἀτομικῶν καὶ μειονοτικῶν δικαιωμάτων των. Τὸ θέμα εἶναι ἡ σφραγὶς καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ Κράτους καὶ ὅχι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἡ πολιτειακὴ του ὄργάνωσις ἢ ἡ προστασία δημάδων πολιτῶν του. Τὸ Τέλος πάντοτε καθορίζει τὴν Μορφή. Εἰς τὴν συγκεχριμένη περίπτωσι, 'Ομοσπονδία τείνει νὰ εύνοη ἀντικειμενικὰ καὶ προθεσιακὰ Κεντρικὸ προσανατολισμὸ τῆς κρατικῆς ὄντότητος, ἐνῷ ἐνιαία Σερβία ἀναγκαστικὰ καὶ βουλητικὰ θὰ τονίζῃ τὴν Βαλκανικότητά της, ὡς 'Ορθοδόξου, Βυζαντινογενοῦς Κοινωνίας. Αὐτὸς εἶναι τὸ βαθύτερο νόημα τῆς πάλης μεταξὺ Βελιγραδίου καὶ Πάλε.

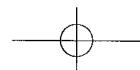
Μία ἰσχυρὴ Σερβία μὲ ἔντονη 'Ορθόδοξη καὶ Βυζαντινὴ ταυτότητα θὰ εἶναι ἐξ ἀντικειμένου φίλη καὶ σύμμαχος πρὸς μία 'Ελλάδα μὲ σθεναρὸ Βαλκανικὸ προσανατολισμό. Ἡ μία θὰ χρειάζεται τὴν ἄλλη. "Ἐνας τέτοιος ἰσχυρὸς ἄξων Σερβίας - 'Ελλάδος θὰ ἀποτελέσῃ ἐγγύησι γιὰ τὴν ἐπικράτησι μιᾶς σταθερᾶς καταστάσεως εἰς τὴν περιοχή, μὲ ἔντονα μάλιστα ἀναπτυξιακὴ δυναμικὴ, δεδομένων καὶ τῶν ἐπικρατουσῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν εἰς τὶς πλεῖστες χῶρες. Βεβαίως, ἀναγκαῖο συμπλήρωμα γιὰ τὴν εὐστάθεια καὶ

τὴν ἀνεμπόδιστο δυναμικὴ ἐνεργοποίησεως τοῦ ἑνιαίου ΒαλκανοΜικρασιατικοῦ γεωπολιτικοῦ πεδίου εἶναι ἡ ταυτόχρονος σύμπτηξις καὶ ἴσχυροποίησις ἄξονος Ἑλλάδος-Τουρκίας. Τὸ τρίγωνο Ἀγκύρας-Αθηνῶν-Βελιγραδίου συνιστᾶ τὸ optimum τῆς στρατηγικῆς (πολιτικῆς, στρατιωτικῆς, οἰκονομικῆς καὶ πολιτιστικῆς) ὄργανώσεως τοῦ πεδίου.

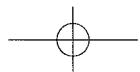
Οἱ ὑπάρχοντες γεωπολιτικοὶ συσχετισμοὶ τῶν ἔξωτερικῶν Δυνάμεων εὔνοοῦν ἔξαιρετικὰ παρόμοιες ἔξελίξεις, εἰς τρόπον ὥστε ἵσως νὰ παρουσιάζεται μοναδικὴ εὐκαιρία ταχείας καὶ ἀποτελεσματικῆς πραγματώσεώς των. Μὲ τὴν πτῶσι τοῦ Κομμουνισμοῦ καὶ τὴν διάλυσι τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως δὲν ἔπαυσε μόνον ὁ χωρισμὸς τοῦ Κόσμου εἰς δύο ἀντίπαλα ἰδεολογικὰ στρατόπεδα, ἀλλὰ ἔξελιπε καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Δυαρχία. Ἡ ιστορία εἰσῆλθε ἀν ὅχι εἰς μονοχρατορικὴ Φάσι, πάντως εἰς Μονοπολικὸ σύστημα μιᾶς Ὑπερδυνάμεως (πρώτης Δυνάμεως δηλαδὴ σημαντικὰ ἀπεχούσης τῶν δευτέρων καὶ ὅχι ἀπλῶς ἀπολαμβανούσης τιμητικῆς ἢ καὶ σχετικῆς πραγματικῆς πρωτοκαθεδρίας). Τὸ σύστημα μιᾶς κατὰ πολὺ ὑπερεχούσης τῶν ἄλλων Δυνάμεως ἔχει ἐνδογενῶς τὴν τάσι νὰ μεταπέσῃ διαδοχικὰ εἰς παγκόσμιο Μοναρχία.

Πρὸς τοῦτο πρώτιστο μέλημα τῆς πρωτευούσης Ὑπερδυνάμεως εἶναι νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀποτελεσματικὴ συσσωμάτωσι δευτερευουσῶν καὶ ὑφειμένων Δυνάμεων. Ἡ Ρώμη συστηματικὰ ἐκήρυξε τὸ δόγμα τῆς ἐλευθερίας τῶν πόλεων καὶ διέλυε τὶς Συμπολιτεῖες κατὰ τὴν ἄνοδόν της εἰς τὴν θέσι καὶ τὸν ρόλο τῆς πρώτης Δυνάμεως καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ καθεστὼς τῆς Μονοκρατορίας. Ἀπὸ αὐτῇ τὴν προοπτικὴ ὥφελεῖται ἡ πρώτιστη καὶ οἱ μικρότερες Δυνάμεις, ἐνῷ περιορίζεται ἡ ἐπιρροὴ κατὰ πολὺ κυρίως τῶν δευτερευόντων Μεγάλων. Εἰδικώτερα καὶ ἴδιαίτερα εύνοϊκὸ περιβάλλον δημιουργεῖ ἡ κλιμάκωσις τῶν ἡγετικῶν ἀρμοδιοτήτων τῆς Ὑπερδυνάμεως μὲ στόχῳ τὴν Μονοκρατορία εἰς τὶς ἐλάσσονες στρατηγικὲς Δυνάμεις ποὺ κατέχουν τὴν δυνατότητα α) ἀποφασιστικῆς οἰκουμενικῆς παρεμβάσεως εἰς συγκεκριμένες διαστάσεις (ὅπως π.χ. φιλοσοφική, ἀνθρωπιστικὴ παιδεία καὶ πολιτιστικὴ παραγωγὴ ὑφηλῶν προδιαγραφῶν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα κατὰ τὴν ἐπερχόμενη καὶ ἀρχόμενη Ρωμαϊκὴ ἐποχή), καὶ β) τοπικοῦ πρωταρχικοῦ ρόλου εἰς τὴν δυναμικὴ ἔξελίξεων τοῦ περιβάλλοντος

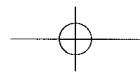
χώρου (π.χ. ή Ρόδος κατά τήν πρώτη περίοδο τῆς ἐπεκτάσεως τῆς Ρωμαϊκῆς ἐπιρροῆς πρὸς Ἀνατολάς, ή ή Πέργαμος· καὶ ή Ἐλλὰς εἰς τὴν παροῦσα συγκυρία ἐὰν ἀρθῇ εἰς τὸ ὄφος τῶν περιστάσεων). Πάντοτε ὥφελεῖ ή κατ' εὐθεῖαν ἰδιαίτερη συνεννόησις μὲ τὸν Πρῶτο, ὅταν ἔχῃ πρὸ παντὸς κανεὶς νὰ συνεισφέρῃ κάτι σημαντικό ἀκόμη περισσότερο ὅταν δὲ Πρῶτος εἶναι Μόνος.

Οι Ἡνωμένες Πολιτεῖες, ως μοναδικὴ οἰκουμενικὴ Ἡγεμονικὴ Δύναμις, ἔχουν εἰσέλθη ἀντικειμενικὰ εἰς τὴν διαδικασία ἀντιπαραθέσεως πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωσι, τῆς δόποιας ή φύσις καὶ ή λειτουργία εὑρίσκονται ἀκόμη ὑπὸ διαμόρφωσι. Οἱ κεντρόφυγες δυνάμεις ποὺ ὑφίστανται ἀφ' ἐκεῖτῶν ἐντὸς τῆς Ἐνώσεως, θὰ δῦνησον οὕτως ἢ ἄλλως (σχεδὸν πέραν τῆς δεδομένης Γερμανικῆς ἀνυποχωρήτου ἀποφασιστικότητος) εἰς τὸν τονισμὸ τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς μὲ ἑστία τὴν κυριαρχοῦσα Κεντρικὴ Δύναμι, τουλάχιστον ὃσον ἀφορᾷ τὸν ρητὰ ἢ σιωπηρὰ ἐνεργοῦντα σκληρὸ πυρῆνα, περὶ τὸν δόποιον θὰ δορυφοροῦν οἱ ἀσθενεῖς, ἄβουλοι ἢ ἐπαμφοτερίζοντες ἑταῖροι. Κύριο ὄργανο αὐτῆς τῆς ἐξελίξεως εἶναι δὲ ἄξων Βερολίνου - Παρισίων, ἀπαραίτητος εἰς τὴν Γερμανία μέχρις ὅτου ἐμπεδωθῇ ἀσφαλῶς δὲ Κεντρικὸς χαρακτήρ τῆς ὀλοκληρώσεως καὶ παύση ή Γαλλία νὰ προσφέρῃ σημαντικὰ συμπληρωματικὰ ἐφόδια καὶ ὑπηρεσίες, περιλαμβανομένου ἰδίως ἐπαρκοῦσ στρατιωτικοῦ βραχίονος. Ἀναπτυξὶς ὅμως ἴσχυρᾶς Γερμανικῆς πολεμικῆς μηχανῆς πιθανώτατα θὰ καθυστερήσῃ πολύ, καὶ ἵσως εἶναι καὶ τοῦτο μέρος τῆς ΓαλλοΓερμανικῆς Συνεννοήσεως· δόποτε καὶ ἐξηγεῖται η ἀξιοθαύμαστος συνοχὴ καὶ ἀντοχὴ τῆς. Ἡ M. Βρεττανία ρέπει γεωπολιτικὰ πρὸς τὸν ἄξονα αὐτό, ἀφοῦ ως δευτερεύουσα Δύναμις διασώζει εὐρύτερης σημασίας ἐν συνασπισμῷ δυνάμει κατὰ τῆς πρωτίστης (ὅπως εἶναι ἄλλωστε καὶ η παγία Βρεττανικὴ πολιτικὴ ἀνὰ τοὺς αἰῶνες). ταυτόχρονα ὅμως θὰ ἀποστασιοποιεῖται ἀπὸ τὸν Ἐνωσιακὸ πυρῆνα πρὸς περιφρούρησι τῆς ταυτότητός της, ἀφοῦ εἶναι μάλιστα δευτερώτερη καὶ ως πρὸς τὴν Κεντρικὴ Δύναμι ἐνῷ θὰ δρᾷ ἐπ' αὐτῆς καὶ ή ὑπερατλαντικὴ ἐθνικοπολιτιστικὴ ἔλξις, ἰδίως ὅταν η διασύνδεσις ἐνεργοποιεῖται ἐμπρακτα ἀπὸ τὴν ἐπέκεινα πλευρά· η ἴσχυς ὅμως τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς εἶναι ὑφειμένη, δεδομένης καὶ τῆς Ἀμερικανικῆς φυχρᾶς ἀνταποκρίσεως εἰς ἐπιλεκτικὴ μόνον ἐκ μέρους τῆς Βρεττανίας συνεργασία. Οἱ Ἡν. Πολιτεῖες ζητοῦν ἀναφανδόν συμπαράτοξι

έκ μέρους τῆς Βρεττανίας γιὰ νὰ πρσοφέρουν ἀποφασιστικὴ ὑποστήριξι.

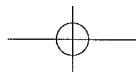
Πρὸς τὸ παρὸν λοιπὸν τουλάχιστον οἱ Δυτικοευρωπαϊκὲς Δυνάμεις συγκινοῦνται μὲ τὴν Κεντρικὴ. "Οπως ἔχουν ἐπίσης τὰ πράγματα λύσις τῆς κρίσεως μὲ νικητήριο διατήρησι τοῦ πνεύματος τῆς Ὀμοσπονδιακῆς Γιουγκο-σλαβίας, ἔστω περιωρισμένης ὡς ἔχει σήμερα, καὶ μὲ ἐνιαῖα κράτη τὴν Βοσνία - Ἐρζεγοβίνη (καὶ τὸν Κροατικὸ μάλιστα παράγοντα νὰ παίξῃ σημαίνοντα ρόλο εἰς αὐτήν) καὶ τὴν Βόρειο Μακεδονία, μὲ ἐπιβίωση δηλαδὴ τῆς Τιτοϊκῆς λογικῆς, σημαίνει ἐπέκτασι τῆς Κεντρικῆς Ἐπιρροῆς (πραγματικὰ καὶ ἀκόμη περισσότερο δυνητικὰ) πολὺ κάτω τῆς ἥδη ἀποκτηθείσης ζώνης Σλοβενίας - Κροατίας. Τοῦτο ἀντίκειται ἀρδην εἰς τὰ στρατηγικὰ συμφέροντα τῆς Δυτικῆς Ὑπερδυνάμεως εἰς τὴν περιοχήν. Τὸσον μᾶλλον ὅσον μία τέτοια διευθέτησις ἐνέχει τὴν δυναμικὴ τονισμοῦ τοῦ ρόλου τῆς Εύρωπαϊκῆς Ἐνώσεως εἰς ὅλα τὰ Βαλκάνια, τῆς Ἀλβανίας καὶ ἀκόμη τῆς Ἐλλάδος περιλαμβανομένης. "Οπως ἀντιθέτως ἡ Σερβικὴ λύσις θὰ ἐνίσχυε ἐντὸς μὲν τῶν Βαλκανίων τὸν ρόλο τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τῆς Βυζαντινῆς πολιτιστικῆς κληρονομίας, μέ τίς συνεπαγόμενες δυναμικὲς προοπτικὲς, ἐκτὸς δὲ τίς ρεαλιστικὲς στρατηγικὲς ἐπιλογὲς τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, εἰς τίς δποτες μάλιστα θὰ συνέτρεχε ἀναγκαίως καὶ ἡ Ρωσία, συνεργαζομένη εὔμενῶς εἰς μία Βαλκανικὴ Συνεννόησι ἐπὶ θρησκευτικοπολιτι-στικῆς βάσεως. Ἡ Δυτικὴ Ὑπερδύναμις εύνοεῖ τὴν ἀναχαίτισι τῆς Κεντρικῆς ἐπεκτάσεως πρὸς Νότον, θὰ ἐμποδίσῃ δὲ (ὅπως καὶ τὸ ἔχει πράξει μέχρι τοῦδε) τὴν ἐπιβολὴ βιαίως ἢ καταπιεστικῶς μιᾶς Ευρωπαϊκῆς λύσεως τῆς κρί-σεως· ἐὰν οἱ Σέρβοι καθολικῶς ἀποδεχθοῦν τὴν Ὀμοσπονδιακὴ ἀρχὴ ὡς ἀπόδειξι ἀνοίγματος τῶν διόδων Κεντρικῆς διεισδύσεως, τότε οἱ Μουσουλμά-νοι τῆς Βοσνίας θὰ ἀχθοῦν νὰ ἐπιδιώξουν ἐπαχθεῖς ὅρους, καὶ οἱ Ἡν. Πολιτεῖες θὰ τείνουν νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἀπαίτησι αὐτὴ πρὸς ἐνίσχυσι τοῦ ἐλέγχου των ἐπὶ μιᾶς ἐπιρρεποῦς πλέον εἰς Κεντρικὴ ἐπιρροὴ Νέας Γιουγκο-σλαβίας. Ἀντιθέτως ἴσχυρὸς Ὁρθόδοξος ἄξων Ἀθηνῶν - Βελιγραδίου χρειάζε-ται καὶ εὐδόνει τὴν Ὑπερατλαντικὴ συνεργεία πρὸς ἔξασφάλισι Βαλκανικῆς σταθερότητος, ἐνῷ ἐπαρκῇ ἐγγυητικὸ ρόλο μπορεῖ νὰ παίξῃ καὶ ἡ Ἀλβανία περιλαμβανομένη εἰς εἰδικὲς σχέσεις μὲ τὴν Ἐλλάδα. "Ολως στενὴ Συνεννόη-σις Ἡν. Πολιτειῶν - Ἐλλάδος (ἀναγομένη καὶ εἰς κοινὸ ἀξιολογικὸ δυναμικὸ)

ἀποτελεῖ κλεῖδα γιὰ τὴν συνολικὴ διάρθρωσι τοῦ Βαλκανικοῦ πλέγματος. 'Εξ ἄλλου, ἡ Ἀνατολικὴ Δύναμις χρειάζεται οὐσιωδῶς τὴν πολιτιστικοθρησκευτικὴ πλατφόρμα γεωπολιτικῆς ὀλοκληρώσεως, ἡ ὅποια καὶ τῆς ἐξασφαλίζει στενὴ ἐπαφὴ πρὸς τὰ Βαλκάνια, περισσότερο καὶ ἀπὸ ὅ, τι ὁ ἔθνοφυλετικὸς παράγων. (Οἱ Βαλτικὲς χῶρες, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβακία, ἀλλὰ καὶ ὁ ρόλος τῆς Ούνιας εἰς Ούκρανία π.χ., τὸ ἀποδεικνύει). 'Ο εὔοίωνος καιρὸς παρουσιάζεται γιὰ πρώτη φορὰ εἰς τὴν Ἰστορία συμπτώσεως τῶν συμφερόντων Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Δυνάμεως εἰς τὸ περίπλοκο Ἀνατολικὸ Ζήτημα, ὥστε νὰ καταργηθῇ ὁ διαχωρισμὸς κατὰ πλάτος τῶν Βαλκανίων εἰς Βόρειο καὶ Νότιο ἀνεπικοινώνητα καὶ ἀσύμβατα μέρη. 'Η μόνη πρακτικὴ βάσις Βαλκανικῆς σταθερότητος εἶναι ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ἡ κοινὴ Βυζαντινὴ παρακαταθήκη.

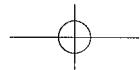
Πρὸς ἀποκατάστασι καὶ ἀνάπτυξι τοῦ κέντρου βάρους αὐτοῦ δημιουργικῶν Βαλκανικῶν ἐξελίξεων, ἀπαιτεῖται Σερβικὴ λύσις τῆς Γιουγκοσλαβικῆς κρίσεως. 'Εφ' ὅσον ἡ Μείζων Σερβία δὲν πραγματωθῇ, ἡ διχοτόμησις (κατὰ συμπεφωνημένο ποσοστό) τῆς Βοσνίας - 'Ερζεγοβίνης εἰς δύο ἀνεξάρτητα κράτη, Σερβικὸ καὶ Κροατο-Μουσουλμανικό, καὶ ἡ ἀναγνώρισις τῶν περιοχῶν τῆς Κραΐνα τῆς Κροατίας καὶ τῆς Σλαβονίας ὡς ἀνεξάρτητου ἐνιαίου κράτους (ἢ ὡς αὐτονόμων ἐνοτήτων ἐντὸς τῆς Σερβικῆς Βοσνίας ἢ τῆς Σερβίας), θὰ ἀπετέλουν μία προφανῆ ἔξοδο ἀπὸ τὴν κρίσι, πρὸς τὴν ὅποιαν κανεὶς δὲν μπορεῖ ἐλλόγως νὰ ἀντείπῃ. 'Η Εύρωπαϊκὴ υἱοθέτησις τῶν διοικητικῶν δρίων τῆς Γιουγκοσλαβίας ὡς κρατικῶν συνόρων σημαίνει ἀποδοχὴ καὶ ἐπίτασι τῆς παλαιᾶς λογικῆς συρρικνώσεως τῆς Σερβικῆς παρουσίας καὶ ρόλου, περιορισμοῦ τοῦ Βαλκανικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς περιοχῆς καὶ ἐξασθενίσεως τοῦ Βυζαντινορθόδοξου δυναμικοῦ της: σημαίνει δηλαδὴ συνέχισι τῆς Ἰστορικῆς πολιτικῆς τῆς Κεντρικῆς Δυνάμεως εἰς τὸν χῶρο τῶν Β.Δ. Βαλκανίων. 'Αντιθέτως ἡ ἴσχυρὰ ἀνεξάρτητος Σερβικὴ παρουσία ἔκει, σταθερὰ ἰδρυμένη εἰς τὴν ἀληθή της ταυτότητα, εἶναι ζωτικὸ συμφέρον τῆς Έλλάδος.

'Εάν μία παρόμοια ἀρχικὴ ἐπίλυσις δὲν εἶναι δυνατὴ πρὸς τὸ παρόν, εἶναι προτιμώτερο νὰ διατηρηθῇ ἡ κατάστασις ἐμπλοκῆς. Εἰς περίπτωσι ποὺ συμφω-

νηθῆ ή 'Ομοσπονδιακή λογική τώρα (καὶ εἰς τοῦτο θὰ συντείνῃ ὁ συνήθης ἐρασιτεχνισμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν), τὰ στρατηγικὰ συμφέροντα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν θὰ διδηγήσουν εἰς μία Ἀμερικανικὴ ἐπίτασι τῆς σημασίας τοῦ Μουσουλμανικοῦ Βαλκανικοῦ παράγοντος' ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἡ ὅξυνσις δυνάμει ὑπαρχουσῶν συνθηκῶν τριβῆς εἰς Βοσνία, Κοσσυφοπέδιο καὶ "Ανω Μακεδονία καὶ μακροχρόνιος ἀστάθεια εἰς τὴν περιοχή, μέ πιθανότητα σποραδικῶν τουλάχιστον ἀναφλέξεων καὶ ἐκρήξεων καὶ δυσμενέστατες ἐπιπτώσεις γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα. Ἡ ἀναβάθμισις τοῦ ρόλου τῆς Τουρκίας εἰς τὴν Βαλκανική, ἀπὸ τὴν ὅποια πρὸς τὸ παρὸν οἱ σχεδιασμοὶ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τὸν ἔχουν πρακτικῶς ἔξαιρέσει, θά εἶναι ἐπίσης μία ἀναμενόμενη ἐπακολουθοῦσα ἔξελιξις μέ βαρύτατες συνέπειες. Ἀκόμη περισσότερο, ἡ ἐπιρροή τῆς Τουρκίας πρός Ἀνατολὰς μπορεῖ νὰ ἐπαναναλάβῃ τὴν ἀνιοῦσα μὲ μείζονες γεωπολιτικὲς ἀναδιαρθρώσεις. Ἡ ἔξασφάλισις τῶν Ἑλληνικῶν στρατηγικῶν συμφερόντων ἀπαιτεῖ ἵσχυρὴ Σερβικὴ παρουσία (μὲ ἔντονο τὸν Βυζαντινορθόδοξο χαρακτῆρα τῆς καὶ ἔτσι ἐγγυημένη τὴν Βαλκανικότητα τοῦ προσανατολισμοῦ της) στὴν ΒΔ ἄκρη τῶν Βαλκανίων, προπύργιο ἔναντι τῶν Κεντρικῶν διεισδύσεων. Τὰ στρατηγικὰ συμφέροντα τῆς Δυτικῆς Δυνάμεως ἔξυπηρετοῦνται ἀπὸ μία τέτοια μόνιμο ρύθμισι, ἐνῷ καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Δύναμις θὰ συμπλεύσῃ πολυτρόπως ἴκανοποιημένη.

1. Ἀνατολικὸ Ζήτημα.
2. Πεδίο Δυνάμεων μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.
3. Διαφοροποιήσεις τῶν Δυνάμεων τῆς Δυτικῆς Συμμαχίας κατὰ τὸν Ψυχρὸ Πόλεμο. Ἀχρηστία καὶ διάλυσις τῶν Συνασπισμῶν μετὰ τὴν ἄρση τῆς Ἰσορροπίας τοῦ Τρόμου.
4. Ἐποχὴ ἀνακατατάξεων. Ἀνατροπὴ τοῦ status quo ἐπιρροῶν.
5. Γερμανικὴ ἐπέκτασις καὶ Ρωσσικὴ ἀναδίπλωσις. Ἐπέκτασις τῆς Γερμανικῆς ἐπιρροῆς εἰς τὰ Βαλκάνια.
6. Ὁ θρησκευτικοπολιτιστικὸς παράγων κυρίαρχος. Ἀποτυχία τῆς Ὀμοσπον-

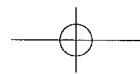
διακῆς Ιδέας.

7. Η 'Ορθοδοξία και ή Βυζαντινή Παράδοσις εἰς τὴν βάσι δυναμικῆς Βαλκανικῆς Στρατηγικῆς.
8. Βελιγράδι και Πάλε: 'Ομοσπονδία και Σερβισμός.
9. 'Ορθόδοξος "Αξων Έλλάδος - Σερβίας ἐγγύησις Βαλκανικῆς σταθερότητος και δυναμικὸς μοχλὸς εύρυτέρων ἐπιρροῶν.
10. Παγκόσμιος Ήγεμονία τῶν Ήν. Πολιτειῶν. Παρακμὴ τῶν Συνασπισμῶν.
Ἐποχὴ τοῦ ἐνὸς πρὸς ἔνα. Ηὕημένος ρόλος τοπικῶν ἐπιρροῶν.
11. 'Αντιπαράθεσις Ήν. Πολιτειῶν και Εύρωπαικῆς Ἐνώσεως.
12. Η 'Ομοσπονδιακὴ λύσις προάγει τὴν Κεντρικὴ ἐπιρροή. Η Σερβικὴ λύσις εύνοεῖ τὴν 'Αμερικανικὴ Στρατηγική. Βαθύτερη σύμπτωσις Ρωσικῆς μὲ 'Αμερικανικὴ πολιτικὴ εἰς τὴν περιοχή. Ισχυρὴ 'Ορθόδοξος Σερβία ζωτικὸς Ελληνικὸς συμφέρον.
13. 'Επικράτησις τῶν 'Ομοσπονδικῶν θὰ προκαλέσῃ ἀναβάθμισι τοῦ Μουσουλμανικοῦ Βαλκανικοῦ παράγοντος και ἀστάθεια εἰς τὴν περιοχή. 'Αναμενόμενη ἄρσις τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Τουρκίας ἀπὸ τὰ Βαλκάνια και τὴν Κεντρικὴ Ασία. "Αξων Σερβίας - Έλλάδος ἐγγύησις σταθερότητος και δυναμικῆς ἀναπτύξεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 26

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΟΣΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΣ ΣΤΟΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΝ ΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΝ ΧΩΡΟΝ

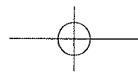
Οι τρεῖς παρατιθέμενοι χάρτες καθιστοῦν πρόδηλη τὴν διαχρονική ταυτότητα καὶ τὶς ἐπιδιώξεις τῆς πολιτικῆς τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων εἰς τὰ ΒΔ Βαλκάνια. Ὁ πρῶτος παριστᾶ σχηματικὰ τὴν ἐδαφικὴν κατάστασι πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Ἡ Βοϊβοδίνα (Βορείως τοῦ Βελιγραδίου) ἀνήκει εἰς τὴν Ούγγαρια, ἡ Σλοβενία εἰς τὴν Αὐστρία, ἐνῷ Κροατία καὶ Σλαβονία, Βοσνία καὶ Ἐρζεγοβίνη καὶ Δαλματία (ἡ ὁποία δὲν ἐπετέλει τμῆμα τῆς Κροατίας), περιλαμβάνονται εἰς τὴν Αὐστρο-ουγγρικὴ Αὐτοκρατορία. Ἡ Κροατία (μὲ τὴν Σλαβονία) ὑπήγοντο εἰς τὴν Ούγγαρια ἀπὸ τοῦ 1102, τμῆμα τῆς κατελήφθη ἐπὶ τι διάστημα ὑπὸ τῶν τούρκων (1526-1718), ἀπὸ τοῦ 1699 περιῆλθε εἰς τὴν Αὐστρία, ἐπ' ὀλίγον ἀπετέλεσε τὸ Βασίλειο τῆς Ἰλλυρίας ὑπὸ τὸν Μ. Ναπολέοντα (1809-1814), ἐν συνεχείᾳ προσηρτήθη ὡς partes adnexae εἰς τὴν Ούγγαρια (1814), μετὰ τὴν καταστολὴ τῆς Ούγγρικῆς Ἐπαναστάσεως περιελήφθη εἰς τὴν Αὐστρία (1848), καὶ τέλος, μετὰ τὴν ἵδρυση τοῦ δυαδικοῦ Αὐστροουγγρικοῦ κράτους, εἰς τὴν Ούγγαρια (1867) ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ Α' Πολέμου. Ἀντιθέτως ἡ Βοσνία κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1463 (ἢ Ἐρζεγοβίνη τὸ 1483), ἐνῷ ἔνας μικρὸς θύλαξ ὑπετάγη τὸ 1526 μετὰ τὴν συντριβὴ τῆς Ούγγρικῆς δυνάμεως κατὰ τὴν μάχη τοῦ Μόχατς. Ὡρισμένα τμήματα τῆς παραθαλασσίου Ἐρζεγοβίνης καὶ τῆς Βορείου Βοσνίας περιήρχοντο περιστασιακὰ ὑπὸ Αὐστριακὴ ἢ Ούγγρικὴ κυριαρχία μετὰ τὴν ἔξασθέντοι τῆς Ὀθωμανικῆς δυνάμεως ἀπὸ τοῦ 1683 περίπου, ἀλλὰ τὰ ἐντεῦθεν τῶν ποταμῶν Ούνα καὶ Σάβα ἐδάφη ἔμενον σταθερῶς Τουρκικά. Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο τοῦ 1877-8 ἡ Ρωσία προέβη εἰς μυστικὴ συμφωνία μὲ τὴν Αὐστροουγγαρία διὰ τῆς ὁποίας ὑπέσχετο μεταπολεμικὰ εἰς αὐτήν, ἔναντι τῆς οὐδετερότητός της, τὴν Βοσνία - Ἐρζεγοβίνη. Ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου (1878) παρεχώρησε ὄντως τὶς χῶρες εἰς τὴν Αὐστροουγγαρία, ἀλλὰ ἡ κατάληψις ἔγινε διὰ πολεμικῆς ἐπιχειρήσεως ποὺ συνήντησε ἴσχυρὴ ἀντίσταση. Τελικὰ τὴν κατάσταση ἀπεδέχθη καὶ ἡ Τουρκία (1879), ἀναγνωρίσασα τὴν Αὐστροουγγαρικὴ διοίκησι εἰς τὴν περιοχή. Τὸ 1908 ὅμως ἡ Αὐστροουγγαρία ἐκήρυξε τὴν πλήρη προσάρτησι τῆς Βοσνίας - Ἐρζεγοβίνης, πρὸς τὴν ὁποία ἡ ναγκάσθη νὰ συμφωνήσῃ καὶ ἡ Τουρκία διὰ πρωτοκόλλου μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Αὐστροουγγαρίας. Πρὸς τὴν ρύθμισι αὐτὴ ἐντονώτατα ἀντέδρασαν Σερβία

καὶ Ρωσσία· τὰ πράγματα ἔφθασαν μέχρις ὀπειλῆς κηρύξεως πολέμου ὑπὸ τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Ρωσσίας· ἡ τελευταία κατόπιν τούτου ὑπανεχώρησε καὶ ἀνεγνώρισε τὴν προσάρτησι. Ἡ συνεργεία Γερμανίας καὶ Αὐστροουγγαρίας εἶναι κατάδηλος. Ἡ Σερβική ἀντίδρασις συνεχίσθη, καὶ μὲ τὴν δολοφονία τοῦ Ἀρχιδουκὸς Φραγκίσκου - Φερδινάρδου καὶ τῆς συζύγου του (28 Ιουνίου 1914) εἰς τὸ Σεράγεβο, ἐδόθη τὸ ἔναυσμα γιὰ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ο δεύτερος χάρτης δεικνύει τὸν Γερμανικὸ Διαμελισμὸ τῆς μεσοπολεμικῆς ταραχώδους Νοτιοσλαυΐας μετὰ τὴν κατάληψι τῆς περιοχῆς ὑπὸ τοῦ "Αξονος. (Ο χάρτης προέρχεται ἀπὸ τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Αμερικανικοῦ Υπουργείου Εξωτερικῶν, Ἐγγραφα ἐπὶ τῆς Γερμανικῆς Εξωτερικῆς Πολιτικῆς, Σειρὰ D (1937-1945) τόμος XII, Οὐάσιγκτων 1962). Δημιουργεῖται μείζων ἀνεξάρτητος Κροατία (περιλαμβάνουσα Βοσνία - Ἐρζεγοβίνη καὶ τμῆμα τῆς Βοϊβοδίνας δυτικῶς τοῦ Βελιγραδίου). Ἀπὸ τὴν Σερβία ἀφαιρεῖται ἐπίσης 1) ἡ Μπάσκα (ΒΔ Βοϊβοδίνα), 2) τὸ Κόσσοβο, τὸ δόποτο περιέρχεται ὑπὸ Ιταλοαλβανικὴ κατοχὴ καὶ 3) τμῆμα τῆς ΝΑ Σερβίας, τὸ δόποτο μαζὶ μὲ τὴν Βόρειο Μακεδονία περιέρχονται ὑπὸ Βουλγαρικὴ Διοίκησι (ὅπως καὶ ἡ Ανατολικὴ Μακεδονία καὶ Δυτικὴ Θράκη).

Ο νέος διαμελισμὸς τῆς μεταπολεμικῆς Νοτιοσλαυΐας ἔγινε πάλι ἀπὸ τὴν Γερμανία καὶ μὲ τὸν αὐτὸ στόχο (βλέπε τὸν τρίτο χάρτη). Σλοβενία καὶ Κροατία (περιλαμβανομένης τῆς Δαλματίας) ἐξησφαλίσθησαν γιὰ τὴν Κεντρικὴ ἐπιρροὴ (πλὴν τῆς Σερβικῆς Κράινα εἰς τὴν Κροατία), ἐνῶ ἐπιχειρεῖται ἡ ἐμπέδωσις δυναμικῆς περαιτέρω ἐπιδράσεων. Εἰς αὐτὸ κατατέίνουν ἡ Μουσουλμανοκρατικὴ Όμοσπονδία, ἡ δύμοσπονδοποίησις τῆς Βοσνίας - Ἐρζεγοβίνης εἰς τὴν δόπιαν ἐπιμένουν τὰ σχέδια τῆς Εύρωπαϊκῆς Ένώσεως, καὶ ἐν γένει ἡ προώθησις λύσεως Όμοσπονδισμοῦ ποὺ θὰ παρέχῃ ἐξ ἀντικειμένου εύρù πεδίο ἀσκήσεως Κεντρικῆς ἐπιρροῆς ἢ ἐλέγχου εἰς Σερβία, καὶ βάσι ἐπεκτάσεως τῆς Γερμανικῆς ἐπιδράσεως εἰς τὰ Βαλκάνια. Ἡ περιοχὴ ἀποτελεῖ ἐστία ἐσωτερικῶν καὶ ἔξωτερικῶν τριβῶν. Ἡ Σερβικὴ ἀντίδρασις σήμερα περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος ἔχει τὸν αὐτὸ λόγο ὅπως καὶ κατὰ τὶς ἀρχές του: τὴν ἀναχαίτισι τῆς Κεντρικῆς διεισδύσεως εἰς τὰ Βαλκάνια. Ἡ νέα Γιουγκοσλαβία ὅμως καὶ ἡ

Έλλας, για τις όποιες οι έξελίξεις έχουν ζωτική σημασία, άκολουθοι πολιτική ένάντια πρὸς τὰ πραγματικὰ συμφέροντά των. Δὲν διευκολύνεται έτσι ἡ 'Υπερατλαντικὴ Δύναμις νὰ ἀσκήσῃ ἐνεργώτερα τὴν στρατηγικὴ τῆς ἀντιπαρόθεσι εἰς τὴν περιοχὴ πρὸς τὴν Κεντρικὴ Δύναμι, δεδομένης μάλιστα τῆς παρούσης συμπράξεως τῶν Δυτικοευρωπαϊκῶν Δυνάμεων (ἰδίως τῆς Γαλλίας) πρὸς τὴν Κεντρική.

- 'Ο Στέφανος Δουσάν, μέγας Σέρβος Ἡγέτης (1331-1355) κατὰ τὴν ἐνδοξώτερη περίοδο τῆς Σερβικῆς Ἰστορίας, εἰκονιζόμενος ὡς Βυζαντινὸς Παλαιολόγειος Αὐτοκράτωρ. Ἡ νωπογραφία κοσμεῖ τὸν Ναὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ εἰς τὸ Λέσνοβο, ἀνατολικῶς τῶν Σκοπίων. Εἰς τὰ Σκόπια ὁ Στέφανος Δουσάν ἐστέφθη τσάρος - αὐτοκράτωρ τὸ 1346.
- Χρυσόβουλλο τοῦ Στεφάνου Δουσάν πρὸς τὴν Ἱ. Μονὴ Ἐσφιγμένου εἰς τὸ "Αγιο ὄρος (Δεκέμβριος 1347). 'Ο Στέφανος ὑπογράφει ἴδιοχείρως: «Στέφανος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ Σερβίας καὶ Ρωμανίας». Διακηρύσσει ὅτι τὶς νίκες του τὶς ὀφείλει περισσότερο εἰς τὶς προσευχὲς τῶν μοναχῶν παρὰ εἰς τὴν στρατιωτικὴ του παρασκευὴ καὶ τὴν πολεμικὴ του ὑπεροχὴ, καὶ ὡς ἀντίχαρι κατακυρώνει ἀπωλεσθὲν μετόχιο εἰς τὴν Μονὴ μὲ εἰδικὲς προνομίες.
- 'Η Ἀγιογραφία εἰς τὸν Σερβικὸ χῶρο τῶν τελευταίων Βυζαντινῶν αἰώνων εἶναι ὑψίστης καλλιτεχνικῆς τελειότητος καὶ ἀπαράλλακτος τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς λεγομένης Παλαιολογείου Ἀναγεννήσεως. Δὲν ἀπαντᾶται οὔτε ἡ ἀναμενόμενη ἀπὸ διαφορετικοὺς λαοὺς διαφοροποίησις ἐντὸς τοῦ κοινοῦ αἰσθητικοῦ πεδίου, κάτι ποὺ βεβαίως ἐμφανίζεται εἰς ἄλλες γειτονικὲς ὁρθόδοξες χῶρες. Ταυτότης θρησκευτικοαισθητικῆς ἐκφράσεως εἶναι ἀποδεικτικὸ στοιχεῖο συμπτώσεως εἰς τὴν ὑποκειμένη πολιτιστικὴ βιωματικὴ ἐμπειρία τῶν δύο λαῶν.

'Η Γερμανικὴ πίεσις πρὸς Ἀνατολὰς (Drang nach Osten), ὅπως ὑλοποιεῖτο στὶς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνος μὲ τὴν κατασκευὴ τοῦ Σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης, ὁ ὥποιος θὰ ἦνων τὸ Ἀμβοῦργο μὲ τὸν Περσικὸ Κόλπο (Βασσόρα καὶ Κουβέϊτ). 'Η διὰ ξηρᾶς ὁδὸς πρὸς τὸν Ἰνδικό, ἐλεγχόμενη ἀπὸ τὴν